

รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา:
กรณีศึกษาที่ได้รับการหนุนเสริมผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

A Progress Assessment and Economic Evaluation of Selected Time Bank in
Thailand: Case Studies from Thai Health Promotion Foundation's Supervision

(ข้อตกลงเลขที่ 64-00-0959 รหัสโครงการ 64-01019)

โดย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

31 ตุลาคม 2565

บทสรุปผู้บริหาร

ธนาคารเวลาเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รวมตัวกันเพื่อดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ และการให้บริการพื้นฐานที่เป็นที่ต้องการในชุมชน การแลกเปลี่ยนทำให้เกิดการสะสมเวลา ซึ่งเปรียบเสมือนกับการออมเงินในบัญชีที่สามารถนำมาเรียกใช้ในยามจำเป็น หรือสะสมไว้เพื่อใช้ใน ช่วงสูงวัย หรือเรียกใช้ได้อย่างอิสระตามความต้องการ

สสส. ในฐานะที่เป็นองค์กรสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนแนวคิดเรื่องธนาคารเวลาให้บังเกิดผลในภาคปฏิบัติ ได้มีการดำเนินบทบาทสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนภาควิชาการ โดยอาศัยการทบทวนสถานการณ์ในต่างประเทศ การเสนอแนวทางในการขับเคลื่อน และการติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ สสส. ยังให้การสนับสนุนการบริหารจัดการผ่านการสนับสนุนการจัดทำระบบฐานข้อมูล การจัดทำคู่มือเพื่อจัดตั้งและดำเนินการธนาคารเวลา การออกแนวทางปฏิบัติ ระเบียบกติกา ตลอดจนมาตรการสนับสนุนเพิ่มแรงจูงใจ ทั้งยังมีส่วนในการเสริมพลังเครือข่ายให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีพลัง

ในปัจจุบัน โครงการนำร่องการดำเนินงานธนาคารเวลาภายใต้การขับเคลื่อนของภาคีเครือข่าย สสส. มีจำนวนทั้งสิ้น 37 แห่ง ซึ่งมีการดำเนินงานมาแล้วในระดับหนึ่ง และสามารถจำแนกต้นแบบออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ธนาคารเวลาในชุมชนท้องถิ่นและในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ธนาคารเวลากลุ่มองค์กร และธนาคารเวลาในเครือข่ายภาคประชาสังคมและคนรุ่นใหม่

เนื่องด้วยการดำเนินงานของธนาคารเวลาเป็นโครงการใหม่ที่มีความสำคัญ แต่มีความซับซ้อนในเชิงเทคนิคและกระบวนการดำเนินงาน ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาธนาคารเวลาให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ต้องอาศัยการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการศึกษาความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งประเด็นนี้จะมีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะประเด็นสำคัญจากคณะกรรมการบริหารแผนคณะที่ 2 และคณะกรรมการกำกับทิศทางธนาคารเวลาฯ ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาความคุ้มค่า หรือการประเมินผลทางเศรษฐศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อช่วยการวางแผนการดำเนินงานในระยะยาว

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าการดำเนินงานธนาคารเวลา และทำการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการจัดตั้งธนาคารเวลา ตลอดจนการวิเคราะห์บทเรียนที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาธนาคารเวลาอย่างยั่งยืน

การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารให้กับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนภาครัฐและประชาชนในวงกว้างให้ได้เข้าใจถึงความสำคัญของธนาคารเวลาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าให้กับสังคมในแง่มุมต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการต่อยอดขยายผลธนาคารเวลาอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

การติดตามและประเมินผลจะอาศัย 3 กรอบการประเมิน ได้แก่ 1. การประเมินทางด้านปรัชญา เพื่อศึกษาว่ารูปแบบการดำเนินการธนาคารเวลามีความแตกต่างจากการขับเคลื่อนปรัชญาของต่างประเทศหรือไม่อย่างไร 2. การประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ โดยอาศัยเครื่องมือ Social Return on Investment (SROI) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่พิจารณาคุณค่าที่เกิดขึ้นมากกว่าผลประโยชน์แค่ทางธุรกิจซึ่งคำนึงถึงเฉพาะผลกำไรและต้นทุน (Cost-Benefit approach) โดยจะคำนึงถึงคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบ และในส่วนที่อยู่ในรูปของตัวเงิน และที่ไม่ได้อยู่ในรูปของตัวเงิน 3. การประเมินความเชื่อมโยงผ่านแบบจำลองโลจิก เพื่อศึกษาหาปัจจัยที่กำหนดผลลัพธ์ที่แตกต่างกันระหว่างธนาคารเวลา ซึ่งนำไปสู่การหาปัจจัยสำเร็จและความท้าทายที่เกิดขึ้นในการดำเนินการธนาคารเวลาในปัจจุบัน

การศึกษาย่อยข้อมูลจาก 4 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากผู้แทน สสส. ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนโครงการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา ข้อมูลจากภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการรวมตัว จัดตั้งและการดำเนินงานธนาคารเวลาในแต่ละพื้นที่ ข้อมูลจากคณะกรรมการธนาคารเวลาในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาในภาคปฏิบัติ และข้อมูลจากสมาชิกธนาคารเวลาแต่ละแห่งซึ่งเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในธนาคารเวลาและเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการตั้งธนาคารเวลา

งานวิจัยชิ้นนี้ กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการสำรวจรวม 10 ธนาคารเวลา โดยอาศัยเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1. เป็นธนาคารเวลาที่มีความก้าวหน้าในการดำเนินการในระดับหนึ่ง ทำให้สามารถถอดบทเรียนความก้าวหน้าและสามารถหาผลตอบแทนทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้ 2. ในกลุ่มตัวอย่างต้องครอบคลุมพื้นที่จัดตั้งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และนอกเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และ 3. ในกลุ่มตัวอย่างต้องครอบคลุมรูปแบบการจัดตั้งทั้ง 3 รูปแบบ คือ ชุมชน องค์กร และ เครือข่าย ซึ่งทำให้ได้พื้นที่เป้าหมาย คือ

1. ธนาคารเวลาในพื้นที่เชียงใหม่ (ชุมชนนอกเขตกทม.)
2. ธนาคารเวลาในพื้นที่นครสวรรค์ (ชุมชนนอกเขตกทม.)

3. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ (ชุมชนในเขตกทม.)
4. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญ (ชุมชนในเขตกทม.)
5. 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง (ชุมชนในเขตกทม.)
6. ธนาคารเวลาขององค์กรศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (องค์กร)
7. ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (องค์กร)
8. ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (องค์กร)
9. ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์ (เครือข่าย)
10. ธนาคารเวลา Young Happy (เครือข่าย)

ผลการประเมินสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ธนาคารเวลาในไทยมีการพัฒนาธนาคารเวลาที่แตกต่างจาก “ปรัชญา” ของธนาคารเวลาที่ดำเนินการในต่างประเทศในระดับที่มากและน้อยแตกต่างกันไปตามแต่ละธนาคารเวลา แบ่งได้เป็น
  - 1.1 การทำหน้าที่เป็นแหล่งการออมและการเบิกใช้ พบว่าบางธนาคารเวลามีจำนวนและสัดส่วนสมาชิกที่ Active ค่อนข้างน้อย
  - 1.2 การใช้เวลาเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่นำเอาเงินหรือสิ่งของมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแทนเวลา และมีบางธนาคารเวลาที่มีสมาชิกที่ไม่ลงเวลา
  - 1.3 การมีกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่มีจำนวนสมาชิกที่น้อยและไม่ค่อย Active (สะท้อนว่ากิจกรรมไม่ดึงดูดให้เกิดการเข้าร่วมได้ดีเพียงพอ)
  - 1.4 การแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่มีการแลกเปลี่ยนมีแนวโน้มว่าจะไม่เท่าเทียม ซึ่งอาจจะเกิดในรูปแบบของสมาชิกกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ดูแลอีกกลุ่มสมาชิก หรือ สมาชิกโดยส่วนใหญ่สะสมเวลามากกว่าการเบิกใช้เวลาอย่างเห็นได้ชัด

1.5 การสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่มีหลักฐานว่าธนาคารเวลามีส่วนช่วยในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังพบว่ามีธนาคารเวลาบางส่วนที่มีการพัฒนาเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นในระดับที่จำกัด หรือเป็นธนาคารเวลาที่ตั้งบนเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งมาอยู่ก่อนแล้ว

2. ผลการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ผ่านเครื่องมือ SROI พบว่า ธนาคารเวลา 3 แห่ง (จาก 13 แห่ง) มีความคุ้มค่าในการลงทุนทางสังคม ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู (เชียงใหม่) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และธนาคารเวลาวิเศษ ในขณะที่หากพิจารณาความคุ้มค่าจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมจะพบว่ามีธนาคารเวลาที่มีความคุ้มค่าเพิ่มขึ้นอีก 3 แห่ง คือ ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาปิ่นสุขและธนาคารเวลา Younghappy ในขณะที่ธนาคารเวลาอีก 7 แห่งพบว่าผลการคำนวณสะท้อนว่าไม่คุ้มค่าในการลงทุนทางสังคม

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะพบว่าผลการประเมินความคุ้มค่าให้ผลที่คลุมเครือโดยหากพิจารณาเฉพาะความคุ้มค่าโดยอาศัยวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์จะพบว่าธนาคารเวลาที่ทำการศึกษาไม่คุ้มค่าในการลงทุนทางสังคมโดยมีค่าประเมินรวมอยู่ที่ 0.84 ซึ่งน้อยกว่า 1.00 ซึ่งเป็นเส้นมาตรฐานที่จะทำให้เกิดความคุ้มค่าทางสังคม ในขณะที่หากประเมินในมุมมองความคุ้มค่าจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมจะพบว่าธนาคารเวลาที่มีความคุ้มค่าทางสังคมโดยมีค่าประเมินอยู่ที่ 2.06

ในแง่มูลค่า ต้นทุนทางสังคมที่ใช้ในการจัดตั้งและดำเนินการธนาคารเวลาทั้ง 13 แห่งคิดรวมอยู่ที่ประมาณ 9.5 ล้านบาท ในขณะที่ผลประโยชน์ทางสังคมในมูลค่าปัจจุบันจะอยู่ที่ 8 ล้านบาทสำหรับการประเมินโดยอาศัยเครื่องมือทางวัตถุประสงค์ และ 19.6 ล้านบาทหากพิจารณาประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมโครงการที่ได้รับประโยชน์

ผลการประเมินในด้านคุณภาพ พบว่าธนาคารเวลามีส่วนช่วยในการสร้างกิจกรรมให้กับกลุ่มสมาชิกรวม 371 คน (คิดเฉพาะสมาชิกที่ Active) และมีการแลกเปลี่ยนชั่วโมงที่เพิ่มขึ้นรวม 2,477 ชั่วโมง (นับเฉพาะส่วนเพิ่มที่ได้เกิดขึ้นและคาดว่าจะเกิดขึ้นจากแนวโน้มที่เป็นอยู่เดิมในอดีต) โดยคุณค่าที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมจำแนกได้เป็น คุณค่าทางสุขภาพกาย ร้อยละ 43 คุณค่าทางสุขภาพจิต ร้อยละ 66 คุณค่าทางทักษะ ร้อยละ 53 คุณค่าของความสัมพันธ์ในครอบครัว ร้อยละ 18 และคุณค่าของความสัมพันธ์ในชุมชน ร้อยละ 52

ข้อมูลการสำรวจเชิงคุณภาพจากการลงพื้นที่ธนาคารเวลา ยังพบว่า ธนาคารเวลามีส่วนในการช่วยพัฒนาสร้างความสัมพันธ์ในสังคมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนทักษะความชำนาญช่วยเหลือซึ่ง

กันและกัน คนหนึ่งอาจจะมีทักษะซ่อมแซม อีกคนหนึ่งอาจจะชอบทำสวย อีกคนหนึ่งอาจจะมีความสามารถในการตัดผมก็สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกันและกันได้ สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างช่วงอายุ เด็กรุ่นใหม่ที่เก่งเทคโนโลยีสามารถสอนผู้ใหญ่ให้ใช้งาน App มือถือได้ ในขณะที่ผู้ใหญ่ที่เติบโตมากับวัฒนธรรมดั้งเดิมก็สามารถสอนสมาชิกให้ลงทะเบียนในงานลอยกระทงได้ ธนาคารเวลาบางแห่งมีประโยชน์ในการสร้างความมีจิตสาธารณะให้กับนิสิต/นักศึกษา ทำให้เกิดความรู้สึกปิติที่ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ให้กับสังคม ไม่ใช่จะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนตามวิถีทางแห่งทุนนิยมสมัยใหม่ ธนาคารเวลาบางแห่งช่วยยกระดับกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านปริมาณและเชิงคุณภาพของการบริการ เช่น การช่วยเหลือ ดูแล ให้กำลังใจผู้สูงอายุ/ผู้ป่วยติดเตียง บางธนาคารเวลานำไปสู่การสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะด้าน เช่น กลุ่มที่สนใจทำโยคะ ทำเกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยว บางธนาคารเวลาช่วยขยายผลการสร้างเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ สมาชิกธนาคารเวลายังมีการช่วยเหลือดูแลกันและกัน ช่วยพาและไปเป็นเพื่อนสำหรับสมาชิกที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล เวลาติดธุระก็เข้าใจกันสามารถฝากดูแลเด็ก หรือสัตว์เลี้ยงให้กันได้ ธนาคารเวลาบางแห่งยังพัฒนาไปสู่กลไกการช่วยเหลือวิกฤติในชุมชน เช่น ในช่วงโควิด-19 ได้มีการแบ่งพื้นที่เพื่อรองรับผู้ป่วย ช่วยไม่ให้ไวรัสเกิดการแพร่กระจายหากอาศัยในครัวเรือน และมีเพื่อนสมาชิกเวียนไปถามไถ่อาการ ส่งอาหารช่วยเหลือกัน

3. ผลการวิเคราะห์ Logic model พบว่าการขับเคลื่อนธนาคารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต้องอาศัยปัจจัยในการขับเคลื่อนรวม 3 เสาหลัก ดังนี้

3.1 โครงสร้างพื้นฐานของธนาคารเวลา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกัน หรือกลุ่มคนที่มีความสนิทสนมกันอยู่ก่อนแล้ว คณะกรรมการธนาคารเวลา มีความเข้มแข็ง การสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ ที่เข้าร่วมร่วมสนับสนุน และความเข้มแข็งของภาคี จัดตั้งธนาคารเวลาที่เข้ามาช่วยหนุนเสริมและขับเคลื่อนการทำงาน ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นปัจจัยสำคัญต่อการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาเป็นอย่างยิ่ง

ชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมด้วยกันได้ดีกว่า เพราะมีความไว้วางใจกัน การเป็นคนในชุมชนเดียวกันทำให้สมาชิกอะลุ่มอล่วยกัน สามารถพูดคุยกันได้ สามารถตกลงกันได้ สามารถแก้ไขความขัดข้องใจกันได้ง่าย คณะกรรมการมีหน้าที่ในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน กระตุ้นกิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ต้องไม่มีภารกิจอื่นๆ ที่ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนธนาคารเวลาได้

อย่างมีประสิทธิภาพ คอยแก้ไขปัญหาและข้อพิพาทขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการจนเกิดการเสียดุลในการทำงาน การให้พื้นที่ดำเนินการ การสนับสนุนค่าสาธารณูปโภค การให้บุคลากรมาช่วยขับเคลื่อนธนาคารเวลา และการสนับสนุนการจัดหาแหล่งทุน และบทบาทที่สำคัญของภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานเกี่ยวกับธนาคารเวลา การสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา (10 ขั้นตอน) และการสนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคารเวลา

3.2 สมาชิก ต้องมีความเข้าใจในปรัชญาของธนาคารเวลา โครงสร้างอายุของสมาชิกควรมีความหลากหลาย และทักษะของสมาชิกควรมีความหลากหลาย ข้อมูลจากการลงพื้นที่ยังพบปัญหาสมาชิกไม่เข้าใจปรัชญาของธนาคารเวลา โดยพบว่าสมาชิกบางส่วนที่เข้ามาสมัครไม่ตอบสนองต่อการทำประชุม/การทำกิจกรรมของธนาคารเวลา สมาชิกมีการสะสมเวลาเพียงฝ่ายเดียวแต่ไม่ยินดีที่จะเป็นฝ่าย “รับ” การบริการ สมาชิกไม่ให้ความสำคัญของเวลาในฐานะการเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนที่สำคัญ สมาชิกบางคนยังไม่เข้าใจแม้แต่ระบบการคิดคะแนนที่ใช้ในธนาคารเวลาของตนเอง ในขณะที่บางธนาคารเวลามีการนำเอาเงินหรือสิ่งของมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

สำหรับในเรื่องของโครงสร้างอายุสมาชิกและความหลากหลายของสมาชิก พบว่า ธนาคารเวลาที่ทำการศึกษามีทั้งที่มีสมาชิกเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ มีกลุ่มที่มีสมาชิกวัยทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มที่มีสมาชิกทุกช่วงวัย และกลุ่มที่มีเฉพาะนักศึกษา ความหลากหลายของอายุสมาชิกมีความสำคัญคือ ทำให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรม เนื่องจากทักษะที่คนในหลากหลายช่วงวัยจะมีความหลากหลายของทักษะมากกว่า จึงทำให้เกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่มากกว่าได้ เช่น ผู้สูงอายุสอนเด็กทำกระทง ส่วนเด็กสอนผู้ใหญ่ใช้งานมือถือ Application แต่ในขณะเดียวกันก็พบข้อจำกัด เช่น สมาชิกวัยทำงานจะเข้าร่วมได้เฉพาะช่วงที่ไม่ได้ทำงาน สมาชิกอาจจะติดภารกิจด่วนทำให้ต้องยกเลิกกิจกรรมที่ตกลงกันไว้ก่อนได้

สำหรับธนาคารเวลาที่มีสมาชิกเพียงกลุ่มอายุเดียว พบปัญหาในแง่ของความยั่งยืนในระยะยาว การหาคนรุ่นใหม่มาให้บริการคนรุ่นเก่า ซึ่งเกิดขึ้นไม่เฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่กลุ่มนิสิต เมื่อเรียนจบก็แยกย้ายไปคนละที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับนิสิตกลุ่มต่อไปได้ สำหรับธนาคารเวลาที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ พบว่าสมาชิกบางส่วนมีปัญหาสุขภาพทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมธนาคารเวลาได้

3.3 การจัดตั้งธนาคารเวลาและขับเคลื่อนธนาคารเวลา พบว่า รูปแบบการจัดตั้ง (ชุมชน องค์กร และเครือข่าย) มีผลต่อความยากง่ายในการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาและมีความท้าทายที่แตกต่าง

กัน ธนาคารเวลายังต้องการเงินทุนในการสนับสนุนบางส่วนเป็นพื้นฐาน และอาจจะต้องการเงินทุนมากขึ้นหากเจอกับความท้าทายเฉพาะธนาคารเวลา เช่น ต้องทำกิจกรรมร่วมกัน ต้องมีค่าเดินทาง เนื่องจากสมาชิกอาศัยอยู่ห่างกัน นอกจากนี้ ระยะเวลาในการจัดตั้งธนาคารเวลามีความสำคัญที่ต้องกำหนดให้เหมาะสมไม่น้อยเกินไปจนธนาคารเวลายังไม่เข้ารูปเข้ารอย และไม่มากเกินไปจนธนาคารเวลาไม่สามารถเดินหน้าได้เองเพราะติดอยู่กับการช่วยเหลือของภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา ท้ายที่สุดกลไกการติดตามและประเมินผลมีประโยชน์ในการกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนธนาคารเวลา แต่ก็อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนหากมีการเน้นที่เป้าหมายตัวชี้วัดมากจนเกินไป

บทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบ 4 ความท้าทายในการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา แบ่งได้เป็น

1. ปรัชญาของธนาคารเวลา

รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลา สามารถกระทำได้ 2 แบบ คือ การจัดตั้งธนาคารเวลาในแบบเข้มงวดเคร่งครัดตามต้นแบบของ “ต่างประเทศ” หรือก็คือ สะท้อนทั้ง 5 มิติของปรัชญาธนาคารเวลา และการจัดตั้งธนาคารเวลาในแบบผ่อนคลายเป็น การนำเอาต้นแบบของ “ต่างประเทศ” มาประยุกต์ใช้ตามแต่คนในธนาคารเวลาจะเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะไปในรูปแบบใด

คณะผู้วิจัยพบว่าหากจำกัดการพัฒนาธนาคารเวลาเฉพาะแบบที่เข้มงวด การจัดตั้งธนาคารเวลาจะทำได้อย่างจำกัด เนื่องจากคนในแต่ละพื้นที่จะมีความต้องการที่แตกต่างกัน ทำให้การตั้งธนาคารเวลาโดยเน้นรูปแบบที่เข้มงวดจะไม่สามารถจูงใจให้คนที่ไม่ได้มีความต้องการตรงกันเข้าร่วมได้ ทำให้ธนาคารเวลาที่ถูกจัดตั้งขึ้นมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนจำกัด และมักจะมีสมาชิกที่จำกัดตามไปด้วย แต่ธนาคารเวลาที่มีรูปแบบเฉพาะที่เข้มงวดก็จะมีจุดเด่น คือ คุณค่าของธนาคารเวลาจะสอดคล้องกับปรัชญาของธนาคารเวลา ซึ่งนำไปสู่เครือข่ายชุมชนที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้อย่างครบถ้วนตามที่พึงประสงค์

การเปิดโอกาสให้ธนาคารเวลาถูกจัดตั้งในรูปแบบที่ผ่อนคลายเป็นมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ธนาคารเวลาสามารถเกิดขึ้นได้มากกว่ากรณีแรก หากแต่ก็นำไปสู่ความท้าทายในการพัฒนาธนาคารเวลาไปสู่เครือข่ายชุมชนที่ดูแลซึ่งกันและกันอย่างสมบูรณ์ได้ในระยะยาว จึงต้องมีการติดตาม ให้การสนับสนุนและผลักดันการพัฒนาธนาคารเวลาอย่างต่อเนื่องมากกว่ากรณีแรก

2. ความท้าทายของธนาคารเวลาบน Setup ที่แตกต่างกัน

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งในชุมชน มักจะตั้งอยู่บนชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว และมักจะมีคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็ง หรือสามารถตั้งคณะกรรมการใหม่เพื่อมาดูแลเฉพาะธนาคารเวลาได้ไม่ยาก หากแต่การขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิผล คือ ให้เกิดสังคมที่ช่วยเหลือกันอย่างแท้จริง ต้องสามารถดึงเอาคนในชุมชนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเดิม ให้สามารถเข้ามาได้ด้วยธนาคารเวลา นอกจากนี้ ธนาคารเวลาที่มองว่าธนาคารเวลาเป็นเพียง “กิจกรรม” ที่เข้ามาหลอเลี้ยว ขับเคลื่อนชุมชนในระยะสั้น ควรจะพิจารณาว่าแท้จริงแล้วธนาคารเวลามีความเหมาะสมหรือไม่? ซึ่งหมายรวมถึงธนาคารเวลาที่มองธนาคารเวลาในเชิงทดลอง โดยนำเอาธนาคารเวลามาประยุกต์ใช้เพื่อทดลองความเหมาะสมเข้าไปด้วย

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านองค์กร มีความเสี่ยงที่จะล้มไปพร้อมๆกันกับเครือข่ายองค์กร และมีประเด็นในเรื่องของความยั่งยืน เพราะว่าสมาชิกไม่เคยดูแลกันเอง หรือไม่ค่อยได้เบิกเวลาเพื่อนำมาใช้ดูแลกันเอง โจทย์ในการพัฒนาจึงต้องปรับปรุงรูปแบบธนาคารเวลาให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว เช่น การปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สมาชิกที่ดูแลคนที่ไม่ใช่สมาชิก ได้มีโอกาสการได้รับการช่วยเหลือเข้าไปด้วย

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนเครือข่ายสังคม มีประเด็นด้านความยั่งยืนเช่นเดียวกับธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านองค์กร คือ สมาชิกไม่เคยดูแลกันเอง หรือไม่ค่อยได้เบิกเวลาเพื่อนำมาใช้ดูแลกันเอง นอกจากนี้ การจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบนี้อาจจะเป็นการสร้างสังคมรูปแบบเฉพาะที่ไม่ได้ตอบโจทย์การสร้างเครือข่ายสังคมที่ครบถ้วนทั้ง 7 องค์ประกอบ แต่ได้กลุ่มสังคมที่มีความสนใจกิจกรรมที่เหมือนๆ กัน ทำให้เกิดการใช้เวลาของผู้สูงอายุที่ตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี แต่นั่นหมายถึง ธนาคารเวลาต้องปรับเปลี่ยนไปเป็นการจัดกลุ่มกิจกรรมเฉพาะจากเครือข่ายให้ได้หลากหลายกลุ่ม และมีสร้างกลุ่มในลักษณะดังกล่าวหลายๆ วงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนกิจกรรมไป ธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านเครือข่ายสังคมยังมีประเด็นในเรื่องของค่าใช้จ่าย ทั้งค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเนื่องจากสมาชิกมักจะอยู่ห่างไกลกัน

นอกจากนี้ ธนาคารเวลาใน Set-up ที่แตกต่างกัน อาจเจอความท้าทายที่เป็นประเด็นร่วม คือ การลดบทบาทของภาคีจัดตั้ง/สสส. การเปลี่ยนคณะกรรมการ การขาดงบดำเนินการ ธนาคารเวลาขาดแรงกระตุ้นให้ทำกิจกรรม สมาชิกลดลง สมาชิกเสียชีวิต การสะสมเวลาที่ไม่บาลานซ์ระหว่างผู้ฝากและผู้ถอน

3. ความท้าทายในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาด้วยตนเองเป็นหลัก

เมื่อธนาคารเวลาเริ่มขับเคลื่อนกันเองมากขึ้น จะเริ่มพบว่าแต่ละธนาคารเวลาจะเผชิญกับความท้าทายในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาที่แตกต่างกัน บางธนาคารเวลา มีการเปลี่ยนองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการ บางธนาคารเวลา มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการธนาคารเวลา บางธนาคารเวลา มีความต้องการกิจกรรมที่สมาชิกไม่สามารถตอบสนองได้ บางธนาคารเวลา มีสมาชิกที่ไม่ Active มากขึ้น บางธนาคารเวลา มีสมาชิกที่เสียชีวิต บางธนาคารเวลา เริ่มพบข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ บางธนาคารเวลา เริ่มไม่มีเสถียรภาพ เนื่องจากการสะสมและการออมไม่สมดุลกัน เป็นต้น

ความท้าทายข้างต้นในบางส่วนจะสามารถแก้ไขได้ด้วยการตกลงกันภายในธนาคารเวลาเอง ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษากันระหว่างคณะกรรมการธนาคารเวลา หรือ การประชุมประชาคมสมาชิกธนาคารเวลา อย่างไรก็ตาม ความท้าทายบางประเภทอาจจะไม่สามารถที่จะจัดการได้เองภายใน จึงต้องการการสนับสนุนจากภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา หรือ ทางสสส. ที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขประเด็นความท้าทายดังกล่าวเพื่อให้ธนาคารเวลา ยังสามารถดำเนินการต่อไปได้

ความท้าทายประเภทที่ไม่สามารถจัดการกันเองภายในธนาคารเวลาได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการ การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการธนาคารเวลาที่เป็นผู้ดูแลและขับเคลื่อนหลัก ปัญหาสมาชิกที่ Active ลดลง การยุติบทบาทของภาคีจัดตั้งที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาด้วย ธนาคารเวลาที่ต้องการงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนงาน และธนาคารเวลาที่มีการสะสมและการเบิกใช้แบบไม่สมดุลอย่างรุนแรง

4. ความท้าทายในการสร้างคุณค่า (SROI)

คุณค่าของธนาคารเวลาตามนิยามทางทฤษฎี จะให้คุณค่ากับสิ่งที่เกิดขึ้น “ใหม่” จากธนาคารเวลา เมื่อเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ “เดิม” นั่นคือ หากชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว ธนาคารเวลาก็จะมีส่วนเพิ่มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะทุกคนรู้จักกันอยู่แล้ว ทุกคนสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้อยู่แล้ว ซึ่งหมายถึงรวมถึงการช่วยเหลือกันแบบไม่ต้องมีการบันทึกเวลา เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเอามื้อเอารวัน การช่วยงานประเพณีในชุมชน ดังนั้น เมื่อมีการจัดตั้งธนาคารเวลาบนเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วจะไม่มีคุณค่าในส่วนเพิ่มมากนักหากสมาชิกเป็นคนกลุ่มเดิมๆ บนฐานกิจกรรมเดิมๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือกันอยู่ก่อนแล้ว เช่นเดียวกัน หากกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่มีการทำอยู่แล้วในองค์กร (เช่น การดูแลผู้ป่วยที่ทำกันอยู่เป็นประจำ)

ไม่ได้ทำอะไรเพิ่มเติม) หรือเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยที่ไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น คือ ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น (เช่น การจัดประชุมธนาคารเวลาให้สมาชิกมาพบกัน) ย่อมมีคุณค่าที่ไม่สูงเท่าใดนัก

นอกจากนี้ คุณค่าของธนาคารเวลายังอาจจะลดลงหากกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีการทดแทนกิจกรรมเก่าในสังคมที่หายไป เช่น กิจกรรมการตัดผมก็จะทำให้รายได้ของคนตัดผมลดลง (ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่หากไม่มีบริการตัดผมในธนาคารเวลาก็จะไม่ได้ตัดผม หรือ การตัดผมในช่วงโควิด-19 ที่หากไม่มีกิจกรรมนี้ สมาชิกก็จะไม่ได้ตัดผม) หรือ กิจกรรมพาไปหาหมอที่รายได้ค่าบริการสาธารณะก็จะหายไป ดังนั้น กิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนในธนาคารเวลาที่มีคุณค่าสูงที่สุด ถ้าเป็นกิจกรรมที่ไม่มีตลาด หรือ ผู้ให้บริการทุกๆไปในพื้นที่สามารถตอบสนองได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวางเงื่อนไขในการจัดตั้งธนาคารเวลา

คณะผู้วิจัยเสนอต้นแบบการจัดตั้งธนาคารเวลา ให้ควรมีการระบุเงื่อนไข ดังนี้

- สมาชิกธนาคารเวลาที่ลงทะเบียนควรจะอยู่ระหว่าง 50-85 คน
- สมาชิก Active ควรวางเป้าหมายที่ประมาณ 23 ถึง 39 คนเป็นอย่างน้อย
- สัดส่วนสมาชิกที่ Active ต่อสมาชิกทั้งหมดควรกำหนดที่ร้อยละ 33.3 ถึงร้อยละ 50
- ธนาคารเวลาควรมีสิทธิเลือกว่าจะจัดตั้งธนาคารแบบเข้มงวด หรือ แบบผ่อนคลาย
- เวลาในการจัดตั้งควรกำหนดที่ 8-12 เดือน
- งบประมาณในส่วนที่เข้าไปช่วยจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา (งบดำเนินงาน) ควรจะอยู่ที่ประมาณ 3-5 แสนบาทต่อธนาคารเวลา และในงบดังกล่าวควรจะมีงบสนับสนุนการดำเนินการในธนาคารเวลา (เงินอุดหนุนที่ให้แบบอิสระ) อย่างน้อย 5,000-10,000 บาทต่อเดือนต่อธนาคารเวลา และควรจะมีงบอุดหนุนกิจกรรมเพิ่มเติมเฉพาะตามสมควรอีกด้วย

ทั้งนี้ เกณฑ์ในการกำหนดข้างต้นควรใช้เป็นต้นแบบในการอนุมัติโครงการ สำหรับโครงการที่ใช้ข้อกำหนดอื่นๆ ควรจะมีเหตุผลอธิบายถึงความเหมาะสมในการเลือกตัวเลขอ้างอิงอื่นๆ มาใช้แทนตามความเหมาะสม

- การจัดตั้งธนาคารเวลาควรมีการหนุนเสริมด้วยการแลกเปลี่ยนดูงานระหว่างธนาคารเวลา

2. ข้อเสนอแนะการพัฒนาธนาคารเวลาขั้นต่อไป (สำหรับธนาคารเวลาที่มีการจัดตั้งแล้ว)

- ธนาคารเวลาควรมีสิทธิเลือกว่าจะยังคงใช้ธนาคารเวลาในการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายสังคมหรือไม่? การยุติธนาคารเวลาสามารถเกิดขึ้นได้เพราะชุมชนมองว่าธนาคารเวลาไม่ได้ตอบโจทย์ของชุมชนดีเท่าเครื่องมืออื่นๆ เช่น รูปแบบการจัดการอาจจะยุ่งยาก ไม่มีประสิทธิภาพ หรือ อาจจะเป็นจุดที่ธนาคารเวลาสามารถสร้างกลุ่มเครือข่ายที่สนิทกันดีมากจนไม่ต้องใช้เวลาเป็นสื่อกลางก็สามารถเชื่อมโยงกันได้ก็เป็นได้

- ธนาคารเวลาที่ยังคงดำเนินการอยู่ควรมีการพิจารณาว่าจะสร้างเครือข่ายแบบเดบิตหรือแบบคงที่ ธนาคารเวลาที่วางเป้าหมายคงที่ควรรักษาระดับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนให้เพิ่มขึ้นหรืออย่างน้อยไม่ลดลง และเพิ่มสัดส่วนสมาชิกที่ Active ให้อยู่ในระดับที่สูงอย่างไรก็ดี บทบาทของ สสส. ควรจะลดบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงและออกมาเป็นบทบาทหนุนเสริมในระดับที่น้อยลงเรื่อยๆ

- ธนาคารเวลาที่ยังมีเป้าหมายในการเติบโตควรมีการเพิ่มสมาชิกกลุ่มใหม่ เช่น คนในชุมชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วม และ/หรือ สมาชิกกลุ่มอายุอื่นๆ ที่ธนาคารเวลายังมีสมาชิกจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้ ธนาคารเวลายังควรวางเป้าหมายให้มีสมาชิกที่ Active มากขึ้น มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active สูงขึ้น และมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่มากขึ้น

- ธนาคารเวลาควรมีเพิ่มกิจกรรมการแลกเปลี่ยนใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนให้มากขึ้น ซึ่งอาจจะหนุนเสริมด้วยการหาสมาชิกใหม่ที่มีทักษะเฉพาะ หรือ การจ้างคนข้างนอกเข้ามาสอนทักษะใหม่ๆ ให้คนในกลุ่ม หรือ การแลกเปลี่ยนทักษะระหว่างธนาคารเวลา 2 แห่ง

- สสส. ควรมีต้นแบบธนาคารเวลาทั้ง 4 รูปแบบ คือ ธนาคารเวลาที่จัดตั้งแล้วและยุติธนาคารเวลา เพื่อให้บทเรียนความไม่เหมาะสม ธนาคารเวลาที่จัดตั้งแล้วมีเครือข่ายแบบคงที่ ให้บทเรียนธนาคารเวลาที่เติบโตแบบเฉพาะกลุ่ม ธนาคารเวลาที่จัดตั้งและมีเครือข่ายแบบเดบิต ให้บทเรียนธนาคารเวลาขนาดใหญ่ และธนาคารเวลาที่จัดตั้งแล้ว สร้างความร่วมมือได้ในระดับที่ดีและยกเลิกธนาคารเวลาเหลือเพียงกลุ่มคนที่สนิทกัน ให้บทเรียนธนาคารเวลาที่น่าไปสู่เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งโดยไม่ต้องอาศัยธนาคารเวลา

- สสส. ควรจะมีต้นแบบทั้งธนาคารเวลาที่จัดตั้งแบบเข้มงวด และจัดตั้งแบบอ่อนคลาย และธนาคารเวลาที่สำเร็จและล้มเหลวบนรูปแบบการจัดตั้งที่แตกต่างกัน (ชุมชน องค์กร และเครือข่ายชุมชน)
- สสส. ควรมีการสนับสนุนการยื่นขอทุนสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนธนาคารเวลาผ่านทางช่องทางอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งทุนสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ โดยให้การสนับสนุนตั้งแต่การหาช่องทางเงินทุน วิธีการเขียนโครงการ ไปจนถึงกระบวนการยื่นขอทุน นอกจากนี้ การขอการสนับสนุนสามารถมาในรูปแบบที่ไม่ใช่เงินทุน แต่อาจจะเป็นรูปแบบอื่นๆ เช่น สถานที่ บุคลากร ทักษะ หรือ เป็นสมาชิกที่ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน “เวลา”
- สสส. ควรจะพิจารณาให้เงินทุนสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนธนาคารเวลาโดยแลกกับการจัดทำกลไกการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ เพื่อติดตามพัฒนาการของธนาคารเวลา รวมทั้งถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาธนาคารเวลาแห่งอื่นๆ
- สสส. ควรจะพิจารณาเข้ามาช่วยเหลือธนาคารเวลาที่เผชิญกับความท้าทายที่รุนแรง ไม่สามารถจัดการภายในธนาคารเวลาเองได้ และทำการถอดบทเรียนการแก้ไขความท้าทายเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ให้มีความรอบด้านมากยิ่งขึ้น

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ.....	ล
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย.....	3
1.4 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน/การศึกษา.....	4
1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน.....	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	19
2.1 กรณีศึกษาการดำเนินงานธนาคารเวลาในต่างประเทศ	19
2.2 การประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในต่างประเทศ.....	20
2.3 กรณีศึกษาการดำเนินงานธนาคารเวลาในประเทศไทย	24
2.4 การประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในประเทศไทย	25
2.5 การนำ SROI ไปใช้ในการประเมินผลลัพธ์กิจกรรม.....	29
บทที่ 3 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ตัวแทน สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา	31
3.1 กระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์	31
3.2 แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	32
3.3 การดำเนินการเก็บข้อมูล.....	34
3.4 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์	35
3.4.1 ผู้แทนจาก สสส.....	35
3.4.2 ธนาคารเวลาในพื้นที่เชียงใหม่.....	36
3.4.3 ธนาคารเวลาในพื้นที่นครสวรรค์	39

3.4.4	ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์.....	41
3.4.5	ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญ.....	45
3.4.6	ธนาคารเวลา 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง.....	49
3.4.7	ธนาคารเวลาขององค์กรศูนย์บริการสาธารณสุข 56.....	51
3.4.8	ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี.....	54
3.4.9	ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....	55
3.4.10	ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์.....	57
3.4.11	ธนาคารเวลา YoungHappy.....	61
3.5	สรุปข้อมูลภาพรวมที่สำคัญของธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา.....	63
บทที่ 4 การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของ		
ธนาคารเวลา.....		67
4.1	การจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์.....	67
4.2	กระบวนการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์.....	69
บทที่ 5 ผลการเก็บข้อมูล และการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคาร		
เวลา.....		73
5.1	ผลการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา.....	73
5.1.1	ข้อจำกัดของการประเมิน.....	73
5.1.2	เสาที 1: ปรัชญาธนาคารเวลา.....	74
5.1.3	เสาที 2: ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	92
5.1.4	เสาที 3: ปัจจัยกำหนดผลลัพธ์.....	134
5.2	อภิปรายการพัฒนาธนาคารเวลาเพื่อตอบโจทย์สังคมไทยในระยะยาว.....	154
5.2.1	เปรียบเทียบธนาคารเวลาที่สนับสนุนจัดตั้งโดย สสส. กับ ธนาคารเวลาที่สนับสนุนจัดตั้งโดยกรม กิจการผู้สูงอายุ.....	162
5.3	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	163
5.3.1	ข้อเสนอแนะสำหรับการวางเงื่อนไขในการจัดตั้งธนาคารเวลา.....	163

5.3.2 ข้อเสนอแนะการพัฒนาธนาคารเวลาขั้นต่อไป (สำหรับธนาคารเวลาที่มีการจัดตั้งแล้ว).....	163
บรรณานุกรม.....	167
ภาคผนวก ก แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะและการดำเนินงานธนาคารเวลา.....	173
ภาคผนวก ข ภาพการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล	183
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์.....	189
ภาคผนวก ง ภาพการเก็บข้อมูล SROI ในธนาคารเวลาพื้นที่เป้าหมาย.....	207

สารบัญภาพ

รูปที่ 1-1: 3 เสาหลักในการประเมินความสำเร็จของธนาคารเวลา.....	5
รูปที่ 1-2: 6 ขั้นตอน SROI.....	9
รูปที่ 5-1 แสดงความต้องการเงินสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนธนาคารเวลา	153

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1-1: ตัวอย่างการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการมีส่วนร่วมโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ	10
ตารางที่ 1-2: ตัวอย่างการทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์โครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ.....	10
ตารางที่ 1-3: ตัวอย่างการกำหนดตัวชี้วัดและประเมินมูลค่าผลลัพธ์เบื้องต้นโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ	12
ตารางที่ 3-1: สรุปการดำเนินการเก็บข้อมูลตัวแทน สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา.....	34
ตารางที่ 3-2: สรุปคุณลักษณะต่างๆ ของธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา	63
ตารางที่ 4-1 สรุปการดำเนินการเก็บข้อมูล SROI ในแต่ละธนาคารเวลา.....	69
ตารางที่ 4-2 การดำเนินการเก็บข้อมูล SROI ในธนาคารเวลาพื้นที่เป้าหมาย	70
ตารางที่ 5-1 แสดงจำนวนสมาชิก ประเมินการสมาชิกที่ Active และสัดส่วนสมาชิกที่ Active	76
ตารางที่ 5-2 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามจำนวนสมาชิกที่ Active	77
ตารางที่ 5-3 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามสัดส่วนสมาชิกที่ Active	78
ตารางที่ 5-4 แสดงผลการประเมินปรัชญาธนาคารเวลาในมิติการออมและการใช้.....	80
ตารางที่ 5-5 แสดงผลการประเมินธนาคารเวลาในแง่ของการออมเวลาเพื่อไปใช้ประโยชน์.....	81
ตารางที่ 5-6 แสดงผลการประเมินธนาคารเวลาในมิติการใช้เวลาเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน.....	82
ตารางที่ 5-7 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามจำนวนสมาชิก	83
ตารางที่ 5-8 แสดงผลการประเมินปรัชญาธนาคารเวลาในมิติการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก.....	84
ตารางที่ 5-9 แสดงผลการประเมินปรัชญาธนาคารเวลาในมิติการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม.....	85
ตารางที่ 5-10 แสดงผลการประเมิน Pillar 1: ปรัชญาธนาคารเวลา.....	89
ตารางที่ 5-11 กิจกรรมการดำเนินงานของธนาคารเวลา.....	93
ตารางที่ 5-12 การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการธนาคารเวลา	95
ตารางที่ 5-13 ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Mapping Outcomes).....	97
ตารางที่ 5-14 วิธีการคำนวณแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ.....	99
ตารางที่ 5-15 การกำหนดมูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีหาตัวชี้วัดที่เป็นตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy) และวิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ (Weighting).....	101
ตารางที่ 5-16 การเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลา.....	102
ตารางที่ 5-17 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาชมภูที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	104

ตารางที่ 5-18 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาเขาโกรกพม่าที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์.....	105
ตารางที่ 5-19 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาตลาดน้อยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	106
ตารางที่ 5-20 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาตลาดน้อยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	107
ตารางที่ 5-21 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาเลิศสุขสมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	108
ตารางที่ 5-22 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์.....	110
ตารางที่ 5-23 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา 11 ชุมชน ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	111
ตารางที่ 5-24 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา ศูนย์ 56 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์.....	112
ตารางที่ 5-25 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	113
ตารางที่ 5-26 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาวิยสุข ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	115
ตารางที่ 5-27 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาป็นสุข ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์	116
ตารางที่ 5-28 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา YoungHappy ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์.....	117
ตารางที่ 5-29 ระยะเวลาการดำเนินงานในแต่ละช่วงของธนาคารเวลา	118
ตารางที่ 5-30 มูลค่าผลประโยชน์ของธนาคารเวลา ด้วยวิธี Weighting และ Financial proxy	119
ตารางที่ 5-31 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Weighting ใน นาย ก.....	120
ตารางที่ 5-32 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Weighting ในธนาคารเวลา ชมภู.....	120
ตารางที่ 5-33 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Financial proxy ในธนาคาร เวลาชมภู.....	121
ตารางที่ 5-34 สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือของผลประโยชน์หลังจากหัก Deadweight และ Displacement	122
ตารางที่ 5-35 ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดเกิดขึ้นจากโครงการ.....	124
ตารางที่ 5-36 มูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการใน ระยะที่ 1	125
ตารางที่ 5-37 มูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการใน ระยะที่ 2 และระยะที่ 3	126
ตารางที่ 5-38 ต้นทุนธนาคารเวลา.....	128
ตารางที่ 5-39 อัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI).....	130
ตารางที่ 5-40 อัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ในภาพรวมธนาคารเวลา.....	132
ตารางที่ 5-41 สัดส่วนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมใน ภาพรวมธนาคารเวลา (หน่วย: จำนวนคนที่ระบุว่ามีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ในทิศทางที่ดีขึ้น).....	132
ตารางที่ 5-42 สรุปปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา.....	136

ตารางที่ 5-43 แสดงกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนในธนาคารเวลา	138
ตารางที่ 5-44 แสดงจุดแข็งและจุดอ่อนที่สนับสนุนกระบวนการดำเนินงานธนาคารเวลา	142
ตารางที่ 5-45 แสดง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา.....	145

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ธนาคารเวลาเป็นรูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รวมตัวกันเพื่อดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ และการให้บริการพื้นฐานที่เป็นที่ต้องการในชุมชน การแลกเปลี่ยนทำให้เกิดการสะสมเวลา ซึ่งเปรียบเสมือนกับการออมเงินในบัญชีที่สามารถนำมาเรียกใช้ในยามจำเป็น หรือสะสมไว้เพื่อใช้ใน ช่วงสูงวัย หรือเรียกใช้ได้อย่างอิสระตามความต้องการ

ความสำคัญของธนาคารเวลา¹ คือการเป็นหนึ่งในมาตรการหลักเพื่อขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ ด้านสังคมสูงอายุ โดยมีการขับเคลื่อนผ่านหน่วยงานสำคัญได้แก่ กรมกิจการผู้สูงอายุ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น²

สสส. ในฐานะที่เป็นองค์กรสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนแนวคิดเรื่องธนาคารเวลาให้บังเกิดผลในภาคปฏิบัติ ได้มีการดำเนินบทบาทสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนภาควิชาการ โดยอาศัยการทบทวนสถานการณ์ ในต่างประเทศ การเสนอแนวทางในการขับเคลื่อน และการติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ สสส. ยังให้การสนับสนุนการบริหารจัดการผ่านการสนับสนุนการจัดทำระบบฐานข้อมูล การจัดทำคู่มือเพื่อจัดตั้งและดำเนินการธนาคารเวลา การออกแนวทางปฏิบัติ ระเบียบกติกา ตลอดจนมาตรการสนับสนุนเพิ่มแรงจูงใจ ทั้งยังมีส่วนในการเสริมพลังเครือข่ายให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีพลัง

โครงการนำร่องการดำเนินงานธนาคารเวลาภายใต้การขับเคลื่อนของภาคีเครือข่าย สสส. มีต้นแบบธนาคารเวลาที่สำคัญและมีการดำเนินงานมาในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มได้ คือ

1. ต้นแบบธนาคารเวลาในชุมชนท้องถิ่น 2 พื้นที่ คือ (1) ธนาคารเวลาดำบลชมพู จังหวัดเชียงใหม่ และ (2) ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมา จังหวัดนครสวรรค์

¹ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ได้มีมติประชุมวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ให้ธนาคารเวลาเป็น 1 ใน 10 ประเด็นเร่งด่วนด้านผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2562)

² บันทึกข้อตกลงว่าด้วยแนวทางปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เรื่อง การดำเนินงานธนาคารเวลาสำหรับการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทย, https://www.dop.go.th/download/implementation/th1592885116-1162_0.pdf

2. ธนาคารเวลาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น (1) ชุมชนเมือง 3 พื้นที่ คือ (1.1) ชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ (1.2) ชุมชนในเขตภาษีเจริญ และ (1.3) ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง³ และ (2) ธนาคารเวลากลุ่มองค์กร 3 กลุ่ม คือ (2.1) ศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (2.2) โรงพยาบาลราชวิถี และ (2.3) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ธนาคารเวลาในเครือข่ายภาคประชาสังคมและคนรุ่นใหม่ (ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์ และธนาคารเวลา YoungHappy)⁴

แต่หากพิจารณาธนาคารเวลาที่อยู่ภายใต้การดูแลของ สำนักสนับสนุนสุขภาวะของประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9) จะพบว่ามีธนาคารเวลารวมทั้งสิ้น 37 แห่ง ซึ่งสะท้อนระดับความก้าวหน้าในการดำเนินการที่แตกต่างกัน

เนื่องด้วยการดำเนินงานของธนาคารเวลาเป็นโครงการใหม่ที่มีความสำคัญ แต่มีความซับซ้อนในเชิงเทคนิคและกระบวนการดำเนินงาน อาทิเช่น ระยะเวลาในการเริ่มดำเนินการที่แตกต่างกัน ปัญหาเฉพาะในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ระบบการช่วยเหลือทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลาที่มีความแตกต่างกัน (เช่น ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเมือง องค์กร และเครือข่ายประชาสังคมและคนรุ่นใหม่) เป็นต้น ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาธนาคารเวลาให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ต้องอาศัยการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการศึกษาความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งประเด็นนี้ จะมีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะประเด็นสำคัญจากคณะกรรมการบริหารแผนคณะที่ 2 และคณะกรรมการกำกับทิศทางธนาคารเวลาฯ ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาความคุ้มค่า หรือการประเมินผลทางเศรษฐศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อช่วยการวางแผนการดำเนินงานในระยะยาว

ตัวอย่างของความสำคัญของการติดตามและประเมินผล จะช่วยสะท้อนให้เห็นภาพรวมในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา ว่ามีการขับเคลื่อนตามปรัชญาของธนาคารเวลาที่ถูกสร้างขึ้นของต่างประเทศหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และในแต่ละพื้นที่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่มากน้อยเพียงใด อะไรคือปัจจัยสำเร็จในการดำเนินการ อะไรคือคุณค่าที่สร้างขึ้นโดยธนาคารเวลาในแต่ละพื้นที่ และผู้ที่เข้าร่วมได้รับประโยชน์ในรูปแบบใด เป็นต้น

³ ธนาคารเวลาในเขตชุมชนเมืองได้มีการดำเนินการเพิ่มอีก 3 พื้นที่ ซึ่งอยู่ในระหว่างการพัฒนาการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ (1) ธนาคารเวลาไทรมาย 39 (2) ธนาคารเวลาคนรักชินเขต (3) ธนาคารเวลาท่าอิฐ

⁴ นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาธนาคารเวลาเครือข่ายคนจนเมืองขึ้น โดยอยู่ระหว่างการพัฒนาการดำเนินการ โดยจะจัดตั้งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ อุบลราชธานี ตรัง และกรุงเทพมหานคร

การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์จะช่วยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารให้กับผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ตลอดจนภาครัฐและประชาชนในวงกว้างให้ได้เข้าใจถึงความสำคัญของธนาคารเวลาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสร้างคุณค่าให้กับสังคมในแง่มุมต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการต่อยอดขยายผลธนาคารเวลาอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ ประกอบไปด้วย

1. การประเมินความเข้าใจในปรัชญาของธนาคารเวลาของพื้นที่เป้าหมาย
2. การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการทำงานของธนาคารเวลาในพื้นที่เป้าหมาย
3. การประเมินความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ของพื้นที่เป้าหมาย
4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบบทเรียนในแต่ละพื้นที่และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.3 พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

การคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายได้ดำเนินการคัดเลือกจากกลุ่มประชากรธนาคารเวลา 37 กลุ่มภายใต้การหนุนเสริมของ สสส. โดยอาศัยเกณฑ์การคัดเลือกประกอบไปด้วย

1. ความก้าวหน้าในการดำเนินการ โดยคณะผู้วิจัยจะคัดเลือกพื้นที่ที่มีการดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว ทำให้สามารถถอดบทเรียนความก้าวหน้า และ/หรือ ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้
2. มิติเชิงพื้นที่ ธนาคารเวลาในพื้นที่เป้าหมายควรมีทั้งกลุ่มที่จัดตั้งในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และนอกเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล
3. มิติเชิงการจัดตั้ง ควรจะมีรูปแบบการจัดตั้งที่หลากหลาย ประกอบไปด้วย ชุมชน องค์กร และกลุ่มเครือข่าย
4. ความเห็นของ สสส. และภาคี เพื่อให้ได้พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการถอดบทเรียนเพื่อนำไปใช้ และเป็นพื้นที่ที่ยินดีให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยในการเก็บข้อมูล

จากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข้างต้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายรวม 10 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. ธนาคารเวลาในพื้นที่เชียงใหม่ (มิติเชิงพื้นที่)
2. ธนาคารเวลาในพื้นที่นครสวรรค์ (มิติเชิงพื้นที่)
3. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ (รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
4. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญ (รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
5. 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง (ชุมชนบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์)
(รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
6. ธนาคารเวลาขององค์กรศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
7. ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
8. ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
9. ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์ (รูปแบบการจัดตั้งแบบเครือข่าย)
10. ธนาคารเวลา YoungHappy (รูปแบบการจัดตั้งแบบเครือข่าย)

1.4 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน/การศึกษา

การประเมินรูปแบบการพัฒนาธนาคารเวลาของไทยอาศัยกรอบแนวคิดที่สำคัญ คือ การประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ โดยอาศัยเครื่องมือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) ในการวิเคราะห์ (Millar and Hall, 2013)

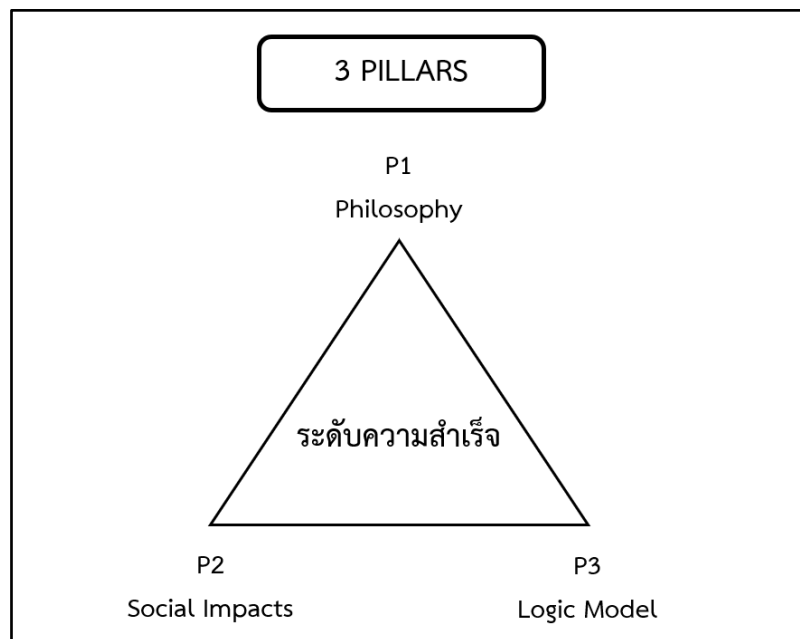
เครื่องมือในการวิเคราะห์ SROI มีจุดเด่น คือเป็นเครื่องมือที่พิจารณาคุณค่าที่เกิดขึ้นมากกว่าผลประโยชน์แค่ทางธุรกิจซึ่งคำนึงถึงเฉพาะผลกำไรและต้นทุน (Cost-Benefit approach) โดยจะคำนึงถึงคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบ และในส่วนที่อยู่ในรูปของตัวเงิน และที่ไม่ได้อยู่ในรูปของตัวเงิน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ยังอาศัยแบบจำลองโลจิก (Logic Model) ในการประเมินความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการทำงาน กิจกรรม ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ เพื่อศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (CDC, n.d.)

กรอบการประเมิน (รูปที่ 1-1) ได้แบ่งการวิเคราะห์ ออกเป็น 3 เสาหลัก ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยเสาหลักที่ 1 จะเป็นเสาแห่งความเข้าใจในตัวเครื่องมือ Timebank หรือ ปรัชญาของธนาคารเวลา เสาหลักที่ 2 จะเป็นเสาแห่งผลลัพธ์/ผลกระทบ ที่สะท้อนผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้

เครื่องมือธนาคารเวลาเข้าไปในพื้นที่ที่ทำการศึกษ และเสาหลักที่ 3 คือ เสาแห่งความสัมพันธ์เชื่อมโยง หรือ Logic Model ที่สะท้อนถึงการสอดประสานระหว่างปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องที่เป็นปัจจัยกำหนดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

รูปที่ 1-1: 3 เสาหลักในการประเมินความสำเร็จของธนาคารเวลา

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาเป็นคำผสมระหว่าง “ธนาคาร” และ “เวลา” โดยคำว่า “ธนาคาร” หรือ “Bank” มีความหมายตามพจนานุกรมของเคมบริดจ์ว่า เป็นตัวกลางระหว่างกลุ่มบุคคลในการแลกเปลี่ยนเงินตรา และครอบคลุมบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง⁵ นอกจากนี้ ธนาคารยังมีบทบาทในแง่ของการสะสม การออม เพื่อประโยชน์ต่อตนเองในอนาคต และเพื่อเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจในภาพรวม ในขณะที่ “เวลา” หรือ “Time” ถูกนิยามว่า เป็นหน่วยในการวัดการดำรงอยู่ของชีวิต⁶ เมื่อนำมารวมกันสร้างเป็นเครื่องมือที่เรียกว่า “ธนาคารเวลา” จะเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มบุคคลซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน “เวลา” ขึ้น เป็นกลไกให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะความชำนาญที่สามารถสะท้อนออกเป็นหน่วยวัดข้างต้นได้ เกิดเป็นการสะสมเพื่อประโยชน์ต่อตนเองในอนาคต และทำให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มสมาชิกในภาพรวม

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ปรัชญาของธนาคารเวลาจะประกอบด้วย

⁵ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bank>

⁶ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/time>

1. “ธนาคาร” หรือก็คือ ตัวกลางที่มีหน้าที่ในการจัดการแลกเปลี่ยนเวลาและการให้บริการที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงความมั่นคงขององค์กรในระยะยาวเพื่อตอบสนองต่อการสะสมเวลา
2. “เวลา” หรือก็คือ หน่วยในการวัดการดำรงอยู่ของชีวิต ซึ่งบางส่วนจะถูกนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนและสะสมเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
3. “การแลกเปลี่ยน” และ “สะสม” หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ แลกกับผลได้ในรูปของการสะสม “เวลา”
4. “ความเท่าเทียมกัน” หมายถึง ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนในระยะยาว ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดทำหน้าที่สะสมเพียงอย่างเดียว และไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดทำหน้าที่เบิกใช้เพียงอย่างเดียว เป็นหลักการพื้นฐานที่จะทำให้ “ธนาคาร” มีความมั่นคงในระยะยาว

เครื่องมือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Return on Investment) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้มาตรการใหม่ๆ ที่ถูกนำเข้าไปใช้ในกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยผลลัพธ์ทางสังคมจะครอบคลุมทั้งผลได้และผลเสียที่อยู่ในรูปตัวเงิน และผลได้และผลเสียที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน ซึ่งในส่วนหลังจะสะท้อนออกมาในรูปของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม หรือ externalities ซึ่งเกิดได้ทั้งที่เป็นบวกต่อสังคม (positive externalities) และที่เป็นลบต่อสังคม (negative externalities) โดยสามารถแยกได้เป็นผลที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ต่อชุมชนและสังคม

1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการปฏิบัติการของโครงการ เพื่อทำการทบทวนผลการดำเนินงานและความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้อาศัยข้อมูลผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในพื้นที่เป้าหมาย ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติทางด้านเศรษฐศาสตร์มาประกอบการวิเคราะห์ สามารถแบ่งกิจกรรมการที่ดำเนินการออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การรวบรวมข้อมูลภาพรวม โดยการทบทวนวรรณกรรม เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของธนาคารเวลา รูปแบบระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของธนาคารเวลา รวมไปถึงข้อดี/ข้อเสีย ข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ที่สามารถนำมาใช้เป็นบทเรียนในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของธนาคารเวลาในประเทศไทย

การรวบรวมข้อมูลเป็นการศึกษาผ่านตำรา บทความ เอกสาร วารสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ และระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ระยะเวลา โดยคณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ระยะเวลาของ ต่างประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทย องค์กรสำคัญที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ กรมกิจการผู้สูงอายุและ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่ขับเคลื่อนในเรื่องของ ระยะเวลาในประเทศไทย

การสืบค้นวรรณกรรมที่เป็นวารสาร รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ ได้อาศัยการสืบค้นข้อมูลจาก ฐานข้อมูลของสถาบันการศึกษาและองค์กรวิจัยที่สำคัญของทั้งไทยและต่างประเทศ รวมถึงการสืบค้นข้อมูล ผ่านอินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 2: การคัดเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินการศึกษา เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของระยะเวลาที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิของ สสส. และข้อมูลปฐมภูมิผ่านความเห็นของผู้ดูแลระยะเวลาในแต่ละแห่ง โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยหรือด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิจาก สสส. และ/หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานระยะเวลา เพื่อทำการประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ และคัดเลือกและปรับเปลี่ยนพื้นที่เป้าหมายที่ได้คัดเลือกเอาไว้เบื้องต้นให้มีความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3: การออกแบบแบบสอบถาม และการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล หลังจากคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่มีความเหมาะสมแล้ว ทีมวิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการ สัมภาษณ์ โดยอาศัยคำถามเชิงลึกแบบปลายเปิด และคำถามที่เน้นคำตอบเชิงสถิติเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ซึ่งการเก็บข้อมูลได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยทีมวิจัยที่มีความชำนาญการในการเก็บข้อมูลเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาการสื่อสารที่ไม่ตรงกัน หรือปัญหาความไม่เข้าใจแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การประเมินความเข้าใจในปรัชญาของระยะเวลา ได้อาศัยแบบสอบถามเชิงลึกแบบปลายเปิด เพื่อประเมินความเข้าใจพื้นฐานของระยะเวลา

3.2 การประเมินกระบวนการทำงาน ได้ใช้แบบสอบถามทั้งที่เป็นเชิงลึกปลายเปิด และข้อมูลทางสถิติมาประกอบการวิเคราะห์ ประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) หรือทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม หมายถึง แหล่งทุนงบประมาณ กำลังคนจากภายในและภายนอกองค์กร การได้มาซึ่งองค์ความรู้ (knowledge and training) การช่วยเหลือจากภายนอก และระยะเวลาที่ใช้ในการเริ่มต้นธนาคารเวลา

2. กิจกรรม (Activities) วิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการในธนาคารเวลา แยกเป็นรูปแบบกิจกรรมที่แตกต่างกัน เช่น งานช่าง งานให้ความรู้ งานบ้าน งานดูแลผู้สูงอายุ และแยกกิจกรรมกลุ่มออกจากกิจกรรมเดี่ยว

3. กระบวนการทำงาน (Moderators) วิเคราะห์การบริหารจัดการธนาคารเวลา ตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งธนาคารเวลา การคัดเลือกผู้นำ/คณะกรรมการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการสร้างฐานสมาชิก การกำหนดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนในพื้นที่ การกำหนดการแลกเปลี่ยนของกิจกรรม การเก็บข้อมูล การบริหารจัดการ การตรวจสอบความถูกต้อง และกลไกการจัดการปัญหา

4. ผลผลิต (Outputs) วิเคราะห์ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากธนาคารเวลา หมายถึงข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา จำแนกเป็น อายุ โครงสร้างอาชีพ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องที่ได้มีการดำเนินการทั้งสิ้น

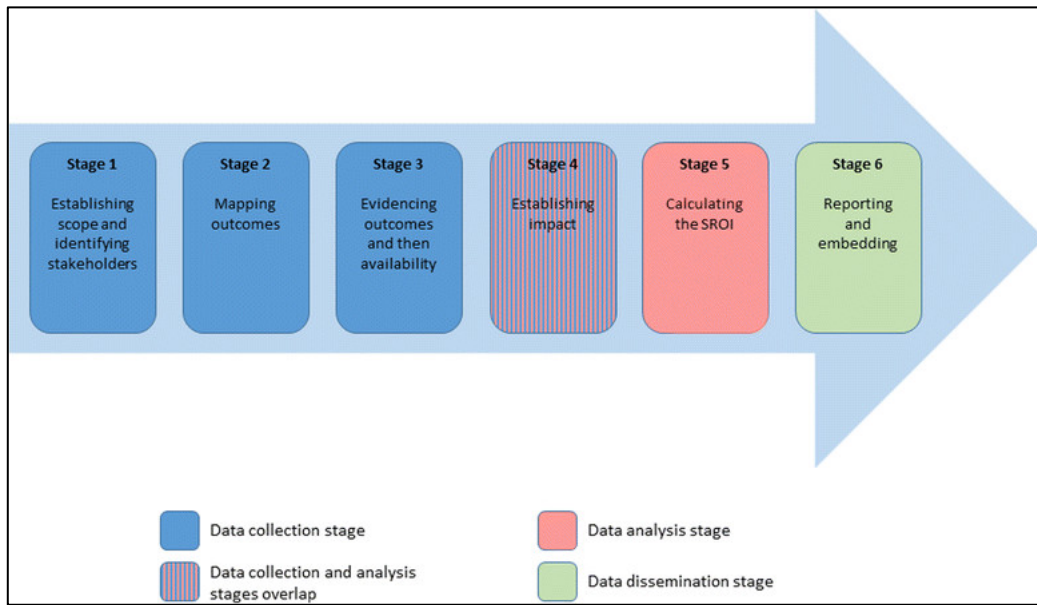
ขั้นตอนที่ 4: การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ SROI เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่โดยวิธีการสัมภาษณ์โดยอาศัยช่องทางที่มีความเหมาะสมตามแต่กรณี เช่น การเดินทางไปยังพื้นที่เป้าหมาย การจัดประชุมในสถานที่ภายนอก การประชุมทางออนไลน์ผ่านโปรแกรม ZOOM เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ผ่านกระบวนการประเมินความคุ้มค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์โดยอาศัยเครื่องมือ Social Return on Investment (SROI)

ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment – SROI) หมายถึง สัดส่วนระหว่างผลตอบแทนทั้งหมดที่สังคมได้รับต่อต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ซึ่ง SROI เป็นเครื่องมือในการประเมิน (evaluate) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ได้ดำเนินการ หรือประมาณการ (forecast) คุณค่าทางสังคมที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

SROI เป็นแนวทางการประเมินที่สามารถวัดผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและประเมินมูลค่าผลประโยชน์ของโครงการโดยการแปลงผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้อยู่ในรูปของตัวเงิน ทำให้เป็นหลักฐานบ่งชี้ได้ว่า ผลลัพธ์ของโครงการก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมมากกว่ามูลค่าการลงทุนหรือไม่ เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือทำให้เกิดมูลค่าทางสังคมเพิ่มขึ้นหรือไม่

ระเบียบวิธีการคำนวณหาผลตอบแทนทางสังคม (SROI) มีขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน โดยในแต่ละขั้นตอนมีกรอบการดำเนินการ ดังนี้

รูปที่ 1-2: 6 ขั้นตอน SROI

ที่มา: Banke-Thomas, Madaj, Charles, & van den Broek, 2015

ขั้นตอนที่ 4.1: กำหนดขอบเขตการประเมิน SROI และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยต้องระบุขอบเขตของงานวิจัยให้ชัดเจนเพื่อกำหนดกรอบการศึกษาให้ครอบคลุมและครบถ้วน เช่น จุดประสงค์ของโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการ ระยะเวลาในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม วิธีการประเมินผลโครงการ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะต้องระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการ ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ คน/กลุ่ม/องค์กรที่ประสบความเปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบจากโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบ เช่น

- กิจกรรมของโครงการ (Intervention) คือ การเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา
- วิธีการประเมินผลโครงการ: การประเมินโครงการย้อนหลัง (Evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วและสามารถประเมินผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน หรือ การประมาณการณ์ผลลัพธ์ไปในอนาคต (Forecast)
- ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา ครอบครัว ชุมชน และ สสส. เป็นต้น เนื่องจากบุคคลหรือองค์กรเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่น ผู้เข้าร่วมโครงการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงมากขึ้น มีความสุขมากขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น เป็นต้น

การกำหนดขอบเขตสามารถยกตัวอย่างโดยอาศัยการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการมีส่วนร่วมโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข) (ตารางที่ 1-1)

ตารางที่ 1-1: ตัวอย่างการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการมีส่วนร่วมโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/ส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ
คนพิการ	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ
หน่วยงานในพื้นที่ (นจพ.)	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง มีความเกี่ยวข้องในการเป็นผู้ดำเนินงานร่วมกับมูลนิธินวัตกรรมทางสังคม โดยมีหน้าที่ติดต่อประสานงานระหว่างคนพิการและมูลนิธินวัตกรรมทางสังคม รับคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงาน ตลอดจนจัดทำข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานของคนพิการในทุกเดือน ดังนั้น นจพ. จึงเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลด้านต้นทุนที่เกิดขึ้นและสามารถบอกความเปลี่ยนแปลงของคนพิการได้
มูลนิธินวัตกรรมทางสังคม	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการจัดหางานให้แก่คนพิการ

ที่มา: สรุปรูปเป็นตัวอย่างโดยคณะผู้วิจัย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข)

ขั้นตอนที่ 4.2: การทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (mapping outcomes)

การทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์เพื่อระบุความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมที่ดำเนินการทรัพยากรที่ลงทุนและผลลัพธ์ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับ เริ่มต้นจากกำหนดว่ากิจกรรมที่วิเคราะห์นั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มต้องใช้ปัจจัยนำเข้า (input) หรือต้นทุนของโครงการ และได้รับผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (outcome) อย่างไร โดยทรัพยากรจะคำนึงถึงทรัพยากรที่อยู่ในรูปตัวเงิน เช่น งบประมาณโครงการ เงินบริจาค เป็นต้น ส่วนทรัพยากรที่ไม่อยู่ในรูปตัวเงิน เช่น เวลา องค์กรความรู้ ก็จะต้องแปลงให้เป็นตัวเงินด้วยการพิจารณาใส่ทรัพยากรต้องพึงระวังการนับซ้ำ เช่น มูลค่า/คนที่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจจะนับซ้ำกับงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นต้น การทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ขั้นต้นสามารถยกตัวอย่างได้จากโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข) (ตารางที่ 1-2)

ตารางที่ 1-2: ตัวอย่างการทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์โครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	กิจกรรม	ต้นทุน (Input)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)
คนพิการ	โครงการการจ้างงานเชิงสังคม โดยมูลนิธินวัตกรรม		คนพิการจำนวน 56 คน ได้รับการจ้างงานเชิงสังคมตาม	คนพิการมีผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นผลทางด้านบวกหรือลบ

	ทางสังคมและ หน่วยงานภาคีเป็น ผู้สนับสนุนจัดหา งาน		มาตรา 33 หรือ 35 เป็นระยะเวลา 1 ปี	<ul style="list-style-type: none"> - รายได้ - สิทธิประกันสังคม - ทักษะการทำงาน - ทักษะการเข้าสังคม ลด การเก็บตัวจากสังคม - สุขภาพจิต - สุขภาพกาย - ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว - การมีส่วนร่วมกับชุมชน และสังคม
หน่วยจ้างงานใน พื้นที่ (นจพ.)		ค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการ		
มูลนิธินวัตกรรม ทางสังคม		ค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการ		

ที่มา: สรุปรูปเป็นตัวอย่างโดยคณะผู้วิจัย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข)

ในขั้นตอนการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ สามารถหาได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นหรือเข้าสัมภาษณ์เก็บข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อระบุให้ได้ว่า มีคน/กลุ่ม/องค์กร ใดบ้าง มีต้นทุนของการเข้าร่วมโครงการและประสบการณ์เปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบจากโครงการเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการอย่างแท้จริงอย่างไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 4.3: กำหนดตัวชี้วัดและประเมินมูลค่าผลลัพธ์

หลังจากทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์แล้ว ผู้วิจัยได้คัดเลือกผลลัพธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนอันเนื่องมาจากโครงการ แต่ละผลลัพธ์ผู้วิจัยจะต้องกำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้วัดขนาดของความเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ เพื่อแปลงหน่วยของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นหน่วยที่อยู่ในรูปเงินตราซึ่งสามารถประเมินได้หลายวิธี ตัวอย่างเช่น

- มูลค่าตัวแทนทางการเงิน (financial proxy) ซึ่งได้จากการกำหนดตัวชี้วัดตามข้อมูลสถิติจากแหล่งต่างๆ เช่น มูลค่าสุขภาพจิต วัดจากค่ารักษาความเครียด ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเกิดโรคซึมเศร้าและเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สุขภาพของคนไทยเสื่อมลง ค่ารักษาทางจิตเวชได้จากการสอบถาม

โรงพยาบาลรัฐบาลและโรงพยาบาลเอกชน โดยการรักษาต้องใช้เวลา 16 ครั้ง ค่าใช้จ่ายประกอบไปด้วยค่าแพทย์และค่ายา เป็นต้น

- การประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับหรือค่าแทน (proxy) เช่น การให้คะแนนความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์ (weighting)
- ประเมินจากราคาตลาด
- การประเมินโดยตรง (Stated Preference method)
- สอบถามความยินดีที่จะจ่าย (willing to pay) ความยินดีที่จะรับการชดเชย (willing to accept)
- วิธีการวัดความพึงพอใจเปิดเผย (Revealed Preference method) โดยสังเกตจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปและวัดได้หรือราคาที่เปลี่ยนแปลงไป

การกำหนดตัวชี้วัดและประเมินมูลค่าผลลัพธ์เบื้องต้นสามารถยกตัวอย่างได้จากโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข) (ตารางที่ 1-3)

ตารางที่ 1-3: ตัวอย่างการกำหนดตัวชี้วัดและประเมินมูลค่าผลลัพธ์เบื้องต้นโครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังได้รับการจ้างงาน)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับ (Weighting)
คนพิการ	รายได้	คนพิการมีรายได้เพิ่มมากขึ้น (บาทต่อคนต่อปี)	ผู้ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 86,936 บาทต่อคนต่อปี	ผู้ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 86,936 บาทต่อคนต่อปี
		คนพิการมีรายได้ลดลง (บาทต่อคนต่อปี)	ผู้ที่มีรายได้ลดลงมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยลดลงเฉลี่ย 59,046 บาทต่อคนต่อปี	ผู้ที่มีรายได้ลดลงมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยลดลงเฉลี่ย 59,046 บาทต่อคนต่อปี
	สวัสดิการประกันสังคม	คนพิการที่ได้รับสวัสดิการประกันสังคมเพิ่มขึ้น (จากแต่ก่อนไม่เคยได้ ตอนนี้ได้)	ข้อมูลการเบิกจ่าย 5,369 บาทต่อคนต่อปี	คนพิการเป็นผู้ให้คะแนนความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์ 1-10 คะแนน

ผู้มีส่วน ได้ส่วน เสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของ ตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อน และหลังได้รับการจ้างงาน)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีการประเมินแบบให้ คะแนนจัดอันดับ (Weighting)
		คนพิการที่ได้รับสวัสดิการ ประกันสังคมลดลง (จาก เมื่อก่อนเคยได้ ตอนนี้ไม่ได้)	ที่มา: งบการเงินกองทุน ประกันสังคมปี 2562	
	ทักษะการ ทำงาน	คนพิการที่ระบุว่าตนเองมี ทักษะการทำงานที่ดีขึ้น คนพิการที่ระบุว่าตนเองมี ทักษะการทำงานที่แย่ลง	ข้อมูลรายได้ในแต่ละกลุ่ม อาชีพและลบด้วย 7,800 และคูณ 12 เพื่อปรับข้อมูล เป็นต่อปี ที่มา: ข้อมูลเงินเดือนในแต่ ละอาชีพจาก Labor force survey ประจำปี 2562	
	ทักษะการ เข้าสังคม	- กรณี financial proxy ตัวชี้วัด คือ คนพิการที่ออก นอกบ้านมากขึ้น อย่างน้อยปี ละ 12 ครั้งต่อคน - กรณี weighting ตัวชี้วัด คือ คนพิการระบุว่าตนเองมี ทักษะการเข้าสังคมที่ดีขึ้น - กรณี financial proxy ตัวชี้วัด คือ คนพิการออก นอกบ้านน้อยลง อย่างน้อยปี ละ 12 ครั้งต่อคน - กรณี weighting ตัวชี้วัด คือ คนพิการระบุว่าตนเองมี ทักษะการเข้าสังคมที่ดีขึ้น	ค่าใช้จ่ายในการออกจากบ้าน ครั้งต่อคน 1,002 บาท ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการ พัฒนาประเทศไทย. (2555ก). การวิเคราะห์ ผลตอบแทนทางสังคมด้าน คนพิการและผู้สูงอายุ	
	สุขภาพจิต	คนพิการที่ระบุว่าตนเองมี คะแนนความสุขเพิ่มขึ้นขึ้น อย่างน้อย 1 คะแนน (ระดับ ความสุข 1-5 คะแนน)	ค่าใช้จ่ายรักษาโรคเครียด/ โรคซึมเศร้าคนละ 16 ครั้ง ครั้งละ 1,775 บาท เท่ากับ 28,400 บาทต่อคนต่อปี	คนพิการเป็นผู้ให้คะแนน ความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์ 1-10 คะแนน

ผู้มีส่วน ได้ส่วน เสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของ ตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อน และหลังได้รับการจ้างงาน)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีการประเมินแบบให้ คะแนนจัดอันดับ (Weighting)
			ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการ พัฒนาประเทศไทย. (2555ก). การวิเคราะห์ ผลตอบแทนทางสังคมด้าน คนพิการและผู้สูงอายุ	
		คนพิการที่ระบุว่าตนเองมี คะแนนความสุขลดลงอย่าง น้อย 1 คะแนน (ระดับ ความสุข 1-5 คะแนน)		
	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า จำนวนครั้งการ ไปโรงพยาบาลลดลงอย่าง น้อย 1 ครั้งต่อปี	ค่ารักษาพยาบาลด้านสุขภาพ เฉลี่ย 376 บาทต่อครั้งต่อคน ที่มา: การสัมภาษณ์	
		คนที่ระบุว่า จำนวนครั้งการ ไปโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นอย่าง น้อย 1 ครั้งต่อปี		
	ความสัมพันธ์ กับครอบครัว	คนพิการที่ระบุว่าระดับการ เป็นที่พึ่งพา/ลดการพึ่งพา ครอบครัวเพิ่มขึ้น อย่างน้อย 1 คะแนน	สัดส่วนมูลค่าความสัมพันธ์ กับครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 31 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน * 12 เพื่อปรับเป็นมูลค่าที่ เกิดขึ้นต่อปี ที่มา: การสัมภาษณ์	
		คนพิการที่ระบุว่า ระดับการ เป็นที่พึ่งพา/ลดการพึ่งพา ครอบครัวลดลงอย่างน้อย 1 คะแนน		
	การมีส่วนร่วม ร่วมกับ	คนพิการที่ระบุว่า มีส่วน ร่วมกับกิจกรรมชุมชนมาก ขึ้น	สัดส่วนมูลค่าการมีส่วนร่วม ร่วมกับชุมชนและสังคมคิด เป็นร้อยละ 24 ของรายได้	

ผู้มีส่วน ได้ส่วน เสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของ ตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อน และหลังได้รับการจ้างงาน)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดย วิธีการประเมินแบบให้ คะแนนจัดอันดับ (Weighting)
	ชุมชนและ สังคม		เฉลี่ยต่อเดือน * 12 เพื่อปรับ เป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นต่อปี ที่มา: การสัมภาษณ์	
		คนพิการที่ระบุว่า มีส่วน ร่วมกับกิจกรรมชุมชนน้อยลง		

ที่มา: สรุปรูปเป็นตัวอย่างโดยคณะผู้วิจัย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564ข)

ขั้นตอนที่ 4.4: ปรับมูลค่าผลลัพธ์ที่เหมาะสม (adjust impact)

เมื่อได้มูลค่าการของการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากขั้นตอนที่ 3 แล้ว คณะผู้วิจัยต้องปรับมูลค่าที่คำนวณได้ให้เป็นมูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการอยู่เท่านั้น จึงต้องคำนวณสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบหลัก 4 ปัจจัย (โชติกา, 2560) ได้แก่

- ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ค่าน้ำหนักการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว แม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมการดำเนินโครงการ

- ผลกระทบที่คล้ายคลึงกันจากองค์กรอื่นๆ (Attribution) คือ พิจารณาว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากกิจกรรมการดำเนินโครงการอื่นมากน้อยเพียงใด

- ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ กรณีที่ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรายอื่น เช่น การที่คนหนึ่งได้งานทำ อาจแปลว่าอีกคนหนึ่งต้องตกงาน

- อัตราลดลง (Drop off) คือ อัตราการลดลงในอนาคตของในแต่ละผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ในขั้นตอนการปรับมูลค่าผลลัพธ์ที่เหมาะสม คณะผู้วิจัยสามารถหาตัวเลขสถิติผลลัพธ์ส่วนเกิน ผลกระทบที่คล้ายคลึงกันจากองค์กรอื่นๆ ผลลัพธ์ทดแทน และอัตราลดลง ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นหรือการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือได้จากการทบทวนวรรณกรรม

ขั้นตอนที่ 4.5: คำนวณมูลค่าผลตอบแทนทางสังคม

เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนก่อนหน้ามาคำนวณเพื่อหามูลค่าผลตอบแทนทางสังคม โดยสามารถคำนวณได้จากสมการดังต่อไปนี้

$$\text{ผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์ทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันของการลงทุน}}$$

มูลค่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อคนคนปีการในขั้นตอนที่ 4 เป็นผลตอบแทนที่ได้หลังจากการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นในปีที่ต่างๆ ดังนั้นจึงต้องปรับให้อยู่ในรูปของมูลค่าปัจจุบัน (Present Value) เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบกับต้นทุนของโครงการ โดยสามารถคำนวณหามูลค่าปัจจุบันคำนวณผ่านสูตร

$$\text{Present Value} = \frac{FV}{(1+i)^n}$$

FV = มูลค่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในปีนั้นๆ

i = อัตราคิดลด

n = จำนวนปี

ขั้นตอนที่ 4.6: รายงานผลและการนำไปประยุกต์ใช้

ผลลัพธ์ของ SROI มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. SROI น้อยกว่า 1.00 หมายถึง ผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ดำเนินการก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมน้อยกว่ามูลค่าการลงทุน เป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า หรือไม่ทำให้เกิดมูลค่าทางสังคมเพิ่มขึ้น

2. SROI เท่ากับ 1.00 หมายถึง ผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ดำเนินการก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับมูลค่าการลงทุน

3. SROI มากกว่า 1.00 หมายถึง ผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ดำเนินการก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมมากกว่ามูลค่าการลงทุน เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือทำให้เกิดมูลค่าทางสังคมเพิ่มขึ้น

โดยผลประเมิน SROI จะเป็นผลการวิเคราะห์ของแต่ละธนาคารเวลาแยกกัน

ขั้นตอนที่ 5: การวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบบทเรียนในแต่ละพื้นที่

และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยการวิเคราะห์อาศัยหลักแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ อาทิเช่น

- คุณค่าของการใช้ “เวลา” ในการแลกเปลี่ยนแทนการใช้ “เงิน”
- ความยั่งยืนของการดำเนินงาน หากปราศจากเงินอุดหนุนจาก สสส.
- คุณค่าเฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น สังคมเอื้ออาทร

- ประโยชน์ของธนาคารเวลาในการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน
- รูปแบบของธนาคารเวลาที่ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเอาผลการศึกษานี้มาดำเนินการภายใต้กรมกิจการผู้สูงอายุ
มาร่วมประกอบการวิเคราะห์ด้วย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 กรณีศึกษาการดำเนินงานธนาคารเวลาในต่างประเทศ

เนตร หงษ์ไกรเลิศ และ กุลธิดา จันทรเจริญ (2561) ได้รวบรวมกรณีศึกษาการดำเนินงานธนาคารเวลาในต่างประเทศจำนวน 15 ประเทศ ซึ่งประกอบด้วย (1) สหรัฐอเมริกา (2) สวิตเซอร์แลนด์ (3) สหราชอาณาจักร (4) ไอร์แลนด์ (5) เดนมาร์ก (6) แคนาดา (7) สเปน (8) นิวซีแลนด์ (9) ออสเตรเลีย (10) อิสราเอล (11) กัวเตมาลา (12) เซเนกัล (13) อินเดีย (14) เกาหลีใต้ (15) ญี่ปุ่น

จากงานศึกษาดังกล่าว พบว่าโดยภาพรวมแล้วการดำเนินงานธนาคารเวลาจะมีคุณลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกันอยู่ (สหรัฐอเมริกา เดนมาร์ก แคนาดา (ออตตาวา และโตรอนโต) นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย อิสราเอล อินเดีย และเกาหลีใต้) คือธนาคารเวลาจะเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการกิจกรรมการแลกเปลี่ยนโดยใช้เวลาเป็นปัจจัย

ในส่วนนี้ ธนาคารเวลาที่มีลักษณะโดดเด่นในการดำเนินการ ประกอบด้วย (1) สหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1995 โดย Edgar Cahn ซึ่งถือเป็นผู้นำทางความคิดและริเริ่มธนาคารเวลาคนสำคัญ ธนาคารเวลาในสหรัฐฯ มีความครอบคลุมกลุ่มคนหลากหลาย เช่น เด็กนักเรียน วัยรุ่นในระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ครอบครัวที่รับมือกับความผิดปกติทางอารมณ์ ผู้สูงอายุ ศิลปินและนักดนตรี ผู้ป่วยในบ้านพักคนชรา นักโทษในคุกและที่พ้นคุกแล้ว ผู้ลี้ภัย นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ที่ต้องการหาเครือข่ายธนาคารเวลา โดยในสหรัฐฯ ธนาคารเวลาขนาดใหญ่ซึ่งมีสมาชิกมากกว่า 100 คน มีถึง 11 แห่ง (2) สหราชอาณาจักร มีจุดเด่นในการดำเนินการองค์การการกุศลซึ่งมีการสนับสนุนทรัพยากรสำหรับการดำเนินงาน เพื่อให้แน่ใจได้ว่า สมาชิกจะได้มีส่วนร่วมและได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เข้าถึงแหล่งทรัพยากรทั้งจากภาครัฐและเอกชน และเกิดบริการสาธารณะที่เชื่อมโยงผู้คน ชุมชน และองค์กรเข้าด้วยกันเพื่อแบ่งปันเวลาและทักษะ รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายที่จะเชื่อมโยงผู้ใช้บริการและรับบริการให้มีประสบการณ์ร่วมกัน (3) ญี่ปุ่น เป็นประเทศแรกที่น่าระบบธนาคารเวลามาใช้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1973 ธนาคารเวลาถูกนำมาใช้ในการหนุนเสริมระบบช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้พิการโดยใช้เครดิตเวลาเป็นสิ่งตอบแทน นอกจากนี้ รัฐบาลกลางและท้องถิ่นยังมีการสนับสนุนส่วนกลาง ทั้งในส่วนของกรรองขอความช่วยเหลือและการสะสมเวลาในบัญชี

ธนาคารเวลาถือเป็นหน่วยการเงินทางเลือกสำคัญที่จะนำมาใช้หนุนเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีข้อจำกัดทางการเงิน Ed Collom (2014) เห็นว่า กลุ่มคนรากหญ้าเป็นกลุ่มซึ่งถูกจำกัดการเข้าถึงบริการสาธารณะ เนื่องจากข้อจำกัดทางการเงิน การเข้าถึงระบบสุขภาพ การมีที่พักอาศัย และการได้รับความช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน ในแง่นี้ ธนาคารเวลาได้ถูกใช้เป็นปัจจัยการเงินในระดับจุลภาค หรือ ไมโครไฟแนนซ์ (Microfinance) เพื่อหนุนเสริมคุณภาพชีวิตของตน โดยไม่ต้องพึ่งพาบริการหรือนโยบายจากภาครัฐ เนื่องจากกลุ่มรากหญ้าอาศัยการแลกเปลี่ยนทักษะผ่านกิจกรรมธนาคารเวลาในการลดทอนความจำกัดในการเข้าถึงบริการสาธารณะได้

ขณะที่ Petr Tucnik et al. (2016) ได้ศึกษาการใช้เวลาเป็นปัจจัยเศรษฐกิจทางเลือกด้วย Agent-based model และค้นพบว่า แนวคิดธนาคารเวลาสามารถใช้เป็นทางเลือกทางการเงินที่จะช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ โดยการเปิดทางให้ผู้คนสามารถเข้าถึงการบริการซึ่งตนเองอาจจะเข้าไม่ถึงได้จากข้อจำกัดทางการเงินได้

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น จะพบว่า ธนาคารเวลาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้หนุนเสริมการเข้าถึงบริการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านสาธารณสุข และการบริการผู้สูงอายุและผู้พิการ รวมถึงเป็นเครื่องมือทางการเงินทางเลือก เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดทางการเงิน โดยอาศัยเวลาเป็นปัจจัยในการแลกเปลี่ยนแทน

2.2 การประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในต่างประเทศโดยหลักจะเป็นการประเมินหรือวิเคราะห์ประสิทธิภาพของธนาคารเวลา ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มได้เป็น (1) การวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ เพื่อศึกษาปัจจัยเชื่อมโยงภายในการดำเนินงานธนาคารเวลา และ (2) การสำรวจความคิดเห็น (survey) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและนำความเห็นมาประเมินการดำเนินงาน

Ed Collom (2008) ได้ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมธนาคารเวลา เพื่อประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาว่า มีส่วนส่งเสริมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุหรือไม่ โดยทำการศึกษาใน 3 มิติ คือ (1) ความตื่นตัวของผู้สูงอายุต่อโครงการธนาคารเวลา (2) การพัฒนาทุนทางสังคมของผู้สูงอายุ⁷ และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ ในแง่นี้ สถิติเชิงพรรณนาพบว่า การดูแล

⁷ ในทางสังคมวิทยา ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนที่ก่อขึ้นจากเครือข่าย (network) ทางความสัมพันธ์ที่บุคคลนั้นๆ ได้เป็นส่วนหนึ่ง ในแง่นี้ ทุนทางสังคมเป็นทุนในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ อันเกิดจากเครือข่าย นอกเหนือจากตัวเงิน (ทุนทางเศรษฐกิจ)

ด้านการพยาบาลและการเดินทางเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นมากที่สุด และผู้สูงอายุยังทำการแลกเปลี่ยนผ่านกิจกรรมไม่ต่างจากช่วงอายุอื่นๆ

งานวิจัยพบอีกว่า สมาชิกที่เข้าร่วมธนาคารเวลาเป็นเวลานานจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น และผู้ที่เข้าร่วมเป็นระยะเวลาสั้นมักจะมีความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นใกล้ชิดมากขึ้น เพราะเป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมร่วมกันและมีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นๆ เป็นประจำ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าถ้าธนาคารเวลา มีขนาดใหญ่ขึ้น ความแน่นแฟ้นจะลดลงเพราะสมาชิกจะมีโอกาสติดต่อกับสมาชิกคนอื่นๆ ได้น้อยลง (ไม่ครบถ้วน)

นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า ความสัมพันธ์แบบ “ต่างตอบแทน” (reciprocal) ภายในธนาคารเวลานั้น มีข้อสังเกตว่าเพศชายมีอัตราการต่างตอบแทนสูงกว่าเพศหญิง (bonding social capital) และผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลที่ไม่ใช่วัยและเพศเดียวกันมากกว่ากลุ่มที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ โดยกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะไม่ทำกิจกรรมกับกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุเพศชายนิยมทำกิจกรรมร่วมกับเพศหญิงวัยทำงานมากที่สุด รองลงมาเป็นเพศชายวัยทำงาน ทั้งนี้ เพศชาย (ที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ) มีแนวโน้มที่จะออกจากโครงการมากกว่าเพศหญิง (ที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ) แต่ในภาพรวม ธนาคารเวลาประสบความสำเร็จในการเชื่อมโยงกลุ่มคนในช่วงอายุต่างๆ เข้าด้วยกัน

สำหรับการสำรวจความคิดเห็นนั้น Ed Collom (2007) ได้ดำเนินการสำรวจความเห็นของสมาชิกธนาคารเวลาในสหรัฐอเมริกาแห่งหนึ่ง ในประเด็นเกี่ยวกับ (1) แรงจูงใจในการเข้าร่วม (2) การเข้าร่วมกิจกรรม (3) ผลลัพธ์ของโครงการ (4) ความพึงพอใจ (5) ประสบการณ์กับชุมชน ซึ่งมีข้อค้นพบคือ

1. ด้านแรงจูงใจในการเข้าร่วม พบว่า แรงจูงใจสำคัญคือการได้มีทางเลือกในการใช้จ่ายด้วยปัจจัยทางเลือก (ใช้เวลาแทนเงิน)

2. การเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมถี่ขึ้น โดยมีร้อยละ 55.9 ที่อยาก “เป็นผู้ให้” มากขึ้น และร้อยละ 74.9 อยาก “เป็นผู้รับ” มากขึ้น ปัจจัยหลักที่ทำให้เข้าร่วมกิจกรรมได้น้อยคือ ความยุ่งในชีวิตประจำวัน การขาดการติดต่อกับสมาชิก หรือติดต่อได้ยาก และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังระบุว่า มีความสุขที่ธนาคารเวลาสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และอยากที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่ให้บริการกับตน ในภาพรวมสมาชิกส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกธนาคารเวลา

3. ผลลัพธ์ของโครงการ พบว่า ธนาคารเวลาประสบความสำเร็จในการสร้างความสุขให้สมาชิกในการได้ช่วยเหลือผู้อื่น (altruistic outcome) โดยปัจจัยที่สำคัญน้อยที่สุด คือ การสร้างงานจากโครงการธนาคารเวลา ทั้งนี้ ภายใต้สมมติฐาน “หากธนาคารเวลาต้องปิดตัวลง” สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่า จะมีผลกระทบทำให้ตนเองไม่ได้รับบริการที่ตัวเองปรารถนา แต่ไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในภาพรวม

4. ความพึงพอใจ พบว่า สมาชิกมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านสินค้าและบริการที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ

5. ประสบการณ์กับชุมชน พบว่า ครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างระบุว่ามีการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนเป็นประจำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการเมือง และร้อยละ 31 ระบุว่าตนเองทำกิจกรรมจิตอาสา 1 ครั้งต่อสัปดาห์ขึ้นไป ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าการบริการจิตอาสาทั่วไปในสหรัฐอเมริกา

ขณะที่ Lucie K. Ozanne (2010) ได้ทำการศึกษานาครเวลา Lyttelton ในนิวซีแลนด์ (Lyttelton Time Bank) ในประเด็นเกี่ยวกับทุน (capital) ในลักษณะต่างๆ ที่ไม่ใช่ทุนทางเศรษฐกิจ (ซึ่งขัดต่อวัตถุประสงค์ของธนาคารเวลา) คือ (1) ทุนมนุษย์ (human capital) (2) ทุนทางกายภาพ (physical capital) (ทุนที่ใช้สร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ทักษะ หรือการบริการ) (3) ทุนทางสังคม (social capital) (ทุนจากเครือข่ายสังคม เช่น การร่วมมือกันทำงาน) และ (4) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) (ทุนจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มทางชาติพันธุ์ หรือกลุ่มความเชื่อต่างๆ)

ในส่วนของทุนมนุษย์ พบว่า สมาชิกได้ค้นพบทักษะในตัวเอง และค้นพบว่าบางครั้งทักษะที่ตนเองมีอยู่นั้นมีค่าสำหรับผู้อื่นเป็นอย่างมาก ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุและกลุ่มคนเปราะบางให้รู้สึกปลอดภัย และมีชีวิตอย่างเป็นอิสระในชุมชน ทั้งยังเพิ่มความหวัง และสร้างความรู้สึกร่วมกันภายในชุมชน

ในส่วนของทุนทางกายภาพ พบว่า ธนาคารเวลาเปรียบได้กับแหล่งรวบรวมความสามารถของคนในชุมชนเพื่อการหยิบยืมไปใช้งาน เช่น การทำสวน การฝึกสอนใช้คอมพิวเตอร์ แม่บ้าน พี่เลี้ยงเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้ธนาคารเวลาจะประสบความสำเร็จได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้ประสานงานที่มีประสิทธิภาพในการจับคู่ผู้ให้และผู้รับ อย่างไรก็ตาม สมาชิกส่วนใหญ่มีความต้องการทำกิจกรรมเพื่อ “สะสมเวลา” มากกว่าที่จะ “เบิกใช้เวลา” ซึ่งสมาชิกหลายคนทำกิจกรรมโดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทน

ในส่วนของทุนทางสังคม พบว่า ธนาคารเวลาเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงบุคคลเข้ากับชุมชน โดยเฉพาะกับบุคคลที่เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ให้สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชนได้ง่ายขึ้น ทั้งยังช่วยผสานช่องว่างระหว่างวัยจากต่างกลุ่มอายุโดยการสร้างพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยสร้างความตระหนักรู้ของสมาชิกภายในชุมชน และกระตุ้นให้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน และช่วยสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกปลอดภัย

ในส่วนของทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ธนาคารเวลาช่วยให้สมาชิกได้รับรู้ถึงการอยู่ร่วมกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เสริมสร้างความเปิดกว้างด้านการอยู่ร่วมกับสมาชิกทุกกลุ่มทุกชนชั้น

นอกจากนี้ งานวิจัยยังมีข้อค้นพบ คือ กลุ่มตัวอย่างหลายคนเข้าร่วมโครงการด้วยจิตอาสา จึงเกิดความรู้สึกลำบากใจในการขอความช่วยเหลือ บางคนกังวลใจว่าตนเองไม่มีทักษะที่สำคัญเพียงพอ โดยเฉพาะกับเพศหญิง ทั้งนี้ ในการพัฒนาระบบธนาคารเวลา ควรมีการจัดฝึกอบรม เช่น การฝึกอบรมเพื่อทำความเข้าใจ

กลไกการดำเนินงานของธนาคาร การเปลี่ยนทัศนคติที่เป็นอุปสรรค ตลอดจนการจัดกิจกรรมส่วนกลาง (social events) เพื่อหนุนเสริมให้สมาชิกค้นพบทักษะสำหรับให้บริการชุมชน

ส่วน Gill Seyfang (2004) ทำการศึกษาธนาคารเวลาในอังกฤษและสกอตแลนด์ โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานในพื้นที่เขตเมือง โดยในด้านความสำเร็จของการดำเนินงาน ธนาคารเวลาช่วยสร้างชุมชนให้แข็งแกร่ง (social fabric) ผ่านการแบ่งปันสิ่งของและช่วยเหลือกันผ่านองค์กรต่างๆ ที่เป็นภาคี ตัวอย่างเช่น องค์กร SEAL (South East Asia Lifestyle) ได้ปล่อยเช่ามินิบัส และตอบแทนด้วยการจ้างงานให้คนในชุมชน มาขับมินิบัส ก่อให้เกิดประโยชน์จากการจ้างงานโดยองค์กรที่เป็นสมาชิกในธนาคารเวลา และพัฒนาทักษะ ผ่านการเรียนรู้คอร์สพัฒนาบุคคลเพื่อรับเวลาสะสม ช่วยสร้างการเข้าถึงบริการและองค์กรต่างๆ โดยมีธนาคาร เวลาเป็นสื่อกลาง และเกิดความเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน

อย่างไรก็ตาม พบอุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานธนาคารเวลา คือ (1) การปะทะกันระหว่างวิถีคิด เรื่องการดำเนินงานแบบธนาคารเวลากับการทำงานจิตอาสาแบบดั้งเดิม (2) ทักษะของสมาชิกมีผลต่อกิจกรรม ที่เกิดขึ้นภายในธนาคารเวลา ซึ่งข้อจำกัดของทักษะส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนที่มาจากความต้องการของสมาชิก (3) สมาชิกที่มีปฏิสัมพันธ์กับโครงการน้อยอาจถูกละเลยและอาจต้องออกจากโครงการ

ในส่วนของกรณีผลตอบแทนในการลงทุนในธนาคารเวลา London Timebank Network ในสหราชอาณาจักร ซึ่งเปิดดำเนินการตั้งแต่ ค.ศ. 2006 ได้มีการจัดทำกรณีผลตอบแทนที่ได้รับกลับคืน จากการดำเนินงาน ในช่วงปี ค.ศ. 2015-2017 ขึ้น โดยใช้ฐานข้อมูลธนาคารเวลาและแบบสอบถาม ร่วมกับการสัมภาษณ์สมาชิกธนาคารเวลาเชิงคุณภาพ ผ่านวิธีการ HACT Social Value การประเมินพบว่า ธนาคาร เวลาสามารถสรุปผลการดำเนินงานออกมาเป็นในรูปของตัวเงินได้ถึง £3,093,886 โดยการดำเนินงานธนาคาร เวลานั้น มีค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินเพียง £306,951 ซึ่งเป็นการใช้เงินเพียงร้อยละ 10 ของมูลค่าที่สังคมจะได้รับ เมื่อตีมูลค่าเป็นตัวเงิน (Timebanking UK, 2018)

ส่วน Timebank Barnet ในสหราชอาณาจักร ซึ่งมีสมาชิกกว่า 350 คน และมีเวลาแลกเปลี่ยนกว่า 3,800 ชั่วโมง ได้มีการจัดทำกรณีผลตอบแทนที่ได้รับกลับคืนจากการดำเนินงาน ในช่วงปี ค.ศ. 2015-2017 ด้วยวิธีการ HACT Social Value เช่นเดียวกัน การประเมินพบว่า ธนาคารเวลาสามารถสรุปผลการ ดำเนินงานออกมาเป็นในรูปของตัวเงินได้ £518,251 โดยค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการมีค่าใช้จ่ายที่เป็นตัว เงิน £55,479 ก็คือค่าดำเนินโครงการคิดเป็นร้อยละ 10.7 ของมูลค่าที่สังคมจะได้รับเมื่อตีมูลค่าเป็นตัวเงิน หรือทุก £1 ที่จ่ายไป สังคมจะได้มูลค่าเมื่อตีเป็นตัวเงินกลับมา £9.34 (Timebanking UK, 2020)

จากการทบทวนวรรณกรรมในส่วนการประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในต่างประเทศ จะ พบว่า ธนาคารเวลามีส่วนหนุนเสริมให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนและสังคมมีความใกล้ชิดแน่นแฟ้นขึ้น

เชื่อมโยงกลุ่มคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ผลตอบแทนในด้านการลงทุนที่ตีมูลค่าเป็นตัวเงินจากกรณีศึกษา London Timebank Network ยังพบว่า ธนาคารเวลาซึ่งดำเนินการเพียงร้อยละ 10 จากผลตอบแทนที่สังคมจะได้รับเมื่อตีมูลค่าเป็นตัวเงิน

ข้อค้นพบในวรรณกรรมยังบ่งชี้ว่า ปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ธนาคารเวลาประสบความสำเร็จได้ คือ ทักษะของสมาชิกธนาคารเวลาจะมีผลต่อปริมาณกิจกรรมการแลกเปลี่ยน หากสมาชิกมีทักษะจำกัดการแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นน้อย เพราะธนาคารเวลาไม่ตอบสนองความต้องการใช้บริการ ดังนั้น เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงาน อาจจะต้องมีการสนับสนุนการพัฒนาทักษะของสมาชิก ทั้งนี้ ข้อจำกัดด้านเวลา (เนื่องจากมีภาระทางอาชีพหรือภาระส่วนบุคคล) จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ลดทอนความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก

2.3 กรณีศึกษาการดำเนินงานธนาคารเวลาในประเทศไทย

งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับธนาคารเวลาในประเทศไทยปัจจุบันยังปรากฏไม่มากนัก เนื่องจากการดำเนินงานธนาคารเวลาในไทยเพิ่งเริ่มขึ้นได้ไม่นาน ในส่วนนี้ งานวิจัยจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งธนาคารเวลา การดำเนินงานธนาคารเวลา และการหนุนเสริมการดำเนินงานของธนาคารเวลาเป็นหลัก

งานวิจัยชิ้นสำคัญซึ่งถูกนำมาใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาแนวทางการจัดตั้งธนาคารเวลาในไทย คือ “การวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการดำเนินงาน “ธนาคารเวลา”” (เนตร หงษ์ไกรเลิศ และ กุศลิตา จันทร์เจริญ, 2561) ทำการศึกษาแนวทางการนำรูปแบบธนาคารเวลามาใช้เพื่อรองรับสังคมสูงวัยในประเทศไทย ความสำคัญของงานวิจัยนี้ คือการรวบรวมแนวทางดำเนินงานธนาคารเวลาในต่างประเทศ 15 ประเทศ ศึกษาโครงสร้างพื้นฐานของระบบรองรับสังคมสูงวัยในไทย รวมถึงรูปแบบความร่วมมือในการดำเนินการจัดตั้งธนาคารเวลาโดยอาศัยพื้นฐานจากระบบธนาคารความดี นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้สร้างข้อเสนอในการปฏิบัติการจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบของ “คู่มือธนาคารเวลา” ขึ้นด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, ม.ป.)

เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาให้มีความเหมาะสมในบริบทพื้นที่ และสังคมสูงวัย มูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน (2564) ใน “โครงการการศึกษาการพัฒนารูปแบบและกลไกการดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยในเขตเมือง” ได้ทำการถอดบทเรียนจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามธนาคารเวลาใน 37 พื้นที่ในเขตภาษีเจริญ รวบรวมแนวทางดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค จากนั้นนำบทเรียนที่ได้มาพัฒนาพื้นที่นำร่องในเขตภาษีเจริญต่อไป

งานวิจัยได้ค้นพบว่า ในการดำเนินงานธนาคารเวลาให้ประสบผลควรจะต้องคำนึงถึง (1) ควรต้องมีการสะท้อนให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของสังคมสูงวัย และเข้าใจคุณค่าของธนาคารเวลา เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อน (2) การดำเนินงานธนาคารเวลาจะมีความแตกต่างตามแต่บริบทพื้นที่และความเข้าใจธนาคารเวลาของผู้นำ ส่งผลให้ธนาคารเวลาแต่ละพื้นที่จะมีวิธีการดำเนินงานต่างกัน แต่ควรต้องคงไว้ซึ่งหลักการและเป้าหมายเดียวกัน (3) การบูรณาการเรื่องธนาคารเวลาควรจะต้องมีความชัดเจนเรื่องการเป็นจิตอาสา ซึ่งไม่ได้รับค่าตอบแทน และการออมเวลาในลักษณะของเพื่อนบ้านช่วยเพื่อนบ้าน และ (4) เนื่องจากการดำเนินงานธนาคารเวลาที่มีความหลากหลาย จึงควรจะต้องมีกลไกรองรับการดำเนินงานซึ่งมีความหลากหลายด้วย

นอกจากนี้ ยังได้มีการวิจัยเพื่อหาแนวทางหนุนเสริมการดำเนินงานของธนาคารเวลาขึ้น สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564ค) ได้มีการศึกษา “โครงการ ศึกษาระบบหลักประกันความปลอดภัยรองรับการดำเนินงานธนาคารเวลาชุมชน” เพื่อใช้ในการพัฒนารูปแบบหลักประกันรองรับการดำเนินงานธนาคารเวลา ในแง่นี้ ปัจจุบันยังไม่มีผลิตภัณฑ์ประกันภัยที่เหมาะสมกับการดำเนินงานธนาคารเวลาโดยตรง จึงอาจต้องใช้ประกันอุบัติเหตุซึ่งรองรับค่ารักษาพยาบาลไปก่อน โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประกันภัยสำหรับการดำเนินการธนาคารเวลานั้น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลความเสี่ยงขึ้น และอาจจะต้องมีการทดลองระบบการประกันภัยภายในองค์กร เพื่อให้แน่ใจได้ว่า ระบบการประกันภัยจะให้ความคุ้มครองผู้ขอเอาประกันภัยได้จริง และกองทุนประกันภัยที่จะหนุนเสริมความคุ้มครองไม่มีความเสี่ยงทางการเงิน

ในส่วนอื่นๆ ยังไม่พบการศึกษาวิจัยกระบวนการดำเนินงานธนาคารที่เป็นระบบระเบียบ โดยทั่วไปจะเป็นรายงานผลการดำเนินงานของโครงการที่เกี่ยวข้องกับธนาคารเวลา ซึ่งเป็นเพียงการรายงานว่า โครงการได้มีการดำเนินการไปอย่างไรบ้าง ประสบผลสำเร็จเพียงใด หรือพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร เป็นต้น

2.4 การประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาในประเทศไทย

ด้านการประเมินและวัดผลนั้น เนื่องจากรธนาคารเวลาในไทยยังเริ่มดำเนินการได้ไม่นาน ทั้งยังได้รับผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้การดำเนินงานธนาคารเวลาที่มีความชะงักงันเกิดขึ้น ส่งผลให้การประเมินผลการดำเนินงานธนาคารเวลาในไทยยังไม่ปรากฏนัก

ในส่วนนี้ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564ก) ร่วมกับกรมกิจการผู้สูงอายุ ได้มีการศึกษาการดำเนินงานและประเมินวัดผลการดำเนินงานธนาคารเวลาภายใต้การสนับสนุนโดยกรมกิจการผู้สูงอายุที่มีการดำเนินการมาแล้วระยะหนึ่ง จำนวน 10 แห่ง โดยในภาพรวม มีธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา 1 แห่งที่ยังใช้

ระบบธนาคารความดีในการดำเนินงาน มีธนาคารเวลา 4 แห่งที่ดำเนินกิจกรรมธนาคารเวลาได้ แต่ยังไม่มีการเบิกใช้เวลาเกิดขึ้นมากนัก และมีธนาคารเวลา 5 แห่งที่มีกิจกรรมการสะสมเวลาและเบิกใช้เวลาเพื่อตอบโจทย์ของสมาชิกและชุมชน ซึ่งใน 2 กลุ่มหลังจะมีศักยภาพในการพัฒนาการดำเนินงานธนาคารต่อไปได้

จากการประมวลข้อมูลและผลการดำเนินงาน งานวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของธนาคารเวลากลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

- การเปลี่ยนทัศนคติธนาคารเวลาให้เป็นเรื่องของทุกช่วงวัย เนื่องจากสมาชิกยังมองว่า ธนาคารเวลาเป็นเรื่องของผู้สูงอายุ จึงไม่ค่อยรับสมาชิกช่วงอายุอื่น
- ผู้เข้าร่วมมีทัศนคติต่อการรวมกลุ่มทางสังคมที่ต่างกัน บางคนต้องการสิ่งของ/ค่าตอบแทน บางคนต้องการความดีและการเชิดชู บางคนต้องการความดีแต่ไม่ต้องการชื่อเสียง บางคนต้องการเวลาไว้ใช้ในอนาคต ทำอย่างไรธนาคารเวลาจะสามารถตอบสนองต่อความหลากหลายได้?
- ผู้จัดการธนาคารเวลาต้องเป็นคนที่มีความรู้ เวลา จึงต้องแบ่งเวลาจากการทำงานอาชีพหลัก หรือ ผู้จัดการเวลาบางที่ได้รับความตอบแทนเป็นค่าจ้างแบบปีต่อปี ถ้าไม่ได้ค่าจ้างก็อาจจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้
- ตัวเชื่อมประสานระหว่างสมาชิกกับส่วนกลางมีความสำคัญ เพราะเป็นคนตอบสนองต่อความต้องการเข้าใจสถานการณ์ ช่วยแก้ไขยามที่เกิดปัญหา จึงต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิก
- ระบบถ้ามีความซับซ้อนจะเป็นภาระและทำให้สมาชิกไม่อยากจะเข้าร่วม เช่น ต้องไปบันทึกเวลาที่ส่วนกลาง
- การทำกิจกรรมที่ระบุเวลาชัดเจนอาจจะเป็นอุปสรรค เพราะบางคนอาจจะมีเวลาว่างไม่ตรงกับที่กิจกรรมต้องใช้
- การทำกิจกรรมกับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกจะไม่เน้นชั่วโมง (ที่เป็นลบ) และธนาคารเวลาบางแห่งมีแต่คนสะสม ไม่มีคนติดลบ
- ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านถ้าไม่หลากหลายก็อาจจะไม่ตอบโจทย์การแลกเปลี่ยน สมาชิกมีทักษะคล้ายคลึงกัน ฟังพาตัวเองได้และไม่ได้คล้ายกัน จึงไม่เกิดการแลกเปลี่ยน เพราะสิ่งที่สมาชิกต้องการจะเป็นบริการแบบมีอาชีพ (ปัญหาของการ Set-up ธนาคารเวลาในชุมชนเมือง)
- กลุ่มผู้รับความช่วยเหลือบางส่วนไม่สามารถกลับมาช่วยคนอื่นได้ ทำอย่างไรถึงจะสร้างระบบตอบแทนขึ้นได้?
- ถ้าจะมีสิ่งของหรือค่าตอบแทน ก็จะต้องมีกลไกการจัดหางบมาสนับสนุน ทั้งนี้ สิ่งของและค่าตอบแทนนั้นเหมาะสมหรือไม่กับการนำมาใช้?

- สมาชิกบางส่วนต้องการเสื้อกลุ่ม เพื่อเป็นสัญลักษณ์เวลาทำกิจกรรม
- ชุมชนมีความคาดหวังเรื่องงบประมาณสนับสนุน ซึ่งจะไม่สนใจหากไม่มีงบให้
- กิจกรรมบางส่วนต้องการงบประมาณอุดหนุน เช่น กิจกรรมตัดเย็บตุ๊กตา (มีครูมาสอน 1 วัน) มีค่าใช้จ่ายประมาณ 30,000 บาท หรือกิจกรรม haircut for heroes (ตัดผมให้หมอและพยาบาลฟรี) มีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเดินทาง ค่าสถานที่ ค่าอุปกรณ์ ค่าอาหาร
- ความกังวลใจเรื่องความต่อเนื่องของธนาคารเวลา ธนาคารเวลาจะยังมีอยู่หรือไม่? จะเบิกใช้เวลาได้หรือไม่? การส่งต่อเวลาให้กับบุตร/หลานจะมีปัญหาหรือไม่? (เพราะมีกรณีที่รุ่นพ่อสนิทกันแต่รุ่นลูกไม่) ธนาคารเวลากลางแบบธนาคารแห่งประเทศไทยจะช่วยเรื่องความเชื่อมั่นได้

ขณะเดียวกันงานวิจัยได้มีข้อเสนอแนะว่า ธนาคารเวลาที่สมควรจะมีคุณลักษณะประกอบด้วย

- ปัจจัยพื้นฐาน: พื้นที่มีฐานความร่วมมือทางสังคมเดิมที่เข้มแข็ง เช่น ฐานทางวัฒนธรรม (ลงแขกเกี่ยวข้าว - เอามื้อเออาวัน) หรือ ฐานความร่วมมือในชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ เทศบาล อบต. ระบบอาสาสมัคร รพสต. วัด กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน สมาคมโรตารี จิตอาสา ธนาคารความดี หรืออื่นๆ)
- สมาชิกและกิจกรรม: รวมขึ้นจากกลุ่มความร่วมมือทางสังคมที่เป็นจุดตั้งต้น และพัฒนากิจกรรมเพื่อตอบสนองและขยายผลจากที่มีอยู่เดิม เสริมด้วยการตอบโจทย์ความต้องการของสมาชิกและสังคม
- การตอบแทน: เพื่อให้ทัศนคติการรวมกลุ่มของสมาชิกตรงกัน ธนาคารเวลาต้องกำหนดรูปแบบการตอบแทนให้เหมาะสมตามแต่บริบท บางกรณีอาจเป็นการเปลี่ยนระบบการตอบแทน เช่น การโอนย้ายคะแนนความดีเป็นเวลา และการสะสมในรูปแบบของเวลาต้องมีระบบที่ทำให้เกิดความยั่งยืน
- งบประมาณ: ธนาคารเวลามีต้นทุนดำเนินงาน ดังนั้น แหล่งที่มาของเงินทุนจะต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิก ซึ่งได้มาจาก 5 แหล่งสำคัญ คือ 1) อุดหนุนโดยเทศบาล 2) กรมกิจการผู้สูงอายุ ผ่าน ศพอส. และ พมจ.3) เงินบริจาค 4) ระบบเวลา (ได้เวลาเป็นค่าตอบแทน) 5) อื่นๆ (เช่น โครงการร้านเกี๊ยวของพุทธชินราช หรือการขอโครงการจากหน่วยงานอื่นๆ) ทั้งนี้ การมีเงินหนุนเสริมแบบให้เปล่า 1-2 หมื่นบาทต่อปี (ให้ตรงกับธนาคารเวลาในการบริหารจัดการ) จะช่วยอำนวยความสะดวกได้ดียิ่งขึ้น
- สถานที่ตั้ง: สามารถเดินทางได้สะดวก หรือมีระบบสนับสนุนให้ไม่ต้องเดินทางไปที่ธนาคารเวลา เช่น การสมัครสมาชิกผ่าน Google Form หรือการฝากผู้ประสานงานให้ติดต่อแทนได้

- การประชาสัมพันธ์: ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมความยั่งยืน เช่น ใช้การประชุมหมู่บ้านเพื่อแจกเบี้ยผู้สูงอายุ การเข้าไปสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ วัด เสียขวัญไร่สาย หรือ Social Network อย่าง LINE กลุ่ม Facebook Youtube เป็นต้น
- โครงสร้างการบริหารจัดการ: ต้องการผู้นำและผู้สนับสนุนที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง รู้จักกับสมาชิก มีที่ปรึกษาที่ชุมชนยอมรับนับถือ เช่น พระ หรือนายกเทศมนตรี ควรดึงผู้ที่มีทักษะเหมาะสมเข้ามาเป็นคณะกรรมการ เช่น อดีตเจ้าหน้าที่ธนาคารมาดูแลการเบิกถอน ลงเวลา หรือผู้ประสานงานประจำหมู่บ้านที่เชื่อมกับสมาชิกในระดับหมู่บ้าน ช่วยทำหน้าที่ประสานงาน ชี้แจง คุ้มครองกิจกรรม และลงบันทึกเวลาให้
- สัญลักษณ์ของการเป็นสมาชิก: สมาชิกต้องการสัญลักษณ์นอกเหนือจากป้ายชื่อ อาจใช้เสื้อสมาชิก ธนาคารเวลาเป็นตัวแสดงเชิงสัญลักษณ์เวลาทำกิจกรรม
- ทักษะของสมาชิก: ทักษะของสมาชิกต้องมีความหลากหลายเพียงพอ ซึ่งจะมีความท้าทาย คือ กรณีที่สมาชิกมีทักษะคล้ายคลึงกัน หรือกรณีผู้รับความช่วยเหลือบางส่วนไม่สามารถกลับมาช่วยผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ ในการนี้ มีทางออกหนึ่งคือ การหากิจกรรมที่ตอบโจทย์ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม การตอบโต้ของชุมชนใหม่ๆ หรืออาจจะใช้การรับสมาชิกแบบ “ครัวเรือน” เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกในหลายช่วงอายุ และเพิ่มทักษะของสมาชิกในธนาคาร
- การเชื่อมโยงข้อมูล: การจัดเก็บข้อมูลมีทั้งการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และการเชื่อมโยงความต้องการความช่วยเหลือเข้ากับผู้ที่มีทักษะเหมาะสม มี 3 รูปแบบที่ช่วยเชื่อมโยงข้อมูลได้ คือ 1) การใช้ระบบ Software IT 2) การติดต่อผ่าน LINE และ 3) การใช้ผู้ประสานงานในระดับพื้นที่
- มาตรการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรม: การทำให้ข้อมูลปรากฏชัดและสนับสนุนการแข่งขันจะเป็นมาตรการหนุนเสริมในการสร้างกิจกรรม เช่น การเล่าสู่กันฟัง มีการให้ใบประกาศ/สายสะพาย การรายงานผล “เวลา” ผ่านการประชุมประชาคม หรือประชาสัมพันธ์ทาง Social Network ต่างๆ
- การบันทึกเวลา: ต้องมีระเบียบข้อตกลงที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก เช่น กิจกรรมระหว่างสมาชิกด้วยกันจะนับอย่างไร? กับกลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกจะนับอย่างไร? นอกจากนี้ ระบบการบันทึกเวลาจะต้องไม่เป็นภาระสมาชิก เช่น ให้ส่งงานทาง LINE ได้ หรือใช้ Software แทนสมุดบันทึก (เช่น บันทึกและตรวจสอบทางแอปพลิเคชัน)

- การเบิกเวลา: ต้องมีระบบการเบิกเวลาที่เหมาะสม ควรตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก เช่น ต้องการสะสมเวลาไว้ในระยะยาว ต้องการสะสมเวลาเพื่อใช้ในระยะสั้น หรือหากสมาชิกไม่ต้องการเวลาก็อาจจะต้องวางระบบการ “โอน” รูปแบบต่างๆ ขึ้น
- ระบบติดตามและประเมินผลในระดับกิจกรรม: ควรมีระบบติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบคุณภาพการดำเนินงาน ความเสียหายที่เกิดขึ้น และเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมและผู้จัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- การแลกเปลี่ยนประสบการณ์: การแบ่งปันประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในธนาคารเวลาอื่นๆ เช่น กิจกรรม การร่วมกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ความสนใจของสมาชิก ความไม่เข้าใจ ความต้องการเพิ่มกิจกรรมใด หรือรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม
- ความต่อเนื่องและยั่งยืน: ความต่อเนื่องจะเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) หน่วยงานภาครัฐทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ให้ความสำคัญ สนับสนุนและไม่ปรับเปลี่ยนทิศทางนโยบาย 2) การตั้งหน่วยงานกลางขึ้นเป็นองค์กรธนาคารเวลาแห่งประเทศไทยเพื่อช่วยจัดการธนาคารเวลาในภาพใหญ่ จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น และช่วยลดเสถียรภาพของธนาคารเวลา 3) ความต่อเนื่องในระดับจุลภาค องค์กรพื้นฐานที่นำธนาคารเวลาไปใช้มีความมั่นคงและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2.5 การนำ SROI ไปใช้ในการประเมินผลลัพธ์กิจกรรม

Social Return on Investment หรือ SROI เป็นแนวทางการประเมินผลที่ใช้วัดการดำเนินงานขององค์กรสาธารณะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการชี้วัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้เป็นในรูปแบบมูลค่าของตัวเงิน เนื่องจากกิจกรรมขององค์กรในกลุ่มนี้ มักจะเป็นองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์สาธารณะซึ่งไม่ใช่ตัวเงิน หรือเป็นการดำเนินงานซึ่งไม่แสวงหาผลกำไร ทำให้ไม่สามารถชี้วัดความคุ้มค่าของการลงทุนที่เป็นตัวเงินได้โดยง่าย ส่งผลให้แนวคิด SROI ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตีมูลค่าประโยชน์ซึ่งไม่ใช่ตัวเงินให้อยู่ในรูปของตัวเงิน (Arrillaga-Andreessen and Hoyt, 2003)

ในไทย โดยภาพรวมได้มีการนำแนวคิด SROI มาใช้ในการประเมินผลตอบแทนใน 3 พื้นที่หลัก คือ (1) ความคุ้มค่าของแผนงานวิจัย เช่น มูลค่าของชีวิต โครงการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ชุดโครงการ Thai Fruits – Functional Fruits และไม้ผล และผลิตภัณฑ์จากผลไม้ การแก้ปัญหาการระบาดของโควิด-19 การจัดการขยะและของเสีย และนวัตกรรมป้องกันอาชญากรรมยานยนต์ (2) การพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น กบฏบัตรเพื่อการ

พัฒนาเมือง นวัตกรรมข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์ในด้านเทคโนโลยีสุขภาพ เกษตรอาหาร และโลจิสติกส์ นวัตกรรม Startup และ SMEs (3) การพัฒนาชุมชน เช่น การบูรณาการการเรียนรู้กับการทำงาน การจัดการปัญหาสุนัขในเขตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่แบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน นวัตกรรมการย้อมสีธรรมชาติในกลุ่มผ้ามัดย้อมแม่อิงซิโบริ แผนงานวิจัยด้านสังคมสูงวัยและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แผนงานวิจัยด้านการแก้ไขปัญหาคนจน (สำนักกลยุทธ์แผนและงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2564)

ขณะที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564ข) ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินโครงการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนากลไกในการประเมินผลกระทบทางสังคม สนับสนุนและติดตามการดำเนินงานของโครงการนำร่อง (โครงการที่ 2 โครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ) ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้กรอบ SROI ในการประเมินผลตอบแทนที่สังคมจะได้รับจากการจัดหางานให้แก่ผู้พิการ นอกเหนือจากมูลค่าที่เป็นตัวเงิน

ในส่วนของ การใช้ SROI ในการประเมินองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (2557) ก็ได้มีการนำเอา SROI มาใช้ในการประเมินผลได้จากการดำเนินงานสำคัญ 7 ประเด็น ผ่านโครงการการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI): กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ประกอบด้วย (1) ด้านการควบคุมการบริโภคยาสูบ (2) ด้านการป้องกันอุบัติเหตุทางถนน (3) ด้านการส่งเสริมการออกกำลังกาย (4) ด้านการบริโภคอาหาร (5) ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (6) ด้านผู้พิการและผู้สูงอายุ (7) ด้านเด็กและเยาวชน

จากการสรุปในภาพรวม จะพบว่า โครงการซึ่งดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์สาธารณะซึ่งไม่ใช่ตัวเงิน หรือเป็นการดำเนินงานซึ่งไม่แสวงหาผลกำไรมักจะมีข้อจำกัดในการศึกษาความคุ้มค่าในการลงทุนที่เป็นตัวเงิน ในแง่นี้ การนำเครื่องมือ SROI เข้ามาใช้ จะช่วยหนุนเสริมให้เข้าใจถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับเมื่อเทียบกับการลงทุนที่เป็นตัวเงิน ในแง่นี้ การศึกษา SROI มักจะดำเนินการในภาคส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดกำไรที่เป็นตัวเงิน เช่น การวิจัย หรือการหนุนเสริมกลุ่มเปราะบาง กลุ่มต่างๆ เป็นต้น

บทที่ 3

สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ตัวแทน สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา

3.1 กระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้แทน สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลภาพรวม และทำความเข้าใจคุณลักษณะต่างๆ ของธนาคารเวลาในพื้นที่เป้าหมาย โดยระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในส่วนนี้ คือ ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการสังเคราะห์ผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาแต่ละแห่งต่อไป โดยในการวิจัยระยะแรก จะเป็นการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลภาพรวมของธนาคารเวลาที่ได้รับการหนุนเสริมผ่าน สสส. และนำข้อมูลมาใช้ในการประเมินตามแบบจำลองโลจิก (Logic Model) ภายใต้กรอบการประเมิน 3 เสาหลัก ตามที่ระบุไว้ในบทที่ 1

สำหรับธนาคารเวลาในพื้นที่เป้าหมายนั้น สืบเนื่องจากหัวข้อที่ 1.3 คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายรวม 10 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. ธนาคารเวลาในพื้นที่เชียงใหม่ (มิติเชิงพื้นที่)
2. ธนาคารเวลาในพื้นที่นครสวรรค์ (มิติเชิงพื้นที่)
3. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ (รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
4. ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญ (รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
5. 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองกลาง (ชุมชนบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์) (รูปแบบการจัดตั้งแบบชุมชน)
6. ธนาคารเวลาขององค์กรศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
7. ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
8. ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รูปแบบการจัดตั้งแบบองค์กร)
9. ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์ (รูปแบบการจัดตั้งแบบเครือข่าย)
10. ธนาคารเวลา YoungHappy (รูปแบบการจัดตั้งแบบเครือข่าย)

โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาทั้ง 10 พื้นที่ เพื่อทำการเก็บข้อมูลภาพรวมของธนาคารเวลา

อย่างไรก็ตาม สืบเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 คณะผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้โดยตรง ในกรณีนี้ คณะผู้วิจัยจึงอาศัยการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผ่านการประชุมออนไลน์เป็นหลัก

3.2 แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

เพื่อทำความเข้าใจคุณลักษณะและผลการดำเนินงานของธนาคารเวลาแต่ละแห่ง คณะผู้วิจัยได้สร้างกรอบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ในรูปแบบของแบบสอบถาม สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาทั้ง 10 พื้นที่ (รายละเอียดแบบสอบถาม โปรดดู ภาคผนวก ก)

กรอบในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น คือ

1. ข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ชื่อธนาคารเวลา
- 1.2 องค์กรรับผิดชอบการดำเนินงาน
- 1.3 เขตพื้นที่ดำเนินงาน
- 1.4 รูปแบบความสัมพันธ์ในพื้นที่จัดตั้ง

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

- 2.1 วันที่จัดตั้ง
- 2.2 ที่ตั้งสำนักงานของธนาคารเวลา และระยะทางเฉลี่ยที่สมาชิกใช้เดินทางเข้าไป
- 2.3 รูปแบบความร่วมมือ/กิจกรรมจิตอาสาที่มีอยู่ก่อนจัดตั้งธนาคารเวลา
- 2.4 สาเหตุที่จัดตั้งธนาคารเวลา
- 2.5 พื้นเพของผู้ริเริ่มธนาคารเวลา
- 2.6 กระบวนการจัดตั้งธนาคารเวลาเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร
- 2.7 การคัดเลือกผู้จัดการ/คณะกรรมการธนาคารเวลาใช้หลักเกณฑ์อย่างไร
- 2.8 โครงสร้างบริหารธนาคารเวลาเป็นอย่างไร
- 2.9 บทบาทของ สสส. ที่เข้ามาดำเนินงานหรือสนับสนุน (สนับสนุนทางตรง)
- 2.10 บทบาทของตัวแทน/ภาคี ที่เข้ามาดำเนินงานหรือสนับสนุน (สนับสนุนทางอ้อม)
- 2.11 หน่วยงานอื่นๆ จากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน และบทบาทของหน่วยงานดังกล่าว

2.12 ระบบธนาคารเวลาปัจจุบันมีการรองรับความยั่งยืนหรือไม่

2.13 ความต้องการสนับสนุนเพิ่มเติม

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

3.1 จำนวนสมาชิก

3.2 ช่วงอายุของสมาชิก

3.3 โครงสร้างอาชีพของสมาชิก

3.4 จำนวนสมาชิกที่มีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเป็นประจำ

3.5 รูปแบบการแลกเปลี่ยนภายในธนาคารเวลา

3.6 เวลาสะสม และจำนวนการแลกเปลี่ยน

3.7 ปัจจัยอื่นๆ ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน

3.8 ลักษณะการแลกเปลี่ยน

3.9 ขอบเขตการบริการ

3.10 หลักเกณฑ์และข้อกำหนดของการทำกิจกรรมและเวลาในการแลกเปลี่ยน

3.11 รายได้และค่าใช้จ่าย

3.12 วิธีการประชาสัมพันธ์ธนาคารเวลา

3.13 วิธีการรับสมัครสมาชิก

3.14 กลไกการบันทึกเวลา และการตรวจสอบ

3.15 การจัดทำฐานข้อมูลบันทึกเวลา

3.16 ธนาคารเวลาที่มีการใช้ Social network อะไรบ้าง

3.17 ความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีของธนาคารเวลาและสมาชิก

3.18 กิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (นอกเหนือจากการแลกเปลี่ยนเวลา)

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

4.1 คุณค่าที่เกิดขึ้นกับสมาชิก/ครอบครัวของสมาชิก/ชุมชน/สังคม

4.2 ปัญหาที่ค้นพบในการดำเนินงาน และมีการแก้ปัญหาอย่างไร

4.3 ข้อเสนอแนะ

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

3.3 การดำเนินการเก็บข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาระหว่างวันที่ 12 ตุลาคม 2564 ถึง 3 กุมภาพันธ์ 2565 โดยมีรายละเอียดข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ และวันที่สัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 3-1: สรุปการดำเนินการเก็บข้อมูลตัวแทน สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา

ผู้ให้ข้อมูล	หน่วยงาน/ธนาคารเวลาที่เกี่ยวข้อง	วันที่สัมภาษณ์
คุณณัฐพล เทศขยัน	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)	12 ตุลาคม 2564
คุณปิติพร จันทรทัต ณ อยุธยา	ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมา	15 พฤศจิกายน 2564
คุณปิติพร จันทรทัต ณ อยุธยา	ธนาคารเวลาตำบลขมภู	18 พฤศจิกายน 2564
คุณชัยฤทธิ์ อิมเจริญ	ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์ ธนาคารเวลาวิยสุข และปิ่นสุข	23 พฤศจิกายน 2564
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	ธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยภาษีเจริญ ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสม	24 พฤศจิกายน 2564
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	ธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยภาษีเจริญ ธนาคารเวลาชุมชนคลองลัดภาษี	25 พฤศจิกายน 2564
คุณสาริสา กนกธัญรัชต์	ธนาคารเวลา YoungHappy	29 พฤศจิกายน 2564
คุณดวงพร ปิติตานนท์	ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อย และชุมชนโชฎ๊ก	9 ธันวาคม 2564
คุณสุรชัย รักษาชาติ	ธนาคารเวลา 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง	20 ธันวาคม 2564
ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช	ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56	2 กุมภาพันธ์ 2565
ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช	ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี และคณะครู ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	3 กุมภาพันธ์ 2565

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

3.4 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้แทนจาก สสส. และ ภาควิชาจัดตั้งธนาคารเวลาทั้ง 10 พื้นที่ สามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

3.4.1 ผู้แทนจาก สสส.

การจัดตั้งธนาคารเวลา

- การจัดตั้งธนาคารเวลาภายใต้การสนับสนุนของ สสส. โดยหลักพัฒนาต่อยอดมาจากพื้นที่ที่เคยร่วมโครงการกับทาง สสส. และเป็นที่ยอมรับโครงการรับทุนจาก สสส. อยู่แล้ว และมีผู้นำคอยช่วยผลักดันในระดับพื้นที่
- โดยหลักงบประมาณสนับสนุนธนาคารเวลาจะใช้ในการให้ความรู้กับพื้นที่เรื่องธนาคารเวลา ช่วยสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา และดำเนินงานธนาคารเวลา โดยมีค่าตอบแทนให้กับผู้จัดการธนาคารเวลา ผู้ประสานงาน และทีมงาน
- โครงการที่ทาง สสส. ได้ให้ทุนในการดำเนินงานธนาคารเวลาปัจจุบันมีทั้งสิ้น 7 โครงการ คือ (1) โครงการประสานความร่วมมือและหนุนเสริมการดำเนินงานธนาคารเวลาเพื่อดูแลผู้สูงอายุ (2) โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในย่านเมืองเก่า เขตสัมพันธวงศ์ (3) พัฒนารูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาในระดับชุมชน (4) พัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร (5) โครงการศึกษาการพัฒนารูปแบบและกลไกการดำเนินงานธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยในเขตเมือง (6) ส่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านเทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเมือง (7) เสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายพลเมืองเพื่อพัฒนาพื้นที่และวิถีชีวิตสุขภาวะ

การดำเนินงานธนาคารเวลา

- พื้นที่ธนาคารเวลาของกรมกิจการผู้สูงอายุส่วนหนึ่งดำเนินงานจากพื้นที่เข้มแข็งเดิมของ สสส. ส่วนโครงการธนาคารเวลาส่วนของ สสส. ยังต้องเฝ้าดูว่าจะดำเนินงานได้ระดับใด

- จากการดำเนินงาน ธนาคารเวลาบางแห่งได้หยุดการดำเนินงานลง หลังจกระยะเวลาสนับสนุนโครงการ
- ผู้นำโครงการในบางพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและผลักดัน ในส่วนนี้จะต้องติดตามว่า หลังผู้นำโครงการถอนตัวออกไปแล้ว ตัวธนาคารเวลาจะยังสามารถดำเนินงานโดยพื้นที่เองได้หรือไม่
- โครงการธนาคารเวลาส่วนหนึ่งดำเนินงานบนพื้นที่สุขภาพของ สสส. ส่งผลให้มีความเข้มแข็ง และมีความร่วมมือในชุมชนอยู่ ซึ่งจะต่างจากพื้นที่ที่ไม่ใช่

การประเมินผลและหนุนเสริมการดำเนินงาน

- แต่ละโครงการจะมีการส่งรายละเอียดความก้าวหน้ากลับมาที่ สสส. เช่น ข้อมูลสถิติ เพื่อให้ทาง สสส. ได้เห็นข้อมูลปัญหาและอุปสรรค
- สสส. มีกลไกการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยมีวงประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3 เดือนครั้ง (ในระดับผู้รับผิดชอบโครงการ)
- ส่วนการในระดับธนาคารเวลาก็มีกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในระหว่างพื้นที่ เช่น เขตห้วยขวาง ไปดูงานที่สัมพันธ์วงศ์ ทีมปั้นเมืองไปดูงานที่ชมภู เป็นต้น โดยใช้งบประมาณภายใต้โครงการในการดำเนินงาน
- สสส. มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างธนาคารเวลา (งานประชุมใหญ่ ผู้เข้าร่วมประมาณ 300 คน) โดยเอาแกนนำมาปรึกษาหารือกัน และพยายามจะจัดให้ได้ปีละ 1 ครั้ง
- สสส. ได้มีการพัฒนาระบบ software กลาง เพื่อให้ทุกพื้นที่ได้จัดทำฐานข้อมูลและรายงานผล อย่างไรก็ตาม บางพื้นที่ไม่ถนัดใช้งานเทคโนโลยี

3.4.2 ธนาคารเวลาในพื้นที่เชียงใหม่

ธนาคารเวลาตำบลชมภู

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาตำบลชมภู รับผิดชอบดำเนินงานโครงการโดยนางปิติพร จันทร์ทัต ณ อรุณยา มีเขตพื้นที่การดำเนินงานภายในเขตพื้นที่ตำบล ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาตำบลชมภูจัดตั้งขึ้นเมื่อ เมษายน 2562 อาศัยศูนย์บริการคนพิการภายในชุมชน เป็นพื้นที่ศูนย์กลางดำเนินการ ก่อนหน้าการจัดตั้งธนาคารเวลา ภายในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งเครือข่าย ผู้สูงอายุและผู้พิการ และการดำเนินงานจิตอาสาอยู่ก่อน เนื่องจากภายในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งของ ระบบเครือข่าย มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งทำงานจิตอาสา และชุมชนเคยประกอบกิจกรรม เช่น ธรรมนุญ สุขภาพ ต่อมาจึงได้มีการนำระบบธนาคารเวลาเข้ามาใช้ เพื่อสร้างระบบบันทึกการทำงานจิตอาสาที่มีความเป็นรูปธรรม

ในการจัดตั้งธนาคารเวลา ได้มีการดำเนินการตาม 10 ขั้นตอนคู่มือธนาคารเวลา โดยอาศัย กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งทำงานจิตอาสาในพื้นที่อยู่แล้วมาเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน และได้มีการให้ สมาชิกในพื้นที่ทำการคัดเลือกผู้นำซึ่งจะเข้ามาเป็นคณะกรรมการธนาคารเวลา ซึ่งมีตำแหน่งโดยหลัก คือ ที่ปรึกษา กรรมการ ผู้ช่วยกรรมการ นักบัญชี ผู้ช่วยนักบัญชี และนักวิชาการ

สสส. ได้เข้ามามีบทบาทสนับสนุนธนาคารเวลาโดยการจัดสรรงบประมาณดำเนินการ เช่น ค่าจัดประชุม ค่าวัสดุ ค่าพัฒนา คลังอุปกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ธนาคารเวลาพื้นที่ยังได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานภายในพื้นที่ อาทิเช่น รับบริจาคจากวัด หรือการทอดผ้าป่าระดมทุน เป็นต้น

ด้านความยั่งยืนนั้น พื้นที่ตำบลชมภูเป็นพื้นที่เข้มแข็งในการประกอบกิจกรรมจิตอาสา ทั้งยังมีผู้นำที่เข้มแข็งดำเนินการและสนับสนุนกิจกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ธนาคารเวลาแห่งนี้มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินงานธนาคารเวลาต่อเนื่องไปในอนาคต

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาตำบลชมภูมีสมาชิก 51 คน สมาชิกเกือบทั้งหมดมีในการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน เวลาเป็นประจำ ช่วงอายุของสมาชิกกระจายระหว่างวัยทำงานและผู้สูงอายุใกล้เคียงกัน โดยทั่วไป สมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ในกลุ่มผู้สูงอายุจะเป็นข้าราชการเกษียณส่วน หนึ่ง

ธนาคารเวลาตำบลชมภูมีการสะสมเวลารวมทั้งหมด 24 กิจกรรม โดยใช้จำนวนกิจกรรมในการ สะสมแทนหน่วยของชั่วโมง เนื่องจากสมาชิกเห็นพ้องว่า การทำกิจกรรมแต่ละประเภทมีการใช้ เวลาที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ สมาชิกยังนิยมการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การ สะสมเวลาจะแยกเป็นรายบุคคลโดยขึ้นกับการตกลงของกลุ่มสมาชิกในกิจกรรมนั้นๆ ว่าใครจะเป็นคน ได้เวลาสะสม

ในส่วนของรายได้และค่าใช้จ่าย โครงการภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. นอกเหนือจากงบประมาณดำเนินการต่างๆ ได้มีการอุดหนุนค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ 3 ตำแหน่ง คือ (1) ผู้จัดการธนาคาร 6,000 บาท/เดือน (2) ผู้ประสานงาน/นักวิชาการ 3,000 บาท/เดือน และ (3) นักบัญชี/นักเทคนิค 3,000 บาท/เดือน โดยเป็นการสนับสนุนในระยะเวลา 8 เดือนของการดำเนินงานโครงการ

การรับสมัครสมาชิกอาศัยการประชาสัมพันธ์และดำเนินกิจกรรมธนาคารเวลาภายในพื้นที่ มีการใช้ช่องทาง LINE ในการหนุนเสริมการรับสมัคร การบันทึกเวลาและการตรวจสอบจะดำเนินการโดยผู้จัดการธนาคารเวลา (ซึ่งเป็นผู้อนุมัติกิจกรรมการแลกเปลี่ยน) ธนาคารเวลาได้มีการร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในการพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูล และมีการใช้ LINE กลุ่มในการติดต่อสื่อสารภายในสมาชิก ทั้งยังมีความพร้อมในการใช้งานเทคโนโลยีสูง

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาได้ช่วยให้เกิดคุณค่ากับสมาชิก คือ สร้างความสุขในการทำกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ มีการช่วยเหลือกันในชุมชน ตัวอย่างเช่น กรณีสมาชิกที่เป็นพี่น้องกันแต่อาศัยอยู่ต่างแห่งได้มีโอกาสพบปะทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำผ่านธนาคารเวลา ในส่วนของชุมชนนั้น ธนาคารเวลาเป็นกลไกสำคัญในการกระชับความเหนียวแน่นของกรรวมกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการให้สำเร็จ บทเรียนจากพื้นที่พบว่า จำเป็นจะต้องมีการกระตุ้นให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเป็นประจำ ในแง่นี้ ผู้จัดการธนาคารเวลาจะมีบทบาทสำคัญในการจับคู่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนขึ้น อีกปัญหาสำคัญคือการที่กิจกรรมธนาคารเวลาจะมีความทับซ้อนกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ธนาคารเวลาซึ่งมีงานประจำอยู่ ส่งผลให้การดำเนินการสนับสนุนธนาคารเวลาจะเพิ่มภาระงานให้กับคนกลุ่มนี้

ในส่วนของการข้อเสนอแนะนั้น การดำเนินงานควรจะต้องพัฒนาระบบการบันทึกเวลาให้มีความรวดเร็วและแม่นยำ ป้องกันการหลงลืมบันทึกหรือตกหล่น ควรมีกลไกพัฒนาศักยภาพของสมาชิกเพื่อหนุนเสริมการดำเนินกิจกรรม และควรมีงบประมาณตอบแทนกลุ่มคนทำงานบ้าง ซึ่งอาจจะเป็นในรูปแบบของเวลา

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่มีการดำเนินการโดยหลักประกอบด้วย กิจกรรมงานซ่อม เช่น ซ่อมบ้าน ซ่อมไฟ ซ่อมสะพาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นกว่าครึ่งในพื้นที่ ตามด้วยการรับส่งไปโรงพยาบาล การทำความสะอาดบ้านและปรับสภาพแวดล้อม จัดสถานที่ตรวจสุขภาพ ทำความสะอาดโรงพยาบาล สอนจัดดอกไม้ และงานส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

3.4.3 ธนาคารเวลาในพื้นที่นครสวรรค์

ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมา

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมา รับผิดชอบดำเนินงานโครงการโดยนางปิติพร จันทรัตน์ ณ อยุธยา พื้นที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง เป็นกลุ่มเครือข่ายใกล้เคียงขนาดไม่ใหญ่มากในพื้นที่

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมาจัดตั้งขึ้นเมื่อ เมษายน 2562 ใช้บ้านพักของรองประธานชุมชนเป็นพื้นที่ทำการ ก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลาพื้นที่เคยร่วมกิจกรรมกับ สสส. เรื่องสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตาม ภายในพื้นที่ไม่มีการดำเนินงานจิตอาสาแบบอื่นๆ ในแง่พื้นที่ได้ถูกใช้เพื่อทดลองนำร่องการดำเนินงานธนาคารเวลา และทดสอบความแข็งแกร่งของชุมชน

ในการจัดตั้งนั้น ลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับภายในห้องที่ ทั้งยังมีเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่อีกด้วย ในการคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารเวลา ผู้จัดการถูกคัดเลือกจากทางชุมชนในช่วงการชี้แจงเพื่อจัดตั้งธนาคาร และได้ทำการคัดเลือกผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน ตำแหน่งสำคัญภายในคณะกรรมการธนาคารเวลาประกอบด้วย ผู้จัดการธนาคารเวลา รองผู้จัดการธนาคารเวลาซึ่งเป็นผู้ประสานงานหลัก และนักวิชาการ

ในส่วนของการสนับสนุนนั้น สสส. ได้เข้ามาสนับสนุนธนาคารเวลาโดยการจัดสรรงบประมาณดำเนินการ เช่น ค่าจัดประชุม ค่าวัสดุ ค่าพัฒนา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมเครือข่ายเข้ากับองค์กรในท้องที่เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงาน เช่น ศูนย์บริการการแพทย์ สาธารณสุขจังหวัด หรือวัดในชุมชน เป็นต้น

ด้านความยั่งยืนนั้น พื้นที่เกิดกิจกรรมค่อนข้างน้อย ประกอบกับการขาดความต่อเนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้การดำเนินงานในพื้นที่ขาดความแน่นอนว่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมีสมาชิก 70 คน กว่าครึ่งเป็นผู้สูงอายุ ตามมาด้วยวัยทำงาน และมีเยาวชนอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม สมาชิกที่ดำเนินกิจกรรมธนาคารเวลาเป็นประจำในพื้นที่มีจำนวนไม่มากนัก ประมาณ 20 ท่าน อาชีพของสมาชิกโดยมากเป็นการรับจ้างทั่วไป โดยมีการสะสมเวลารวม 67 กิจกรรม ซึ่งสมาชิกกำหนดหลักเกณฑ์การแลกเปลี่ยนภายในธนาคารเวลาขึ้น เพื่อให้มีความเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม บางกรณีมีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนแบบกลุ่ม:คน โดยผู้จัดการธนาคารเวลาจะเป็นผู้กำหนดว่า ให้สมาชิกท่านใดเป็นผู้ได้เวลาสะสมไป

ในส่วนจากรายได้และค่าใช้จ่าย โครงการภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. นอกเหนือจากงบประมาณดำเนินการต่างๆ ได้มีการอุดหนุนค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ 3 ตำแหน่ง คือ (1) ผู้จัดการธนาคาร 6,000 บาท/เดือน (2) ผู้ประสานงาน/นักวิชาการ 3,000 บาท/เดือน และ (3) นักบัญชี/นักเทคนิค 3,000 บาท/เดือน โดยเป็นการสนับสนุนในระยะเวลา 8 เดือนของการดำเนินงานโครงการ

การประชาสัมพันธ์ในพื้นที่อาศัยผ่านพบเป็นหลัก การบันทึกเวลาอาศัยผู้จัดการและรองผู้จัดการในการบันทึกและตรวจสอบ มีการใช้ LINE กลุ่มในการติดต่อสื่อสารและจับคู่แลกเปลี่ยน ทั้งยังมีการใช้โปรแกรม Excel ในการบันทึกฐานข้อมูลการแลกเปลี่ยนเวลา

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาได้ช่วยทำให้เกิดความเอื้ออาทรขึ้นภายในพื้นที่ สร้างคุณค่าในการทำกิจกรรม และกระชับความสัมพันธ์ภายในชุมชน นอกจากนี้ การที่ธนาคารเวลาเปิดให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะและบริการ ยังเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายภายในชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ภายในพื้นที่ประสบปัญหาสำคัญคือกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นน้อยครั้ง ในแง่นี้ ผู้จัดการธนาคารเวลาควรต้องเพิ่มความถี่ในการขับเคลื่อน เพื่อกระตุ้นกิจกรรมภายในธนาคารเวลาให้เกิดมากขึ้น

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนโดยหลักประกอบด้วย การตัดต้นไม้ ซ่อมวัตถุ ตัดผม ย้อมผม พาไปหาหมอ พาไปซื้อของ เย็บผ้า ซ่อมครีว ดูแลเด็ก

3.4.4 ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์

บริษัท ปันเมือง จำกัด ได้เข้าไปดำเนินการพัฒนาพื้นที่เมืองและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ภายในพื้นที่ ผ่านโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสังคมในย่านเมืองเก่า เขตสัมพันธวงศ์ ซึ่งประกอบด้วยชุมชนในพื้นที่ 17 ชุมชน ในแง่นี้ ธนาคารเวลาได้ถูกนำมาใช้เป็นกลไกหนึ่ง เพื่อหนุนเสริมการดูแลผู้สูงอายุภายในเขตพื้นที่ โดยคณะทำงานได้เข้าไปประสานงานและทำการประชาสัมพันธ์แนวคิดและวิธีการดำเนินงานธนาคารเวลากับชุมชนทั้ง 17 ชุมชน ท้ายที่สุดโครงการธนาคารเวลาได้มีการนำร่องใน 3 ชุมชน คือ (1) ชุมชนตลาดน้อย (2) ชุมชนโชฎึก และ (3) ชุมชนภิรมย์ (บริษัท ปันเมือง จำกัด, 2564)

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้ประสานงาน พบว่า ธนาคารเวลาชุมชนภิรมย์ได้ยุติการดำเนินงานลง และธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อยและโชฎึกก็ได้มีการผนวกรวมการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อหนุนเสริมให้กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเวลามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและมีขอบเขตกว้างขึ้น

ในส่วนนี้ ธนาคารเวลาชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์จะประกอบด้วยธนาคารเวลา 2 แห่ง คือ (1) ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อย (2) ธนาคารเวลาชุมชนโชฎึก

(1) ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อย

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อยตั้งขึ้นในเขตชุมชนเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมสาธารณะร่วมกันพอสมควร ตัวอย่างเช่น กลุ่มคนรักตลาดน้อย ในส่วนของขอบเขตการแลกเปลี่ยน เดิมเปิดให้แลกเปลี่ยนในเขตชุมชนของตน อย่างไรก็ตาม เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยน ภายหลังได้มีการขยายขอบเขตการดำเนินงานเพิ่มเป็นในเขตสัมพันธวงศ์

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อยเริ่มดำเนินการเมื่อ กันยายน 2562 โดยใช้สำนักงานของบริษัท บ้านเมืองเป็นพื้นที่ดำเนินการ ร่วมกับการใช้ LINE กลุ่มในการสื่อสารภายในสมาชิก คณะกรรมการ ธนาคารเวลาจะดำเนินงานในลักษณะแนวราบ คือให้มีบทบาทและอำนาจหน้าที่เท่าเทียมกัน ไม่มี ตำแหน่งสูง-ต่ำ เพื่อลดทอนความเหลื่อมล้ำในการบริหาร ซึ่งคณะกรรมการจะประกอบด้วยผู้จัดการ ธนาคารเวลา 5 ท่าน ทำหน้าที่บริหารจัดการการแลกเปลี่ยนร่วมกัน คณะกรรมการได้มีการ ประสานงานร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ซึ่งอยู่ภายในพื้นที่มาช่วย ดำเนินงานด้านฐานข้อมูล

สำหรับบทบาทของ สสส. ในการสนับสนุนพื้นที่นั้น สสส. ได้มีส่วนสนับสนุนผ่านโครงการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสังคมในย่านเมืองเก่า และมีบทบาทในการประสานงานร่วมกับ ภาควิชาของ สสส. เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายการดำเนินงานธนาคารเวลา เช่น การสนับสนุนสมาชิกลงพื้นที่ ศึกษาดูงานจากธนาคารเวลาแห่งอื่นๆ เป็นต้น

ในส่วนของความยั่งยืนของธนาคารเวลานั้นยังไม่สามารถประมาณการได้ แต่ชุมชนมีความ กระตือรือร้นในการทำกิจกรรม ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานธนาคารเวลามีประสิทธิภาพ สูงขึ้น ภาควิชาจัดตั้งธนาคารเวลามองว่า ควรมีการสร้างหลักประกันของการบันทึกเวลาที่มีความยั่งยืน มี ระบบการบันทึกเวลาที่ใช้งานง่ายซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับการทำกิจกรรม

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อยมีสมาชิกประมาณ 29 คน เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน กลางคน มีเวลาสะสมรวม 286.5 ชั่วโมง สมาชิกส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม การ แลกเปลี่ยนดำเนินการในกลุ่มสมาชิกเท่านั้น และเป็นการแลกเปลี่ยนแบบบุคคล:บุคคล แต่มีบางกรณี ที่เป็นการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมซึ่งสมาชิกจะได้เวลาสะสมร่วมกัน

สำหรับการประชาสัมพันธ์และรับสมัครสมาชิกนั้น เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความใกล้ชิดกันใน ลักษณะชุมชนเมือง การประชาสัมพันธ์จะอาศัยการบอกเล่าปากต่อปาก การรับสมัครจะมีการคัด กรอง ว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีความต้องการแบ่งปันแก่ผู้อื่นและให้ระบุความต้องการรับบริการ

กลไกการบันทึกเวลาเดิมมีการใช้สมุดในการจดบันทึก ซึ่งผู้จัดการธนาคารเวลาทั้ง 5 ท่านจะ เป็นผู้จับคู่การแลกเปลี่ยนให้แก่สมาชิก และเป็นผู้ตรวจสอบรับรองการบันทึกเวลา อาศัย LINE กลุ่ม

เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารและการแลกเปลี่ยน โดยภายหลังได้มีการใช้ Google Sheet ในการ
หมุนเสริมการบันทึกเวลา

นอกจากการแลกเปลี่ยนเวลาแล้ว สมาชิกยังมีการทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น การรวมตัวกันรวม
เงินเพื่อบริจาคหรือแจกจ่ายสิ่งของแก่ผู้มีรายได้น้อย

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาช่วยหมุนเสริมให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มกัน พัฒนาความสัมพันธ์ในพื้นที่ เกิด
การช่วยเหลือกัน รู้จักกันมากขึ้น

ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนความยั่งยืนของธนาคารเวลา ภาคิจัดตั้งธนาคารเวลาเห็นว่า ควรมีการ
จัดตั้งหน่วยงานกลางในลักษณะธนาคารเวลากลางที่มีความน่าเชื่อถือและยั่งยืน

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนโดยหลักประกอบด้วย การรดน้ำต้นไม้ ทำความสะอาดบ้าน ดูแล
บ้าน สอนโยคะ วิชาการเรียน และกิจกรรมกลุ่ม เช่น การไหว้บัวลอย เป็นต้น

(2) ธนาคารเวลาชุมชนโชฎึก

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาชุมชนโชฎึกตั้งขึ้นในเขตชุมชนที่มีลักษณะเป็นตึกแถว

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาชุมชนโชฎึกตั้งขึ้นเมื่อ กันยายน 2562 โดยมีศาลเจ้าชุมชนเป็นศูนย์กลาง
ดำเนินงาน ก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา ประธานชุมชนมักจะมีการร่วมทำกิจกรรมกับหน่วยงาน
ภาครัฐ คณะกรรมการธนาคารเวลาจะดำเนินงานในลักษณะแนวราบ เช่นเดียวกับธนาคารเวลาชุมชน
ตลาดน้อย โดยคณะกรรมการจะประกอบด้วยผู้จัดการธนาคารเวลา 5 ท่าน ทำหน้าที่บริหารจัดการ
การแลกเปลี่ยนร่วมกัน

การสนับสนุนของ สสส. มีลักษณะเดียวกับธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อยเช่นกัน คือ
สนับสนุนผ่านโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสังคมในย่านเมืองเก่า และมีบทบาทใน

การประสานงานร่วมกับภาคีของ สสส. เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายการดำเนินงานธนาคารเวลา เช่น การสนับสนุนสมาชิกในพื้นที่ศึกษาดูงานจากธนาคารเวลาแห่งอื่นๆ เป็นต้น

ในส่วนของความยั่งยืนนั้น ธนาคารเวลาชุมชนโซภิภูภักดีความเข้าใจในปรัชญาธนาคารเวลา ทั้งประธานชุมชนยังมีภาระหน้าที่ในการดำเนินงานอื่น ส่งผลให้การขับเคลื่อนธนาคารเวลาขาดประสิทธิภาพและขาดการกระตุ้นกิจกรรม ซึ่งภายหลังได้มีแก้ปัญหาโดยการผนวกรวมขอบเขตการแลกเปลี่ยนของธนาคารเวลาเข้ากับชุมชนในเขตสัมพันธ์วงศ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการแลกเปลี่ยน

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาชุมชนโซภิภูภักดีมีสมาชิก 23 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม สมาชิกที่มีการทำกิจกรรมเป็นประจำมีไม่มากนัก ธนาคารเวลามีเวลาสะสมรวม 89 ชั่วโมง โดยอาศัยการประชาสัมพันธ์แบบบอกเล่าปากต่อปาก และการรับสมัครจะมีการคัดกรองว่าผู้สมัครจะต้องเป็นผู้ที่มีความต้องการแบ่งปันแก่ผู้อื่นและให้ระบุความต้องการรับบริการ

กลไกการบันทึกเวลาอาศัยการจดบันทึกลงสมุดบันทึก อย่างไรก็ตาม ยังคงพบปัญหาการบันทึกที่มีการจดบ้างไม่จดบ้าง ในขณะนี้ ได้มีการนำ Google Sheet เข้ามาใช้หนุนเสริมระบบการบันทึกด้วย นอกจากนี้ ธนาคารเวลายังมีการใช้งาน LINE กลุ่มในการสื่อสารและจับคู่การแลกเปลี่ยน

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้รู้จักกันมากขึ้น และได้มีการทำประโยชน์ตอบแทนให้กับชุมชน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพบปัญหาและอุปสรรค คือ ความหลากหลายของช่วงวัยและทักษะของสมาชิก

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นประกอบด้วย การตัดผม และดำเนินงานประจำปีของศาลเจ้าชุมชน

3.4.5 ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญ

ธนาคารเวลาชุมชนในเขตภาษีเจริญเดิมถูกพัฒนาขึ้นภายใต้โครงการดำเนินงานธนาคารเวลา รองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่เขตเมือง ดำเนินการโดยมูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน ซึ่ง กำหนดให้พื้นที่เขตภาษีเจริญเป็นพื้นที่นำร่อง จากการสำรวจ รับสมัคร และประสานงานกับพื้นที่เขต ได้เกิดการพัฒนาพื้นที่นำร่อง 7 พื้นที่ (6 ชุมชน และ 1 สถานประกอบการ) คือ (1) ชุมชนศิริรินทร์และเพื่อน (2) ชุมชนเลิศสุขสม (3) ชุมชนคลองลัดภาษี (4) ชุมชนพูนบำเพ็ญ (5) ชุมชนวัดจันทร์ประดิษฐาราม (6) ชุมชนจันทร์จี และ (7) บริษัท แกมมา อินด์สตรีส์ จำกัด (มูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน, 2564)

จากการสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาถึงความก้าวหน้าในการดำเนินงาน และสถานการณ์ ธนาคารเวลาในเขตภาษีเจริญ พบว่า พื้นที่ธนาคารเวลาในเขตได้จัดตั้งขึ้นในนาม “ธนาคารเวลา สำหรับทุกกลุ่มวัยภาษีเจริญ” และได้มีการปรับพื้นที่การดำเนินงานเป็น 6 พื้นที่แทน ซึ่งประกอบด้วย (1) ชุมชนศิริรินทร์และเพื่อน (2) ชุมชนเลิศสุขสม (3) ชุมชนคลองลัดภาษี (4) ชุมชนพูนบำเพ็ญ (5) บริษัท แกมมา อินด์สตรีส์ จำกัด และเพิ่ม (6) ชุมชนแป๊ะกงร่วมใจ⁸ ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานโดย ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม

ในการนี้ จากการสัมภาษณ์ถึงสถานการณ์การดำเนินงาน พบว่า ธนาคารเวลาชุมชนในเขต ภาษีเจริญยังสามารถจำแนกกลุ่มได้เป็น 4 ประเภท คือ (1) พื้นที่กึ่งเมืองซึ่งมีลักษณะกระจายตัว ประกอบด้วย ชุมชนเลิศสุขสม และชุมชนพูนบำเพ็ญ (2) กลุ่มบ้านมั่นคงซึ่งเป็นบ้านที่มีรั้วรอบขอบชิด ประกอบด้วย ชุมชนศิริรินทร์และเพื่อน และชุมชนคลองลัดภาษี (3) กลุ่มบ้านจัดสรร/ทาวเฮ้าส์ ได้แก่ ชุมชนแป๊ะกงร่วมใจ และ (4) สถานประกอบการ คือ บริษัท แกมมา อินด์สตรีส์ จำกัด

จากพื้นที่ 4 กลุ่มข้างต้น พบว่า ได้มีการดำเนินการแลกเปลี่ยนเวลาเกิดขึ้นบ้างแล้ว อย่างไรก็ตาม บางพื้นที่ยังมีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นไม่มากนัก หรือเป็นธนาคารเวลาที่เพิ่งจัดตั้งไม่นาน (ชุมชนแป๊ะกงร่วมใจ) ในการนี้ จากการสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาเพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่ได้มีการดำเนินงานมาระยะหนึ่งแล้ว ทำให้สามารถถอดบทเรียนความก้าวหน้า และ/หรือ ผลตอบแทน ทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้ รวมถึงมีการกระจายตัวภายในเขตพื้นที่ มีรูปแบบการจัดตั้งที่แตกต่างกัน เพื่อสะท้อนความหลากหลายในการดำเนินงาน คณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า พื้นที่ที่จะทำการศึกษาในส่วน

⁸ ธนาคารเวลาสาขาชุมชนแป๊ะกงร่วมใจจัดตั้งขึ้นเมื่อ มิถุนายน 2564 ในขณะที่พื้นที่อื่นจัดตั้งระหว่างช่วงปี 2562-63

ธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยเกษียณ จะประกอบด้วยธนาคารเวลาสาขา 2 แห่ง คือ (1) ชุมชน เลิศสุขสม และ (2) ชุมชนคลองลาดภาษี

(1) ชุมชนเลิศสุขสม

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยเกษียณ สาขาชุมชนเลิศสุขสม รับผิดชอบการดำเนินงาน โดยศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม ภายในชุมชนเลิศสุขสมมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสมจัดตั้งขึ้นเมื่อ ธันวาคม 2563 ใช้ได้สะพานคลองบางขี้แก้งเป็น ศูนย์กลางดำเนินงาน ซึ่งสมาชิกสามารถเดินทางเข้าไปได้โดยสะดวก ก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลาพื้นที่ ได้ร่วมโครงการพื้นที่สุขภาวะมาก่อน ด้วยประสบการณ์การทำพื้นที่สุขภาวะและการก้าวเข้าสู่สังคม สูงวัยของพื้นที่ ชุมชนได้ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเพื่อเป็นพื้นที่นำร่อง

การจัดตั้งธนาคารเวลาได้ให้ชุมชนคัดเลือกจากผู้ที่สนใจและสมัครใจ เพื่อรับเป็นผู้จัดการและ คณะกรรมการธนาคารเวลา ซึ่งประกอบด้วยคณะทำงานทั้งสิ้น 8 คน

ในส่วนนี้ สสส. ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ธนาคารเวลา หลักการ รูปแบบ และการขับเคลื่อนการดำเนินงานธนาคารเวลา ทั้งยังมีมูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชนเข้ามาช่วย เสริมศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชน

ด้านความยั่งยืนนั้น จากการสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาพบว่า การดำเนินงานยังไม่ เสถียรนัก และสมาชิกบางคนยังไม่เข้าใจในปรัชญาของการแลกเปลี่ยนเวลา ส่งผลให้ยังมีการแลกเปลี่ยนของเกิดขึ้นอยู่ ในส่วนของการสนับสนุนนั้น ควรมีการสนับสนุนการดำเนินงาน เช่นการ จัดประชุม เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ในพื้นที่ และกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่เข้ามาสมัครเป็น สมาชิก

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสมมีสมาชิก 43 คน ช่วงอายุกระจายระหว่างวัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงอายุอย่างใกล้เคียงกัน อาชีพโดยทั่วไปเป็นเกษตรกร รับจ้าง และเกษียณอายุ มีการ

แลกเปลี่ยนเวลารวม 70 ชั่วโมง สมาชิกธนาคารเวลาครึ่งหนึ่งมีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเวลาเป็นประจำ

ในการรับสมัครนั้น ผู้สมัครจะต้องมีการแจ้งทักษะที่ตนมีเพื่อจะใช้ในการแลกเปลี่ยน โดยผู้จัดการธนาคารเวลาจะเป็นผู้จับคู่กิจกรรมที่เกิดการร้องขอขึ้น

การประชาสัมพันธ์และรับสมัครสมาชิกนั้น อาศัยผ่าน LINE กลุ่มชุมชน การบอกเล่าปากต่อปาก และป้ายไวนิลธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยเกษียณ ส่วนการรับสมัครยังมีในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ด้วยการไปพบปะตามบ้านอีกด้วย

รูปแบบการบันทึกเวลาและการตรวจสอบอาศัยผู้จัดการธนาคารเวลาซึ่งมีบทบาทในการจับคู่ช่วยตรวจสอบ และสมาชิกบันทึกด้วยสมุดบันทึก พื้นที่มีการจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุในพื้นที่อยู่แล้ว และฐานข้อมูลดังกล่าวได้ถูกบูรณาการเข้ากับระบบการบันทึกเวลา ชุมชนมีการใช้ LINE กลุ่มขนาดใหญ่ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่ง LINE กลุ่มยังมีการแยกย่อยตามชุมชนภายในเขตพื้นที่ด้วย

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาได้ช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และช่วยคลายความเหงาในกลุ่มผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาในการดำเนินการบ้าง เช่น ความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลาของสมาชิก

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเวลาที่เกิดขึ้นโดยหลัก ประกอบด้วย งานช่าง พาไปโรงพยาบาล เดินเล่น ออกกำลังกาย เกษตร ทำสวน ปลูกต้นไม้

(2) ชุมชนคลองลาดภาษี

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาสำหรับทุกกลุ่มวัยเกษียณ สาขาชุมชนคลองลาดภาษี รับผิดชอบการดำเนินงานโดยศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสยาม และมูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน เป็นเป็นชุมชนที่ถูกไต่ร่องจากชุมชนสวนมะพร้าว หมู่ 12 แขวงบางด้วน เขตภาษีเจริญ และได้รวมตัวกันจัดตั้งชุมชนขึ้น

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาชุมชนคลองลาดภาษีจัดตั้งขึ้นเมื่อ มกราคม 2563 ใช้ที่ทำการชุมชนเป็น ศูนย์กลางดำเนินงาน ธนาคารเวลาจัดตั้งขึ้นจากความสนใจของแกนนำชุมชนคลองลาดภาษี ซึ่งพื้นฐาน เดิมเป็นพื้นที่นาร่องในการพัฒนาพื้นที่สุขภาวะเขตภาษีเจริญอยู่ก่อน โดยธนาคารเวลาถูกนำมาใช้เพื่อ หนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยแกนนำชุมชนมีการขับเคลื่อนงานพื้นที่สุขภาวะ และ ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

คณะทำงานธนาคารเวลามีทั้งสิ้น 8 คน โดยเป็นผู้จัดการธนาคารเวลาซึ่งทำหน้าที่รับรองการ แลกเปลี่ยน บันทึกข้อมูล และประสานงานต่างๆ จำนวน 3 คน

ในส่วนนี้ สสส. ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ธนาคารเวลา หลักการ รูปแบบ และ การขับเคลื่อนการดำเนินงานธนาคารเวลา ทั้งยังมีมูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชนเข้ามาช่วย เสริมศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชน เช่นเดียวกับธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสม

ในส่วนของความยั่งยืนนั้น พบว่าพื้นที่ที่ต้องการผู้นำที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน ในกลุ่มสมาชิกได้อย่างเป็นประจำ ในแง่นี้ ความยั่งยืนของธนาคารเวลาจะขึ้นกับการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำเป็นหลัก

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาชุมชนคลองลาดภาษีมีสมาชิก 25 คน โดยสมาชิก 10 คนมีการทำกิจกรรมเป็น ประจำ ช่วงอายุส่วนมากเป็นวัยทำงาน ตามด้วยผู้สูงอายุ และมีวัยเรียนเล็กน้อย สมาชิกส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีฐานะปานกลางค่อนข้างต่ำทางล่าง ธนาคารเวลามีเวลาสะสมรวม 289 ชั่วโมง

ในการรับสมัครนั้น ผู้สมัครจะต้องมีการแจ้งทักษะที่ตนมีเพื่อจะใช้ในการแลกเปลี่ยน โดย ผู้จัดการธนาคารเวลาจะเป็นผู้จับคู่กิจกรรมที่เกิดการร้องขอขึ้น ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การจัดตั้งเดียวกับ ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสม

การประชาสัมพันธ์อาศัยเสียงตามสายและสหกรณ์ชุมชนเป็นกลไกหลัก รวมถึงการบอกเล่า ปากต่อปากและการใช้ LINE กลุ่มชุมชน

การบันทึกเวลาจะใช้สมุดบันทึกซึ่งตรวจสอบโดยผู้จัดการธนาคารเวลา 3 ท่าน และใช้ ฐานข้อมูลผู้สูงอายุในพื้นที่ในการบูรณาการการบันทึกเวลา

นอกจากนี้ นอกจากการแลกเปลี่ยนเวลาในกลุ่มสมาชิก ยังมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมจิตอาสา เช่น ทำอาหาร หรือดูแลศูนย์พักคอย เป็นต้น

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาสร้างความสนุกสนานในการทำกิจกรรม และสร้างความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันเพิ่มขึ้นภายในชุมชน ช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

โดยในพื้นที่พบปัญหาความเข้าใจในปรัชญาธนาคารเวลา และขาดความกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนหากไม่ถูกกระตุ้น

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนโดยหลักที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย การซ่อมบำรุง รับส่งสมาชิก ทำอาหาร

3.4.6 ธนาคารเวลา 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง

ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลางประกอบด้วย 11 ชุมชนย่อยภายในพื้นที่ คือ (1) ชุมชนเทพลีลา (2) ชุมชนทรัพย์สินใหม่ (3) ชุมชนทรัพย์สินเก่า (4) ชุมชนร่วมสามัคคี (5) ชุมชนรุ่งมณีพัฒนา (6) ชุมชนแก้วพัฒนา (7) ชุมชนน้อมเกล้า (8) ชุมชนคลองพลับพลา (9) ชุมชนหมู่บ้านพลับพลา (10) ชุมชนบึงพระรามแก้วพัฒนา และ (11) ชุมชนบึงพระรามแก้ว

ธนาคารเวลาในเขตห้วยขวาง-วังทองหลางจะมีลักษณะแยกออกเป็นสาขาย่อยตามแต่ละชุมชนทั้ง 11 แห่ง โดยแต่ละแห่งจะมีการบริหารจัดการสาขาย่อยๆ เป็นเอกเทศ ซึ่งมีเขตห้วยขวาง-วังทองหลางเป็นศูนย์กลางการดำเนินการหรือเป็นธนาคารกลางของการแลกเปลี่ยน และเชื่อมโยงธนาคารย่อยทั้ง 11 แห่งเข้าด้วยกัน

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลา 11 ชุมชน รับผิดชอบดำเนินการโดยอรุณอินสยาม ขอบเขตการดำเนินงานและการแลกเปลี่ยนของธนาคารเวลาโดยหลักจะอิงกับเขตชุมชนย่อยแต่ละชุมชน ซึ่งมีการเชื่อมโยงเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อประสานงานและบูรณาการร่วมกัน

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลา 11 ชุมชน จัดตั้งเมื่อ สิงหาคม 2562 ปัจจุบันใช้ที่ทำการชุมชนรุ่งมณีเป็น ศูนย์กลางในการดำเนินงาน โดยศูนย์กลางนี้จะเวียนไปตามความเหมาะสมและสถานการณ์ภายใน 11 ชุมชน รูปแบบความร่วมมือเดิมก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลาได้มีการรวมตัวกันทำจิตอาสา 11 ชุมชน ซึ่งดำเนินกิจกรรม เช่น ทำความสะอาดชุมชน วัด โรงเรียน รวมถึงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ/โรงเรียน ผู้สูงอายุ

การจัดตั้งธนาคารเวลาในพื้นที่เกิดขึ้นจากทางอรุณอินสยามได้ร่วมงานกับ สสส. และได้นำ แนวคิดธนาคารเวลาไปเสนอกับทาง 11 ชุมชน ซึ่งก็ได้ให้ความสนใจที่จะนำแนวคิดไปปรับใช้ การ จัดตั้งได้มีการส่งมอบองค์ความรู้สู่แกนนำภายในพื้นที่ มีการเชิญชุมชนย่อยมาร่วมประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างข้อตกลงในการดำเนินงานธนาคารเวลาตามหลักการในคู่มือธนาคารเวลา ทั้งนี้ การ จัดตั้งธนาคารเวลาจะจัดตั้งแยกย่อยไปในแต่ละชุมชน แต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการเป็นของตนเอง ซึ่งในส่วนของธนาคารกลางนั้น จะมีคณะกรรมการธนาคารเวลาที่ประกอบขึ้นด้วยนายธนาคารกลาง เลขาธิการ ประชาสัมพันธ์ เทรินนิ่ง และผู้จัดการธนาคารเวลา 11 คนจากธนาคารเวลาย่อยของแต่ละ ชุมชน

ในส่วนนี้ สสส. ได้มีการสนับสนุนงบประมาณในการอบรมให้ความรู้ ประสานงานเครือข่าย ธนาคารเวลาแห่งอื่นๆ และการประเมินผล โดยธนาคารเวลา 11 ชุมชน ได้มีการใช้งบประมาณ ดำเนินการ 658,879 บาท สำหรับการดำเนินงานธนาคารเวลา 14 เดือน

ด้านความยั่งยืนนั้น ส่วนหนึ่งธนาคารเวลามีลักษณะแยกย่อยออกเป็น 11 แห่ง แต่ใน ภาพรวม ชุมชนมีความเข้มแข็งของการรวมตัว และมีความต้องการจากชุมชนเองที่จะดำเนินการ ธนาคารเวลาต่อไป

ด้านความต้องการสนับสนุนนั้น ชุมชนเห็นว่า ควรมีการจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะเพื่อหนุน เสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเวลา ซึ่งต้องการงบประมาณสนับสนุนในส่วนนี้

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา 11 ชุมชน มีสมาชิก 86 คน ครั้งหนึ่งเป็นวัยทำงาน และครั้งหนึ่งเป็นผู้สูงวัย อาชีพโดยหลักประกอบด้วย แม่ค้า แม่บ้าน และข้าราชการเกษียณ ธนาคารมีเวลาสะสมรวม 120 กิจกรรม โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวชี้วัดเพราะบางกิจกรรมใช้เวลาดำเนินงานนาน สมาชิกครั้งหนึ่งมีการ ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเป็นประจำ รูปแบบการแลกเปลี่ยนมีความกระจายระหว่างการแลก 1:1 การ

แลก 3:1 การแลก 10:1 หรือแลกเปลี่ยนแบบกลุ่มต่อองค์กร (สมาชิกรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมให้กับองค์กรที่ร้องขอ)

ในส่วนของการประชาสัมพันธ์นั้น ได้มีการจัดทำป้ายและสื่อสมาชิก นอกจากนี้ การที่ 11 ชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ เป็นประจำก็ได้ช่วยให้เกิดการประชาสัมพันธ์ทางอ้อม เช่น การรวมกลุ่มกันทำความสะอาดชุมชน ในส่วนของชุมชนย่อยทั้ง 11 ชุมชนนั้น ผู้จัดการธนาคารเวลา ชุมชนจะมีส่วนในการช่วยประชาสัมพันธ์จากการพบปะกับผู้คนในชุมชน การรับสมัครสมาชิกเน้นการรับแบบปากต่อปากให้มาสมัคร เพราะชุมชนมีความใกล้ชิดซึ่งกันและกัน

การบันทึกเวลาและตรวจสอบนั้น อาศัยการบันทึกโดยใช้สมุด ซึ่งผู้จัดการธนาคารเวลาจะเป็นคนเก็บไว้เพื่อป้องกันสูญหาย โดยสมาชิกจะได้ใบงาน/ใบเสร็จไปเก็บไว้แทน ในส่วนของฐานข้อมูลยังเป็นข้อจำกัดสำคัญเนื่องจากชุมชนขาดเทคโนโลยีในการสร้างฐานข้อมูล ทำให้การจัดเก็บข้อมูล อาศัยผู้จัดการธนาคารเวลาเป็นผู้รวบรวมสมุดบันทึก

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาได้ช่วยหนุนเสริมการสร้างความสุขในการช่วยเหลือแบ่งปัน ได้รู้จักกัน และมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ธนาคารเวลาพบปัญหาการดำเนินงานด้านฐานข้อมูลเนื่องจากขาดปัจจัยทางเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ ในแง่นี้ ภาศิจจัดตั้งธนาคารเวลาเห็นว่า ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์ในการดำเนินงานเพื่อหนุนเสริม และควรมีการจัดฝึกอบรมทักษะเพื่อพัฒนาศักยภาพในการแลกเปลี่ยน

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนในธนาคารเวลาโดยหลักประกอบด้วย การทำความสะอาดบ้าน วัด ชุมชน ปลูกผัก เลี้ยงปลา

3.4.7 ธนาคารเวลาขององค์กรศูนย์บริการสาธารณสุข 56

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56 ดำเนินโครงการผ่านโครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดย ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช เขต

พื้นที่ดำเนินงานเดิมของศูนย์บริการสาธารณสุข 56 คือเขตคันนายาว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่บริการสุขภาพ ศูนย์บริการสาธารณสุข 56 ได้ย้ายไปดูแลพื้นที่แห่งอื่น แต่ธนาคารเวลายังคงมีการดำเนินงานต่อ

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56 จัดตั้งเมื่อ กุมภาพันธ์ 2563 เดิมภายในพื้นที่มีระบบจิตอาสาสาธารณสุขอยู่ เช่น อสม. หรือชมรมผู้สูงอายุ ต่อมาผู้อำนวยการศูนย์ฯ ได้ร่วมกับโครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครนำเอาระบบธนาคารเวลาเข้ามาใช้หนุนเสริมระบบจิตอาสาดูแลผู้ป่วยที่มีอยู่ ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุภายในพื้นที่เองก็ได้เห็นชอบกับการนำระบบธนาคารเวลามาใช้

ในการจัดตั้งธนาคารเวลา ได้มีการจัดประชุมชี้แจงการดำเนินการแก่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลาขึ้น ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและหัวหน้าพยาบาลเป็นที่ปรึกษา นักสังคมสงเคราะห์เป็นนายธนาคารเวลา ผู้ช่วยนักสังคมสงเคราะห์เป็นนายทะเบียน และพยาบาลเยี่ยมบ้านเป็นกรรมการ

ในส่วนของ การสนับสนุนจาก สสส. ประกอบด้วยงบประมาณในการขับเคลื่อน เช่น ค่าจัดประชุมชี้แจง ค่าอาหารในการประชุม และงบการติดตามงาน ภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

ด้านความยั่งยืนของธนาคาร เนื่องจากศูนย์บริการสาธารณสุข 56 ได้ย้ายเขตพื้นที่ดูแลออกไป ส่งผลให้คณะกรรมการที่บริหารจัดการไม่ได้ทำงานร่วมกับชุมชนต่อไปโดยตรง อย่างไรก็ตาม คณะทำงานบางส่วนยังคงให้การสนับสนุนและดำเนินงานกับธนาคารเวลาต่อไป และสมาชิกธนาคารเวลาในพื้นที่ก็มีความต้องการที่จะดำเนินงานต่อ

ด้านการสนับสนุน เนื่องจากคณะทำงานเป็นกลุ่มทำงานสาธารณสุขซึ่งเป็นงานประจำที่มีภาระงานสูง อาจจะต้องมีการสนับสนุนงบบุคลากรและค่าดำเนินการ เพื่อหนุนเสริมให้ธนาคารเวลาสามารถดำเนินต่อไปได้

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56 มีสมาชิก 61 คน โดยเป็นกลุ่มจิตอาสาสาธารณสุข 44 คน จิตอาสาบริการผู้ป่วยนอก 3 คน และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ 14 คน ช่วงอายุส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ธนาคารเวลามีเวลาสะสมรวม 1,098 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการสะสมเวลาที่ยังไม่มีเบิกถอน

ในส่วนของค่าใช้จ่ายโดยหลักจะเป็นค่าอุดหนุนบุคลากร หรือค่าทำเสื้อสำหรับสมาชิก การประชาสัมพันธ์อาศัยการตั้งแผ่นป้ายไว้ในโรงพยาบาลในท้องที่ โดยผู้ที่เข้ามาสมัครโดยมากจะเป็นบุคลากรสาธารณสุขบริเวณนั้น

การบันทึกเวลาและการตรวจสอบมีการจัดทำบัญชีการบันทึกเวลาส่วนกลางไว้ ซึ่งบัญชีดังกล่าวจะถูกตรวจสอบยืนยันจากนายธนาคารเวลา นอกจากนี้ ยังมีการใช้ LINE กลุ่มในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

การนำระบบธนาคารเวลาเข้ามาใช้ได้ส่งผลให้สมาชิกได้เห็นคุณค่าจากการทำงานที่เป็นรูปธรรมจากการบันทึกเวลา ผู้ป่วยได้รับการดูแลเพิ่มมากขึ้น และลูกหลานผู้ป่วยได้เห็นการทำกิจกรรมจิตอาสาเป็นแบบอย่าง

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานธนาคารเวลาพบปัญหาในส่วนของผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุที่เข้ามาเป็นสมาชิก ซึ่งกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมกับเพื่อนเพื่อแก้เหงามากกว่าการทำกิจกรรมตามหลักปรัชญาธนาคารเวลา โดยในกลุ่มผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุจำนวน 14 คน มีผู้มาร่วมแลกเปลี่ยนเพียง 4 คน

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมในธนาคารเวลา ประกอบด้วย การดูแลผู้ป่วยติดเตียง ตัดผม ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร

3.4.8 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ดำเนินโครงการผ่านโครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลา เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดย ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช พื้นที่มีพื้นฐานทางสังคมเป็นระบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยให้ผู้ป่วยช่วยเหลือให้คำปรึกษาระหว่างกันภายในโรงพยาบาล

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถีจัดตั้งขึ้นเมื่อ กันยายน 2563 เดิมมีระบบจิตอาสาดูแลผู้ป่วยโดยพยาบาลเกษียณ และจิตอาสาที่เป็นผู้ป่วยมะเร็งในการดูแลของโรงพยาบาล การจัดตั้งธนาคารเวลาเกิดขึ้นจากการที่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเห็นแบบอย่างกรณีศึกษาจากญี่ปุ่น จึงมีความต้องการนำระบบธนาคารเวลาเข้ามาใช้หนุนเสริมระบบจิตอาสาของโรงพยาบาล

การจัดตั้งธนาคารเวลาได้มีการจัดประชุมชี้แจงข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้องในโรงพยาบาล และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลและรองผู้อำนวยการด้านการพยาบาลเป็นที่ปรึกษา หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการพยาบาลเป็นนายธนาคาร เจ้าพนักงานธุรการเป็นนายทะเบียน และกรรมการซึ่งประกอบด้วยหัวหน้างานพยาบาลและตัวแทนจิตอาสาทั้ง 2 กลุ่ม

ในส่วนของการสนับสนุนจาก สสส. ประกอบด้วยงบประมาณในการขับเคลื่อน เช่น ค่าจัดประชุมชี้แจง ค่าอาหารในการประชุม และงบการติดตามงาน ภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถีมีจุดเด่นด้านความยั่งยืน เนื่องจากได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากผู้บริหารโรงพยาบาล และกลุ่มคณะทำงานที่ตั้งใจทำงานเชิงจิตอาสา

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถีมีสมาชิก 70 คน เป็นกลุ่มพยาบาลเกษียณ 40 คน จิตอาสาเพื่อผู้ป่วยมะเร็ง 16 คน และกลุ่มออสโตเมท 14 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด ธนาคารเวลามีการสะสมเวลารวม 1,800 ชั่วโมง

ธนาคารเวลามีค่าใช้จ่ายหลักเป็นค่าอุดหนุนบุคลากร หรือค่าทำสื่อสำหรับสมาชิก รวมถึงค่าจัดทำสื่อวิดีโอสำหรับการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะถูกนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์โดยการเปิดวิดีโอผ่านสื่อโทรทัศน์ภายในโรงพยาบาล

การบันทึกเวลาและการตรวจสอบมีการให้ลงชื่อบันทึกเวลาและกิจกรรม กิจกรรมที่บันทึกด้วยช่องทางดังกล่าวจะถูกบันทึกเข้าระบบฐานข้อมูลกลางต่อไป โดยนายทะเบียนจะเป็นผู้ดำเนินการในส่วนของการบันทึกข้อมูลให้กับสมาชิก

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

สมาชิกธนาคารเวลาได้มีการสะสมเวลาไว้ใช้ในวันข้างหน้า มีความสุขในการทำกิจกรรม และเกิดความรู้สึกอยากร่วมกิจกรรมมากขึ้น โรงพยาบาลมีบุคลากรหนุนเสริมการดำเนินงานเพิ่มขึ้น และเกิดความสนิทชิดเชื้อขึ้นในกลุ่มคนไข้

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังพบปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรม เนื่องจากวิถีคิดของการทำงานแบบจิตอาสาเป็นการทำงานที่ไม่หวังผลตอบแทนแต่เป็นการทำด้วยจิตอาสา ส่งผลให้การทำจิตอาสาขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในการทำกิจกรรมของผู้ทำกิจกรรม ในขณะที่การทำกิจกรรมธนาคารเวลาเป็นการแลกเปลี่ยนเต็มรูปแบบโดยใช้เวลาเป็นปัจจัยในการแลกเปลี่ยน ส่งผลให้ผู้ทำกิจกรรมจะต้องทำกิจกรรมในลักษณะความเป็นมืออาชีพ ซึ่งปัญหานี้เป็นสิ่งที่พบเจอได้บ้าง

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

ธนาคารเวลามีกิจกรรมการแลกเปลี่ยน ประกอบด้วย การช่วยเหลือผู้ป่วย ให้คำปรึกษา ดูแลผู้มีอุปการะ

3.4.9 ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินโครงการผ่านโครงการพัฒนารูปแบบธนาคารเวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดย ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อหนุนเสริม “การมีจิตอาสาและสำนึกสาธารณะ” ซึ่งเป็นคุณลักษณะ

บัณฑิตที่พึงประสงค์ ขอบเขตการดำเนินงานนอกจากการแลกเปลี่ยนในกลุ่มนิสิตแล้ว ยังมีการทำ ความร่วมมือกับโรงพยาบาลราชวิถีในการเข้าไปทำงานจิตอาสาอีกด้วย

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดตั้งเมื่อ กันยายน 2563 เนื่องจาก นิสิตของคณะจะต้องมีการทำงานจิตอาสาเพื่อให้ได้คุณสมบัติบัณฑิตที่พึงประสงค์ ธนาคารเวลาได้ถูก นำมาใช้หนุนเสริมกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ เนื่องจากธนาคารเวลาได้รับการสนับสนุนจากคณะโดยตรง คณะทำงานธนาคารเวลาจึงประกอบด้วยกลุ่มคนจากทางคณะ คือ คณบดีและรองคณบดีคณะครุ ศาสตร์และผู้อำนวยการศูนย์พัฒนานิสิตและบัณฑิตอุดมคติเป็นที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา เป็นนายธนาคาร นายทะเบียน และกรรมการ

ในส่วนของการสนับสนุนจาก สสส. ประกอบด้วยงบประมาณในการขับเคลื่อน เช่น ค่าจัด ประชุมชี้แจง ค่าอาหารในการประชุม และงบการติดตามงาน ภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบธนาคาร เวลาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร

ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีลักษณะของความยั่งยืนและไม่ยั่งยืน ที่แตกต่างไปจากธนาคารเวลาแห่งอื่น ในส่วนของความยั่งยืนนั้น ระบบธนาคารเวลาถูกนำมาใช้หนุน เสริมกิจกรรมของนิสิต และได้รับการสนับสนุนโดยคณะ ส่งผลให้การดำเนินงานธนาคารเวลาคณะครุ ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการต่อไปได้เรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของความไม่ ยั่งยืนจะไปปรากฏในส่วนของนิสิต ซึ่งหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยมากจะหลุดออกจากระบบ ธนาคารเวลา เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีระบบธนาคารเวลากลางที่จะใช้โอนย้ายคะแนนเวลา

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีสมาชิก 104 คน เป็นนิสิตทั้งหมด กิจกรรมการแลกเปลี่ยนโดยมากจะเป็นการเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาให้แก่โรงพยาบาลราชวิถี โดยจะ มีระบบการจัดการตารางเวลาเข้าไปทำกิจกรรมเพื่อกระจายการสะสมเวลาในกลุ่มนิสิต และให้เกิด ความแน่นอนของการจัดสรรจิตอาสาให้แก่โรงพยาบาล

ในส่วนของค่าใช้จ่ายทางโครงการฯ ได้มีการอุดหนุนค่าจ้างบุคลากรในส่วนของนายธนาคาร เวลาประมาณ 1,000 บาท ส่วนอื่นเป็นการสนับสนุนจาก สสส. ในส่วนการขับเคลื่อน เช่น ค่าจัด

ประชุมชี้แจง ค่าอาหารในการประชุม และงบการติดตามงาน นอกจากนี้ ยังมีการอุดหนุนค่าเดินทาง ให้แก่นิสิต 200 บาทอีกด้วย

การรับสมัครสมาชิกจะอาศัยประธานนิสิตเป็นผู้ประชาสัมพันธ์และรับสมัครสมาชิก ส่วนการ บันทึกและตรวจสอบเวลาอาศัยนายธนาคารเวลาเป็นผู้ดำเนินการจัดตารางและบันทึก เนื่องจากคณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีทรัพยากร และนิสิตเป็นคนรุ่นใหม่ใช้งานเทคโนโลยีได้ดี ระบบ บันทึกเวลาได้มีการจัดทำเว็บไซต์สำหรับการบันทึกและตรวจสอบซึ่งนิสิตสามารถเข้าไปใช้งานเพื่อดู ข้อมูลการดำเนินงานของตนได้

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาได้หนุนเสริมระบบจิตอาสาในส่วนของโรงพยาบาลราชวิถี ซึ่งได้ช่วยให้มีจำนวน จิตอาสาทำงานมากขึ้น ขณะที่ในส่วนของนิสิต การทำงานจริงร่วมกับผู้สูงอายุและผู้ป่วยได้ช่วย เสริมสร้างความเข้าใจในการทำงานจิตอาสาเพิ่มขึ้นจากการปฏิบัติจริง

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา ประกอบด้วย การดูแลผู้สูงอายุที่โรงพยาบาล สอนหนังสือ เต็มร้อยโอกาส และช่วยเหลือกิจการนิสิต

3.4.10 ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์

ธนาคารเวลาเครือข่ายสวนโมกข์เกิดขึ้นจากโครงการประสานความร่วมมือและหนุนเสริมการ ดำเนินงานธนาคารเวลาเพื่อดูแลผู้สูงอายุ ที่ได้ทำการประสานงานกับหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์) เพื่อจัดตั้งธนาคารเวลาสำหรับการหนุนเสริมระบบจิตอาสาและการ ดำเนินงานขององค์กร

ในส่วนนี้ เครือข่ายสวนโมกข์ได้มีการจัดตั้งธนาคารเวลาขึ้น 2 แห่ง ซึ่งแม้จะมีฐานมาจากกลุ่ม สมาชิกของเครือข่ายสวนโมกข์ แต่มีรูปแบบการดำเนินการและลักษณะที่แตกต่างกัน คือ (1) ธนาคาร เวลาวัยสุข และ (2) ธนาคารเวลาป็นสุข

(1) ธนาคารเวลาวัยสุข

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาวัยสุข เป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายสวนโมกข์ ซึ่งดำเนินงานโครงการผ่านบริษัท สุขุม หัวคิด จำกัด ทั้งนี้ แม้ว่าธนาคารเวลาจะจัดตั้งขึ้นจากพื้นที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ แต่ในการประสานงานเพื่อดำเนินงานโดยหลักอาศัยช่องทางออนไลน์เป็นหลัก เพื่อจะนัดวันเวลาในการเข้าดำเนินกิจกรรมต่อไป พื้นฐานของความสัมพันธ์ในพื้นที่เป็นกลุ่มคนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมหรือจิตอาสาของสวนโมกข์

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาวัยสุขจัดตั้งเมื่อ กุมภาพันธ์ 2562 ก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลามีการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ภายในสวนโมกข์ เช่น จิตอาสา เป็นต้น การจัดตั้งธนาคารเวลาเกิดขึ้นจากการประสานงานโครงการเข้ากับเครือข่ายสวนโมกข์ ซึ่งได้พบกับ “ป่าหน้อย” ที่เป็นจิตอาสาอยู่ และให้ความสนใจการพัฒนากระบวนการชุมชนสำหรับผู้สูงวัย อันนำมาสู่การตัดสินใจจัดตั้งธนาคารเวลาขึ้น หลังจากที่ได้จัดประชุมให้ความรู้และแนะนำแนวทางธนาคารเวลาแล้ว กลุ่มของป่าหน้อยก็ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการธนาคารเวลาขึ้น

ในส่วนนี้ สสส. ได้เข้ามามีบทบาทในการประสานงานเครือข่าย และสนับสนุนการจัดประชุมอบรมขึ้น จำนวน 42,750 บาท

สำหรับความยั่งยืนของธนาคารเวลานั้น พบว่า สมาชิกมีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม อย่างไรก็ตาม ธนาคารเวลาวัยสุขมีการรับสมาชิกที่จำกัด ไม่มีการรับสมาชิกเพิ่มเติมเท่าไรนัก ส่งผลให้แนวโน้มการดำเนินงานต่อไปในอนาคตขึ้นกับสถานะของสมาชิกปัจจุบัน

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาวัยสุขมีสมาชิก 30 คน เกือบทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุในเขตเมือง มาร่วมกิจกรรมที่สวนโมกข์ สมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะและเคยมีหน้าที่การงานระดับสูง สมาชิกครึ่งหนึ่งมีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเป็นประจำ โดยมีเวลาสะสมรวมในธนาคารเวลา 1,174.5 ชั่วโมง (1,138 กิจกรรม) โดยการบันทึกเวลาได้มีการพัฒนา Google Sheet สำหรับการลงบันทึกแลกเปลี่ยนเวลาภายในกลุ่มสมาชิก และมีการใช้ LINE กลุ่มในการติดต่อสื่อสาร

การรับสมัครของธนาคารวิยสุขเป็นกระบวนการปิด คือ ผู้สนใจจะต้องได้รับการรับรองจากสมาชิกปัจจุบัน 2 ท่าน และเป็นสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมกับสวนโมกข์อยู่ก่อน

ในส่วนของการใช้จ่าย เนื่องจากสมาชิกค่อนข้างมีฐานะ ส่งผลให้การดำเนินงานเรื่องงบประมาณไม่ประสบปัญหาหนัก (เช่น ค่าใช้จ่ายในการประชุมออนไลน์)

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ธนาคารเวลาช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มให้มีความใกล้ชิดกันจากการแลกเปลี่ยนเวลา อย่างไรก็ตาม ธนาคารเวลาวิยสุขอาจจะประสบปัญหาความยั่งยืนได้ เนื่องจากการคัดกรองผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกที่มีลักษณะปิด

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาประกอบด้วย การบริหารจัดการของใช้จ่ายเป็นให้ความรู้ ขอรับคำปรึกษา

(2) ธนาคารเวลาปันสุข

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลาปันสุข เป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายสวนโมกข์ ซึ่งดำเนินงานโครงการผ่านบริษัท สุมหัวคิด จำกัด จัดตั้งขึ้นเพื่อขยายการดำเนินกิจกรรมธนาคารเวลาให้กว้างขึ้นจากธนาคารเวลาวิยสุข ที่มีอยู่ โดยทั้ง 2 ธนาคารเวลาดำเนินการแยกจากกัน แม้จะเป็นเครือข่ายสวนโมกข์เหมือนกัน

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลาปันสุขจัดตั้งขึ้นเมื่อ กรกฎาคม 2562 โดยมีพื้นฐานจากกิจกรรมต่างๆ ภายในสวนโมกข์ เช่น จิตอาสา เป็นต้น การจัดตั้งดำเนินการขึ้นเพื่อให้มีธนาคารเวลาที่มีลักษณะเปิดเกิดขึ้น เนื่องจากธนาคารเวลาวิยสุขที่ดำเนินการก่อนมีลักษณะปิดและรับสมัครสมาชิกจำกัด อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการธนาคารเวลาปันสุขประสบปัญหาด้านการขับเคลื่อนเนื่องจากมีผู้ขับเคลื่อนหลักเพียงคนเดียว ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินงานพอสมควร

บทบาทการสนับสนุนของ สสส. จะมีความคล้ายคลึงกับธนาคารเวลาวัยสุข ซึ่งทั้ง 2 แห่งอยู่ในเครือข่ายสวนโมกข์เหมือนกัน คือ การประสานงานเครือข่าย และสนับสนุนการจัดประชุมอบรมขึ้นจำนวน 42,750 บาท

อย่างไรก็ดี ในแง่ของความยั่งยืน แม้ว่าธนาคารเวลาป็นสุขจะมีสมาชิกจำนวนมาก แต่ความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลาของสมาชิกยังคงประสบปัญหา ประกอบกับปัญหาในส่วนบริหารจัดการส่งผลให้ธนาคารเวลาป็นสุขไม่มีความชัดเจนทางอนาคต

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลาป็นสุขมีสมาชิก 122 คน ส่วนมากเป็นวัยทำงาน ตามด้วยผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มสมาชิกสวนโมกข์ มีเวลาสะสมในธนาคารเวลา 4,608 ชั่วโมง

การรับสมัครสมาชิกจะมีความเปิดกว้างกว่าธนาคารเวลาวัยสุข โดยมากจะเป็นการบอกเล่าปากต่อปาก และเข้าร่วมกลุ่มผ่าน LINE กลุ่ม กลไกการบันทึกและตรวจสอบเวลามีการพัฒนา Google Sheet สำหรับการลงเวลาขึ้น

นอกจากการแลกเปลี่ยนเวลาระหว่างสมาชิก ยังมีการสะสมเครดิตเวลาแลกเปลี่ยนของ เช่น เครื่องชั่งน้ำหนัก

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

ระบบการสะสมเวลามีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาการบริหารจัดการ และความเข้าใจปรัชญาของการแลกเปลี่ยนเวลายังคงเป็นข้อกังวลหลักของธนาคารเวลา

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา ประกอบด้วย การนำออกกำลังกาย นำเที่ยว ขอรับคำปรึกษา

3.4.11 ธนาคารเวลา YoungHappy

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ธนาคารเวลา YoungHappy ดำเนินงานโดยบริษัท ยังแฮปปี้ จำกัด ซึ่งเป็นธุรกิจเพื่อสังคม มุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุ มีขอบเขตการดำเนินงานภายในกลุ่มสมาชิก YoungHappy

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

ธนาคารเวลา YoungHappy ดำเนินการเมื่อ สิงหาคม 2562 เพื่อใช้ทดลองกลไกหนุนเสริม การดำเนินงานในรูปแบบจิตอาสา โดย YoungHappy เป็นองค์กรซึ่งให้บริการกิจกรรมต่างๆ สำหรับ ผู้สูงอายุ อาทิเช่น การสอนอาชีพ งานประดิษฐ์ หรือกิจกรรมจิตอาสาอื่นๆ โดยสมาชิก

การดำเนินงานของธนาคารเวลาได้ถูกดูแลโดยทางทีมงานของ YoungHappy ซึ่งจะมี บทบาทในการบริหารจัดการการทำกิจกรรม และบันทึกเวลาของสมาชิก ทั้งนี้ เนื่องจากการ ดำเนินงานธนาคารเวลาเป็นการทดลองกลไกหนุนเสริมการดำเนินงานของ YoungHappy ธนาคาร เวลาจึงมีการสะสมเวลาจากการทำกิจกรรมเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีการเบิกถอน

ในส่วนของการสนับสนุนนั้น สสส. ได้เข้ามามีบทบาทหนุนเสริมในส่วนของการให้องค์ความรู้ และประสานงานกลุ่มเครือข่าย นอกจากนี้ ทาง YoungHappy ยังได้มีการประสานงาน เช่น กับ สมาคมผู้บริโภคอินทรีย์ไทยในการหนุนเสริมการให้ความรู้และจัดฝึกอบรมทักษะกับสมาชิก

ด้านความยั่งยืนนั้น ธนาคารเวลา YoungHappy ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการวัดการมีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรม โดยอาศัยกลไกการบันทึกเวลาในการกระตุ้นการทำกิจกรรม ซึ่งจะขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้งานต่อไปในอนาคต

สำหรับความต้องการสนับสนุนเพิ่มเติม ภาศิจจัดตั้งธนาคารเวลามองว่า ควรมีการประสานงาน เครือข่ายร่วมกิจกรรมกัน มีการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน/กิจกรรม และควรมีหลักเกณฑ์ชี้วัดที่ ชัดเจน

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา YoungHappy มีสมาชิก 140 คน ทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุซึ่งเป็นสมาชิกของ YoungHappy อยู่แล้ว สมาชิกกว่า 1 ใน 3 เข้าร่วมกิจกรรมธนาคารเวลาเป็นประจำ โดยธนาคาร เวลาใช้เวลาสะสมรวม 1,450 ชั่วโมง ซึ่งการแลกเปลี่ยนจะเป็นการแลกเปลี่ยนในลักษณะของสมาชิก

ทำกิจกรรมให้กับองค์กรในการเข้าไปแลกเปลี่ยนผ่านกิจกรรมจิตอาสา ระยะเวลาจะถูกสะสมไว้ใช้ในการแลกเปลี่ยนปัจจัยต่างๆ ภายในเครือข่าย YoungHappy

ในส่วนของค่าใช้จ่ายนั้น ธนาคารเวลา YoungHappy ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. สำหรับส่วนธนาคารเวลาประมาณ 6 แสบบาท ในภาพรวมจะเป็นค่าดำเนินการ เช่น การจัดฝึกอบรมให้แก่สมาชิก ประมาณ 4 แสบบาท และส่วนที่เหลือจะเป็นการวิจัยประเมินผลและการจัดประชุม

ในส่วนของการประชาสัมพันธ์และรับสมัครสมาชิก เนื่องจากการดำเนินการภายในองค์กร YoungHappy การรับสมัครจะรับจากสมาชิกของ YoungHappy ส่วนการบันทึกเวลาและการตรวจสอบ ทาง YoungHappy ได้มีการพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับการใช้งานขึ้น รวมถึงจัดทำระบบฐานข้อมูลเวลาของสมาชิกเอง มีการใช้ LINE กลุ่ม และ Facebook page ในการหนุนเสริมการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ต่างๆ

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

เป็นการทดลองความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำระบบธนาคารเวลาเข้ามาใช้หนุนเสริมการทำกิจกรรมของ YoungHappy ซึ่งจะช่วยหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ การเรียนรู้และการใช้งานอิเล็กทรอนิกส์ และคุณภาพชีวิตในภาพรวม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานค้นพบปัญหาบางประการ คือ ความทับซ้อนของการทำจิตอาสา และการสะสมเวลาตามปรัชญาธนาคารเวลา ซึ่งสมาชิกที่ต้องการทำจิตอาสาจะไม่ให้ความสำคัญกับการสะสมเวลาเท่ากับการได้ทำกิจกรรมจิตอาสา

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (6 ประเภทกิจกรรมจากคู่มือธนาคารเวลา)

เนื่องจากธนาคารเวลา YoungHappy มีบริบทของการนำระบบเวลามาใช้หนุนเสริมการทำกิจกรรมจิตอาสาของสมาชิก รูปแบบการแลกเปลี่ยนจึงแตกต่างธนาคารเวลาแห่งอื่นๆ ที่เน้นการบริการภายในสมาชิกโดยการแลกเปลี่ยนทักษะซึ่งกันและกัน สำหรับกรณีของ YoungHappy จะเป็นการร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมกับ YoungHappy ไปพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ตัวอย่างเช่น การอบรมให้ความรู้/ทักษะแก่สมาชิก และสมาชิกรับความรู้/ทักษะนั้นไปสอนต่อ/ทำกิจกรรมจิตอาสาต่อ จะมีการให้เวลาสะสมด้วย

3.5 สรุปข้อมูลภาพรวมที่สำคัญของธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาธนาคารเวลาทั้ง 10 พื้นที่ พบว่าพื้นที่ทั้งหมดสามารถจำแนกธนาคารเวลาที่มีการดำเนินกิจกรรมมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง สามารถนำข้อมูลมาถอดบทเรียนความก้าวหน้าและ/หรือ ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจศาสตร์ได้ ออกเป็น 13 แห่ง คือ (1) ธนาคารเวลาตำบลชมพู (2) ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพมา (3) ธนาคารเวลาชุมชนตลาดน้อย (4) ธนาคารเวลาชุมชนโชฎึก (5) ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสม (6) ธนาคารเวลาชุมชนคลองลาดภาชี (7) ธนาคารเวลา 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง (8) ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (9) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (10) ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (11) ธนาคารเวลาวัยสุข (12) ธนาคารเวลาปิ่นสุข และ (13) ธนาคารเวลา YoungHappy

คุณลักษณะต่างๆ ของธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา สามารถสรุปภาพรวมได้ดังตารางที่ 3-2

ตารางที่ 3-2: สรุปคุณลักษณะต่างๆ ของธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา

ธนาคารเวลา	เดือนปีที่จัดตั้ง	ตำแหน่งที่ตั้ง	จำนวนสมาชิก	ลักษณะอายุ	ลักษณะสังคม	เวลาสะสม	กิจกรรมที่ทำการแลกเปลี่ยน (กิจกรรมเด่น)
ชมพู	เมษายน 62	ศูนย์บริการผู้พิการในตำบล	51 คน	กระจายระหว่างวัยทำงาน และผู้สูงอายุอย่างใกล้เคียงกัน	กึ่งเมืองกึ่งชนบท อาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง	24 กิจกรรม	อำนวยความสะดวก สมาชิกไปหาหมอ สอนทำอาหาร ทำความสะอาด รพ. งานซ่อม
เขาไกรภพมา	เมษายน 62	บ้านของรองประธานชุมชน	70 คน	กว่าครึ่งเป็นผู้สูงอายุ ตามมาด้วยวัยทำงาน และมีเยาวชนบ้าง	ชุมชนเมือง	67 กิจกรรม	ดูแลเด็ก เย็บผ้า ตัดผม พาไปหาหมอ ซื้อของ ตัดต้นไม้ ซ่อมบ้าน

ธนาคารเวลา	เดือนปีที่จัดตั้ง	ตำแหน่งที่ตั้ง	จำนวนสมาชิก	ลักษณะอายุ	ลักษณะสังคม	เวลาสะสม	กิจกรรมที่ทำการแลกเปลี่ยน (กิจกรรมเด่น)
ตลาดน้อย	กันยายน 62	สำนักงานปิ่นเมือง	29 คน	ผู้สูงอายุและวัยทำงาน กลางคน	ชุมชนเมือง	286.5 ชม.	รดน้ำต้นไม้ ดูแลบ้าน ทำความสะอาด บ้าน สอนโยคะ ปรัชญาการ เรียน กิจกรรม กลุ่มไหว้บัว ลอย
โชฎีก	กันยายน 62	ศาลเจ้า ชุมชน	23 คน	ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ	ชุมชนตึกแถว	89 ชม.	ตัดผม ร่วมงาน ศาลเจ้า ประจำปี
เลิศสุขสม	ธันวาคม 63	ที่ทำการ ชุมชน	43 คน	กระจายระหว่างวัย เรียน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ อย่าง ไกลเคียงกัน	กิ่งเมือง	70 ชม.	งานช่าง พาไป โรงพยาบาล เดินเล่น ออกกำลัง เกษตร ทำสวน ปลูกต้นไม้
คลองลัดภาชี	มกราคม 63	ที่ทำการ ชุมชน	25 คน	ส่วนมากเป็นวัยทำงาน ตามด้วยผู้สูงอายุ มีวัยเรียน เล็กน้อย	ชุมชนไผ่เรือ	289 ชม.	ซ่อมบำรุง รับส่งสมาชิก ทำอาหาร
11 ชุมชน	สิงหาคม 62	ที่ทำการ ชุมชน	86 คน	ครึ่งหนึ่งเป็นวัยทำงาน และครึ่งหนึ่งเป็นผู้สูงวัย	ชุมชนในเขตเมือง	120 กิจกรรม	ทำความสะอาดบ้าน วัด ชุมชน ปลูกผัก เลี้ยงปลา

ธนาคารเวลา	เดือนปีที่จัดตั้ง	ตำแหน่งที่ตั้ง	จำนวนสมาชิก	ลักษณะอายุ	ลักษณะสังคม	เวลาสะสม	กิจกรรมที่ทำการแลกเปลี่ยน (กิจกรรมเด่น)
* ศูนย์บริการสาธารณสุข 56	กุมภาพันธ์ 63	ศูนย์บริการสาธารณสุข	61 คน	ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ	กลุ่มผู้ทำงานจิตอาสา	1,098 ชม.	ดูแลผู้ป่วยติดเตียง ตัดผม ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร
โรงพยาบาลราชวิถี	กันยายน 63	โรงพยาบาลราชวิถี	70 คน	ผู้สูงอายุทั้งหมด	พยาบาล เกษียณและจิตอาสาดูแลผู้ป่วย	1,800 ชม.	ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้คำปรึกษา ดูแลผู้มีอุปการะ
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กันยายน 63	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	104 คน	เป็นนิสิตทั้งหมด	สถานศึกษา	258 ชม.	ดูแลผู้สูงอายุที่โรงพยาบาล สอนหนังสือ เด็กด้อยโอกาส ช่วยเหลือ กิจการนิสิต
วัยสุข	กุมภาพันธ์ 62	ออนไลน์	30 คน	เกือบทั้งหมดเป็นผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุในเขตเมือง มาร่วมกิจกรรมที่สวนโมกข์	1,174.5 ชม.	บริการจัดหาของใช้จำเป็น ให้ความรู้ ขอรับ คำปรึกษา
ปันสุข	กรกฎาคม 62	ออนไลน์	122 คน	ส่วนมากเป็นวัยทำงานตามด้วยผู้สูงอายุ	กลุ่มสมาชิก เครือข่ายสวนโมกข์	4,608 ชม.	นำออกกำลังกาย นำเที่ยว ขอรับ คำปรึกษา
* YoungHappy	สิงหาคม 62	ออนไลน์	140 คน	ผู้สูงอายุทั้งหมด	กลุ่มสมาชิก YoungHappy	1,450 ชม.	ร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมกับ YoungHappy

ที่มา: ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และสรุปโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ข้อมูลในตารางเป็นการประมาณการโดยผู้ให้สัมภาษณ์

* ธนาคารเวลาที่มีการสะสมเวลาเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีการเบิกใช้

บทที่ 4

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา

4.1 การจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ โดยการส่งเคราะห์ข้อคำถามแต่ละข้อขึ้นจากกรอบการประเมิน 3 เสาหลัก การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และผลการเก็บข้อมูลจากพื้นที่เป้าหมายในส่วนที่ผ่านมา เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากการดำเนินงานธนาคารเวลา และจะนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการประเมินผลความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ในส่วนถัดไป

แบบสอบถามได้ถูกนำมาใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ (1) สมาชิกธนาคารเวลา และ (2) คณะกรรมการธนาคารเวลา (รายละเอียดแบบสอบถาม โปรดดู ภาคผนวก ค) โดยมีรายละเอียดของแนวคำถามประกอบด้วย

ส่วนของสมาชิกธนาคารเวลา⁹

เสาที่ 1

1. วัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมธนาคารเวลา
2. ตัวกลางที่มีหน้าที่ในการจัดการแลกเปลี่ยนเวลาและการให้บริการที่เกี่ยวข้อง
3. รูปแบบการเก็บออม/การใช้เวลาที่สะสมในธนาคารเวลา
4. ประโยชน์ของธนาคารเวลา
5. ความเท่าเทียมกันของสมาชิกธนาคารเวลา
6. ความไว้วางใจ

⁹ เสาที่ 3 เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเสาที่ 1 และเสาที่ 2 จึงไม่มีคำถามในส่วนของเสาที่ 3 สำหรับสมาชิกธนาคารเวลา

เสาที่ 2

1. ต้นทุนที่เกิดขึ้นกับสมาชิกธนาคารเวลา
2. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมธนาคารเวลา
3. การประเมินคุณค่าเมื่อเทียบกับตัวเงิน

ส่วนของคณะกรรมการธนาคารเวลา

เสาที่ 1

1. วัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมธนาคารเวลา
2. ตัวกลางที่มีหน้าที่ในการจัดการแลกเปลี่ยนเวลาและการให้บริการที่เกี่ยวข้อง
3. รูปแบบการเก็บออม/การใช้เวลาที่สะสมในธนาคารเวลา
4. ประโยชน์ของธนาคารเวลา
5. ความเท่าเทียมกันของสมาชิกธนาคารเวลา
6. ความไว้วางใจ

เสาที่ 2

1. ต้นทุนที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงานธนาคารเวลา
2. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมธนาคารเวลา
3. ข้อมูลการดำเนินการของธนาคารเวลา ระหว่างโครงการที่ สสส. สนับสนุน และหลังจากที่ สสส. สนับสนุน

เสาที่ 3

1. ปัจจัยที่ทำให้ธนาคารเวลาของท่านดำเนินการได้ด้วยดี และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาของท่าน

4.2 กระบวนการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

การเก็บข้อมูล SROI เพื่อใช้ประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ดำเนินการโดย คณะผู้วิจัยประสานงานกับผู้ดูแลธนาคารเวลาพื้นที่เป้าหมาย เพื่อขอความยินยอมในการให้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งส่วนที่เป็นสมาชิกธนาคารเวลาและคณะกรรมการธนาคารเวลา จากนั้นคณะผู้วิจัยเดินทางไปยังพื้นที่ดำเนินงานของธนาคารเวลานั้นๆ (เช่น ศูนย์กลางดำเนินงานธนาคารเวลา) เพื่อทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว อย่างไรก็ตาม บางธนาคารเวลามีข้อจำกัดในการให้ข้อมูล เช่น ข้อจำกัดของสถานการณ์โควิด-19 ข้อจำกัดด้านการเดินทาง หรือรูปแบบการดำเนินงานของธนาคารเวลาบางแห่งที่เน้นออนไลน์ ในแง่นี้ การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล SROI ทั้งในส่วนของสมาชิกธนาคารเวลา และคณะกรรมการธนาคารเวลา จะดำเนินงานผ่านช่องทางโทรศัพท์แทน (รายละเอียดการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล โปรดดูภาคผนวก ง)

การดำเนินการเก็บข้อมูลเกิดขึ้นระหว่างวันที่ 26 มีนาคม 2565 ถึง วันที่ 3 กันยายน 2565 โดยมีข้อมูลการดำเนินการที่สำคัญโดยสรุปได้ดังตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 สรุปการดำเนินการเก็บข้อมูล SROI ในแต่ละธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	วันที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล
ธนาคารเวลาคลองลาดพร้าว	26 มีนาคม 2565
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	7 เมษายน 2565
ธนาคารเวลา 11 ชุมชนในเขตห้วยขวาง-วังทองหลาง	30 พฤษภาคม 2565
ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56 (เดิม)	31 พฤษภาคม 2565
ธนาคารเวลา YoungHappy	2 มิถุนายน 2565 (สัมภาษณ์สมาชิกทางโทรศัพท์)
ธนาคารเวลาตำบลชมพู เชียงใหม่	15 มิถุนายน 2565
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	28 มิถุนายน 2565 (สัมภาษณ์สมาชิกทางโทรศัพท์)
ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา นครสวรรค์	23 กรกฎาคม 2565
ธนาคารเวลาสวนโมกข์	1-8 สิงหาคม 2565 (สัมภาษณ์สมาชิกทางโทรศัพท์)
ธนาคารเวลาครุศาสตร์ จุฬาฯ	25 สิงหาคม 2565
ธนาคารเวลาสัมพันธ์วงศ์	3 กันยายน 2565

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

การเก็บข้อมูล SROI จะเน้นการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ภาพสะท้อนการดำเนินงานของ ธนาคารเวลานั้นๆ ในส่วนนี้ การเก็บข้อมูลจะจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) การสุ่มเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคาร เวลา ที่ให้ความยินยอมในการให้ข้อมูล จำนวนหนึ่ง โดยสมาชิกที่เก็บข้อมูลจะต้องเป็นสมาชิกที่ได้ดำเนิน กิจกรรมแลกเปลี่ยนเวลาแล้ว และ (2) การเก็บข้อมูลคณะกรรมการธนาคารเวลา จำนวน 1-3 ท่าน ต่อ ธนาคารเวลา โดยจำนวนผู้ให้ข้อมูลผ่านการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4-2

ตารางที่ 4-2 การดำเนินการเก็บข้อมูล SROI ในธนาคารเวลาพื้นที่เป้าหมาย

ธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิกธนาคาร เวลาที่ให้ข้อมูล (คน)	จำนวนคณะกรรมการ ธนาคารเวลาที่ให้ข้อมูล (คน)	รูปแบบการเก็บข้อมูล
ชมภู	9	3	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
เขาไกรภพมา	5	2	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
ตลาดน้อย	3	1	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
โชฎีก	1	1	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
เลิศสุขสม	8	1	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
คลองลัดภาชี	6	2	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
11 ชุมชน	10	3	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
ศูนย์บริการสาธารณสุข 56	10	1	สัมภาษณ์สมาชิกและ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
โรงพยาบาลราชวิถี	4	2	สัมภาษณ์สมาชิกทาง โทรศัพท์ และ คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว

ธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาที่ให้ข้อมูล (คน)	จำนวนคณะกรรมการธนาคารเวลาที่ให้ข้อมูล (คน)	รูปแบบการเก็บข้อมูล
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	0	1	สัมภาษณ์คณะกรรมการแบบตัวต่อตัว
วัยสุข	2	0	สัมภาษณ์สมาชิกทางโทรศัพท์
ปันสุข	2	1	สัมภาษณ์สมาชิกและคณะกรรมการทางโทรศัพท์
YoungHappy	5	2	สัมภาษณ์สมาชิกทางโทรศัพท์ และคณะกรรมการทาง ZOOM

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: คณะผู้วิจัยไม่สามารถประสานงานเพื่อขอความยินยอมให้ข้อมูลจากสมาชิกธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะกรรมการธนาคารเวลาวัยสุขได้

ในส่วนของการเก็บข้อมูลข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ประสานงานเพื่อขอความยินยอมในการขอข้อมูลจากสมาชิกธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หากแต่ว่า ไม่สามารถหากกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครในการให้ข้อมูลได้ ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยคาดว่า เป็นผลมาจากการที่นิสิตซึ่งเป็นสมาชิกธนาคารเวลา และได้มีการดำเนินกิจกรรมธนาคารเวลาแล้ว ไม่ได้มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องหลังจบโครงการธนาคารเวลาอีกต่อไป ในขณะที่คณะกรรมการธนาคารเวลาวัยสุขนั้น จากข้อมูลที่ได้รับภายหลังพบว่า ธนาคารเวลาไม่มีคณะทำงาน ส่งผลให้ธนาคารเวลาไม่สามารถดำเนินงานต่อได้ และสมาชิกและคณะกรรมการธนาคารเวลาวัยสุขส่วนหนึ่งก็ได้ย้ายออกมาจัดตั้งธนาคารเวลาแห่งใหม่ชื่อว่า “พาสุข” ขึ้น

บทที่ 5

ผลการเก็บข้อมูล และการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา

5.1 ผลการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา

ผลการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา มีดังนี้

5.1.1 ข้อจำกัดของการประเมิน

การประเมิน เป็นเครื่องมือในการวัดผลที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง นำมาประมวลผล ผ่านการกำหนดตัวชี้วัดที่ถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการวัดผล

การประเมินธนาคารเวลาโดยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในงานวิจัยชิ้นนี้ มีข้อจำกัดที่สำคัญ ดังนี้

1. การประเมินอ้างอิงจากหลักฐานเชิงประจักษ์ผ่านการสำรวจมุมมองรอบด้าน ประกอบไปด้วย ผู้แทนจาก สสส. ภาคี (หัวหน้าโครงการ) ที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. เพื่อนำไปดำเนินการบูรณาการจัดตั้ง และขับเคลื่อนธนาคารเวลา คณะกรรมการธนาคารเวลาที่ทำหน้าที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในภาคปฏิบัติ และสมาชิกธนาคารเวลา จึงเป็นการเก็บข้อมูลผลการดำเนินงาน (evidence-based) ที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ธนาคารเวลาได้ดำเนินการมาในระยะหนึ่งแล้ว และโดยมากจะเป็นช่วงเวลาโครงการสนับสนุนของ สสส. ได้สิ้นสุดมาในระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงเป็นข้อมูลการทบทวนย้อนไปในอดีตตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ และสถานการณ์หลังจากที่สิ้นสุดโครงการจนถึงเวลาที่ผู้สัมภาษณ์เข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูล

ผลที่ตามมาจึงทำให้ผลการประเมินอ้างอิงกับความเห็นในเชิงคุณภาพที่ผ่านมุมมองของผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ ทำให้บางส่วนอาจมีความคาดเคลื่อนเกินความเป็นจริง หรือน้อยกว่าความเป็นจริงได้ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเหตุผลหรือเรื่องราวประกอบ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของความเห็นเชิงคุณภาพที่ได้รับ และจะเลือกให้นำหนักกับความเห็นที่มีเหตุผลสนับสนุนประกอบที่ทำให้คณะผู้วิจัยเชื่อมั่นได้ว่ามีเหตุผลสนับสนุนที่เพียงพอจริง

2. ในระหว่างการดำเนินโครงการเพื่อจัดตั้งธนาคารเวลา หรือในช่วงเวลาที่ภาคี (หัวหน้าโครงการ) ขับเคลื่อนธนาคารเวลา หรือ ในช่วงเวลาหลังจากที่โครงการฯ สิ้นสุดนั้น ประเทศไทยได้เผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ภาครัฐมีการออกมาตรการเพื่อลดการแพร่ระบาดโดยให้ประชาชนอยู่ห่างกัน งดเว้นการทำกิจกรรมร่วมกันที่ไม่จำเป็น มีการจำกัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการประกาศเคอร์ฟิวทั่วประเทศในช่วงเวลา ทำให้ไม่สามารถดำเนินการกิจกรรมธนาคารเวลาได้ตามปกติ

ผลที่ตามมาจึงทำให้ธนาคารเวลาบางส่วนงดเว้นการดำเนินกิจกรรมชั่วคราว และบางแห่งมีแนวโน้มอาจจะไม่สามารถกลับมาดำเนินการใหม่ได้ดังเดิม เนื่องจากธรรมชาติของการจัดกิจกรรมที่เว้นว่างไปนาน ไม่ต่อเนื่อง มักจะทำให้ผู้คนหลงลืม หรือ เคยชินกับการใช้ชีวิตแบบอื่นๆ แทน

ผลการประเมินเป็นผลการศึกษาภายใต้ปัจจัยดังกล่าว ซึ่งสะท้อนถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในภาคปฏิบัติ แต่อาจจะไม่สามารถอ้างอิงใช้สำหรับการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาในช่วงเวลาปกติที่ไม่ได้มีปัจจัยดังกล่าวได้

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าสถานการณ์โควิด-19 เป็นสถานการณ์เฉพาะที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของธนาคารเวลาอย่างมีนัยสำคัญ เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ผลการประเมินมีแนวโน้มจะต่ำกว่าความเป็นจริง เมื่อเทียบกับการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาในสถานการณ์ปกติ

3. จำนวนผู้ให้ข้อมูลขึ้นอยู่กับความสนใจของสมาชิกธนาคารเวลา ดังนั้น การเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างสมาชิกธนาคารเวลาในบางธนาคารเวลา คณะผู้วิจัยพบอุปสรรค คือ การไม่สามารถติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์เก็บข้อมูลได้ หรือสามารถเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างได้จำนวนน้อย ตัวอย่างเช่น ธนาคารเวลาคณะครูศาสตร์ จุฬาฯ ที่สมาชิกธนาคารเวลาทั้งหมดเป็นนิสิตที่ไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับธนาคารเวลาอีกต่อไป ในแง่นี้ การที่กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนที่น้อยอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นค่าตัวแทนที่ดีของประชากร

5.1.2 เสาที่ 1: ปรัชญาธนาคารเวลา

กรอบการประเมิน

ธนาคารเวลา โดยนิยามแล้ว จะหมายถึง รูปแบบกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนดูแลซึ่งกันและกัน ด้วยการแลกเปลี่ยนทักษะ ประสบการณ์ บริการขั้นพื้นฐาน และสามารถสะสมเวลาไว้ เสมือนเราออมเงินใน

บัญชีธนาคารของเรา เมื่อยามจำเป็นที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ก็สามารถเบิกเวลามาใช้ได้ ธนาคารเวลา จะเกิดขึ้นเมื่อเครือข่ายสมาชิกมีข้อตกลงร่วมกันว่ามีการแลกเปลี่ยน ทักษะประสบการณ์ในรูปแบบบริการขั้น พื้นฐานโดยยึดหลักคิดที่ว่าทุกคนมีเวลาเท่าเทียมกัน จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการ ดูแลซึ่งกันและกัน

จากนิยามของธนาคารเวลาข้างต้น และการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบ การประเมินปรัชญาของธนาคารเวลา โดยแยกออกเป็น 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. คำว่า “ธนาคาร” สะท้อนว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องมี “การออมและการใช้” ซึ่งหมายถึงการเข้าร่วม กิจกรรมธนาคารเวลาด้วยการสะสมเวลาและมีการเบิกใช้ตามความต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นในปัจจุบันหรือ อนาคต

2. คำว่า “เวลา” ในธนาคารเวลาสะท้อนว่าเป็นกิจกรรมที่ใช้ “เวลา” เป็นหน่วยวัดการแลกเปลี่ยน ธนาคารเวลาตามนิยามอย่างเคร่งครัดของธนาคารเวลาจึงต้องใช้ “เวลา” เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนเพียง อย่างเดียว ไม่ได้มีการนำเอาสิ่งของหรือเงินมาแลกเปลี่ยนเป็นเวลา และสมาชิกจะต้องให้ความสำคัญกับเวลา ในฐานะของสื่อกลางที่มีคุณค่า จึงต้องมีการบันทึกเวลาเมื่อตนเองได้เข้าร่วมกิจกรรม

3. เนื่องจากธนาคารเวลา ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อสร้าง “สังคมที่ดูแลซึ่งกันและกัน” สำหรับเครือข่ายสมาชิก กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงต้องตอบสนองความต้องการของสมาชิกในเครือข่าย

4. ธนาคารเวลามีความแตกต่างจากรูปแบบจิตอาสาเนื่องจากหลักการของธนาคารเวลา “ยึดหลักคิด ที่ว่าทุกคนมีเวลาเท่าเทียมกัน” ตามหลักปรัชญาจึงควรเน้นการให้และการรับมีการแลกเปลี่ยน มากกว่าเป็น การให้โดยฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว และการรับโดยอีกฝ่ายหนึ่งแต่เพียงฝ่ายเดียว

5. ธนาคารเวลาตั้งเป้าหมายในการ “สร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการดูแลซึ่งกันและกัน” จึง เป็นอีกหนึ่งเป้าหมายที่ต้องพิจารณาว่าเครือข่ายธนาคารเวลาได้นำไปสู่สังคมที่เข้มแข็งมากขึ้นเพียงใด

ผลการประเมิน

การประเมินเสาที่ 1 เป็นการประเมินการพัฒนาธนาคารเวลาตามหลักปรัชญาของธนาคารเวลา โดย แยกพิจารณาออกเป็น 5 มิติ ดังนี้

1. มิติการออมและการใช้

ในมิติการออมและการใช้ การประเมินจะพิจารณาว่าสมาชิกได้ใช้ธนาคารเวลาเพื่อประโยชน์ในการสะสมเวลามากน้อยเพียงใด ซึ่งแยกพิจารณาเป็นค่าสถิติจำนวนสมาชิกที่ Active หรือมีการแลกเปลี่ยนกิจกรรมทำให้บัญชีธนาคารเวลาที่มีการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ (มีกิจกรรมมากกว่า 1 ชั่วโมง/กิจกรรม) กับเป้าประสงค์ของการสะสม ซึ่งแยกเป็นการสะสมเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือเป็นการสะสมเพื่อประโยชน์ในอนาคต

ค่าสถิติจำนวนสมาชิกที่ Active พบว่า ธนาคารเวลาที่มีจำนวนสมาชิกที่ Active ต่ำที่สุด คือ ธนาคารเวลาเลิศสุขสม มีสมาชิกที่ Active 9 คน ในขณะที่ธนาคารเวลาที่มีจำนวนสมาชิกที่ Active มากที่สุด คือ ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ที่มีสมาชิกที่ Active 52 คน

ตารางที่ 5-1 แสดงจำนวนสมาชิก ประมาณการสมาชิกที่ Active และสัดส่วนสมาชิกที่ Active

ธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิก	จำนวนสมาชิกที่ Active	สัดส่วนสมาชิกที่ Active
ธนาคารเวลาชมภู	51	40	78.4%
ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา	60	11	18.3%
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	57	20	35.1%
ธนาคารเวลาโชฎีก			
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	43	9	20.9%
ธนาคารเวลาคลองลำตภาชี	35	10	28.6%
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	110	45	40.9%
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	61	36	59.0%
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	70	35	50.0%
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	104	52	50.0%
ธนาคารเวลาวัยสุข	30	23	76.7%
ธนาคารเวลาปันสุข	117	40	34.2%
ธนาคารเวลา YoungHappy	141	50	35.5%

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลธนาคารเวลา รายงานผลการศึกษาของภาคีจัดตั้งธนาคาร ผลการสัมมนาภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีกเป็นการรวมตัวกันของ 2 ธนาคารเวลา

เมื่อพิจารณาจัดกลุ่มสมาชิกที่ Active โดยอาศัยเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S. D.$) คณะผู้วิจัยกำหนดจุดตัดที่ $\bar{X} \pm 0.5S. D.$ ซึ่งถูกตรวจสอบแล้วว่าทำให้การจัดกลุ่มมีความบาลานซ์ในระดับที่เหมาะสม พบว่าผลการประเมินกลุ่มธนาคารเวลาสามารถจำแนกธนาคารเวลาออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีสมาชิก Active จำนวนมาก คือ มีสมาชิก Active มากกว่า 39 คน ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู (สมาชิก Active 40 คน) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (สมาชิก Active 45 คน) ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (สมาชิก Active 52 คน) ธนาคารเวลาปิ่นสุข (สมาชิก Active 40 คน) และธนาคารเวลา YoungHappy (สมาชิก Active 50 คน)

2. กลุ่มที่มีสมาชิก Active จำนวนปานกลาง คือ มีสมาชิก Active ระหว่าง 23-39 คน ได้แก่ ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (สมาชิก Active 36 คน) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (สมาชิก Active 35 คน) ธนาคารเวลาวัยสุข (สมาชิก Active 23 คน)

3. . กลุ่มที่มีสมาชิก Active จำนวนน้อย คือ มีสมาชิก Active ต่ำกว่า 23 คน ได้แก่ ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า (สมาชิก Active 11 คน) ธนาคารเวลาดลาดน้อยและโชฎีก (สมาชิก Active 20 คน) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (สมาชิก Active 9 คน) และธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (สมาชิก Active 10 คน)

ตารางที่ 5-2 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามจำนวนสมาชิกที่ Active

กลุ่มธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิก	ธนาคารเวลา (จำนวนสมาชิก)
จำนวนสมาชิกที่ Active มาก	มากกว่า 39 คน	ธนาคารเวลาชมภู (40) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (45) ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (52) ธนาคารเวลาปิ่นสุข (40) ธนาคารเวลา YoungHappy (50)
จำนวนสมาชิกที่ Active ปานกลาง	ระหว่าง 23-39 คน	ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (36) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (35) ธนาคารเวลาวัยสุข (23)
จำนวนสมาชิกที่ Active น้อย	ต่ำกว่า 23 คน	ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า (11) ธนาคารเวลาดลาดน้อยและโชฎีก (20) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (9) ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (10)

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ในธนาคารเวลาจะพบว่า ธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิก Active น้อยที่สุด คือ ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า โดยมีสัดส่วนสมาชิกที่ Active ร้อยละ 18.3 ของสมาชิก

ทั้งหมด ในขณะที่ธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิก Active มากที่สุด คือ ธนาคารเวลาชมภู โดยมีสัดส่วนสมาชิกที่ Active ร้อยละ 78.4 ของสมาชิกทั้งหมด

เมื่อพิจารณาจัดกลุ่มธนาคารเวลาตามสัดส่วนของสมาชิกที่ Active โดยอาศัยเกณฑ์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S. D.$) คณะผู้วิจัยกำหนดจุดตัดที่ $\bar{X} \pm 0.5S. D.$ ซึ่งถูกตรวจสอบแล้วว่าทำให้การจัดกลุ่มมีความบาลานซ์ในระดับที่เหมาะสม พบว่าผลการประเมินกลุ่มธนาคารเวลาสามารถจำแนกธนาคารเวลาออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิก Active สูง ซึ่งเป็นธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active มากกว่าร้อยละ 53.8 ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (ร้อยละ 59.0) ธนาคารเวลาวิเศษ (ร้อยละ 76.7) และธนาคารเวลาชมภู (ร้อยละ 78.4)

2. กลุ่มธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิก Active ปานกลาง ซึ่งเป็นธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active ระหว่างร้อยละ 34.3 ถึงร้อยละ 53.8 ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีก (ร้อยละ 35.1) ธนาคารเวลา YoungHappy (ร้อยละ 35.5) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (ร้อยละ 40.9) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (ร้อยละ 50) และธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (ร้อยละ 50)

3. กลุ่มธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิก Active ต่ำ ซึ่งเป็นธนาคารเวลาที่มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active ต่ำกว่าร้อยละ 34.3 ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า (ร้อยละ 18.3) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (ร้อยละ 20.9) ธนาคารเวลาคลองลาดพร้าว (ร้อยละ 28.6) ธนาคารเวลาปิ่นสุข (ร้อยละ 34.2)

ตารางที่ 5-3 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามสัดส่วนสมาชิกที่ Active

กลุ่มธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิก	ธนาคารเวลา (สัดส่วนร้อยละ)
สัดส่วนสมาชิกที่ Active มาก	สัดส่วนสมาชิกที่ Active มากกว่าร้อยละ 53.8	ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (59.0) ธนาคารเวลาวิเศษ (76.7) ธนาคารเวลาชมภู (78.4)
สัดส่วนสมาชิกที่ Active ปานกลาง	สัดส่วนสมาชิกที่ Active ระหว่างร้อยละ 34.3 ถึงร้อยละ 53.8	ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีก (35.1) ธนาคารเวลา YoungHappy (35.5) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (40.9) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (50) ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (50)

กลุ่มธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิก	ธนาคารเวลา (สัดส่วนร้อยละ)
สัดส่วนสมาชิกที่ Active น้อย	สัดส่วนสมาชิกที่ Active ต่ำกว่าร้อยละ 34.3	ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า (18.3) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (20.9) ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (28.6) ธนาคารเวลาปันสุข (34.2)

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

คุณลักษณะในด้านการเป็นธนาคารเวลาที่ดี จึงควรที่จะมีสมาชิกที่ Active จำนวนมาก และสามารถกระตุ้นให้สมาชิก Active ได้มาก ซึ่งหากเราพิจารณาทั้ง 2 มิติรวมกัน จะพบว่า สามารถแบ่งระดับความสำเร็จ ออกได้เป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ผลการประเมินสูงทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู
2. ผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและกลางอย่างน้อย 1 มิติ ได้แก่ ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลา YoungHappy ธนาคารเวลาศูนย์ 56 และธนาคารเวลาวัยสุข
3. ผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติ หรือ กลางทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ธนาคารเวลาปันสุข และธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี
4. ผลการประเมินกลางอย่างน้อย 1 มิติ และต่ำอย่างน้อย 1 มิติ คือ ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎ๊ก
5. ผลการประเมินต่ำทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาเลิศสุขสม และธนาคารเวลาคลองลัดภาชี

ตารางที่ 5-4 แสดงผลการประเมินปรัชญาธนาคารเวลาในมิติการออมและการใช้

จำนวนสมาชิกที่ Active	สัดส่วนสมาชิกที่ Active		
	ต่ำ	กลาง	สูง
ต่ำ	เขาโกรกพม่า เลิศสุขสม คลองลัดภาชี	ตลาดน้อยและโชฎีก	-
กลาง		โรงพยาบาลราชวิถี	ศูนย์ 56 วัยสุข
สูง	ปิ่นสุข	คณะครุฯ จุฬาฯ 11 ชุมชน YoungHappy	ชมภู

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ดี การประเมินข้างต้นเป็นการประเมินในเชิงเปรียบเทียบค่าสถิติระหว่างกลุ่ม ซึ่งเป็นวิธีการเปรียบเทียบเพียงรูปแบบหนึ่งที่เป็นไปได้ ข้อดีของการอ้างอิงกับคะแนนของกลุ่มก็คือ การปราศจากข้อมูลระดับที่เหมาะสมในเชิงสัมบูรณ์ที่สะท้อนว่าการตั้งธนาคารเวลาที่สมควรจะมีสมาชิกที่ Active มากน้อยเพียงใด และควรจะสามารถกระตุ้นให้มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active มากน้อยเพียงใด โดยในความเป็นจริงแล้ว ค่าที่เหมาะสมอาจจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของแต่ละธนาคารเวลา แต่กระนั้น การอ้างอิงแบบกลุ่มก็ทำให้เห็นคุณค่าในเชิงเปรียบเทียบที่ดี และทำให้เห็นตัวเลขประมาณการที่เหมาะสมอย่างหยาบว่าธนาคารเวลาที่ดีโดยทั่วๆ ไปแล้ว ควรจะมีค่าเช่นไร

ในส่วนของเป้าประสงค์ของการสะสม คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ฐานข้อมูล และ/หรือ อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อระบุวธนาคารเวลาที่ตั้งขึ้น ถูกใช้เพื่อเป็นการสะสมเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือเป็นการสะสมเพื่อประโยชน์ในอนาคต ซึ่งทั้ง 2 ส่วนต่างก็สะท้อนถึงคุณค่าของธนาคารเวลาในด้านการออมและการใช้ในแง่มุมมองที่แตกต่างกัน ไม่มีด้านไหนที่เหนือกว่าหรือด้อยกว่ากัน

ผลการประเมิน พบว่า สามารถแยกธนาคารออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ธนาคารเวลาที่เน้นการแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาเลิศสุขสม และธนาคารเวลาวัยสุข และกลุ่มธนาคารเวลาที่เน้นการสะสมเพื่อประโยชน์ในอนาคต ได้แก่ ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาโชฎีก ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลา ศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลาปิ่นสุข และธนาคารเวลา YoungHappy

ตารางที่ 5-5 แสดงผลการประเมินธนาคารเวลาในแง่ของการออมเวลาเพื่อไปใช้ประโยชน์

ธนาคารเวลา	สัดส่วนสมาชิกที่เน้นประโยชน์ในปัจจุบัน	สัดส่วนสมาชิกที่เน้นประโยชน์ในอนาคต
ธนาคารเวลาชมภู	87.5%	12.5%
ธนาคารเวลาเขาโกกรกพม่า	27.3%	72.7%
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	ส่วนใหญ่	ส่วนน้อย
ธนาคารเวลาโชฎีก	ส่วนน้อย	ส่วนใหญ่
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	66.7%	33.3%
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	ส่วนน้อย	ส่วนใหญ่
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	46.7%	53.3%
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	0.0%	100.0%
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	0.0%	100.0%
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	0.0%	100.0%
ธนาคารเวลาวัยสุข	ส่วนใหญ่	ส่วนน้อย
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	ส่วนน้อย	ส่วนใหญ่
ธนาคารเวลา YoungHappy	0.0%	100.0%

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

2. มติการใช้เวลาเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน

ธนาคารเวลาในรูปแบบที่เข้มงวดจะต้องใช้เวลาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพียงอย่างเดียว ไม่มีการนำเงินหรือสิ่งของเพื่อมาแลกเปลี่ยนเป็นเวลา หรือไม่มีการนำเอาเวลาไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินหรือสิ่งของ นอกจากนี้ “เวลา” ยังมีคุณค่าสำหรับธนาคารเวลา จึงไม่ควรที่จะมีการทำกิจกรรมโดยไม่ลงเวลาเกิดขึ้น

ในส่วนของการนำเอาเงินหรือสิ่งของไปแลกเปลี่ยนเป็นเวลา หรือนำเอาเวลาไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินหรือสิ่งของนั้น คณะผู้วิจัยพบว่าธนาคารเวลาวัยสุขที่มีกิจกรรมที่เสี่ยงที่จะใช้เงิน/สิ่งของแลกเปลี่ยนเป็นเวลา เช่น กิจกรรมเลี้ยงอาหาร เลี้ยงขนม เลี้ยงเครื่องดื่ม บริการห้องพัก

เมื่อพิจารณาในกรณีการทำกิจกรรมโดยไม่ลงเวลา พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่สมาชิกมีการทำกิจกรรม แต่ไม่ได้ลงบันทึกเป็นเวลาสะสม ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาโชฎีก ธนาคารเวลาเลิศสุขสม ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ และธนาคารเวลาปิ่นสุข

ตารางที่ 5-6 แสดงผลการประเมินธนาคารเวลาในมิติการใช้เวลาเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน

ธนาคารเวลาที่ใช้เวลาเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนเพียงอย่างเดียว	ธนาคารเวลาที่มีการนำเอาเงินหรือสิ่งของมาใช้เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน	ธนาคารเวลาที่มีสมาชิกไม่ลงเวลา
<ul style="list-style-type: none"> - ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า - ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี - ธนาคารเวลาศูนย์ 56 - ธนาคารเวลา YoungHappy 	<ul style="list-style-type: none"> - ธนาคารเวลาวัยสุข- 	<ul style="list-style-type: none"> - ธนาคารเวลาชมภู - ธนาคารเวลาตลาดน้อย - ธนาคารเวลาโชฎีก - ธนาคารเวลาเลิศสุขสม - ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี - ธนาคารเวลา 11 ชุมชน - ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ - ธนาคารเวลาปิ่นสุข

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

3. มิติการสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก

ตามปรัชญาของธนาคารเวลาแล้ว กิจกรรมที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาต้องเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นตัวสมาชิกเองที่อยากจะได้รับการ หรือเป็นตัวสมาชิกเองที่ต้องการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือ ต่อสังคม

คณะผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาต่างก็เป็นประโยชน์และตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกตามนัยยะข้างต้น โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกธนาคารเวลา กิจกรรมที่ตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกธนาคารเวลา และกิจกรรมที่ตอบสนองต่อองค์กรอื่นๆ

อย่างไรก็ดีแม้ว่าทุกธนาคารเวลาจะตอบโจทยความต้องการของสมาชิกที่แตกต่างกันออกไป แต่ในความเป็นจริงแล้ว อาจจะมีสมาชิกธนาคารเวลาที่ไม่อยากจะมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาได้ ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ สมาชิกบางส่วนอาจจะค่อยๆ ลดการมีส่วนร่วมของตนเองจากกิจกรรมธนาคารเวลา หรืออาจจะเลือกที่จะไม่เข้าร่วมกับธนาคารเวลาตั้งแต่ตอนแรก ซึ่งการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลในส่วนนี้ได้ เนื่องจากไม่สามารถระบุตัวตนได้ หรือสามารถระบุตัวตนได้แต่ไม่ยินดีให้ข้อมูล

สัญญาณหนึ่งที่ระบุถึงปัญหาสำหรับมิตินี้ ก็คือ จำนวนสมาชิกของธนาคารเวลามีจำนวนน้อยในตอนเริ่มตั้งธนาคารเวลาหรือสมาชิกในธนาคารเวลามีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมที่ลดลง

คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินโดยใช้เกณฑ์ข้างต้น โดยพิจารณาธนาคารเวลาที่มีจำนวนสมาชิกน้อย และจำนวนสมาชิกที่ Active น้อย ซึ่งได้ผลการประเมินดังนี้

คณะผู้วิจัยทำการเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีการลงทะเบียนของธนาคารเวลาผ่านฐานข้อมูลที่ปรากฏชัด หรืออาศัยการกะประมาณจากผู้ที่ดูแลที่เกี่ยวข้อง พบว่า ธนาคารเวลาที่มีสมาชิกน้อยที่สุดจะมีจำนวนสมาชิกรวม 30 คน และธนาคารเวลาที่มีสมาชิกมากที่สุดจะมีสมาชิกรวม 141 คน

หากใช้ค่าสถิติในการจัดกลุ่มโดยอาศัยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S. D.$) โดยใช้เกณฑ์ $\bar{X} \pm 0.5S. D.$ ซึ่งถูกตรวจสอบแล้วว่าทำให้การจัดกลุ่มมีความบาลานซ์ในระดับที่เหมาะสม จะพบว่า สามารถแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกมาก ประเมินโดยจำนวนสมาชิกมากกว่า 87 คน ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ มีสมาชิก 104 คน ธนาคารเวลา 11 ชุมชน มีสมาชิก 110 คน ธนาคารเวลาปันสุข มีสมาชิก 117 คน และธนาคารเวลา YoungHappy มีสมาชิก 141 คน

2. กลุ่มที่มีสมาชิกปานกลาง ประเมินโดยจำนวนสมาชิกระหว่าง 50-87 คน ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาชมภู มีสมาชิก 51 คน ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า มีสมาชิก 60 คน ธนาคารเวลาศูนย์ 56 มีสมาชิก 61 คน และธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี มีสมาชิก 70 คน

3. กลุ่มที่มีสมาชิกน้อย ประเมินโดยจำนวนสมาชิกน้อยกว่า 50 คน ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาวัยสุข มีสมาชิก 30 คน ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี มีสมาชิก 35 คน ธนาคารเวลาเลิศสุขสม มีสมาชิก 43 คน และธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีก มีสมาชิก 57 คน (ใช้ค่าเฉลี่ยเนื่องจากการรวมกันของ 2 ธนาคารเวลา)

ตารางที่ 5-7 แสดงการแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาตามจำนวนสมาชิก

กลุ่มธนาคารเวลา	จำนวนสมาชิก	ธนาคารเวลา (จำนวนสมาชิก)
จำนวนสมาชิกมาก	มากกว่า 87 คน	11 ชุมชน (110) คณะครูฯ จุฬาฯ (104) ปันสุข (117) YoungHappy (141)
จำนวนสมาชิกปานกลาง	ระหว่าง 50-87 คน	ชมภู (51) เขาไกรภพม่า (60) ศูนย์ 56 (61) โรงพยาบาลราชวิถี (70)
จำนวนสมาชิกน้อย	น้อยกว่า 49 คน	ตลาดน้อยและโชฎีก (57*) เลิศสุขสม (43) คลองลัดภาชี (35) วัยสุข (30)

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีกเป็นการรวมตัวกันของ 2 ธนาคารเวลา

เมื่อนำเอาข้อมูลสถิติทั้งจำนวนสมาชิกและจำนวนสมาชิกที่ Active มาพิจารณาร่วมกัน จะพบว่าสามารถแบ่งระดับความสำเร็จออกได้เป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ผลการประเมินสูงทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ระยะเวลาปั่นสุข ระยะเวลาขณะครุฯ จุฬาฯ ระยะเวลา 11 ชุมชน และระยะเวลา YoungHappy
2. ผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและกลางอย่างน้อย 1 มิติ ได้แก่ ระยะเวลาชมภู
3. ผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติ หรือ กลางทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ระยะเวลาโรงพยาบาลราชวิถี และระยะเวลาศูนย์ 56
4. ผลการประเมินกลางอย่างน้อย 1 มิติ และต่ำอย่างน้อย 1 มิติ คือ ระยะเวลาวัยสุข และระยะเวลาเขาโกรกพม่า
5. ผลการประเมินต่ำทั้ง 2 มิติ ได้แก่ ระยะเวลาเลิศสุขสม ระยะเวลาคลองลัดภาชีและระยะเวลาตลาดน้อยและโชฎีก

ตารางที่ 5-8 แสดงผลการประเมินปรัชญาระยะเวลาในมิติการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก

จำนวนสมาชิกที่ Active	จำนวนสมาชิก		
	ต่ำ	กลาง	สูง
ต่ำ	เลิศสุขสม คลองลัดภาชี ตลาดน้อยและโชฎีก	เขาโกรกพม่า	-
กลาง	วัยสุข	โรงพยาบาลราชวิถี ศูนย์ 56	
สูง		ชมภู	ปั่นสุข ขณะครุฯ จุฬาฯ 11 ชุมชน YoungHappy

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

4. มิติการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม

ธนาคารเวลายังสะท้อนในมิติของความเท่าเทียมกันของสมาชิก โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นควรจะมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน สมาชิกธนาคารเวลาเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ ไม่ใช่การสะสมเวลาเพียงอย่างเดียวของสมาชิกบางคน หรือ เป็นธนาคารเวลาที่สมาชิกกลุ่มหนึ่งคอยดูแลสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่งเพียงอย่างเดียว

คณะผู้วิจัยทำการประเมินโดยการสัมภาษณ์ และการตรวจสอบฐานข้อมูลการแลกเปลี่ยนว่ามีสมาชิกที่มีแนวโน้มในการสะสมเวลาเพียงอย่างเดียวมากน้อยเพียงใด เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกที่มีการแลกเปลี่ยนเวลาโดยเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ ผลการประเมินพบว่า ธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นการสะสมเวลาเพียงอย่างเดียว หรือเป็นธนาคารเวลาที่สมาชิกกลุ่มหนึ่งดูแลสมาชิกอีกกลุ่ม ได้แก่ ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาโชฎ๊ก ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลาศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลาวัยสุข ธนาคารเวลาปันสุข และธนาคารเวลา YoungHappy

สำหรับธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาดลาดน้อย ธนาคารเวลาเลิศสุขสม

ตารางที่ 5-9 แสดงผลการประเมินปรัชญาธนาคารเวลาในมิติการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม

ธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นการสะสมเวลาเพียงอย่างเดียว หรือเป็นธนาคารเวลาที่สมาชิกกลุ่มหนึ่งดูแลสมาชิกอีกกลุ่ม	ธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาโชฎ๊ก ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลาศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลาวัยสุข ธนาคารเวลาปันสุข ธนาคารเวลา YoungHappy	ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาดลาดน้อย ธนาคารเวลาเลิศสุขสม

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

5. มิติในการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการดูแลซึ่งกันและกัน

การประเมินในมิติของการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการดูแลซึ่งกันและกัน จะต้องพิจารณาควบคู่กันใน 2 ส่วน คือ เครือข่ายธนาคารเวลาที่มีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด และเป็นผลมาจากการมีอยู่ของธนาคารเวลามากน้อยเพียงใด

คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ และทำการสอบถามโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายถึงหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อสะท้อนว่าความสัมพันธ์ในชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นจริง ผลการประเมินแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับต่ำ หรือ ไม่พบหลักฐานว่าธนาคารเวลาได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาเครือข่ายสังคมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ได้แก่ ธนาคารชุมชนเขาโกรกพม่า (พบว่าสมาชิกมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว) ธนาคารเวลาโชฎึก (พบว่าสมาชิกให้ความสนใจแต่กิจกรรมที่ตนเองจะได้รับประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสะสมเวลามากนัก) ธนาคารเวลาศูนัย 56 (เป็นการทำกิจกรรมเดิมเพียงแต่มีระบบการสะสมเวลาเข้ามาใช้) ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (สมาชิกออกจากเครือข่ายหลังจบการศึกษา) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (ชุมชนมีการดูแลกันในช่วงโควิด-19 แต่มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว) ธนาคารเวลาลองลัดภาชี (ชุมชนมีการดูแลกันในช่วงโควิด-19 แต่มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (ไม่พบหลักฐานถึงบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของกลุ่มมากขึ้น) ธนาคารเวลาวิสุข (สมาชิกมีความสนิทสนมกันอยู่ก่อนแล้ว)

2. ระดับปานกลาง คือ พบหลักฐานว่าธนาคารเวลามีส่วนช่วยในการพัฒนาเครือข่ายสังคมให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาอาศัยกันได้มากขึ้น เช่น มีจำนวนสมาชิกมากขึ้น หรือมีกิจกรรมที่ช่วยให้สังคมมีความใกล้ชิดมากขึ้นได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู (เครือข่ายมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีกิจกรรมที่พึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น เช่น ยืมเงิน ฝากดูแลพ่อแม่ ยอมให้ขับรถส่วนตัว) ธนาคารเวลาตลาดน้อย (เครือข่ายชุมชนมีความเข้มแข็งในกลุ่มที่ทำกิจกรรมประเพณีและจัดตลาดนัดประจำเดือน) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (ธนาคารเวลาทำให้สมาชิกในเครือข่ายเพิ่มขึ้น ชุมชนมีการดูแลกันในช่วงโควิด-19) ธนาคารเวลาปิ่นสุข (มีกลุ่มย่อยที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน) ธนาคารเวลา YoungHappy (เกิดกิจกรรมย่อยที่คนให้ความสนใจ)

3. ระดับสูง คือ ธนาคารเวลานำไปสู่ความไว้วางใจกันในเรื่องสังคม ทำให้คนในเครือข่ายสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้โดยสมบูรณ์ มีปัญหาสามารถปรึกษาหารือกันได้ มีความไว้วางใจกัน ยินดีที่จะให้คนไปเยี่ยมเยียนที่บ้าน ช่วยกันดูแลชุมชนและสังคมที่อาศัยอยู่ ตลอดจนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีการสร้างเสริมความเข้มแข็งได้ในระดับนี้

ผลการประเมินโดยสรุปทั้ง 5 มิติ สามารถที่จะนำมาแปลงข้อมูลเพื่อให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในการสนับสนุนการพัฒนาธนาคารเวลาได้ โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการแบ่งผลการประเมินในแต่ละมิติออกเป็นกลุ่มย่อยๆ โดยอ้างอิงจากค่าสถิติและผลการสำรวจที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ ตลอดจนความเห็นของคณะผู้วิจัยที่ได้ลงไปสำรวจข้อมูลของแต่ละธนาคารเวลา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

มิติที่ 1 (การออมและการใช้) จะแบ่งผลการประเมินออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับดี (สีเขียว) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติอยู่ในระดับสูง หรือ มีผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและกลางอย่างน้อย 1 มิติ
2. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับพอใช้ (สีเหลือง) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติ มีผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติ หรือ กลางทั้ง 2 มิติ
3. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับควรปรับปรุง (สีแดง) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติ มีผลการประเมินกลางอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติ หรือ ผลการประเมินต่ำทั้ง 2 มิติ

มิติที่ 2 (เวลาเป็นสื่อการแลกเปลี่ยน) จะแบ่งผลการประเมินออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับดี (สีเขียว) สำหรับธนาคารเวลาที่ไม่มีการใช้สิ่งของหรือเงินเข้ามาเป็นสื่อกลางในธนาคารเวลาและสมาชิกทุกคนที่ทำกิจกรรมมีการลงเวลาอย่างครบถ้วน
2. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับพอใช้ (สีเหลือง) สำหรับธนาคารเวลาที่มีสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะสมเวลา
3. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับควรปรับปรุง (สีแดง) สำหรับธนาคารเวลาที่มีการใช้สิ่งของหรือเงินเข้ามาใช้เป็นสื่อกลางในธนาคารเวลา

มิติที่ 3 (กิจกรรมตอบสนองความต้องการของสมาชิก) จะแบ่งกลุ่มโดยใช้เกณฑ์ 3 ระดับแยกตามผลการประเมินใน 2 มิติที่เกี่ยวข้อง คือ จำนวนสมาชิกและจำนวนสมาชิกที่ Active ดังนี้

1. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับดี (สีเขียว) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติอยู่ในระดับสูง หรือ มีผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและกลางอย่างน้อย 1 มิติ
2. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับพอใช้ (สีเหลือง) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติ มีผลการประเมินสูงอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติ หรือ กลางทั้ง 2 มิติ
3. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับควรปรับปรุง (สีแดง) โดยใช้เกณฑ์ ผลการประเมินในมิติที่ 1 ทั้ง 2 มิติ มีผลการประเมินกลางอย่างน้อย 1 มิติและต่ำอย่างน้อย 1 มิติหรือผลการประเมินต่ำทั้ง 2 มิติ

มิติที่ 4 (แลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม) จะแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาโดยใช้เกณฑ์ 2 ระดับ แบ่งเป็น

1. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับดี (สีเขียว) สำหรับธนาคารเวลาที่สมาชิกโดยมากมีการแลกเปลี่ยนเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้
2. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับควรปรับปรุง (สีแดง) สำหรับธนาคารเวลาที่สมาชิกโดยมากมีการสะสมเวลาผ่านการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกคนอื่น หรือผ่านการช่วยเหลือสังคม

มิติที่ 5 (สังคมเข้มแข็ง) จะแบ่งกลุ่มธนาคารเวลาโดยใช้เกณฑ์ 3 ระดับ แบ่งเป็น

1. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับดี (สีเขียว) สำหรับธนาคารเวลาที่น่าไปสร้างความไว้วางใจกันในสังคมอย่างสมบูรณ์ ทำให้คนในเครือข่ายสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้โดยสมบูรณ์ มีปัญหาสามารถปรึกษาหารือกันได้ มีความไว้วางใจกัน ยินดีที่จะให้คนไปเยี่ยมเยียนที่บ้าน ช่วยกันดูแลชุมชนและสังคมที่อาศัยอยู่ ตลอดจนร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับพอใช้ (สีเหลือง) สำหรับธนาคารเวลาที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาเครือข่ายสังคมให้มีความเข้มแข็งและพึ่งพาอาศัยกันได้มากขึ้น

3. กลุ่มที่ผลการประเมินในระดับควรปรับปรุง (สีแดง) สำหรับธนาคารเวลาที่ไม่พบหลักฐานว่ามีส่วนช่วยในการพัฒนาเครือข่ายสังคมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น หรือ เป็นธนาคารเวลาที่ตั้งขึ้นบนเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งมาอยู่ก่อนแล้ว

ตารางที่ 5-10 แสดงผลการประเมิน Pillar 1: ปรัชญาธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	การออมและการใช้	เวลาเป็นสื่อแลกเปลี่ยน	กิจกรรมตอบสนองความต้องการของสมาชิก	แลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม	สังคมเข้มแข็ง
ธนาคารเวลาชมภู					
ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา					
ธนาคารเวลาตลาดน้อย					
ธนาคารเวลาโชฎีก					
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม					
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี					
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน					
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56					
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี					
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ					
ธนาคารเวลาวัยสุข					
ธนาคารเวลาปันสุข					
ธนาคารเวลา YoungHappy					

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประมวลผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: สำหรับมิติที่ 1 ประเด็นการพัฒนา คือ การเพิ่มจำนวนสมาชิกที่ Active และสัดส่วนสมาชิกที่ Active มิติที่ 2 เน้นที่การบันทึกเวลาของคนที่ทำกิจกรรม มิติที่ 3 เน้นการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก มิติที่ 4 เน้นที่การเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ และมิติที่ 5 เน้นที่การสร้างสังคมที่เข้มแข็งดูแลซึ่งกันและกันเองได้

ผลการประเมินในแต่ละธนาคารเวลาในมิติด้านปรัชญา พบประเด็นที่ควรพัฒนาสรุปได้ดังนี้

1. ธนาคารเวลาชมภู มีประเด็นในเรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
2. ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
3. ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎ๊ก มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น เรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน (โชฎ๊ก) และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
4. ธนาคารเวลาเลิศสุขสม มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น และเรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
5. ธนาคารเวลาคลองลาดภาชี มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น เรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน และเรื่องของการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
6. ธนาคารเวลา 11 ชุมชน มีประเด็นในเรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
7. ธนาคารเวลา ศูนย์ 56 มีประเด็นในเรื่องของการสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันและการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์
8. ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันและการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

9. ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ มีประเด็นเรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันและการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

10. ธนาคารเวลาวัยสุข มีประเด็นเรื่องการใช้เวลาเป็นสื่อกลาง การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน และการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

11. ธนาคารเวลาปันสุข มีประเด็นในเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ให้เพิ่มมากขึ้น เรื่องของสมาชิกที่ทำกิจกรรมแต่ไม่สะดวกเวลา การสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันและการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

12. ธนาคารเวลา YoungHappy มีประเด็นในเรื่องการสนับสนุนให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกันและการพัฒนาเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์

สำหรับผลการประเมินในภาพรวม พบว่า

1. ธนาคารเวลาบางแห่งมีจำนวนสมาชิกและสัดส่วนของสมาชิกที่ Active ในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับธนาคารเวลาอื่นๆ ซึ่งสุ่มเสี่ยงที่จะขัดต่อหลักปรัชญาของธนาคารเวลาในด้านการเป็นแหล่งการออมและการใช้

2. ไม่พบว่ามีธนาคารเวลาที่ใช้เงิน/สิ่งของเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนร่วมกับการใช้เวลา หากแต่มีบางธนาคารเวลาที่มีสมาชิกที่ไม่ลงบันทึกเวลา ซึ่งทำให้ความสำคัญของ “เวลา” ในฐานะของการเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนมีค่าน้อยลง

3. ทุกธนาคารเวลามีการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งการตอบสนองต่อตัวสมาชิกเองที่อยากจะได้รับการ หรือเป็นตัวสมาชิกเองที่ต้องการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือ ต่อสังคม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าสมาชิกที่ไม่ได้ประโยชน์หรือไม่เห็นด้วยกับกิจกรรม มักจะเลือกมีส่วนร่วมกับธนาคารเวลาลดลง หรือไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารเวลาเสียแต่ต้น ซึ่งหากพิจารณาในแง่ นี้ พบว่ามีบางธนาคารที่มีจำนวนสมาชิก และจำนวนสมาชิกที่ Active ค่อนข้างน้อย

4. ในแง่ของการเป็นธนาคารที่มีการแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน พบว่ามีบางธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นการสะดวกเพียงอย่างเดียว หรือเป็นธนาคารเวลาที่สมาชิกกลุ่มหนึ่งดูแลสมาชิกอีกกลุ่มมากกว่า

5. ในด้านของการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการดูแลซึ่งกันและกัน พบหลักฐานที่บ่งชี้ว่า บางธนาคารเวลาเกิดประโยชน์ส่วนเพิ่มจากธนาคารเวลา ทำให้สังคมมีความใกล้ชิดมากขึ้นกว่าเดิม

5.1.3 เสาที่ 2: ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในส่วนนี้จะเป็นการคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ซึ่งหมายถึง สัดส่วนระหว่างผลตอบแทนทั้งหมดที่สังคมได้รับต่อต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยการประเมินผลตอบแทนทางสังคมมีขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอนหลักด้วยกัน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1: กำหนดขอบเขตการประเมิน SROI และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ขั้นตอนที่ 2: การทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (mapping outcomes)

ขั้นตอนที่ 3: กำหนดตัวชี้วัด การเก็บรวบรวมข้อมูล และประเมินมูลค่าผลลัพธ์

ขั้นตอนที่ 4: ปรับมูลค่าผลลัพธ์ที่เหมาะสม (adjust impact)

ขั้นตอนที่ 5: คำนวณมูลค่าผลตอบแทนทางสังคม

ขั้นตอนที่ 6: รายงานผลและการนำไปประยุกต์ใช้

ขั้นตอนที่ 1: กำหนดขอบเขตการประเมิน SROI และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในขั้นตอนนี้ต้องระบุขอบเขตของงานวิจัย เช่น จุดประสงค์ของโครงการ กิจกรรมที่ดำเนินการ (intervention) ระยะเวลาในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้จะต้องระบุถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการ ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ คน/กลุ่ม/องค์กรที่ประสบความเปลี่ยนแปลงหรือได้รับผลกระทบจากโครงการ ไม่ว่าจะผลกระทบทั้งเชิงบวกหรือเชิงลบจากการดำเนินงาน แม้ว่าเป็นผลกระทบที่เกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม

ขอบเขตการดำเนินงาน

- กิจกรรมที่ดำเนินการ (intervention) คือ กิจกรรมภายใต้โครงการธนาคารเวลาที่สมาชิกจะมีการแลกเปลี่ยนกิจกรรม
- ระยะเวลาในการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลา ได้แก่ 1. ช่วงที่ธนาคารเวลาได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา 2. ช่วงที่ธนาคารเวลาดำเนินการหลังเสร็จสิ้นการได้รับทุนสนับสนุนโครงการจากสสส. และภาคีจัดตั้ง

ธนาคารเวลา จนถึงเดือนมีนาคม 2565 และ 3. ช่วงเวลาในอนาคต หากธนาคารเวลาใดได้รับการประเมินจาก คณะผู้วิจัยว่ามีแนวโน้มที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ในอนาคต โดยกำหนดให้มีระยะเวลาเป็น 2 เท่าของ ระยะเวลาในช่วงที่ 2 ซึ่งประกอบด้วยธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และ ธนาคารเวลาวิเศษ

การวิเคราะห์ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง หมายถึง “ถ้า (เราทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้น/มีขึ้น แล้วเราเชื่อว่า .... (การเปลี่ยนแปลง นี้จะเกิดขึ้น/ปัญหาจะถูกแก้ไข)” เช่น ถ้าเกิดการจ้างงานคนพิการแล้วคนพิการจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

โดยทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงนี้จะป็นฐานกรอบแนวคิดสำหรับการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ว่า หากต้องการจะประเมินผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการจะต้องพิจารณาจาก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลังจากเข้าร่วมโครงการว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ คน/กลุ่มที่ประสบกับความเปลี่ยนแปลงหรือได้รับ ผลกระทบจากโครงการ หากคน/กลุ่มใดไม่ได้รับผลกระทบหรือไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงจะไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียสำหรับการคำนวณ SROI

การกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เมื่อพิจารณาจากขั้นตอนการดำเนินงานของธนาคารเวลาที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเวลาผ่านกิจกรรมของสมาชิกธนาคารเวลา ซึ่งในแต่ละขั้นตอนก่อให้เกิดต้นทุนและผลผลิต สรุปได้ ดังตารางที่ 5-11

ตารางที่ 5-11 กิจกรรมการดำเนินงานของธนาคารเวลา

กิจกรรม	รายละเอียด	รูปแบบกิจกรรม (ตัวอย่าง)	ต้นทุน (input)	ผลผลิต (output)
1. ภาคจัดตั้งธนาคาร เวลानำเสนอแนวคิด ธนาคารเวลากับพื้นที่	ภาคจัดตั้งธนาคาร เวลาติดต่อ ประสานงานกับพื้นที่ เพื่อนำเสนอแนว	- จัดเวทีสัมมนา กับ พื้นที่เป้าหมาย - จัดประชุมกับพื้นที่ เป้าหมาย	องค์ความรู้ด้านการ ดำเนินงานธนาคาร เวลา และงบประมาณ ในการจัดประชุม	พื้นที่ให้ความสนใจ เข้าร่วมดำเนินงาน ธนาคารเวลา

กิจกรรม	รายละเอียด	รูปแบบกิจกรรม (ตัวอย่าง)	ต้นทุน (input)	ผลผลิต (output)
	ทางการดำเนินงาน ธนาคารเวลา			
2. ภาคิจัดตั้งธนาคาร เวลาดำเนินการจัดตั้ง ธนาคารเวลาภายใน พื้นที่	ภาคิจัดตั้งธนาคาร เวลาดำเนินการจัดตั้ง ธนาคารเวลาภายใน พื้นที่ ตาม “10 ขั้นตอนเชิงปฏิบัติการ จัดตั้งธนาคารเวลา”	ลงพื้นที่เพื่อจัดประชุม ดำเนินงานตาม 10 ขั้นตอนเชิงปฏิบัติการ จัดตั้งธนาคารเวลา	องค์ความรู้ด้านการ ดำเนินงานธนาคาร เวลา และงบประมาณ ในการจัดประชุม	เกิดการจัดตั้งธนาคาร เวลาในพื้นที่
3. การดำเนิน กิจกรรมแลกเปลี่ยน เวลาภายในพื้นที่	ธนาคารเวลาดำเนิน กิจกรรมแลกเปลี่ยน เวลาภายในพื้นที่	- กิจกรรมแลกเปลี่ยน แบบบุคคลต่อบุคคล - กิจกรรมแลกเปลี่ยน แบบสมาชิกกับ องค์กรกิจกรรม แลกเปลี่ยนระหว่าง สมาชิกกับองค์กร - กิจกรรมแลกเปลี่ยน แบบองค์กรกับองค์กร	ต้นทุนของธนาคาร เวลา	เกิดการแลกเปลี่ยน เวลาผ่านกิจกรรมของ สมาชิกธนาคารเวลา
4. การจัดทำ ฐานข้อมูลธนาคาร เวลาภายในพื้นที่	ธนาคารเวลา ดำเนินการจัดทำ ฐานข้อมูลบันทึกการ แลกเปลี่ยนเวลาของ ธนาคารเวลา	บันทึกกิจกรรมที่ เกิดขึ้นผ่านเอกสาร หรือโปรแกรม คอมพิวเตอร์	ต้นทุนของการบันทึก กิจกรรม เช่น นาย ธนาคารเวลา เอกสาร หรือ คอมพิวเตอร์	ข้อมูลบันทึกเวลาของ ธนาคารเวลา
5. การเสริมพลังผ่าน การประชุม อบรม หรือแลกเปลี่ยน ประสบการณ์	เครือข่ายธนาคาร เวลาประสานงาน ระหว่างกันเพื่อจัด ประชุม อบรม หรือ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์	จัดเวทีสัมมนา หรือ ประชุม	งบประมาณการจัด ประชุม	องค์ความรู้ในการ ดำเนินงานธนาคาร เวลาที่เกิดขึ้นจริง เช่น ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค เป็น ต้น

กิจกรรม	รายละเอียด	รูปแบบกิจกรรม (ตัวอย่าง)	ต้นทุน (input)	ผลผลิต (output)
6. การถอดบทเรียน ติดตาม และ ประเมินผล เพื่อ สังเคราะห์บทเรียน และจัดทำรายงานผล ดำเนินงาน	ธนาคารเวลาถอดและ สังเคราะห์บทเรียน และจัดทำรายงานผล ดำเนินงานแก่ธนาคาร สาขาในแต่ละระดับ เช่น ระดับชุมชน ระดับอำเภอ ระดับ จังหวัด และ ระดับชาติ หรือแก่ ผู้ให้ทุนดำเนินงาน	รายงานผลการ ดำเนินงาน	ข้อมูลในการ ดำเนินงานธนาคาร เวลา	รายงานผลการ ดำเนินงาน

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

ในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องกำหนดอย่างชัดเจนว่าบุคคลหรือกลุ่มใดที่จะรวมในการวิเคราะห์ SROI โดยคณะผู้วิจัยกำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ สมาชิกธนาคารเวลา ธนาคารเวลา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา พร้อมระบุเหตุผล ดังตารางที่ 5-12

ตารางที่ 5-12 การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการธนาคารเวลา

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	การมีส่วนร่วม/ส่วนเกี่ยวข้องในโครงการ
สมาชิกธนาคารเวลา	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากกิจกรรมของธนาคารเวลา เกิดผลลัพธ์ การเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ
ธนาคารเวลา	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง มีความเกี่ยวข้องในการเป็นผู้ประสานงาน ให้เกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนของสมาชิกธนาคารเวลา
สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา	เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เนื่องจากเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนธนาคาร เวลาในระยะที่ 1

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 2: การทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Mapping Outcomes) และการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับผลลัพธ์

เมื่อกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในขั้นตอนที่ 1 แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Mapping Outcomes) ซึ่งเป็นการระบุว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละกลุ่มต้องเสียต้นทุน (Input) อะไรในการเข้าร่วมโครงการ ได้รับผลผลิต (Output) และผลลัพธ์อย่างไร (Outcome) เป็นการตอบแทน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ต้นทุน (Input) หมายถึง ทรัพยากร/งบ/การลงทุนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ใช้ในการร่วมกิจกรรม
- ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากกิจกรรมที่เกิดขึ้น
- ผลลัพธ์ (Outcome) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านบวกและลบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

โครงการธนาคารเวลา ในช่วงเริ่มต้นโครงการธนาคารเวลาได้รับทุนจาก สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ในจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารกิจกรรมเวลาให้สามารถเกิดขึ้นได้ โดยธนาคารเวลาแต่ละแห่งมีต้นทุนเกิดขึ้น คือ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานในแต่ละเดือน เช่น ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าพื้นที่ เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกธนาคารเวลาสามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสะสมแลกเปลี่ยนเวลา เช่น การอำนวยความสะดวก พาสมาชิกไปหาหมอ ทำอาหาร ทำความสะอาด ดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วย ร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม เป็นต้น โครงการธนาคารเวลาก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นรูปธรรม คือ สมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 65 คน มีการแลกเปลี่ยนกิจกรรมทำให้บัญชีธนาคารเวลามีการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ (มีกิจกรรมมากกว่า 1 ชั่วโมง/กิจกรรม) และผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อสมาชิกแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนกิจกรรม สะสมในรูปแบบของเวลาที่สามารถเบิกใช้ได้อนาคต 2. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น สมาชิกมีการเปลี่ยนแปลงในสุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะ ความสัมพันธ์กับครอบครัว การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เป็นต้น ดังตาราง 5-13

ตารางที่ 5-13 ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Mapping Outcomes)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ต้นทุน (Input)	กิจกรรม	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcome)
สมาชิกธนาคารเวลา		กิจกรรมที่แลกเปลี่ยนในธนาคารเวลามีความหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อสมาชิกของธนาคารเวลา บุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก และต้องการขององค์กรภายนอก	ในระยะที่ 1 สมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 371 คน มีการแลกเปลี่ยนกิจกรรมทำให้บัญชีธนาคารเวลามีการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอ (มีกิจกรรมมากกว่า 1 ชั่วโมง/กิจกรรม)	- ผลประโยชน์ทางตรงจากชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้น - สุขภาพกาย - สุขภาพจิต - ทักษะ - ความสัมพันธ์กับครอบครัว - การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม
ธนาคารเวลา	ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ			
สสส. และภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา	ทุนสนับสนุน			

ที่มา: สรุปรายโดยคณะผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่า ผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกเมื่อเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลาในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต สมาชิกส่วนใหญ่ของธนาคารเวลามักเป็นผู้สูงอายุ ดังนั้นการได้ออกมาทำกิจกรรมจึงเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจแจ่มใส มีเพื่อนพูดคุย และได้ออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เช่น การเย็บปักถักร้อย การทำอาหาร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3: กำหนดตัวชี้วัด การเก็บรวบรวมข้อมูล และการประเมินมูลค่าผลลัพธ์ การกำหนดตัวชี้วัด

หลังจากทำห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ในขั้นตอนที่ 2 เสร็จสิ้นแล้วจะพบว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านผลประโยชน์ทางตรงจากชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้น สุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เป็นผลลัพธ์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน เพื่อแปลงให้ผลลัพธ์ทั้งหมดนี้อยู่ในหน่วยเดียวกัน คือ อยู่ในรูปตัวเงิน คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการ 2 รูปแบบในการแปลงมูลค่าผลลัพธ์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงินดังที่กล่าวไปข้างต้นให้เป็นผลลัพธ์ที่อยู่ในรูปตัวเงิน ได้แก่ การกำหนดมูลค่าตัวชี้วัดโดย

วิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ (Weighting) และวิธีหามูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)

วิธีที่ 1: การกำหนดมูลค่าตัวชี้วัดโดยวิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ (Weighting)

การเก็บข้อมูลในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยจะต้องรวบรวมข้อมูลคะแนนการจัดอันดับความสำคัญในทุกผลลัพธ์ด้วยคะแนน 1-10 คะแนน และข้อมูลรายได้ของสมาชิกธนาคารเวลา ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกธนาคารเวลา และสามารถคำนวณหามูลค่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในสมาชิกธนาคารเวลาแต่ละคน ได้ดังนี้

1. จากแบบสอบถามสมาชิกธนาคารเวลา จะได้คะแนนความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์ด้วยคะแนน 1-10 คะแนน และกำหนดให้รายได้ของสมาชิกธนาคารเวลา¹⁰ เป็นเกณฑ์อ้างอิงแล้วเทียบบัญญัติไตรยางค์ตามคะแนนความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์เพื่อเปลี่ยนผลลัพธ์นั้นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงินกลายเป็นผลลัพธ์ที่อยู่ในรูปตัวเงินตามสัดส่วนจากบัญญัติไตรยางค์ ยกตัวอย่างเช่น หากสมาชิกธนาคารเวลามีรายได้ 100,000 บาทต่อปี และให้คะแนนความสำคัญในด้านรายได้ 10 คะแนน ดังนั้นจึงคะแนน 1 คะแนนมีมูลค่าเท่ากับ 10,000 บาท

2. ตัวอย่างการการแปลงผลลัพธ์ในแต่ละตัว กรณีที่ก่อนเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา สมาชิกประเมินให้สุขภาพกายของตนอยู่ในระดับ 9 คะแนน หลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลาประเมินสุขภาพกายอยู่ในระดับ 10 คะแนน การคำนวณมูลค่าของการมีสุขภาพกายที่ดีขึ้นในกรณีนี้จะต้องคำนวณหาระดับการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากผลลัพธ์อาจเกิดขึ้นได้ทั้งผลทางบวกและผลทางลบ และสามารถหาขนาดการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ได้อีกด้วยทำให้สามารถคำนวณหาระดับการเปลี่ยนแปลง ให้อยู่ในช่วง -1 ถึง 1 โดยระดับการเปลี่ยนแปลง -1 หมายถึง มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แย่งลงมากที่สุด และ 1 หมายถึง มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นมากที่สุด โดยสามารถคำนวณได้จากสูตร

ระดับการเปลี่ยนแปลง = (ผลการประเมินหลังเข้าร่วมโครงการ - ผลการประเมินก่อนเข้าร่วมโครงการ)/9

3. มูลค่าผลลัพธ์ในรูปตัวเงิน = ระดับการเปลี่ยนแปลง * คะแนนความสำคัญ * มูลค่าของคะแนน 1 คะแนนที่ได้จากการเทียบบัญญัติไตรยางค์จากรายได้

มูลค่าผลลัพธ์ในรูปตัวเงินในกรณี Weighting จะขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ (1) ระดับรายได้ และ (2) ระดับการเปลี่ยนแปลง จากสมาชิกธนาคารเวลาประเมินให้ภายหลังการเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา

¹⁰ กำหนดให้รายได้มีค่าอยู่ในช่วง 85,983- 121,848 ต่อปี โดยคำนวณจากค่าใช้จ่ายผู้สูงอายุที่ต้องใช้จ่ายต่อปี เฉพาะในกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มแรงงาน กรณีที่ครัวเรือนมีผู้สูงอายุ และไม่มีผู้สูงอายุ จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2562

ตนเองมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อมิติต่างๆ เป็นอย่างมากจะส่งผลให้มูลค่าผลลัพธ์ในรูปตัวเงินมีมูลค่าสูงตามไปด้วย ตัวอย่างการคำนวณดังตารางที่ 5-14

ตารางที่ 5-14 วิธีการคำนวณแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ

ผลลัพธ์	ก่อนเข้าร่วมโครงการ (คะแนน 1-10)	หลังเข้าร่วมโครงการ (คะแนน 1-10)	ระดับการเปลี่ยนแปลง (-1 ถึง 1)	คะแนนความสำคัญ	มูลค่าผลลัพธ์ในรูปตัวเงิน
รายได้ 100,000				10	
สุขภาพกาย	9	10	(10-9)/9	9	= (10-9)/9*9*10000
สุขภาพจิต	8	10	(10-8)/9	8	= (10-8)/9*8*10000

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

วิธีที่ 2 : วิธีหามูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy) ซึ่งได้จากการกำหนดตัวชี้วัดตามข้อมูลสถิติจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

1. สุขภาพกาย วัดจากค่ารักษาพยาบาลผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลรัฐ (OPD) เท่ากับ 885 บาทต่อคนต่อปีจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2562
2. สุขภาพจิต วัดจากค่ารักษาความเครียด ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเกิดโรคซึมเศร้าและเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้สุขภาพของคนไทยลดลง ค่ารักษาทางจิตเวชได้จากการสอบถามโรงพยาบาลรัฐบาลและโรงพยาบาลเอกชน โดยการรักษาต้องใช้เวลา 16 ครั้ง ค่าใช้จ่ายประกอบไปด้วยค่าแพทย์และค่ายา ครั้งละ 1,775 บาท¹¹
3. ทักษะ วัดจากค่าฝึกอบรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในทักษะเบื้องต้นจำนวน 30 ชั่วโมง คอร์สละ 1,500 บาท เช่น การทำอาหาร การตัดเย็บ การซ่อมบำรุง เป็นต้น
4. ความสัมพันธ์กับครอบครัว วัดจากค่าแรงขั้นต่ำชั่วโมงละ 40 บาท ในกรณีครอบครัวที่ดีจะใช้เวลาอยู่ด้วยกันเฉลี่ย 2.83 ชั่วโมงต่อวัน

¹¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555ช). การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมด้านเด็กและเยาวชน

5. การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม วัดจากการประเมินราคาเงาของการที่ชุมชนใกล้ชิดกันปานกลางมีค่าเท่ากับสัดส่วน 0.25 ของรายได้ในกลุ่มคนอายุ 56-74 (Baby Boomer)¹² โดยข้อมูลรายได้เฉลี่ยได้จากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม

การแปลงมูลค่าผลลัพธ์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงินให้เป็นผลลัพธ์ที่อยู่ในรูปตัวเงินด้วยวิธีการกำหนดมูลค่าตัวชี้วัดโดยวิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ (Weighting) วิธีหามูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy) สามารถสรุปตัวชี้วัดสำหรับการเปลี่ยนแปลงได้ดังตาราง 5-15

---

¹² สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. (2563). นโยบายสาธารณะและความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย 4.0 (ระยะที่ 1)

ตารางที่ 5-15 การกำหนดมูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีหาตัวชี้วัดที่เป็นตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy) และวิธีการประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับ
ความสำคัญ (Weighting)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีตัวแทนทาง การเงิน (Financial proxy)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการประเมิน แบบให้คะแนนจัดอันดับ (Weighting)
สมาชิกธนาคารเวลา	กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่ เกิดขึ้นโดยตรง	จำนวนชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริง	ค่าแรงขั้นต่ำชั่วโมงละ 40 บาท	สมาชิกธนาคารเวลาเป็นผู้ให้คะแนน ความสำคัญในแต่ละผลลัพธ์ 1-10 คะแนน
	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	ค่ารักษาพยาบาลผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาล รัฐ (OPD)	
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	ค่ารักษาทางจิตเวชได้จากการสอบถาม โรงพยาบาลรัฐบาลและโรงพยาบาลเอกชน โดยการรักษาต้องใช้เวลา 16 ครั้ง ค่าใช้จ่าย ประกอบไปด้วยค่าแพทย์และค่ายา ครั้งละ 1,775 บาท	
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวก และทางลบ	ค่าฝึกอบรมสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานใน ทักษะเบื้องต้นคอร์สละ 1,500 บาท	
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	ค่าแรงขั้นต่ำชั่วโมงละ 40 บาท ในกรณี ครอบครัวที่ดีจะใช้เวลาอยู่ด้วยกันเฉลี่ย 2.83 ชั่วโมงต่อวัน	
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและ สังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลง ไป ทั้งทางบวกและทางลบ	การประเมินราคาเงาของการที่ชุมชนใกล้ซิด กันปานกลางมีค่าเท่ากับสัดส่วน 0.25 ของ รายได้ในกลุ่มคนอายุ 56-74 (Baby Boomer)	

ที่มา: สรุปรายโดยคณะผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับผลลัพธ์

คณะผู้วิจัยดำเนินการออกแบบสอบถามที่ครอบคลุมถึงตัวชี้วัดทุกตัวที่ระบุไว้ในตารางที่ 5-15 เพื่อให้สามารถคำนวณหาผลลัพธ์ทุกตัวให้อยู่ในรูปตัวเงินและนำไปคำนวณ SROI ต่อไปได้ เนื่องจากการเก็บข้อมูลสำหรับการคำนวณ SROI เป็นการประเมินเปรียบเทียบก่อนและหลังโครงการ แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร คณะผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลก่อนดำเนินโครงการได้ ซึ่งในที่นี้คือ ก่อนเริ่มโครงการธนาคารเวลา ดังนั้น การประเมินผลลัพธ์ทางสังคมในครั้งนี้นี้จึงต้องอาศัยการเก็บข้อมูลในอดีตจากสมาชิกธนาคารเวลาโดยใช้ความทรงจำของพวกเขาในการบอกเล่า ทำให้อาจจะเกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่มาจากความทรงจำที่ไม่ชัดเจน (Recall bias) เนื่องจากระยะเวลาผ่านไปสมาชิกอาจจะจำไม่ได้อย่างแน่นอนว่าก่อนได้รับเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลานั้นตนเองมีวิธีการใช้ชีวิตอย่างละเอียดเป็นอย่างไรบ้าง

ในการเก็บข้อมูลคณะผู้วิจัยใช้ 2 วิธีการ ได้แก่ การลงพื้นที่สัมภาษณ์สมาชิกธนาคารเวลาและคณะกรรมการธนาคารเวลาเพื่อสัมภาษณ์ถึงผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาโชฎีก ธนาคารเวลาเลิศสุขสม ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลา ศูนย์ 56 และใช้วิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์สำหรับธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลาวิยสุข ธนาคารเวลาปิ่นสุข ธนาคารเวลา YoungHappy รายละเอียดวิธีการเก็บข้อมูลแสดง ดังตารางที่ 5-16

ตารางที่ 5-16 การเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	วิธีการสัมภาษณ์	จำนวนกลุ่มตัวอย่างสมาชิกธนาคารเวลา
ธนาคารเวลาชมภู	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	9
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	5
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	3
ธนาคารเวลาโชฎีก	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	1
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	8
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	6
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	10
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	สัมภาษณ์ตัวต่อตัว	10
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์	4

ธนาคารเวลา	วิธีการสัมภาษณ์	จำนวนกลุ่มตัวอย่างสมาชิกธนาคารเวลา
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	-	0
ธนาคารเวลาวัยสุข	สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์	2
ธนาคารเวลาปันสุข	สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์	2
ธนาคารเวลา YoungHappy	สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์	5

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

จากการเก็บข้อมูลพบว่า ในแต่ละธนาคารเวลามีการดำเนินกิจกรรม ต้นทุน และสมาชิกธนาคารเวลา ให้คะแนนความสำคัญในแต่ละปัจจัยที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ในแต่ละธนาคารเวลา มีผลการคำนวณ SROI ที่แตกต่างกันไป มีรายละเอียดดังนี้

ธนาคารเวลาชมภู ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 9 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-17

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น เป็นคนพิการแขนขา อ่อนแรง พอได้มาทำกิจกรรมเหมือนเป็นการออกกำลังกาย จากเมื่อก่อนต้องไปหาหมอเกือบทุกเดือน พอเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา ได้ทำกิจกรรมมากขึ้นเป็นเหมือนการออกกำลังกาย
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ได้รู้จักคนใหม่ๆ ไม่เหงา มีความสุข ความสุขที่ได้จากการได้เป็นผู้ให้ เป็นผู้ช่วยเหลือ
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ มีการอบรมและสอนทำสิ่งต่างๆ เช่น สอนทำอุปกรณ์ช่วยออกกำลังกาย สอนซ่อมวีลแชร์ ทำขนม เย็บปักถักร้อย แม้ว่าก่อนหน้านี้จะมีกิจกรรมของโครงการต่างๆของชุมชนอยู่ก่อนแล้ว แต่พอมีธนาคารเวลาเข้ามาก็มีกิจกรรมหลากหลายมากขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น มีคนมาช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัว
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น เวลาเกิดภัยพิบัติ มีคนในชุมชนเข้ามาร่วมช่วยเหลือมากขึ้น เมื่อก่อนมีแค่หน่วยงานราชการอย่าง อบต. เทศบาลที่จัดการปัญหาเพียงเท่านั้น มีคนมาร่วมทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนมากขึ้น เมื่อมีการขอความร่วมมือ

ตารางที่ 5-17 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาชุมชนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	7 (77.8%)	2 (22.2%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	7 (77.8%)	2 (22.2%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (55.6%)	4 (44.4%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (11.1%)	8 (88.9%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	7 (77.8%)	2 (22.2%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาเขาไกรภพมาได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 5 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-18

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น มีสมาชิกมาช่วยดูแล ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ให้ที่บ้าน
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น มีคนคุยด้วย ไม่เหงา เห็นคนอื่นมีความสุข ก็เลยมีความสุขไปด้วย
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ทักษะการทำอาหาร เพราะ มีการทำอาหารแจกให้ผู้ป่วยโควิด

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น ได้มีโอกาสพาครอบครัวไปทำกิจกรรม ทักษะนำเสนองาน รายงานที่มีแบบแผน การติดต่อประสานงาน

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น ได้มีโอกาสพาครอบครัวไปทำ กิจกรรมทักษะนำเสนองาน รายงานที่มีแบบแผน การติดต่อประสานงาน

ตารางที่ 5-18 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาเขาโกรกพม่าที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิก ธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	5 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเอง เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและ ทางลบ	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	1 (20%)	4 (80%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	3 (60%)	2 (40%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาตลาดน้อย ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 3 คน จากการเก็บข้อมูลด้วย
แบบสอบถามพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-19

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น เป็นผู้เกษียณอายุงาน หากไม่ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา ก็จะอยู่บ้าน พอได้เข้าร่วมโครงการได้ไปทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ออกกำลังกายมากขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น การมีเพื่อนใหม่
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ทักษะการเข้าสังคม
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น ลูกเข้าใจมากขึ้นในการออกนอกบ้าน
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น ธนาคารเวลาทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 5-19 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาตลาดน้อยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิก ธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	2 (67%)	1 (33%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	3 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเอง เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและ ทางลบ	2 (67%)	1 (33%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	1 (33%)	2 (67%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (33%)	2 (67%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาโซเก็ท ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 1 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-20

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ทักษะการสื่อสาร
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น คนในครอบครัวเข้าใจมากขึ้นในการออกมาทำกิจกรรมนอกบ้าน

ตารางที่ 5-20 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาตลาดน้อยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาเลิศสุขสม ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 8 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-21

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น ได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ทำให้รู้สึกเฟลิดเฟลิน จิตใจแจ่มใสมากขึ้น ออกนอกบ้าน ทำกิจกรรมต่างๆมากขึ้น เมื่อก่อนหมกมุ่นอยู่แต่กับปัญหาของตัวเอง
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น เด็กๆ เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ใหญ่ มีความกล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น ทักษะการเข้าสังคมและได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมประชุมอบรม เช่น การนวดฝ่าเท้า การปฐมพยาบาล การเช็ดตัว ทำพวงมะโนด เป็นต้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น เมื่อก่อนอยู่แต่บ้าน ต้องเลี้ยงเด็ก/ดูแลผู้สูงอายุ แล้วเครียดทำให้เป็นคนเจ้าอารมณ์ พอได้ออกนอกบ้านทำให้ผ่อนคลายและความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น พูดคุยมากยิ่งขึ้น ฟังพาและปรึกษากันได้/ เมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ เพราะ ต่างต้องทำงาน ไม่ได้มีกิจกรรมที่ต้องมาทำร่วมกัน เด็กเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น เมื่อก่อนมีเพียงผู้ใหญ่ที่มารวมตัวกัน การมีเด็กเข้ามาร่วม ทำให้ได้แบ่งปันประสบการณ์หรือสอนความรู้ทักษะเล็กๆน้อยๆ บางอย่างให้แก่เด็ก

ตารางที่ 5-21 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาเลิศสุขสมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	3 (38%)	5 (63%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (63%)	3 (38%)	0 (0%)

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเอง เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและ ทางลบ	4 (50%)	4 (50%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	2 (25%)	6 (75%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	6 (75%)	2 (25%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาลองลัดภาชี ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 6 คน จากการเก็บข้อมูล
ด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-22

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น เมื่อก่อนอยู่บ้าน ได้แต่นั่งๆนอนๆ ตอนนี้ได้ออกมาทำ
กิจกรรม
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น เมื่อก่อนอยู่แต่บ้าน ดูแลหลาน
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ทักษะการทำอาหาร เพราะ มีการทำอาหารแจกให้ผู้ป่วยโควิด
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น เมื่อก่อนอยู่แต่บ้าน ต้องเลี้ยงเด็ก/ดูแล
ผู้สูงอายุ แล้วเครียดทำให้เป็นคนเจ้าอารมณ์ พอได้ออกนอกบ้านทำให้ผ่อนคลายและความสัมพันธ์ใน
ครอบครัวดีขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น เจอกัน ทำกิจกรรมวันอาทิตย์ ปกติ
คนในชุมชนทำงานจันทร์-เสาร์ ถ้าไม่มีกิจกรรมธนาคารเวลาก็แทบจะไม่ได้เจอกันเลย เมื่อก่อนรู้จัก แต่ไม่ค่อย
ได้คุยกัน ไม่กล้าเข้าบ้าน ธนาคารเวลาทำให้คนมีพื้นที่เจอกัน คุยกันมากขึ้น และกล้าเข้าบ้าน

ตารางที่ 5-22 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาคลองลาดภาษี ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (17%)	5 (83%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (33%)	4 (67%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (33%)	4 (67%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	6 (100%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (33%)	4 (67%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลา 11 ชุมชนได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 9 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-23

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น เป็นโรคเบาหวาน ความดัน พอได้ทำกิจกรรม เหมือนเป็นการออกกำลังกาย โรคที่เป็นอยู่ดีขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ได้เพื่อนใหม่ มั่นใจในตัวเองมากขึ้น
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ทักษะการเข้าสังคม ทักษะการบริหารเวลา

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น ดึงคนในครอบครัวไปร่วมทำกิจกรรมด้วย ทำให้สนิทกันมากขึ้น เดิมไม่ค่อยคุยกับที่บ้าน ตอนนี้มีเรื่องมาเล่าให้ลูกๆ ฟัง

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น ธนาคารเวลาช่วยให้มีเวลามาพูดคุยกับคนรุ่นใหม่มากขึ้น กิจกรรมคุยกับคนรุ่นใหม่ ไม่เสพยา โควิด ช่วยเหลือแจกถุงยังชีพ ข้าว น้ำ ยา ATK มีจิตสาธารณะมากขึ้น เช่น แจงเหตุเมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม/อันตราย เป็นต้น

ตารางที่ 5-23 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา 11 ชุมชน ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (56%)	4 (44%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	6 (67%)	3 (33%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (56%)	4 (44%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	3 (33%)	6 (67%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	7 (78%)	2 (22%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลา ศูนย์ 56 ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 13 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-24

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น ได้ออกจากบ้านมากขึ้น ได้เดินหรือขี่จักรยานมากขึ้นจากการไปทำกิจกรรม
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจจากการได้ทำงานจิตอาสา
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น เมื่อเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา ทำให้ใช้เวลาดูแลผู้ป่วยมากยิ่งขึ้น ได้พูดคุยกับผู้ป่วยมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ได้มุมมองชีวิตและความรู้ต่าง ๆ
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น ทำให้มีกิจกรรมให้ทำด้วยกันมากขึ้น และเข้าร่วมโครงการทำให้มีความรู้มากขึ้น สามารถนำไปปฏิบัติกับครอบครัวได้
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม เช่น พอมีการสะสมเวลา ก็กระตุ้นการทำกิจกรรมมากขึ้น ลงชุมชนบ่อยขึ้น จาก 4 ครั้งต่อเดือน เป็น 8 ครั้งต่อเดือน และใช้เวลาต่อครั้งมากขึ้น เช่น เมื่อก่อนอาสา 5 ชั่วโมง ปัจจุบันทำ 8 ชั่วโมง เป็นต้น และการมีธนาคารเวลาเรียกสมาชิกร่วมทำกิจกรรมทำให้คนในชุมชนสามัคคีกันมากขึ้น จากเมื่อก่อนบางซอยไม่ถูกกัน ก็กลายมาเป็นสนิทกันได้

ตารางที่ 5-24 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา ศูนย์ 56 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (56%)	4 (44%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	6 (67%)	3 (33%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	6 (67%)	3 (33%)	0 (0%)

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	5 (56%)	4 (44%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (56%)	4 (44%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 4 คน จากการเก็บ
ข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-25

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ไม่เหงา ได้พูดคุย มีเพื่อน

ตารางที่ 5-25 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิก ธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	0 (0%)	4 (100%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	1 (25%)	3 (75%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเอง เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและ ทางลบ	0 (0%)	4 (100%)	0 (0%)

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	0 (0%)	4 (100%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (25%)	3 (75%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ คณะผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ ได้ เนื่องจากสมาชิกธนาคารเวลาทั้งหมดเป็นนิสิตซึ่งไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับธนาคารเวลาอีกต่อไป คณะผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์สมาชิกธนาคารเวลาราชวิถี เป็นตัวแทนของธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ เนื่องจากมีรูปแบบการทำกิจกรรมเป็นการเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาให้แก่โรงพยาบาลราชวิถี

ธนาคารเวลาวิยสุข ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 2 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-26

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น การได้ทำกิจกรรมนอกบ้าน ได้เคลื่อนไหว
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น ได้พบปะพูดคุยกับเพื่อน
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ได้ทำกิจกรรมใหม่ๆ การเดินรำ การออกกำลังกาย
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น ได้พูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์การไปร่วมกิจกรรมของธนาคารเวลาให้คนในครอบครัวฟัง มีเรื่องราวพูดคุยมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5-26 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาวิสาหกิจ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	1 (50%)	1 (50%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลาป็นสุข ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 2 คน จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-27

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น การมรกร่วมทำกิจกรรมที่ไม่เคยทำ มีเพื่อนใหม่
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น มีข้อมูลข่าวสาร ความรู้แบ่งปันกันภายในกลุ่ม

ตารางที่ 5-27 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลาป็นสุข ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่ เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้า ร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิก ธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	0 (0%)	2 (100%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของ ตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเอง เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและ ทางลบ	1 (50%)	1 (50%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับ ครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง ทางบวกและทางลบ	0 (0%)	2 (100%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับ ชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	2 (100%)	0 (0%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ธนาคารเวลา YoungHappy ได้ทำการเก็บข้อมูลสมาชิกธนาคารเวลาจำนวน 5 คน จากการเก็บ
ข้อมูลด้วยแบบสอบถามพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังตารางที่ 5-28

- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพกาย เช่น การออกไปทำกิจกรรมให้ร่างกายมีความกระฉับกระเฉง
มากยิ่งขึ้น ได้เรียนรู้เรื่องการรับประทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพจิต เช่น มีเพื่อนใหม่
- ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ เช่น ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 5-28 จำนวนสมาชิกธนาคารเวลา YoungHappy ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเกณฑ์ชี้วัด		
			ดีขึ้น (ร้อยละ)	ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	แย่ลง (ร้อยละ)
สมาชิกธนาคารเวลา	สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)
	สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	4 (80%)	1 (20%)	0 (0%)
	ทักษะ	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	5 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	5 (100%)	0 (0%)
	การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	0 (0%)	5 (100%)	0 (0%)

ที่มา: สรุปและคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

การประเมินมูลค่าผลลัพธ์

เมื่อกำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้วัดขนาดของความเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์และเพื่อแปลงหน่วยของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นหน่วยที่อยู่ในรูปตัวเงินโดยใช้ทั้งวิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial Proxy) และวิธีประเมินแบบให้คะแนนจัดอันดับความสำคัญ (Weighting) ได้ดังตารางที่ 5-15 และเก็บข้อมูลสัดส่วนสมาชิกธนาคารเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละผลลัพธ์ได้ดังตารางที่ 5-17 ถึง 5-28

ในการคำนวณคณะผู้วิจัยจะแบ่งผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นออกเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงที่ 1 คือ ผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ธนาคารเวลาได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. ช่วงที่ 2 คือ ช่วงที่ธนาคารเวลาดำเนินการโดยไม่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. โดยเริ่มนับจากช่วงเวลาเสร็จสิ้นโครงการ

สนับสนุนจากสสส. จนกระทั่งเดือนมีนาคม 2565 และ ช่วงที่ 3 คือ หากธนาคารใดที่ได้รับการประเมินว่ามีแนวโน้มที่จะมีกิจกรรมดำเนินต่อไปในอนาคต จะกำหนดให้มีระยะเวลาเป็น 2 เท่าของช่วงที่ 2 สามารถสรุประยะเวลาการดำเนินการของแต่ละธนาคารเวลาได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5-29 ระยะเวลาการดำเนินงานในแต่ละช่วงของธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	ช่วงที่ 1 (จำนวนเดือน)	ช่วงที่ 2 (จำนวนเดือน)	ช่วงที่ 3 (จำนวนเดือน)
ธนาคารเวลาชมภู	8	25	50
ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา	8	0	
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	19	11	22
ธนาคารเวลาโชฎีก	19	11	
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	16	0	
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	27	0	16
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	13	8	
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	11	0	
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	4	15	
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	4	0	
ธนาคารเวลาวัยสุข	8	20	40
ธนาคารเวลาปันสุข	5	29	
ธนาคารเวลา YoungHappy	18	0	

ที่มา: สรุปโดยคณะผู้วิจัย

การคำนวณผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละธนาคารเวลา ในวิธี Weighting และ Financial proxy สามารถคำนวณออกมาเป็นค่าเฉลี่ยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อคนต่อปีในแต่ละธนาคารเวลาได้ดังตารางที่ 5-30 และมีผลลัพธ์ดังนี้ ธนาคารเวลาชมภูมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 93,907 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 38,385 ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา ผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 98,830 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 45,648 ธนาคารเวลาตลาดน้อยมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 99,789 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 41,582 ธนาคารเวลาโชฎีกมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 36,491 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 9,764 ธนาคารเวลาเลิศสุขสมมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ

84,860 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 38,657 ธนาคารเวลาคลองลัดภาชีมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 30,701 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 18,697 ธนาคารเวลา 11 ชุมชนมีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 84,048 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 36,088 ธนาคารเวลา ศูนย์ 56 มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 81,454 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 33,192 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 8,123 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 14,716 ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 8,123 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 14,716 ธนาคารเวลาวิยสุข มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 95,962 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 60,896 ธนาคารเวลาปิ่นสุข มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 72,915 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 59,612 ธนาคารเวลา YoungHappy มีผลประโยชน์วิธี weighted เท่ากับ 95,345 ผลประโยชน์วิธี financial proxy เท่ากับ 24,928 ดังตารางที่ 5-30

ตารางที่ 5-30 มูลค่าผลประโยชน์ของธนาคารเวลา ด้วยวิธี Weighting และ Financial proxy

ธนาคารเวลา	ผลประโยชน์วิธี weighted ต่อคนต่อปี	ผลประโยชน์วิธี financial proxy ต่อคนต่อปี
ธนาคารเวลาชมภู	93,907	38,385
ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า	98,830	45,648
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	99,789	41,582
ธนาคารเวลาโชฎีก	36,491	9,764
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	84,860	38,657
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	30,701	18,697
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	84,048	36,088
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	81,454	33,192
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	8,123	14,716
ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ	8,123	14,716
ธนาคารเวลาวิยสุข	95,962	60,896
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	72,915	59,612
ธนาคารเวลา YoungHappy	95,345	24,928

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-31 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Weighting ใน นาย ก.

	ก่อนเข้าร่วมโครงการธนาคาร เวลา (1-10 คะแนน)	หลังเข้าร่วมโครงการธนาคาร เวลา (1-10 คะแนน)	ระดับการเปลี่ยนแปลง (-1 ถึง 1)	คะแนนความสำคัญ (1-10 คะแนน)	มูลค่าผลลัพธ์ทางสังคม ในนาย ก.
รายได้ต่อปี	85,983			7	
สุขภาพกาย	8	9	0.1	10	12,283
สุขภาพจิต	9	10	0.1	10	12,283
ทักษะในการดำรงชีวิต	8	8	0	9	0
ความสัมพันธ์กับครอบครัว	8	8	0	8	0
ความสัมพันธ์กับชุมชน	10	10	0	10	0

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-32 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Weighting ในธนาคารเวลาชมภู

	รวมมูลค่าผลลัพธ์ในแต่ละด้าน	จำนวนคน	ค่าเฉลี่ย
สุขภาพกาย	170,537	9	18,949
สุขภาพจิต	222,825	9	24,758
ทักษะในการดำรงชีวิต	127,366	9	14,152
ความสัมพันธ์กับครอบครัว	17,197	9	1,911
ความสัมพันธ์กับชุมชน	222,721	9	24,747
รวมผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกธนาคารเวลาต่อคนต่อปี	760,645	9	84,516

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-33 ตัวอย่างวิธีการคำนวณมูลค่าผลลัพธ์ผลประโยชน์ทางอ้อม ด้วยวิธี Financial proxy ในธนาคารเวลาชงมู

	การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด (เปรียบเทียบกับก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา)	มูลค่าการเปลี่ยนแปลงโดยวิธีตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy)	จำนวนคนที่มีการเปลี่ยนแปลง	มูลค่าผลลัพธ์ทางสังคมกรณี Financial proxy
สุขภาพกาย	คนที่ระบุว่า สุขภาพกายของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	ค่ารักษาพยาบาลผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลรัฐ (OPD) เท่ากับ 885 บาทต่อคนต่อปี	7	6195
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted average)			688
สุขภาพจิต	คนที่ระบุว่า สุขภาพจิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	ค่าใช้จ่ายรักษาโรคเครียด/โรคซึมเศร้าคนละ 16 ครั้ง ครั้งละ 1,775 บาท เท่ากับ 28,400 บาทต่อคนต่อปี	7	198800
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted average)			22,089
ทักษะในการดำรงชีวิต	คนที่ระบุว่า ทักษะของตนเองเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	ค่าฝึกอบรมสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานในทักษะเบื้องต้นคอร์สละ 1,500 บาท	5	7,500
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted average)			833
ความสัมพันธ์กับครอบครัว	คนที่ระบุความสัมพันธ์กับครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	ค่าแรงขั้นต่ำชั่วโมงละ 40 บาท ในกรณีครอบครัวที่ดีจะใช้เวลาอยู่ด้วยกันเฉลี่ย 2.83 ชั่วโมงต่อวัน	1	16,527
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted average)			1,836
การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคม	คนที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางบวกและทางลบ	การประเมินราคาเงาของการที่ชุมชนใกล้ชิดกันปานกลางมีค่าเท่ากับสัดส่วน 0.25 ของรายได้ในกลุ่มคนอายุ 56-74 (Baby Boomer)	7	116,445
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted average)			12,938
รวมผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกธนาคารเวลาต่อคนต่อปี				38,385

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 4: ปรับมูลค่าผลลัพธ์ที่เหมาะสม (Adjust Impact)

เมื่อได้มูลค่าการของการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากขั้นตอนที่ 3 คณะผู้วิจัยต้องปรับมูลค่าที่คำนวณได้ให้เป็นมูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการอยู่เท่านั้น จึงต้องคำนวณในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบหลัก 4 ปัจจัย ได้แก่

- ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) คือ ค่าน้ำหนักการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว แม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมการดำเนินโครงการ
- ผลกระทบที่คล้ายคลึงกันจากองค์กรอื่นๆ (Attribution) คือ พิจารณาว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากกิจกรรมการดำเนินโครงการอื่นมากน้อยเพียงใด
- ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือ กรณีที่ผลลัพธ์เชิงบวกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหนึ่งถูกชดเชยด้วยผลลัพธ์เชิงลบสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรายอื่น เช่น การที่คนหนึ่งได้งานทำ อาจแปลว่าอีกคนหนึ่งต้องตกงาน เป็นต้น
- อัตราลดลง (Drop off) คือ อัตราการลดลงในอนาคตของในแต่ละผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ในงานวิจัยชิ้นนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดให้ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight) และผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คิดเป็นสัดส่วนของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งในแต่ละธนาคารเวลาได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการประมาณการส่วนเพิ่มของจำนวนคนหรือกิจกรรม เมื่อเทียบกับกรณีที่ไม่ได้มีธนาคารเวลาดำเนินการ ดังตารางที่ 5-34

ตารางที่ 5-34 สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือของผลประโยชน์หลังจากหัก Deadweight และ Displacement

ธนาคารเวลา	สัดส่วน Deadweight และ Displacement ในผลประโยชน์	สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement
ธนาคารเวลาชมภู	70%	30%
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	90%	10%
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	50%	50%

ธนาคารเวลา	สัดส่วน Deadweight และ Displacement ในผลประโยชน์	สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement
ธนาคารเวลาโชกุก	90%	10%
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	90%	10%
ธนาคารเวลาคองลัดภาชี	90%	10%
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	60%	40%
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	90%	10%
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	75%	25%
ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ	90%	10%
ธนาคารเวลาวัยสุข	90%	10%
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	90%	10%
ธนาคารเวลา YoungHappy	50%	50%

ที่มา: คณะผู้วิจัย

การปรับมูลค่าผลลัพธ์ในกรณีนี้สามารถทำได้โดยนำ สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement ที่แสดงดังในตารางก่อนหน้าคูณกับมูลค่าการของการเปลี่ยนแปลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากขั้นตอนที่ 3 ทั้งส่วนผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดเกิดขึ้นจากโครงการ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่าง ได้มูลค่าดังตารางที่ 5-35

ตารางที่ 5-35 ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดขึ้นจากโครงการ

ธนาคารเวลา	จำนวนชั่วโมงแลกเปลี่ยน ระยะที่ 1	จำนวนชั่วโมง แลกเปลี่ยน ระยะที่ 2	จำนวน ชั่วโมง แลกเปลี่ยน ระยะที่ 3	ค่าแรง ขั้นต่ำ ราย ชั่วโมง	สัดส่วนของมูลค่า คงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement	ผลประโยชน์ทางตรงระยะที่ 1	ผลประโยชน์ ทางตรงระยะที่ 2	ผลประโยชน์ ทางตรงระยะที่ 3
ธนาคารเวลาชมภู	84	203	406	40	30%	1,008	2,436	4,872
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	192	-	-	40	10%	768	-	-
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	268	75	150	40	50%	5,360	1,500	3,000
ธนาคารเวลาโชฎีก	35	-	-	40	10%	140	-	-
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	289	-	-	40	10%	1,156	-	-
ธนาคารเวลาคลองถัดภาชี	259	-	-	40	10%	1,036	-	-
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	90	9	18	40	40%	1,440	144	288
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	1,098	-	-	40	10%	4,392	-	-
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	1,100	-	-	40	25%	11,000	-	-
ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ	258	-	-	40	10%	1,032	-	-
ธนาคารเวลาวัยสุข	1,175	-	-	40	10%	4,698	-	-
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	4,608	-	-	40	10%	18,432	-	-
ธนาคารเวลา YoungHappy	1,818	-	-	40	50%	36,360		

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-36 มูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการในระยะที่ 1

ธนาคารเวลา	มูลค่าผลลัพธ์ต่อ คนต่อปีแบบ weighting	มูลค่าผลลัพธ์ต่อคน ต่อปีแบบ financial proxy	จำนวนคนที่ Active	จำนวนเดือน	สัดส่วนของมูลค่าคงเหลือ หลังจากหัก Deadweight และ Displacement	ผลกระทบแบบ weighting ในระยะที่ 1	ผลกระทบแบบ financial proxy ในระยะที่ 1
ธนาคารเวลาชมภู	84,516	38,385	40	8	30%	676,129	307,082
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	88,947	45,648	11	8	10%	65,228	33,475
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	89,810	41,582	15	19	50%	1,066,490	493,786
ธนาคารเวลาโชฎีก	32,842	9,764	5	19	10%	26,000	7,730
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	76,374	38,657	9	16	10%	91,649	46,388
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	27,631	18,697	10	27	10%	62,170	42,068
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	75,643	36,088	45	13	40%	1,475,043	703,717
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	73,308	33,192	36	11	10%	241,917	109,534
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	7,311	14,716	35	4	10%	31,680	63,767
ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ	7,311	14,716	52	4	25%	8,529	17,168
ธนาคารเวลาวัยสุข	86,365	60,896	23	8	10%	132,427	93,373
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	65,624	59,612	40	5	10%	109,373	99,353
ธนาคารเวลา YoungHappy	85,810	24,928	50	18	50%	3,217,880	934,800

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-37 มูลค่าผลกระทบ (impact) ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ดำเนินการในระยะที่ 2 และระยะที่ 3

ในกรณีระยะที่ 3 จะมีเพียงบางธนาคารเวลาที่ได้รับการประเมินจากคณะผู้วิจัยมีแนวโน้มที่จะสามารถดำเนินการต่อไปในอนาคต ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาดลาดน้อย ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และธนาคารเวลาวัยสุข โดยมีมูลค่าคิดเป็นสองเท่าของผลกระทบในระยะที่ 2

ธนาคารเวลา	มูลค่าผลลัพธ์ ต่อคนต่อปี แบบ weighting	มูลค่าผลลัพธ์ ต่อคนต่อปี แบบ financial proxy	สัดส่วน คนที่ active	จำนวน เดือน	สัดส่วนของมูลค่า คงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement	ผลกระทบแบบ weighting ใน ระยะที่ 2	ผลกระทบแบบ financial proxy ใน ระยะที่ 2	ผลกระทบ แบบ weighting ในระยะที่ 3	ผลกระทบ แบบ financial proxy ใน ระยะที่ 3
ธนาคารเวลาชมภู	84,516	38,385	123%	25	30%	2,598,871	1,180,345	5,197,743	2,360,690
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	88,947	45,648	0%	0	10%	-	-		
ธนาคารเวลาดลาดน้อย	89,810	41,582	43%	11	50%	265,500	122,927	531,000	245,854
ธนาคารเวลาโซฎีก	32,842	9,764	22%	11	10%	-	-		
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	76,374	38,657	100%	0	10%	-	-		
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	27,631	18,697	100%	0	10%	-	-		
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	75,643	36,088	51%	8	40%	462,937	220,859	925,873	441,718
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	73,308	33,192	0%	0	10%	-	-		
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	7,311	14,716	9%	15	10%	7,197	14,486		
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	7,311	14,716	0%	0	25%	-	-		
ธนาคารเวลาวัยสุข	86,365	60,896	53%	20	10%	175,466	123,720	350,932	247,439

ธนาคารเวลา	มูลค่าผลลัพธ์ ต่อคนต่อปี แบบ weighting	มูลค่าผลลัพธ์ ต่อคนต่อปี แบบ financial proxy	สัดส่วน คนที่ active	จำนวน เดือน	สัดส่วนของมูลค่า คงเหลือหลังจากหัก Deadweight และ Displacement	ผลกระทบแบบ weighting ใน ระยะที่ 2	ผลกระทบแบบ financial proxy ใน ระยะที่ 2	ผลกระทบ แบบ weighting ในระยะที่ 3	ผลกระทบ แบบ financial proxy ใน ระยะที่ 3
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	65,624	59,612	25%	29	10%	158,591	144,062		
ธนาคารเวลา YoungHappy	85,810	24,928	0%	0	50%	-	-		

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 5: คำนวณมูลค่าผลตอบแทนทางสังคม และขั้นตอนที่ 6: การรายงานผลและการนำไปประยุกต์ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลต้นทุนของโครงการ

นอกจากผลลัพธ์ของโครงการ การดำเนินงานของธนาคารเวลาประกอบด้วยต้นทุนทั้งหมด 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยต้นทุนทางตรงที่จ่ายให้กับธนาคารเวลา และต้นทุนการบริหารจัดการของภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา ซึ่งได้จากการประมาณการข้อมูลการเงินตามสัญญาของโครงการ โดยต้นทุนในส่วนนี้จะเป็ต้นทุนคงที่ที่ปรากฏอยู่ในระยะที่ 1 เพียงเท่านั้นเนื่องจากเป็นข้อมูลการเงินตามสัญญาของโครงการที่ได้การสนับสนุนจาก สสส. ส่วนที่ 2 คือ ต้นทุนของธนาคารเวลาในการบริหารจัดการให้ธนาคารเวลาสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งได้จากการประมาณการรายจ่ายต่อเดือนที่เกิดขึ้นจริงในธนาคารเวลาซึ่งมาจากการสำรวจแบบสอบถาม ต้นทุนในส่วนนี้จะปรากฏทั้งในโครงการระยะที่ 1 2 และ 3 แปรผันตามจำนวนเดือนที่ธนาคารเวลาดำเนินการ ในกรณีที่ธนาคารเวลามีสมาชิกที่ดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเวลา ต้นทุนในส่วนนี้ก็จะไม่ปรากฏ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดให้ต้นทุนในส่วนที่ 2 นี้มีสูตรการคำนวณแตกต่างในโครงการระยะที่ 1-3 เนื่องจากสมมติฐานของคณะผู้วิจัยที่ว่า ต้นทุนในส่วนนี้จะแปรผันต่อจำนวนสมาชิกธนาคารเวลาที่ active ดังสูตรต่อไปนี้

- ระยะที่ 1 ต้นทุนของธนาคารเวลาในการบริหารจัดการเท่ากับ ต้นทุนที่ได้จากการประมาณการรายจ่ายต่อเดือนคูณด้วยจำนวนเดือนของธนาคารเวลา
- ระยะที่ 2 ต้นทุนของธนาคารเวลาในการบริหารจัดการเท่ากับ ต้นทุนที่ได้จากการประมาณการรายจ่ายต่อเดือนคูณด้วยจำนวนเดือนของธนาคารเวลาคูณสัดส่วนคงเหลือสมาชิกที่ Active (ร้อยละของช่วงที่ 1)
- ระยะที่ 3 ต้นทุนที่เกิดขึ้นในระยะที่ 2 คูณสอง

สามารถคำนวณต้นทุนของธนาคารเวลาในแต่ละธนาคารเวลาได้ดังตารางที่ 5-38

ตารางที่ 5-38 ต้นทุนธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	ต้นทุนโครงการระยะที่ 1 (ต้นทุนส่วนที่ 1 และ 2)	ต้นทุนโครงการระยะที่ 2 (ต้นทุนส่วนที่ 2)	ต้นทุนโครงการระยะที่ 3 (ต้นทุนส่วนที่ 2)
ธนาคารเวลาชมภู	480,616	92,250	184,500

ธนาคารเวลา	ต้นทุนโครงการระยะที่ 1 (ต้นทุนส่วนที่ 1 และ 2)	ต้นทุนโครงการระยะที่ 2 (ต้นทุนส่วนที่ 2)	ต้นทุนโครงการระยะที่ 3 (ต้นทุนส่วนที่ 2)
ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า	472,616	-	-
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	1,544,271	70,950	141,900
ธนาคารเวลาโชฎีก	1,344,771	10,890	21,780
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	274,403	-	-
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	307,403	-	-
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	788,879	40,800	81,600
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	502,546	-	-
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	523,546	10,800	
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	563,546	-	-
ธนาคารเวลาวัยสุข	244,000	74,200	148,400
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	223,000	50,750	
ธนาคารเวลา YoungHappy	1,336,484	-	-

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

การคำนวณหาอัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

มูลค่าผลกระทบและต้นทุนที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกธนาคารเวลาในขั้นตอนที่ 4 เป็นผลตอบแทนที่ได้หลังจากการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นใน 3 ช่วงระยะเวลา ได้แก่ 1. ช่วงที่ธนาคารเวลาได้รับการสนับสนุนจาก สสส. 2. ช่วงที่ธนาคารเวลาดำเนินการหลังเสร็จสิ้นการได้รับทุนสนับสนุนโครงการจาก สสส. ถึงเดือนมีนาคม 2565 และ 3. ช่วงเวลาในอนาคต ดังนั้นจึงต้องปรับให้อยู่ในรูปของมูลค่าปัจจุบัน (Present Value) โดยคำนวณผ่านสูตร

$$\text{Present Value} = \frac{FV}{(1+i)^n}$$

FV = มูลค่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในปีนั้นๆ

i = อัตราคิดลด โดยคณะผู้วิจัยใช้อัตราคิดลดร้อยละ 1.5 ต่อปี

n = จำนวนปี

และสามารถคำนวณหาอัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ได้จากสูตร

$$\text{อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม (SROI)} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์ทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันของการลงทุน}}$$

ผลการคำนวณ SROI แสดงดังตารางที่ 5-39 พบว่า ธนาคารเวลาที่มี SROI มากกว่า 1.00 ซึ่งหมายถึงผลลัพธ์ของกิจกรรมที่ดำเนินการก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมมากกว่ามูลค่าการลงทุน เป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือทำให้เกิดมูลค่าทางสังคมเพิ่มขึ้น หากคำนวณด้วยวิธี Weighting ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาดลาดน้อย ธนาคารเวลา 11 ชุมชน ธนาคารเวลาวัยสุข ธนาคารเวลาปิ่นสุข ธนาคารเวลา YoungHappy และกรณีคำนวณด้วยวิธี Financial proxy ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และธนาคารเวลาวัยสุข

ตารางที่ 5-39 อัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

ธนาคารเวลา	Total benefit ทำเป็นมูลค่าปัจจุบันที่ อัตราคิดลด = 1.5%		Total input ทำเป็นมูลค่า ปัจจุบันที่อัตรา คิดลด = 1.5%	SROI = Total benefit/Total input	
	มูลค่าปัจจุบันของ ผลกระทบแบบ Weighting	มูลค่าปัจจุบันของ ผลกระทบแบบ Financial proxy		SROI แบบ Weighting	SROI แบบ Financial proxy
ธนาคารเวลาชมภู	9,168,574	3,752,522	749,262	12.24	5.01
ธนาคารเวลาเขา โกรกพม่า	73,243	34,243	472,616	0.15	0.07
ธนาคารเวลาดลาด น้อย	2,053,799	861,496	1,750,888	1.17	0.49
ธนาคารเวลาโชฎีก	32,654	8,839	1,376,484	0.02	0.01
ธนาคารเวลาเลิศสุข สม	102,988	47,544	274,403	0.38	0.17
ธนาคารเวลาลอง ถัดภาชี	70,114	43,104	307,403	0.23	0.14

ธนาคารเวลา	Total benefit ทำเป็นมูลค่าปัจจุบันที่ อัตราคิดลด = 1.5%		Total input ทำเป็นมูลค่า ปัจจุบันที่อัตรา คิดลด = 1.5%	SROI = Total benefit/Total input	
	มูลค่าปัจจุบันของ ผลกระทบแบบ Weighting	มูลค่าปัจจุบันของ ผลกระทบแบบ Financial proxy		SROI แบบ Weighting	SROI แบบ Financial proxy
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	3,138,729	1,348,750	907,695	3.46	1.49
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	273,189	113,926	502,546	0.54	0.23
ธนาคารเวลา โรงพยาบาลราชวิถี	28,355	42,440	534,187	0.05	0.08
ธนาคารเวลาคณะ ครุฯ จุฬาฯ	36,233	64,799	563,546	0.06	0.11
ธนาคารเวลาวัยสุข	719,597	458,361	460,081	1.56	1.00
ธนาคารเวลาปันสุข	313,566	259,719	273,000	1.15	0.95
ธนาคารเวลา YoungHappy	3,611,783	971,160	1,336,484	2.70	0.73

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ภาพรวมธนาคารเวลา

การคำนวณค่า SROI ในภาพรวมธนาคารเวลาเกิดจากผลรวมของผลประโยชน์ในทุกธนาคารเวลาและต้นทุนรวมในทุกธนาคารเวลา โดยในกรณี Weighting SROI มีค่าเท่ากับ 2.06 และกรณี Financial proxy SROI มีค่าเท่ากับ 0.84 เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆของสมาชิกธนาคารเวลา พบว่า สัดส่วนของผู้ที่ระบุว่าตนเองมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะ ความสัมพันธ์กับครอบครัว ความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีขึ้น เท่ากับ ร้อยละ 43 ร้อยละ 66 ร้อยละ 53 ร้อยละ 18 และร้อยละ 52 ตามลำดับ

ตารางที่ 5-40 อัตราผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ในภาพรวมธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	Total benefit ทำเป็นมูลค่าปัจจุบันที่อัตราคิดลด = 1.5%		Total input ทำเป็นมูลค่าปัจจุบันที่อัตราคิดลด = 1.5%	SROI = Total benefit/Total input	
	มูลค่าปัจจุบันของผลกระทบแบบ Weighting	มูลค่าปัจจุบันของผลกระทบแบบ Financial proxy		SROI แบบ Weighting	SROI แบบ Financial proxy
ธนาคารเวลาชมภู	19,622,823	8,006,903	9,508,595	2.06	0.84

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5-41 สัดส่วนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในมิติต่างๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมในภาพรวมธนาคารเวลา (หน่วย: จำนวนคนที่ระบุว่ามีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ในทิศทางที่ดีขึ้น)

ธนาคารเวลา	จำนวนคนที่ active	สุขภาพกาย	สุขภาพจิต	ทักษะ	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	ความสัมพันธ์กับชุมชน	สุขภาพกาย	สุขภาพจิต	ทักษะ	ความสัมพันธ์กับครอบครัว	ความสัมพันธ์กับชุมชน
ธนาคารเวลาชมภู	40	78%	78%	56%	11%	78%	31	31	22	4	31
ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา	11	60%	100%	80%	20%	60%	7	11	9	2	7
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	15	67%	100%	67%	33%	33%	10	15	10	5	5
ธนาคารเวลาโชฎีก	5	0%	0%	100%	100%	0%	0	0	5	5	0
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	9	38%	63%	50%	25%	75%	3	6	5	2	7
ธนาคารเวลาลองลัดภาชี	10	17%	33%	33%	0%	33%	2	3	3	0	3
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	45	56%	67%	56%	33%	78%	25	30	25	15	35

ธนาคารเวลา	จำนวนคนที่ active	สุขภาพ กาย	สุขภาพจิต	ทักษะ	ความสัมพันธ์ กับครอบครัว	ความสัมพันธ์ กับชุมชน	สุขภาพ กาย	สุขภาพจิต	ทักษะ	ความสัมพันธ์ กับครอบครัว	ความสัมพันธ์ กับชุมชน
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	36	56%	67%	67%	56%	56%	20	24	24	20	20
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	35	0%	25%	0%	0%	25%	0	9	0	0	9
ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ	52	0%	25%	0%	0%	25%	0	13	0	0	13
ธนาคารเวลาวัยสุข	23	100%	100%	100%	50%	100%	23	23	23	12	23
ธนาคารเวลาปิ่นสุข	40	0%	100%	50%	0%	100%	0	40	20	0	40
ธนาคารเวลา YoungHappy	50	80%	80%	100%	0%	0%	40	40	50	0	0
รวมทุกธนาคารเวลา (คน)	371						161	245	196	65	193
รวมทุกธนาคารเวลา (ร้อยละ)							43%	66%	53%	18%	52%

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

5.1.4 เสาที่ 3: ปัจจัยกำหนดผลลัพธ์

กรอบการประเมิน

การวิเคราะห์ผ่านเสาที่ 3 เป็นการอาศัยแบบจำลองโลจิก (Logic Model) ในการประเมินความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการทำงาน กิจกรรม ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ เพื่อศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เป็นความพยายามในการวิเคราะห์การสอดประสานระหว่างปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่ผลการประเมินของแต่ละธนาคารเวลา

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องจะพิจารณาจากกลุ่มกิจกรรมที่สำคัญ แยกเป็น

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) หรือทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม หมายถึง แหล่งทุนงบประมาณ กำลังคนจากภายในและภายนอกองค์กร การได้มาซึ่งองค์ความรู้ (knowledge and training) การช่วยเหลือจากภายนอก และระยะเวลาที่ใช้ในการเริ่มต้นธนาคารเวลา

2. กิจกรรม (Activities) วิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการในธนาคารเวลา

3. กระบวนการทำงาน (Moderators) วิเคราะห์การบริหารจัดการธนาคารเวลา ตั้งแต่การเริ่มจัดตั้งธนาคารเวลา การคัดเลือกผู้นำ/คณะกรรมการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการสร้างฐานสมาชิก การกำหนดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนในพื้นที่ การกำหนดการแลกเปลี่ยนของกิจกรรม การเก็บข้อมูล การบริหารจัดการ การตรวจสอบความถูกต้อง และกลไกการจัดการปัญหา

4. ผลผลิต (Outputs) วิเคราะห์ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากธนาคารเวลา หมายถึงข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารเวลา จำแนกเป็น อายุ โครงสร้างอาชีพ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องที่ได้มีการดำเนินการทั้งสิ้น

การสังเคราะห์ได้อาศัยการประเมินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ผ่านผลการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามทั้งที่เป็นเชิงลึกแบบปลายเปิด ร่วมกับข้อมูลสถิติมาประกอบการวิเคราะห์

ผลการประเมิน

การประเมินเสาที่ 3 เป็นการประเมินการพัฒนาธนาคารเวลาผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็นรายกลุ่มกิจกรรม ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้า แยกพิจารณาเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ระยะเวลาโครงการที่ใช้ในการจัดตั้งและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา 2. รูปแบบการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคารเวลา 3. แหล่งทุนภายใน หรือ แหล่งทุนของโครงการที่ใช้สนับสนุนการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา และ 4. แหล่งทุนภายนอก หรือ แหล่งทุนอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยสนับสนุนการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา

คณะผู้วิจัยได้ประมาณการระยะเวลาโครงการที่ใช้ในการจัดตั้งและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา พบว่าระยะเวลาที่ใช้สั้นที่สุดอยู่ที่ 8 เดือนและยาวที่สุดอยู่ที่ 24 เดือน หากพิจารณาแบ่งเป็น 2 กลุ่มอย่างหยาบ จะได้ว่ามีกลุ่มที่ใช้ระยะเวลาระหว่าง 8-12 เดือน รวม 7 ธนาคารเวลา ได้แก่ ธนาคารเวลา ชมภู (8 เดือน) ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า (8 เดือน) ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (12 เดือน) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (12 เดือน) ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ (12 เดือน) ธนาคารเวลาวัยสุข (8 เดือน) และธนาคารเวลาปิ่นสุข (8 เดือน) และมี 6 ธนาคารเวลาที่ใช้ระยะเวลามากกว่า 12 เดือน ได้แก่ ธนาคารเวลาตลาดน้อย (24 เดือน) ธนาคารเวลาโชฎีก (24 เดือน) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (21 เดือน) ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (21 เดือน) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (15 เดือน) และธนาคารเวลา YoungHappy (18 เดือน)

ในส่วนของการได้มาซึ่งองค์ความรู้เพื่อจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา พบว่าทุกธนาคารเวลาอาศัยภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาเป็นตัวหลักในการจัดตั้งธนาคารเวลา อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพบ 3 รูปแบบในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา ได้แก่

1. การขับเคลื่อนธนาคารเวลาโดยการสนับสนุนของภาคีจัดตั้งเป็นหลัก ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า ธนาคารเวลาศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลาคณะครุฯ จุฬาฯ ธนาคารเวลาวัยสุข ธนาคารเวลาปิ่นสุข และธนาคารเวลา YoungHappy
2. การขับเคลื่อนธนาคารเวลาโดยการสนับสนุนของภาคีจัดตั้งและมีกลไกการหนุนเสริมผ่านการดูงานธนาคารเวลาอื่นๆ ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาตลาดน้อย และธนาคารเวลาโชฎีก
3. การขับเคลื่อนธนาคารเวลาโดยที่คณะกรรมการมีความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนงานเองสูง ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาเลิศสุขสม ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี และธนาคารเวลา 11 ชุมชน

สำหรับแหล่งทุนภายในเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา พบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. แหล่งทุนภายในที่ค่อนข้างจำกัด ได้แก่ ธนาคารเวลาวัยสุขและธนาคารเวลาปันสุข (ที่ละประมาณ 8.8 หมื่นบาท)

2. แหล่งทุนภายในในระดับปานกลาง ได้แก่ ธนาคารเวลาเลิศสุขสมและธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (ที่ละประมาณ 2.1 แสนบาท) ธนาคารเวลาศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถีและธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (ที่ละประมาณ 3.5 แสนบาท) และธนาคารเวลาชมภูและธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า (ที่ละประมาณ 3.7 แสนบาท)

3. แหล่งทุนภายในระดับสูง ได้แก่ ธนาคารเวลาตลาดน้อยและธนาคารเวลาโชฎีก (ที่ละประมาณ 6.3 แสนบาท) ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (ที่ละประมาณ 6.6 แสนบาท) และธนาคารเวลา YoungHappy (ที่ละประมาณ 6.8 แสนบาท)

เมื่อพิจารณาในเรื่องของทุนภายนอกที่เข้ามาหนุนเสริม พบว่าธนาคารเวลา 8 แห่งมีการหนุนเสริมจากแหล่งทุนอื่นๆ โดยธนาคารเวลาชมภู มีแหล่งสนับสนุนจากเทศบาล การจัดผ้าป่าของวัด และการขอทุนกิจกรรมอื่นๆ ของ สสส. เข้าร่วมด้วย ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า (เทศบาล) ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (ศูนย์ 56) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (โรงพยาบาลราชวิถี) ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (คณะครูฯ จุฬาฯ) และธนาคารเวลา YoungHappy (เครือข่าย YoungHappy) ได้หน่วยงานอื่นๆ เข้าร่วมร่วมผลักดัน ในขณะที่ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี และธนาคารเวลา 11 ชุมชนมีความสามารถในการขอทุนจากแหล่งทุนอื่นๆ โดยธนาคารเวลาคลองลัดภาชีมีแหล่งสนับสนุนจากสหกรณ์ชุมชน และกระทรวง DE ในขณะที่ธนาคารเวลา 11 ชุมชนมีโครงการธนาคารอาหารเข้ามาช่วยเสริม สำหรับธนาคารเวลาอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ไม่พบว่ามีแหล่งทุนภายนอก

ตารางที่ 5-42 สรุปปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	ระยะเวลาโครงการ	การได้มาซึ่งองค์ความรู้	แหล่งทุนภายใน	แหล่งทุนภายนอก
ธนาคารเวลาชมภู	8 เดือน	ภาคีจัดตั้ง ดูงาน	3.7 แสน	เทศบาล วัด (ผ้าป่า) สสส. (กิจกรรมอื่นๆ)
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	8 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	3.7 แสน	เทศบาล
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	24 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	6.3 แสน*	-
ธนาคารเวลาโชฎีก		ดูงาน		

ธนาคารเวลา	ระยะเวลา โครงการ	การได้มาซึ่งองค์ ความรู้	แหล่งทุน ภายใน	แหล่งทุนภายนอก
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	21 เดือน	คณะกรรมการ ปรึกษาตนเอง	2.1 แสน	-
ธนาคารเวลาคองคัตถภาชี	21 เดือน	คณะกรรมการ ปรึกษาตนเอง	2.1 แสน	สหกรณ์ชุมชน กระทรวง DE
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	15 เดือน	คณะกรรมการ ปรึกษาตนเอง	6.6 แสน	ธนาคารอาหาร
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	12 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	3.5 แสน	ศูนย์บริการสาธารณสุข
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	12 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	3.5 แสน	โรงพยาบาลราชวิถี
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	12 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	3.5 แสน	คณะครูฯ จุฬาฯ
ธนาคารเวลาวัยสุข	8 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	8.8 หมื่น	-
ธนาคารเวลาปันสุข	8 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	8.8 หมื่น	-
ธนาคารเวลา YoungHappy	18 เดือน	ภาคีจัดตั้ง	6.8 แสน	YoungHappy

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎึกมีการรวมตัวกันของ 2 ธนาคารเวลาจึงคิดงบประมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ยแทน

2. กิจกรรม

กิจกรรมที่แลกเปลี่ยนในธนาคารเวลานั้น ตามคู่มือของธนาคารเวลาจะมีการกำหนดกิจกรรมพื้นฐานเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสมาชิกของธนาคารเวลาเป็นหลัก ได้แก่ งานช่าง งานซ่อมบำรุง งานให้บริการ อำนวยความสะดวก งานนันทนาการ งานบ้าน-งานครัว งานส่งเสริมการเรียนรู้ และงานอื่นๆ ที่ช่วยเหลือให้ผู้รับบริการเกิดประโยชน์

เมื่อพิจารณากิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง จะพบว่ารูปแบบของกิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลงจากการตอบสนองต่อสมาชิกของธนาคารเวลาเป็นหลัก ไปเป็นการตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก และการตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรภายนอก

ข้อแตกต่างระหว่างกิจกรรมที่ตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก กับกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรภายนอกก็คือ การทำกิจกรรมกับบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกจะทำให้คะแนนที่ติดลบจากการใช้บริการหายไปในส่วนของผู้รับบริการ ในขณะที่การตอบสนองต่อองค์กรภายนอกจะมีผู้รับคือองค์กรที่สามารถนับเป็นสมาชิกธนาคารเวลาที่มีการสะสมเวลาและใช้เวลาได้

คณะผู้วิจัยพบว่า มี 6 มาตรการเวลาที่ทำกิจกรรมที่ตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก ได้แก่ มาตรการเวลาโซภัก (กิจกรรมเยี่ยมผู้สูงอายุ) มาตรการเวลาเลิศสุขสม (กิจกรรมดูแลผู้ป่วยโควิด-19 ในชุมชน) มาตรการเวลา 11 ชุมชน (ทำอาหารกล่องให้คนในชุมชน) มาตรการเวลาศูนย์ 56 และมาตรการเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (ดูแลผู้สูงอายุ/ดูแลผู้ป่วย) และมาตรการเวลาปันสุข (สอนออกกำลังกายให้คนในชุมชน)

คณะผู้วิจัยยังพบว่า มี 7 มาตรการเวลาที่มีการตอบสนองความต้องการขององค์กร/กลุ่มภายนอก ได้แก่ มาตรการเวลาชมภู (ช่วยชุมชนจัดงาน) มาตรการเวลาตลาดน้อย (จัดงานเทศบาลในชุมชน) มาตรการเวลาคลองลัดภาชี (ทำความสะอาดชุมชน) มาตรการเวลา 11 ชุมชน (ทำความสะอาดชุมชน ช่วยงานศูนย์ประชาสัมพันธ์โควิด-19) มาตรการเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ (งานประชาสัมพันธ์) มาตรการเวลาปันสุข (ตักบาตรชุมชน) มาตรการเวลา YoungHappy (อาสาสมัครเรียนรู้)

ตารางที่ 5-43 แสดงกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนในมาตรการเวลา

มาตรการเวลา	ตอบสนองต่อสมาชิกมาตรการเวลา	ตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก	ตอบสนองต่อองค์กรภายนอก
มาตรการเวลาชมภู	X		X
ตัวอย่าง	ทำสวน ทำงานบ้าน ซ่อมแซม		ช่วยชุมชน จัดงาน
มาตรการเวลาเขาไกรภพมา	X		
ตัวอย่าง	ทำสีผม ซ่อมบำรุง ทำสวน พาไปหาหมอ เลี้ยงเด็ก		
มาตรการเวลาตลาดน้อย	X		X
ตัวอย่าง	เรียนโยคะ งานทำตลาด		งานเทศบาล ในชุมชน
มาตรการเวลาโซภัก	X	X	
ตัวอย่าง	ตัดผม ทำไข่เค็ม	เยี่ยมผู้สูงอายุ	
มาตรการเวลาเลิศสุขสม	X	X	
ตัวอย่าง	ขนของ ดูแลบ้าน ทำความสะอาด ขับรถ งานสวน	ช่วยดูแลผู้ป่วย โควิด-19	
มาตรการเวลาคลองลัดภาชี	X		X
ตัวอย่าง	พาไปซื้อของ ทำสวน งานช่าง ทำผม		ทำความสะอาดชุมชน ทำ กิจกรรมชุมชน (ไข่พะโล้)

ธนาคารเวลา	ตอบสนองต่อสมาชิกธนาคารเวลา	ตอบสนองต่อบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก	ตอบสนองต่อองค์กรภายนอก
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	X	X	X
ตัวอย่าง	ตัดผม ทำความสะอาด พาไปตลาด	ทำอาหารกล่อง ให้คนในชุมชน	ทำความสะอาดชุมชน ช่วยงานศูนย์ ประชาสัมพันธ์โควิด-19
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56		X	
ตัวอย่าง		ดูแลผู้ป่วย	
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี		X	
ตัวอย่าง		ดูแลผู้ป่วย	
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ			X
ตัวอย่าง			ช่วยงานประชาสัมพันธ์ ทั่วไป
ธนาคารเวลาวัยสุข	X		
ตัวอย่าง	ขับรถรับส่ง เปิดห้องให้พักอาศัย ซื้อขนมให้ เลี้ยงอาหาร		
ธนาคารเวลาปันสุข	X	X	X
ตัวอย่าง	สอนการใช้ App	สอนออกกำลังกายให้คนใน ชุมชน	ช่วยงานตักบาตรชุมชน
ธนาคารเวลา YoungHappy			X
ตัวอย่าง			อาสาสมัครเรียนรู้

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

3. กระบวนการทำงาน

กระบวนการทำงานจะเน้นไปปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทำงานและผู้ดำเนินการที่ช่วยจัดตั้งและขับเคลื่อนให้การดำเนินการธนาคารเวลามีประสิทธิภาพ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา

ผลการประเมินพบว่าแต่ละธนาคารเวลามีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปปัจจัยหลัก (key phases) ที่สำคัญได้ดังนี้

1. ธนาคารเวลาชมภู มีจุดแข็งอยู่ที่ ชุมชนมีความเข้มแข็ง คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง และการสนับสนุนจากองค์กรภายในพื้นที่ ในขณะที่จุดอ่อนจะอยู่ที่ภารกิจของคณะกรรมการมากเกินไป และสมาชิกมักจะไม่ขอความช่วยเหลือทำให้เกิดกิจกรรมได้น้อย

2. ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า มีจุดแข็งอยู่ที่ความร่วมมือในชุมชนก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา การมีแหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส. และชุมชนต้องทำกิจกรรมเพื่อตอบโจทย์การติดตามและประเมินผลจึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการขับเคลื่อนงาน ในขณะที่จุดอ่อนจะอยู่ที่สมาชิกยังไม่เข้าใจปรัชญาของธนาคารเวลา การขาดเงินสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมที่เพียงพอ และสมาชิกไม่แน่ใจเรื่องนियามการให้คะแนน

3. ธนาคารเวลาตลาดน้อย พบว่า มีจุดแข็งอยู่ที่ความร่วมมือในชุมชนก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว ชุมชนมีกิจกรรมร่วมที่สามารถนำมาใช้ได้ (กิจกรรมการจัดงานวัฒนธรรม และกิจกรรมที่มีความสนใจร่วม) และภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และมีจุดอ่อนอยู่ที่การขาดเงินสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมที่เพียงพอ และการขาดการกระตุ้นเพื่อให้กิจกรรมในชุมชนเติบโตอย่างแพร่หลาย

4. ธนาคารเวลาโชฎึก มีจุดแข็งอยู่ที่ คณะทำงานมีความเข้มแข็ง สมาชิกมีจำนวนน้อยและมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว และกิจกรรมที่แลกเปลี่ยนเป็นกิจกรรมเดิมๆ ที่เคยมีมาก่อนแล้ว อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพบจุดอ่อนของธนาคารเวลาแห่งนี้ คือ สมาชิกบางคนไม่มาทำกิจกรรมตามสัญญา การขาดกิจกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจ และสมาชิกไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรม

5. ธนาคารเวลาเลิศสุขสม มีจุดแข็งอยู่ที่ชุมชนมีความร่วมมือกันก่อนตั้งธนาคารเวลา คณะทำงานมีความเข้มแข็ง ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว และมีจุดอ่อนอยู่ที่สมาชิกสุขภาพไม่แข็งแรง สมาชิกวัยกลางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการ และมีความเสี่ยงด้านความมั่นคงในระยะยาว

6. ธนาคารเวลาลองลัดภาชี มีจุดแข็งอยู่ที่คณะทำงานมีความเข้มแข็ง ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว และแหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส. และมีจุดอ่อนอยู่ที่สมาชิกยังขาดความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลา สมาชิกขาดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และสมาชิกวัยกลางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการ

7. ธนาคารเวลา 11 ชุมชน พบจุดแข็งของธนาคารเวลาในเรื่องของ ชุมชนมีความร่วมมือมาอยู่ก่อนแล้ว ผู้นำชุมชนได้รับการเคารพนับถือ และทักษะสมาชิกมีความหลากหลาย ในขณะที่จุดอ่อนในเรื่องของสมาชิกยังขาดความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลา ต้องหาแหล่งทุนในการดำเนินงาน มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงในระยะยาว

8. ธนาคารเวลาศูนย์ 56 พบจุดแข็งที่ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบจิตอาสาที่มีกิจกรรมอยู่แล้ว การมีแหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส. ในขณะที่จุดอ่อนที่สำคัญ คือ ความไม่แน่นอนของขอบเขตพื้นที่ตั้ง/ศูนย์ที่ดูแล ปัญหาการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการ และสมาชิกไม่แน่ใจว่าเบิกเวลาได้หรือไม่

9. ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี พบจุดแข็งอยู่ที่ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบจิตอาสาที่มีกิจกรรมอยู่แล้ว การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญ ในขณะที่จุดอ่อนที่สำคัญ คือ ความรู้สึกอึดอัดกับกฎระเบียบการดำเนินการของธนาคารเวลา ปัญหาการขาดคนประสานงาน (admin) และสมาชิกไม่แน่ใจว่าเบิกเวลาได้หรือไม่

10. ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ พบจุดแข็งในด้านความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบฝึกงานที่นักศึกษาต้องทำเพื่อใช้ในการเรียนจบ การมีกิจกรรมที่กำหนดจากกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว คือ งานจิตอาสาช่วยเหลือ และการมีภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ในคณะที่จุดอ่อนที่สำคัญ คือ มีค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม และสมาชิกบางคนไม่ให้ความสำคัญกับ “เวลา” ที่สะสม

11. ธนาคารเวลาวิเศษ พบว่ามีจุดแข็ง คือ คณะทำงานมีความเข้มแข็ง และสมาชิกมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว จึงสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิก อย่างไรก็ตามธนาคารเวลาเปิดรับสมาชิกจำนวนจำกัดและมีแนวโน้มจะไม่ขยายไปในวงกว้าง

12. ธนาคารเวลาปันสุข พบจุดแข็งที่ภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องและพบจุดอ่อนที่สำคัญ คือ เกิดปัญหาคณะกรรมการลาออก กลไกการติดตามและประเมินผลทำให้เกิดอึดอัด ระบบเก่าพัฒนาจากจิตอาสา ไม่นั่นทำเป้า และปัญหาสมาชิกอยู่ในพื้นที่ห่างไกลกัน

13. ธนาคารเวลา YoungHappy พบจุดแข็งที่ความร่วมมือของเครือข่ายมีความเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง กิจกรรมถูกกำหนดโดยผู้ต้องการรับบริการที่หามาได้ และผู้ให้บริการที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรม (ภาคีจัดตั้งทำหน้าที่ในการประสานงานทั้ง 2 ฝ่าย) และมีระบบ IT เอื้ออำนวยความสะดวก แต่พบจุดอ่อนที่สำคัญ คือ พื้นที่ของสมาชิกอยู่ห่างไกลกัน และมีค่าดำเนินการค่อนข้างสูง

ตารางที่ 5-44 แสดงจุดแข็งและจุดอ่อนที่สนับสนุนกระบวนการดำเนินงานธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	จุดแข็งและจุดอ่อน
ธนาคารเวลาชมภู	<p>ชุมชนมีความเข้มแข็ง</p> <p>คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง</p> <p>การสนับสนุนจากองค์กรภายในพื้นที่</p> <p>ภารกิจของคณะกรรมการมากเกินไป</p> <p>สมาชิกไม่ขอความช่วยเหลือ</p>
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	<p>ความร่วมมือในชุมชนก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา</p> <p>แหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส.</p> <p>ต้องทำกิจกรรมเพื่อตบใจทย์การติดตามและประเมินผล</p> <p>สมาชิกไม่เข้าใจปรัชญาของธนาคารเวลา</p> <p>ขาดเงินสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>สมาชิกไม่แน่ใจเรื่องนियามการให้คะแนน</p>
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	<p>ความร่วมมือในชุมชนก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา</p> <p>ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว</p> <p>ชุมชนมีกิจกรรมร่วมที่สามารถนำมาใช้ได้ (กิจกรรมการจัดงานวัฒนธรรม และกิจกรรมที่มีความสนใจร่วม)</p> <p>ภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง</p> <p>ขาดเงินสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>ขาดการกระตุ้นเพื่อให้กิจกรรมในชุมชนเติบโตอย่างแพร่หลาย</p>
ธนาคารเวลาโชฎีก	<p>คณะทำงานมีความเข้มแข็ง</p> <p>สมาชิกมีจำนวนน้อยและมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว</p> <p>กิจกรรมที่แลกเปลี่ยนเป็นกิจกรรมเดิมๆ ที่เคยมีมาก่อนแล้ว</p> <p>สมาชิกบางคนไม่มาทำกิจกรรมตามสัญญา</p> <p>ขาดกิจกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจ</p> <p>สมาชิกไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม</p>
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	<p>ชุมชนมีความร่วมมือกันก่อนตั้งธนาคารเวลา</p> <p>คณะทำงานมีความเข้มแข็ง</p> <p>ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว</p> <p>สมาชิกสุขภาพไม่แข็งแรง</p> <p>สมาชิกวัยกลางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการ</p>

ธนาคารเวลา	จุดแข็งและจุดอ่อน
	มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงในระยะยาว
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	<p>คณะทำงานมีความเข้มแข็ง</p> <p>ชุมชนมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว</p> <p>แหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส.</p> <p>สมาชิกยังขาดความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลา</p> <p>สมาชิกขาดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม</p> <p>สมาชิกวัยกลางคนไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการ</p>
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	<p>ชุมชนมีความร่วมมือมาอยู่ก่อนแล้ว</p> <p>ผู้นำชุมชนได้รับการเคารพนับถือ</p> <p>ทักษะสมาชิกมีความหลากหลาย</p> <p>สมาชิกยังขาดความเข้าใจปรัชญาธนาคารเวลา</p> <p>ต้องหาแหล่งทุนในการดำเนินงาน</p> <p>มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงในระยะยาว</p>
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	<p>ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบจิตอาสาที่มีกิจกรรมอยู่แล้ว</p> <p>แหล่งทุนสนับสนุนจาก สสส.</p> <p>ความไม่แน่นอนของขอบเขตพื้นที่ตั้ง/ศูนย์ที่ดูแล</p> <p>การเปลี่ยนตัวคณะกรรมการ</p> <p>ไม่แน่ใจว่าเบิกเวลาได้หรือไม่</p>
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	<p>ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบจิตอาสาที่มีกิจกรรมอยู่แล้ว</p> <p>ผู้บริหารให้ความสำคัญ</p> <p>รู้สึกอึดอัดกับกฎระเบียบการดำเนินการของธนาคารเวลา</p> <p>ขาดคนประสานงาน (admin)</p> <p>ไม่แน่ใจว่าเบิกเวลาได้หรือไม่</p>
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	<p>ความร่วมมือที่มีอยู่เดิม คือ ระบบฝึกงานที่นักศึกษาต้องทำเพื่อใช้ในการเรียนจบ</p> <p>กิจกรรมกำหนดจากกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว คือ งานจิตอาสาช่วยเหลือ</p> <p>ภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง</p> <p>มีค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม</p> <p>สมาชิกไม่ให้ความสำคัญกับ “เวลา” ที่สะสม</p>
ธนาคารเวลาวัยสุข	<p>คณะทำงานมีความเข้มแข็ง</p> <p>สมาชิกมีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว</p> <p>กิจกรรมตอบสนองความต้องการของสมาชิก</p>

ธนาคารเวลา	จุดแข็งและจุดอ่อน
	เปิดรับจำนวนจำกัดไม่ขยายในวงกว้าง
ธนาคารเวลาปันสุข	ภาคีจัดตั้งเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการลาออก กลไกการติดตามและประเมินผลทำให้เกิดอีตัต ระบบเก่าพัฒนาจากจิตอาสา ไม่นั้นทำเป้า สมาชิกอยู่ในพื้นที่ห่างไกลกัน
ธนาคารเวลา YoungHappy	ความร่วมมือของเครือข่ายมีความเข้มแข็งอยู่ก่อนแล้ว คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง ระบบ IT เอื้ออำนวยความสะดวก พื้นที่ของสมาชิกอยู่ห่างไกลกัน กิจกรรมถูกกำหนดโดยผู้ต้องการรับบริการที่หามาได้ และผู้ให้บริการที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรม (ภาคีจัดตั้งทำหน้าที่ในการประสานงานทั้ง 2 ฝ่าย) ค่าดำเนินการค่อนข้างสูง

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

4. ผลผลิต

ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาสามารถแบ่งได้เป็น 4 ผลผลิตที่สำคัญ คือ การเกิดรูปแบบเครือข่ายทางสังคม การรวมกลุ่มสมาชิกธนาคารเวลา กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นและความยั่งยืนของผลผลิต ดังนี้

1. ผลผลิตในรูปแบบของเครือข่ายสังคม แยกได้เป็น เครือข่ายชุมชน ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาเขาไกรภพมา ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาโชฎีก ธนาคารเวลาเลิศสุขสม ธนาคารเวลาคลองลาดภาชี และธนาคารเวลา 11 ชุมชน เครือข่ายที่เชื่อมโยงโดยองค์กร ได้แก่ ธนาคารเวลาศูนย์ 56 ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี และธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ และธนาคารเวลาที่ตั้งอยู่บนเครือข่ายทางสังคมอื่นๆ ได้แก่ ธนาคารเวลาวัยสุข ธนาคารเวลาปันสุข และธนาคารเวลา YoungHappy

2. ผลผลิตในรูปของการรวมกลุ่มสมาชิกธนาคารเวลา พบว่า ทำให้เกิดธนาคารเวลาสำหรับผู้สูงอายุเป็นหลัก ได้แก่ ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี ธนาคารเวลา YoungHappy ธนาคารเวลาศูนย์ 56 และธนาคารเวลาวัยสุข ทำให้เกิดธนาคารเวลาที่มีวัยทำงานและวัยสูงอายุ ได้แก่ ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลาโชฎีก ธนาคารเวลาคลองลาดภาชี ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และธนาคารเวลาปันสุข ทำให้เกิดธนาคารเวลา

สำหรับทุกช่วงวัย ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า และธนาคารเวลาเลิศสุขสม และทำให้เกิดธนาคารเวลากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ เป็นธนาคารเวลาเฉพาะกลุ่มนิสิต

3. ผลผลิตในรูปของชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้น พบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ธนาคารเวลาที่มีชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่น้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ ได้แก่ ธนาคารเวลา 11 ชุมชน (50 กิจกรรม) ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า (64 กิจกรรม) ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎีก (383 ชั่วโมง หรือค่าเฉลี่ยที่ 191 ชั่วโมงต่อ 1 ธนาคารเวลา) ธนาคารเวลา คณะครูฯ จุฬาฯ (258 ชั่วโมง) ธนาคารเวลาเลิศสุขสม (259 ชั่วโมง) และธนาคารเวลาคลองลัดภาชี (289 ชั่วโมง) และกลุ่มธนาคารเวลาที่มีชั่วโมงการแลกเปลี่ยนที่มากกว่าโดยเปรียบเทียบ ได้แก่ ธนาคารเวลาชมภู (244 กิจกรรม) ธนาคารเวลาศูนย์ 56 (1,098 ชั่วโมง) ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี (2,036 ชั่วโมง) ธนาคารเวลาวัยสุข (1,175 ชั่วโมง) ธนาคารเวลา YoungHappy (1,818 ชั่วโมง) และธนาคารเวลาปิ่นสุข (4,612 ชั่วโมง)

ตารางที่ 5-45 แสดง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา

ธนาคารเวลา	รูปแบบเครือข่าย สังคม	กลุ่มอายุ ของสมาชิก	ชั่วโมงการแลกเปลี่ยน (ชั่วโมง/ กิจกรรม*)
ธนาคารเวลาชมภู	ชุมชน	ทุกช่วงวัย	244*
ธนาคารเวลาเขาไกรภพม่า	ชุมชน	ทุกช่วงวัย โดยมาก ผู้สูงอายุ	64*
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	ชุมชน	คนทำงานและผู้สูงอายุ	383
ธนาคารเวลาโชฎีก	ชุมชน		
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	ชุมชน	ทุกช่วงวัย โดยมากเป็น ผู้สูงอายุ	259
ธนาคารเวลาคลองลัดภาชี	ชุมชน	คนทำงานและผู้สูงอายุ	289
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	ชุมชน	คนทำงานและผู้สูงอายุ	50*
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	องค์กร	ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่	1,098
ธนาคารเวลาโรงพยาบาล ราชวิถี	องค์กร	ผู้สูงอายุ	2,036
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬา ฯ	องค์กร	นิสิต	258
ธนาคารเวลาวัยสุข	เครือข่าย	ผู้สูงอายุ	1,175

ธนาคารเวลา	รูปแบบเครือข่าย สังคม	กลุ่มอายุ ของสมาชิก	ชั่วโมงการแลกเปลี่ยน (ชั่วโมง/ กิจกรรม*)
		ส่วนใหญ่	
ธนาคารเวลาปันสุข	เครือข่าย	คนทำงานและผู้สูงอายุ	4,612
ธนาคารเวลา YoungHappy	เครือข่าย	ผู้สูงอายุ	1,818

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโซ่ก็มีการรวมตัวกันของ 2 ธนาคารเวลาจึงทำการคำนวณโดยใช้ผลรวมของทั้งสองธนาคารแทน

4. ในส่วนของความยั่งยืนของผลผลิต คณะผู้วิจัยจำแนกชั่วโมง/กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาออกเป็น ช่วงเวลาที่ภาคีจัดตั้งได้ดำเนินโครงการ กับช่วงเวลาหลังจากภาคีจัดตั้งได้ดำเนินโครงการเพื่อใช้เป็นตัวแปรที่สะท้อนว่าธนาคารเวลาหลังจากที่ได้มีการดำเนินโครงการแล้วจะมีแนวโน้มที่จะยั่งยืนมากน้อยเพียงใด พบว่า ธนาคารเวลาที่มีกิจกรรมหลังจากการจัดตั้งโครงการแล้วเสร็จ (สิ้นสุดโครงการ สสส.) ประกอบไปด้วย ธนาคารเวลาชมภู ซึ่งเป็นที่เดียวที่มีจำนวนสมาชิกและกิจกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ธนาคารเวลาตลาดน้อย ธนาคารเวลา 11 ชุมชน และธนาคารเวลาวิยสุข สามารถรักษาสมาชิกที่ Active ได้มากกว่าร้อยละ 40 สะท้อนความยั่งยืนในระดับหนึ่ง สำหรับธนาคารเวลาอื่นๆ จะมีสมาชิกที่ Active ในสัดส่วนที่น้อยหรือไม่มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนหลังจากโครงการแล้วเสร็จ

ตารางที่ 5-46 แสดงความยั่งยืนของโครงการ

ธนาคารเวลา	สมาชิก Active ระหว่างโครงการ	สมาชิก Active หลังโครงการ	ชั่วโมง/ กิจกรรม ระหว่าง โครงการ	ชั่วโมง/ กิจกรรม หลัง โครงการ
ธนาคารเวลาชมภู	40	49	28	216
ธนาคารเวลาเขาโกรกพม่า	11	-	64	-
ธนาคารเวลาตลาดน้อย	35	15	303*	80*
ธนาคารเวลาโซ่ก็	23	5		
ธนาคารเวลาเลิศสุขสม	9*		259*	
ธนาคารเวลาลองลัดภาชี	10*		289*	

ธนาคารเวลา	สมาชิก Active ระหว่างโครงการ	สมาชิก Active หลังโครงการ	ชั่วโมง/ กิจกรรม ระหว่าง โครงการ	ชั่วโมง/ กิจกรรม หลัง โครงการ
ธนาคารเวลา 11 ชุมชน	45	23	30	20
ธนาคารเวลา ศูนย์ 56	36	0	1,098	0
ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี	35	3	1,100	936
ธนาคารเวลาคณะครูฯ จุฬาฯ	52	0	258	0
ธนาคารเวลาวัยสุข	23	16	1,175	N/A*
ธนาคารเวลาปันสุข	40	10	4,608	4
ธนาคารเวลา YoungHappy	50	0	1,818	0

ที่มา: รวบรวมข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ธนาคารเวลาตลาดน้อยและโชฎ๊กมีการรวมกันเป็นธนาคารเวลาเดียวกัน ธนาคารเวลาเลิศสุขสมและคลองลัดภาซีได้รับการสนับสนุนจากภาคีจัดตั้งอย่างต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลทั้ง 4 ส่วนข้างต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลปัจจัยที่สำคัญที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารเวลาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 เสาหลัก ดังนี้

เสาที่ 1 โครงสร้างพื้นฐานของธนาคารเวลา

ความเข้มแข็งของธนาคารเวลา เป็นผลมาจากการมีโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกัน และ/หรือกลุ่มคนที่มีความสนิทสนมกันอยู่ก่อนแล้วมารวมตัวกัน (ปรากฏใน 9 จาก 13 ธนาคารเวลาที่ศึกษา¹³) พบว่าการมีชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมด้วยกันได้ดีกว่า เพราะมีความไว้วางใจกัน การเป็นคนในชุมชนเดียวกันทำให้สมาชิกอะลุ่มอล่วยกัน สามารถพูดคุยกันได้ สามารถตกลงกันได้ สามารถแก้ไขความขัดข้องใจกันได้ง่าย

2. การขับเคลื่อนด้วยคณะกรรมการธนาคารเวลาที่มีความเข้มแข็ง นั้นหมายถึง คณะกรรมการมีหน้าที่ในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน กระตุ้นกิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ต้องไม่มีภารกิจอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่

¹³ คำว่า “ปรากฏ” ในที่นี้ หมายถึง ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ตามผลการสำรวจปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา ซึ่งจะวิเคราะห์ปัจจัยที่สำคัญในระดับที่สูงไม่เกิน 3 อันดับเท่านั้น นั่นคือ ปัจจัยดังกล่าวต้องปรากฏในธนาคารเวลานั้นๆ และต้องมีความสำคัญมาพื่อประสิทธิภาพและความสำเร็จของธนาคารเวลา

สามารถขับเคลื่อนธนาคารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ คอยแก้ไขปัญหาและข้อพิพาทขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนไม่มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการจนเกิดการเสียมดุลในการทำงาน (ปรากฏใน 7 ธนาคารเวลาที่ศึกษา)

3. การสนับสนุนจากองค์กรในพื้นที่เข้ามาช่วยในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การให้พื้นที่ดำเนินการ การสนับสนุนค่าสาธารณูปโภค การให้บุคลากรมาช่วยขับเคลื่อนธนาคารเวลา และการสนับสนุนการจัดหาแหล่งทุน (ปรากฏใน 4 ธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา) และ

4. การสนับสนุนจากภาคีจัดตั้งธนาคารเวลาที่เข้ามาช่วยหนุนเสริมและช่วยขับเคลื่อนการทำงาน (ปรากฏใน 5 ธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา) โดยบทบาทที่สำคัญของภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานเกี่ยวกับธนาคารเวลา การสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา (10 ขั้นตอน) และการสนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคารเวลา

คณะผู้วิจัยพบว่า มีรูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลาอยู่ 2 รูปแบบ คือ การจัดตั้งธนาคารเวลาแบบเคร่งครัด คือ การกำหนดหลักการธนาคารเวลาตามปรัชญาของธนาคารเวลาครบ 5 ข้อ และดำเนินการโดยปรับปรุงแนวทางดำเนินการให้น้อยที่สุด เช่น ธนาคารเวลาชมภูจะเน้นการดำเนินการในลักษณะนี้ จะมีการปรับเปลี่ยนแนวทางดำเนินการแค่เฉพาะการนับเวลาจาก “ชั่วโมง” ให้เป็นการนับเวลาแบบ “กิจกรรม” ในขณะที่อีกหนึ่งรูปแบบก็คือ การกำหนดให้หลักการและแนวทางดำเนินการให้ยืดหยุ่นตามแต่ละกลุ่มธนาคารเวลาต้องการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับธนาคารเวลาของตนเอง เช่น ธนาคารเวลาเลิศสุขสม และธนาคารเวลาคลองลาดภาชี จะพบว่าสมาชิกอาจจะไม่สะดวกเวลา หรือ กิจกรรมในธนาคารเวลาจะสามารถไปดูแลคนที่ไม่ใช่สมาชิก หรือไม่ดูแลองค์กรอื่นๆ ได้ รวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ของธนาคารเวลาก็เป็นการให้คนในกลุ่มตัดสินใจกันเอง โดยความเห็นของคณะผู้วิจัยพบว่าทั้งสองวิธีการสามารถใช้เป็นรูปแบบในการสนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลาของภาคีเครือข่ายได้ทั้งคู่

การหนุนเสริมการขับเคลื่อนธนาคารเวลาของภาคีเครือข่าย แบ่งได้เป็น การสนับสนุนให้คำปรึกษาและพาไปดูงานที่ธนาคารเวลาอื่นๆ (ปรากฏใน 3 ใน 13 ธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา) และการเข้ามาเป็นสมาชิก และ/หรือ ร่วมขับเคลื่อนธนาคารเวลาในรูปแบบของ การให้เงินสนับสนุนการดำเนินงานเป็นพิเศษ หรือ การเข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน หรือ การเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะสมาชิก (ปรากฏใน 5 ใน 13 ธนาคารเวลาที่ทำการศึกษา)

เสาที่ 2 สมาชิก

สมาชิกเป็นกลุ่มเป้าหมายของธนาคารเวลาที่ดำเนินกิจกรรม พบปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ คือ

1. ปัญหาสมาชิกไม่เข้าใจปรัชญาของธนาคารเวลา พบใน 5 จาก 13 ธนาคารเวลา พบว่าสมาชิกบางส่วนที่เข้ามาสมัครไม่ตอบสนองต่อการทำประชุม/การทำกิจกรรมของธนาคารเวลา สมาชิกมีการสะสมเวลาเพียงฝ่ายเดียวแต่ไม่ยินดีที่จะเป็นฝ่าย “รับ” การบริการ สมาชิกไม่ให้ความสำคัญของเวลาในฐานะการเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนที่สำคัญ สมาชิกบางคนยังไม่เข้าใจแม้แต่ระบบการคิดคะแนนที่ใช้ในธนาคารเวลาของตนเอง ในขณะที่บางธนาคารเวลามีการนำเอาเงินหรือสิ่งของมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

2. โครงสร้างอายุของกลุ่มสมาชิก พบว่า ธนาคารเวลาที่มีทั้งที่มีสมาชิกเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ มีกลุ่มที่มีสมาชิกวัยทำงานและกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มที่มีสมาชิกทุกช่วงวัย และกลุ่มที่มีเฉพาะนักศึกษา ความหลากหลายของอายุสมาชิกมีความสำคัญ คือ ทำให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรม เนื่องจากทักษะที่คนในหลากหลายช่วงวัยจะมีความหลากหลายของทักษะมากกว่า จึงทำให้เกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่มากกว่าได้ เช่น ผู้สูงอายุสอนเด็กทำกระทง ส่วนเด็กสอนผู้ใหญ่ใช้งานมือถือ Application แต่ในขณะเดียวกันก็พบข้อจำกัด เช่น สมาชิกวัยทำงานจะเข้าร่วมได้เฉพาะช่วงที่ไม่ได้ทำงาน สมาชิกอาจจะติดภารกิจด่วนทำให้ต้องยกเลิกกิจกรรมที่ตกลงกันไว้ก่อนได้

สำหรับธนาคารเวลาที่มีสมาชิกเพียงกลุ่มอายุเดียว พบปัญหาในแง่ของความยั่งยืนในระยะยาว การหาคนรุ่นใหม่มาให้บริการคนรุ่นเก่า ซึ่งเกิดขึ้นไม่เฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่กลุ่มนิสิตเมื่อเรียนจบก็แยกย้ายไปคณะที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกับนิสิตกลุ่มต่อไปได้ สำหรับธนาคารเวลาที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ พบว่าสมาชิกบางส่วนมีปัญหาสุขภาพทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมธนาคารเวลาได้

เสาที่ 3 การจัดตั้งธนาคารเวลาและขับเคลื่อนธนาคารเวลา

การจัดตั้งธนาคารเวลาและขับเคลื่อนธนาคารเวลา มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ

1. รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลา

รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สามารถอธิบายถึงความสำเร็จของธนาคารเวลาได้ ธนาคารเวลาที่จัดตั้งอยู่ในเครือข่ายชุมชน (ปรากฏใน 7 จาก 13 ธนาคารเวลาที่ศึกษา) มักจะมีความเข้มแข็งในโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ ชุมชนเข้มแข็งตั้งแต่ก่อนเริ่มจัดตั้งธนาคารเวลา ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงสร้างพื้นฐานของธนาคารเวลาที่สำคัญ

นอกจากนี้ ในพื้นที่เครือข่ายชุมชนบางแห่งยังมีความเข้มแข็งอื่นๆ ที่หนุนเสริมการจัดตั้งธนาคารเวลา บางชุมชนมีคณะกรรมการชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชนอยู่แล้ว บางธนาคารเวลา มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงาน/องค์กรอื่นๆ ด้วย ทำให้โครงสร้างพื้นฐานของธนาคารเวลาที่มีความเข้มแข็งถึง 3 องค์ประกอบ อีกทั้งบางชุมชนยังมีช่องทางในการหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนเพิ่มเติมซึ่งช่วยเอื้ออำนวยในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาอีกด้วย

ข้อดีของธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนกลุ่มเครือข่ายชุมชนก็คือ มีความเป็นไปได้ว่าคณะกรรมการเวลา จะมีภารกิจที่ต้องดูแลจำนวนมากทำให้ไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนธนาคารเวลาได้อย่างเต็มที่ บางพื้นที่อาจจะมองธนาคารเวลาในเชิงทดลอง คือ การทดลองประยุกต์ใช้ว่ามีความเหมาะสม เป็นประโยชน์กับชุมชนหรือไม่ ซึ่งควรจะปรับใช้ต่อไปในระยะยาวหรือควรยุติบทบาทของธนาคารตามความเหมาะสม บางพื้นที่อาจจะมองธนาคารเวลาว่าเป็นหนึ่ง “กิจกรรม” ที่เข้ามาช่วยหล่อเลี้ยง ขับเคลื่อนความร่วมมือในชุมชนระยะสั้น เพราะชุมชนต้องการเงิน/งบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชนอยู่แล้ว

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนองค์กร (ปรากฏใน 3 จาก 13 ธนาคารเวลาที่ศึกษา) มีจุดแข็งอยู่ที่การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในพื้นที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ทำให้สามารถจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาได้อย่างราบรื่น และมีจุดแข็งอยู่ที่กิจกรรมที่แลกเปลี่ยนมักจะเป็นกิจกรรมที่ผูกโยงกับองค์กรที่สนับสนุนการจัดตั้งธนาคารเวลา จึงมีกิจกรรมที่พร้อมที่จะให้สมาชิกได้เข้าไปดำเนินการอยู่แล้ว ซึ่งเหตุผลนี้สามารถใช้อธิบายข้อมูลการสะสมเวลาจำนวนมากที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนองค์กรได้

ข้อดีของธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนองค์กร ก็คือ ธนาคารเวลาที่มีความเสี่ยงที่จะล้มไปพร้อมๆกันกับเครือข่ายองค์กร หากองค์กรมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการ หรือมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการสนับสนุนธนาคารเวลา ก็มีความเสี่ยงที่ธนาคารเวลาจะได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากและอาจจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

ข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือ คณะผู้วิจัยพบว่าธนาคารเวลาในกลุ่มนี้ ดำเนินกิจกรรมกับสมาชิกที่ไม่ใช่คนในธนาคารเวลา จึงไม่ใช่รูปแบบการแลกเปลี่ยน “เวลา” ตามนิยามของธนาคารเวลาที่เคร่งครัด ทำให้สมาชิกในธนาคารเวลาที่มีความกังวลใจว่าเวลาที่สะสมไปจะสามารถเบิกใช้ได้ในอนาคตจริงหรือไม่? คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการที่สมาชิกธนาคารเวลาที่มีการแลกเปลี่ยน “เวลา” กันในธนาคารเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะของสมาชิกแต่ละคน จะทำให้สมาชิกเห็นและเชื่อได้ว่าการ “เบิก” เวลาสามารถทำได้จริง ซึ่งต่างจากกรณีที่มีการช่วยเหลือกลุ่มคนที่ไม่ใช่สมาชิกธนาคารเวลา หรือการช่วยเหลือสังคม ที่สมาชิกยังไม่เคยได้เห็นการ “เบิก” เวลาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกด้วยตัวเองเท่าใดนัก

การจัดตั้งธนาคารเวลาบนเครือข่ายทางสังคมที่มีมาอยู่ก่อนแล้ว (ปรากฏใน 3 จาก 13 ธนาคารเวลาที่ศึกษา) เป็นการกำหนดกลุ่มสมาชิกจากกลุ่มสังคมเครือข่ายที่ไม่ใช่เครือข่ายชุมชน แต่เชื่อมโยงกันด้วยกิจกรรมที่มีความสนใจคล้ายคลึงกัน ธนาคารเวลากลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดกันแต่อาจจะไม่เข้มแข็งเท่ากับเครือข่ายชุมชนแบบกลุ่มแรก แต่สมาชิกก็มีความไว้วางใจกันในระดับหนึ่งด้วยความที่แต่ละคนมีความสนใจที่คล้ายคลึงกัน กิจกรรมที่เกิดขึ้นก็มักจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้โดยง่ายด้วยเช่นกัน เพราะเป็นการคัดเลือกกลุ่มคนจากเครือข่ายที่มีอยู่ก่อนแล้ว จึงเป็นกลุ่มคนที่สนิทกัน หรือมีความสนใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเป็นพื้นฐาน

จุดด้อยของธนาคารเวลาบนเครือข่ายสังคม ก็คือ ความสนใจในกิจกรรมร่วมกันอาจจะเป็นกิจกรรมที่ “แลกเปลี่ยน” เวลาตามนัยยะของธนาคารเวลา คือ สมาชิกช่วยเหลือกันและกัน หรือเป็นกิจกรรมที่ช่วยบุคคลอื่น หรือเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (แบบชั้นเรียน) หรือเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมก็ได้ ซึ่งหากไม่ใช่กิจกรรมในกลุ่มที่สมาชิกช่วยเหลือกันและกันก็จะนำไปสู่ประเด็นปัญหาเรื่องความยั่งยืนในลักษณะเดียวกันกับธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนองค์กร นอกจากนี้ การแลกเปลี่ยนในกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกันยังสะท้อนว่าธนาคารเวลาต้องมีการสร้างกิจกรรมใหม่ๆ ขึ้นเพื่อให้สมาชิกมีความสนใจ ซึ่งอาจจะพบว่าสมาชิกบางคนอาจจะไม่ได้สนใจในกิจกรรมใหม่ๆ ก็ได้ พร้อมๆกันนี้ หากสมาชิกหมดความสนใจในกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนก็จะทำให้สมาชิกมีความ Active ลดลง ซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนของธนาคารเวลาเช่นเดียวกัน

ธนาคารเวลาที่ตั้งบนเครือข่ายทางสังคมยังมีแนวโน้มที่จะต้องมีการใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมของธนาคารเวลาที่สูงกว่าธนาคารเวลาอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกัน (เช่น ค่าเดินทางไปเรียน) หรือค่าเดินทางจากการที่สมาชิกมักจะอยู่ห่างไกลกันไม่ได้อยู่ใกล้กันแบบในชุมชน เป็นต้น

ท้ายที่สุด การขับเคลื่อนธนาคารเวลาบนเครือข่ายสังคมอาจจะต้องการการขับเคลื่อนจากผู้ดูแลเครือข่ายสังคมในระดับที่สูง เนื่องจากการขับเคลื่อนต้องมีการเชื่อมโยงคัดเลือกกลุ่มคนจากในเครือข่าย จึงต้องเข้าถึงฐานข้อมูลและช่องทางการสื่อสารของเครือข่าย นอกจากนี้ การที่สมาชิกอยู่ห่างไกลกันทำให้ต้องการการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกผ่านเครือข่าย IT และการทำฐานข้อมูล ตลอดจนการกำหนดกิจกรรม/การสร้างกิจกรรมเพื่อตอบสนองความสนใจของสมาชิกธนาคารเวลาอีกด้วย

2. แหล่งเงินสนับสนุน

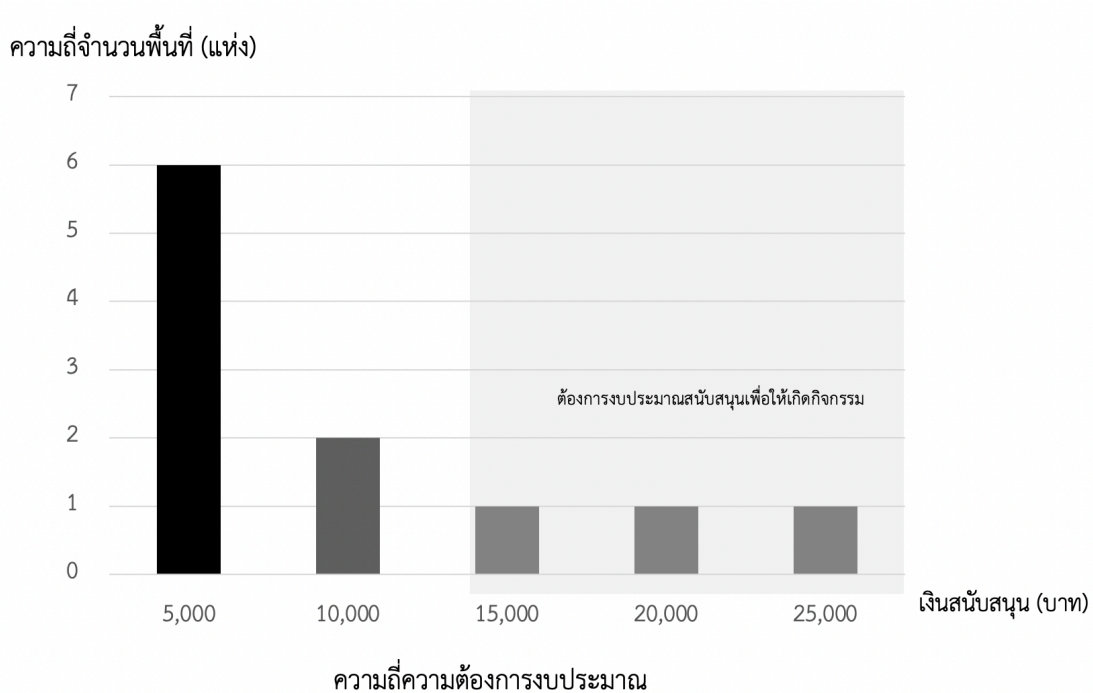
ปฏิเสธไม่ได้ว่าการจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลาจะมีค่าใช้จ่ายโดยตรงและทางอ้อมมาเกี่ยวข้องไม่มากนักน้อย การจัดตั้งธนาคารเวลาต้องมีการจัดประชุมไม่น้อยกว่า 2-3 ครั้งเพื่อที่จะประชุมให้ข้อมูลเกี่ยวกับธนาคารเวลาและประชุมจัดตั้งธนาคารเวลา คณะกรรมการธนาคารเวลาต้องทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการ

ขับเคลื่อนธนาคารเวลา บางส่วนต้องแบ่งเวลาส่วนตัวมาใช้ในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา บางส่วนต้องใช้ทักษะเฉพาะในการจัดการระบบสะสมคะแนน บันทึกคะแนน การทำกิจกรรมของสมาชิกต่างก็มีค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วม ไม่ว่าจะเป็นค่าเดินทางมาประชุม ค่าน้ำมันรถเพื่อเดินทางไปเป็นเพื่อนสมาชิกที่ป่วย ค่าครุภัณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมรวมถึงค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ภาระในส่วนนี้บางส่วนได้ถูกแบกรับโดยองค์กรที่เข้ามาสนับสนุน (ปรากฏใน 7 ใน 13 ธนาคารเวลา) บางส่วนธนาคารเวลามีความสามารถในการขอกุณภายนอกมาสนับสนุน (ปรากฏใน 3 ใน 13 ธนาคารเวลา) คณะผู้วิจัยพบว่า มีธนาคารเวลา 5 แห่งที่ระบุว่า การขาดทุนสนับสนุนกิจกรรมเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ท้ายที่สุด ภาระส่วนนี้ที่เหลือนักจะตกอยู่กับสมาชิกธนาคารเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม หรือคณะกรรมการธนาคารเวลา

ผลการสำรวจความต้องการเงินสนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคารเวลา พบว่า ธนาคารเวลาที่ต้องการการขับเคลื่อนกระบวนการธนาคารเวลาแบบปกติ ที่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายพื้นฐานในการขับเคลื่อนธนาคารเวลา เช่น เงินอุดหนุนพนักงาน IT การสนับสนุนการจัดประชุมประชาคมสมาชิกธนาคารเวลา ค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค จะต้องการเงินสนับสนุนประมาณ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่ธนาคารเวลาที่ต้องการการขับเคลื่อนในส่วนของกิจกรรมด้วย อาจต้องการเงินสนับสนุนมากถึง 15,000-25,000 บาทต่อเดือน ซึ่งเงินส่วนเกินจะรวมค่าเดินทาง ค่าจ้างผู้ฝึกสอน และค่าอุปกรณ์/สิ่งของในการดำเนินกิจกรรม

รูปที่ 5-1 แสดงความต้องการเงินสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนธนาคารเวลา

ที่มา: สํารวจข้อมูลและประเมินผลโดยคณะผู้วิจัย

3. ระยะเวลาในการจัดตั้งธนาคารเวลา

ระยะเวลาในการจัดตั้งธนาคารเวลา มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของธนาคารเวลาเช่นเดียวกับการหว่านพืชเพื่อให้เกิดดอกผล เนื่องจากธรรมชาติของธนาคารเวลาในงานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างกันไม่ใช่เมล็ดพันธุ์เดียวกัน จึงไม่สามารถที่จะบ่งชี้แบบเด็ดขาดได้ว่าควรจะให้เวลาในการจัดตั้งธนาคารเวลามากน้อยเพียงใด

คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาค้นพบว่าธนาคารเวลาที่มีแนวโน้มจะเกิดความยั่งยืนมีอยู่ 4 ธนาคารเวลา ซึ่งในกลุ่มนี้ 3 ธนาคารเวลาจะใช้เวลาในการจัดตั้งประมาณ 8-12 เดือน ในขณะที่มี 1 ที่ที่จะใช้เวลามากกว่า 12 เดือน

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการตั้งธนาคารเวลาที่สมควรจะให้เวลาในการจัดตั้งที่เหมาะสม คือ ไม่น้อยจนเกินไปจนธนาคารเวลายังไม่เป็นรูปร่างก็ถอนการดูแลออกเสียก่อนและไม่มากจนเกินไปจนกลายเป็นการปกป้องที่เกินความพอดี กลายเป็นธนาคารเวลาไม่สามารถที่จะยืนได้ด้วยตัวเอง จากหลักคิดนี้ทำให้การจัดตั้งธนาคารเวลาทั่วไปควรจะใช้เวลาประมาณ 8-12 เดือน ในขณะที่ธนาคารเวลาที่มีประเด็นการขับเคลื่อนเฉพาะ

เท่านั้นที่ควรจะมีการช่วยเหลือเพิ่มเติมมากกว่านั้น เช่น ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก แต่ภาคีจัดตั้งไม่ควรจะเข้ามาเป็นผู้ขับเคลื่อนธนาคารเวลาไปด้วยกันในช่วงเวลาดังกล่าว

4. กลไกการติดตามและประเมินผล

กลไกการติดตามประเมินผล เป็นกลไกกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการทำกิจกรรมในธนาคารเวลา ในด้านหนึ่ง ธนาคารเวลาที่ได้รับเงินสนับสนุนจะมีหน้าที่ในการตอบสนองต่อผู้ให้ทุนสนับสนุนตามสัญญา จึงต้องให้ความร่วมมือในการผลักดันกิจกรรมให้เกิดขึ้นตามเป้าหมาย

ในอีกด้านหนึ่ง การใช้กลไกติดตามและประเมินผลก็อาจจะเป็นภาระทางใจที่ต้องตอบสนองเพื่อไม่ให้รู้สึกผิดที่ได้รับการสนับสนุนมาแล้ว และ “ต้อง” ดำเนินกิจกรรมให้เกิดขึ้นให้ได้แม้ว่าธนาคารเวลาอาจจะไม่ใช่เครื่องมือที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในกลุ่มก็ตาม

ในแง่นี้ คณะผู้วิจัยพบความเสี่ยงในการใช้กลไกการติดตามและประเมินผลที่เน้นที่ผลลัพธ์ตามเป้าหมายมากเกินไป บางธนาคารเวลาให้ข้อมูลว่าสมาชิกหลายคนไม่ได้ให้ความสำคัญของการสะสม “เวลา” แต่ต้องถูกบังคับให้สะสม “เวลา” เพราะต้องทำตาม KPI บางธนาคารเวลามีความสับสนที่จะสร้างการแลกเปลี่ยน “กิจกรรม” ที่เพื่อ เป็นการสะสมคะแนนแต่เพียงฝ่ายเดียว และมีความสับสนที่จะไม่สามารถเบิกมาใช้ได้ในอนาคต

5.2 อภิปรายการพัฒนาธนาคารเวลาเพื่อตอบโจทย์สังคมไทยในระยะยาว

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญอย่างน้อย 6 ด้าน คือ

1. คนไทยจะมีอายุขัยเฉลี่ยที่ยืนยาวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านสาธารณสุข ทาง การแพทย์ รวมไปถึงการป้องกันโรคที่ตีมากขึ้น ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นจาก 75 ปี ไปเป็น 80-98 ปี (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2562)

2. โครงสร้างประชากรไทยจะมีผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงขึ้น จากปี 2564 ที่มีประชากรสูงอายุจำนวน 13.24 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 จะเพิ่มขึ้นเป็น 17.87 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 27 ในปี 2570

และจะมีประชากรสูงอายุ 22.1 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33 ในปี 2579 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ, 2018)

3. ประชากรที่เข้าสู่วัยเกษียณอายุโดยส่วนใหญ่จะมีเงินออมที่ไม่พอใช้ในยามเกษียณ ซึ่งสะท้อนจาก
ผลการสำรวจจากหลากหลายสถาบัน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) และ ธนาคารออมสิน (2565)
โดยผลการประเมินของทั้งสองสถาบันให้ข้อมูลว่าประมาณร้อยละ 60-80 ของประชากรที่เข้าสู่วัยเกษียณมี
ความพร้อมในด้านการออมเงินให้ถึงระดับที่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตในยามเกษียณอายุ

4. ประชากรสูงอายุมีแนวโน้มจะเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงในระดับที่สูงขึ้น โดยในอดีตความ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติจะเกิดจากอายุขัยเฉลี่ยที่ไม่เท่ากันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ทำให้
ผู้สูงอายุฝ่ายหญิงที่แม้ว่าจะมีคู่ครองจะต้องอยู่คนเดียวเพราะคู่ครองมีแนวโน้มที่จะเสียชีวิตไปก่อน 5-10 ปี
ความเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะมาจากหลายกรณี ได้แก่ สัดส่วนคนที่ไม่คู่ครองเพิ่มสูงขึ้น สัดส่วนครอบครัวที่
ไม่มีบุตรหลานเพิ่มสูงขึ้น สัดส่วนครอบครัวที่มีบุตรหลานจำนวนน้อยคน ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัว
แบบเดิมที่มีจำนวนสมาชิกจำนวนมากได้มีจำนวนสมาชิกน้อยลง โครงข่ายความช่วยเหลือในครอบครัวจึงมี
จำกัดลงมากกว่าเดิมและทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น

5. ประชากรสูงอายุที่มีอายุยืนยาวมากยิ่งขึ้น จึงมีโอกาสมะมีความต้องการที่จะใช้ชีวิตที่หลากหลาย
มากยิ่งขึ้น ในอดีตนั้น ผู้สูงอายุอาจจะมียุทธศาสตร์สำคัญในการดูแลบุตรหลาน การออกกำลังกายเดินเล่นใน
หมู่บ้าน หรือเข้าร่วมกิจกรรมเช่น โยคะกลุ่ม รวมไปถึงการเข้าวัดเข้าวา แต่ในปัจจุบันนั้น เวลาที่เพิ่มขึ้น
มหาศาล และบทบาทใหม่ๆ ที่อาจจะหายไป เช่น ครอบครัวไม่มีบุตรหลานจึงเป็นช่องว่างในแง่ของการสร้าง
กิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะทำในสิ่งที่ตนเองอย่างทำ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสร้างคุณค่าของ
ผู้สูงอายุให้กับสังคมมากขึ้น

6. แรงบีบคั้นของทุนนิยมมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น สังคมโลกกำลังใช้คุณค่าของเงินเป็นมาตรฐานใน
การวัดคุณค่าความเป็นคน ทำให้คนมีความไม่เท่าเทียมกัน ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เบียดขับด้วยค่าคนที่
ไม่มีเงิน ไม่มีทรัพย์สินสมบัติให้ห่างไกลจากสังคม ทอดทิ้งให้เขาเหล่านี้ต้องจำทนรับสภาพความเป็นอยู่อย่างโดด
เดี่ยว หรือตามแต่ความกรุณาของผู้ที่มีจิตสาธารณะจะเข้ามาช่วยเหลือ

ในความเห็นของคณะผู้วิจัย ทางออกที่ยั่งยืน คือ การสร้างเครือข่ายสังคมที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบ
แน่น มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงจะเป็นทางออกที่ตอบสนองต่อความท้าทายข้างต้นอย่างยั่งยืน

เครือข่ายทางสังคมที่แน่นหนาควรจะต้องมีคุณลักษณะอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. รู้จักกัน เป็นพื้นฐานขั้นแรกของเครือข่ายสังคม คือ คนในเครือข่ายจะต้องรู้จัก มีการแนะนำตัวกัน
2. เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน คือ การตระหนักรู้ถึงการอยู่ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย และความพยายามในการปรับตัวเข้าหากันอย่างเหมาะสม
3. ทำกิจกรรมร่วมกัน คือ การหาจุดร่วมเพื่อสร้างความสนิทสนมมากยิ่งขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมที่มีความสนใจแบบเดียวกันเป็นเครื่องมือ
4. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไปมาหาสู่ คือ สังคมที่พัฒนาในระดับที่สมาชิกเริ่มมีความสนิทกับมากยิ่งขึ้น มีการพบปะกัน มีการไปมาหาสู่กัน และเริ่มมีการแบ่งปันกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์
5. ดูแลซึ่งกันและกัน คือ ระดับที่สมาชิกเริ่มยกระดับความสัมพันธ์คล้ายกับเป็นคนในครอบครัว จึงเข้าไปช่วยเหลือกันและกันในยามเกิดปัญหา
6. มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือสังคม คือ การรวมตัวกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับบุคคลที่สาม เป็นการพัฒนาเครือข่ายที่มองไปไกลกว่าประโยชน์ของสมาชิกเฉพาะในเครือข่าย แต่ต่อยอดไปยังคนกลุ่มอื่นๆ ที่อาจจะอยู่ในสังคม/ชุมชนเดียวกัน แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกเครือข่ายของตน
7. พึ่งพาอาศัยกันยามวิกฤติ คือ การรวมตัวกันของทั้งชุมชนเพื่อแก้ไขภัยคุกคามที่เข้ามาในชุมชน เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด รวมไปถึงการร่วมกันพัฒนาชุมชนที่เติบโตไปพร้อมๆ กันแบบไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

การจะสร้างเครือข่ายสังคมที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ข้างต้นนั้น สามารถดำเนินการได้โดยใช้เครื่องมือหลากหลายรูปแบบ เช่น การวางโต๊ะและอุปกรณ์หมากกระดานเอาไว้ใจกลางชุมชน ก็สามารถเป็นจุดเริ่มที่ทำให้คนในชุมชนรู้จักกัน ทำกิจกรรมร่วมกันได้ หรือ การให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมแก้หัวหน้าชุมชน และให้คนในชุมชนเลือกว่าจะเอาเงินดังกล่าวไปทำกิจกรรมอะไร ก็สามารถกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมในชุมชนได้เช่นเดียวกัน หากแต่เครื่องมือที่ใช้กันอยู่โดยมากมักจะมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น หรือสามารถสร้างความสัมพันธ์ได้ในระดับที่สูงแต่อาจจะไม่ต่อเนื่อง ความสัมพันธ์อาจจะสิ้นสุดตามเม็ดเงินกิจกรรมที่เข้าไปสนับสนุน

ในความเห็นของคณะผู้วิจัยพบว่าธนาคารเวลาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถตอบโจทย์และสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายสังคมได้ครบทั้ง 7 ระดับ จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายสังคมที่ตอบสนองต่อความท้าทายของสังคมสูงวัยได้อย่างครบถ้วน

ข้อมูลจากการสำรวจลงพื้นที่ธนาคารเวลา พบว่า ธนาคารเวลามีพัฒนาการในการช่วยสร้างความสัมพันธ์ในสังคมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนทักษะความชำนาญช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนหนึ่งอาจจะมีทักษะซ่อมแซม อีกคนหนึ่งอาจจะชอบทำสวย อีกคนหนึ่งอาจจะมีความสามารถในการตัดผมก็สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกันและกันได้ สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างช่วงอายุ เด็กรุ่นใหม่ที่เก่งเทคโนโลยีสามารถสอนผู้ใหญ่ให้ใช้งาน App มือถือได้ ในขณะที่ผู้ใหญ่ที่เติบโตมากับวัฒนธรรมดั้งเดิมก็สามารถสอนสมาชิกให้ลงทะเบียนในงานลอยกระทงได้ ธนาคารเวลาบางแห่งมีประโยชน์ในการสร้างความมีจิตสาธารณะให้กับนิสิต/นักศึกษา ทำให้เกิดความรู้สึกสละมิตที่ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ให้กับสังคม ไม่ใช่จะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนตามวิถีทางแห่งทุนนิยมสมัยใหม่ ธนาคารเวลาบางแห่งช่วยยกระดับกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านปริมาณและเชิงคุณภาพของการบริการ เช่น การช่วยเหลือ ดูแล ให้กำลังใจผู้สูงอายุ/ผู้ป่วยติดเตียง บางธนาคารเวลานำไปสู่การสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะด้าน เช่น กลุ่มที่สนใจทำโยคะ ทำเกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยว บางธนาคารเวลาช่วยขยายผลการสร้างเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ สมาชิกธนาคารเวลายังมีการช่วยเหลือดูแลกันและกัน ช่วยพาและไปเป็นเพื่อนสำหรับสมาชิกที่ต้องไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล เวลาติดธุระก็เชื่อใจกันสามารถฝากดูแลเด็ก หรือสัตว์เลี้ยงให้กันได้ ธนาคารเวลาบางแห่งยังพัฒนาไปสู่กลไกการช่วยเหลือวิกฤติในชุมชน เช่น ในช่วงโควิด-19 ได้มีการแบ่งพื้นที่เพื่อรองรับผู้ป่วยช่วยไม่ให้ไวรัสเกิดการแพร่กระจายหากอาศัยในครัวเรือน และมีเพื่อนสมาชิกเวียนไปถามไถ่อาการ ส่งอาหารช่วยเหลือกัน

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในเชิงปริมาณหรือการคิดคำนวณตัวเลข จะพบว่า ธนาคารเวลาในประเทศไทยยังอยู่ในขั้นตอนพัฒนาขั้นแรก โดยธนาคารเวลาถูกจัดตั้งมาไม่นานเมื่อเทียบกับต่างประเทศที่มีการจัดตั้งแล้วเป็นหลักสิบปี ดังนั้น คุณค่าที่เกิดขึ้นจากธนาคารเวลาที่ค้นพบผ่านการคำนวณต่างๆ จึงจะยังจำกัดอยู่แต่ในช่วงแรกนี้เท่านั้น ทำให้ผลการศึกษาอาจจะสะท้อนว่าบางธนาคารเวลาอาจจะ(ยัง)ไม่มีความคุ้มค่าตามผลการประเมินคุณค่าทางสังคม (SROI) แต่กระนั้น สิ่งที่ควรจะให้ความสำคัญ คือ ประเด็นในแง่ของความยั่งยืนของธนาคารเวลาที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ชีวิตคุณค่าได้อย่างแท้จริงว่าธนาคารเวลาที่สร้างขึ้นสามารถพัฒนาไปสู่

การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนได้ครบตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายของสังคม
สูงวัยได้ดีพอหรือไม่?

ในแง่นี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสะท้อนความท้าทายที่ธนาคารเวลาของ สสส. กำลังเผชิญ เพื่อที่จะ
พัฒนาการต่อให้เป็นธนาคารเวลาที่สมบูรณ์ต่อไปในอนาคต ความท้าทายที่เกิดขึ้นจะวิเคราะห์จากขั้นตอน
การขับเคลื่อนธนาคารเวลา ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1. Introduction หมายถึงการให้ความรู้
เรื่องธนาคารเวลา และหาพื้นที่ที่เหมาะสม 2. Set-up หมายถึง การจัดตั้งกลุ่มธนาคารเวลา รับสมาชิก ตั้ง
คณะกรรมการ กำหนดกิจกรรม กำหนดกฎเกณฑ์และกฎระเบียบต่างๆ ที่ใช้ในธนาคารเวลา 3. Operation
หมายถึง การดำเนินงานธนาคารเวลาในภาคปฏิบัติ สมาชิกมีการสะสมเวลาผ่านการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่ง
กันและกัน 4. Spin-off เป็นช่วงที่ธนาคารเวลาเริ่มดำเนินงานด้วยตนเองเป็นหลัก บทบาทของภาคีสนับสนุน
จัดตั้งธนาคารเวลาและสสส. ค่อยๆ ลดลง

อย่างไรก็ดี ในส่วนของ Operation คณะผู้วิจัยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาที่เข้าไปสำรวจ
มักจะเป็นปัญหาเล็กน้อยที่ เช่น การกำหนดชั่วโมงการให้บริการเทียบกับคะแนนที่เป็นเวลาสะสม จึงเป็น
ปัญหาที่สามารถแก้ไขกันเองได้ภายในธนาคารเวลา สำหรับประเด็นความท้าทายอื่นๆ สามารถสรุปประเด็น
ความท้าทายได้ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพของธนาคารเวลา

รูปแบบการจัดตั้งธนาคารเวลา สามารถกระทำได้ 2 แบบ คือ การจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบเข้มงวด
เคร่งครัดตามต้นแบบของ “ต่างประเทศ” หรือก็คือ สะท้อนทั้ง 5 มิติของปรัชญาธนาคารเวลา และการจัดตั้ง
ธนาคารเวลาในรูปแบบผ่อนคลายเป็น การนำเอาต้นแบบของ “ต่างประเทศ” มาประยุกต์ใช้ตามแต่คนในธนาคาร
เวลาจะเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะไปในรูปแบบใด

คณะผู้วิจัยพบว่าหากจำกัดการพัฒนาธนาคารเวลาเฉพาะแบบที่เข้มงวด การจัดตั้งธนาคารเวลาจะทำ
ได้อย่างจำกัด เนื่องจากคนในแต่ละพื้นที่จะมีความต้องการที่แตกต่างกัน ทำให้การตั้งธนาคารเวลาโดยเน้น
รูปแบบที่เข้มงวดจะไม่สามารถจูงใจให้คนที่ไม่ได้มีความต้องการตรงกันเข้าร่วมได้ ทำให้ธนาคารเวลาที่ถูก
จัดตั้งขึ้นมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนจำกัด และมักจะมีสมาชิกที่จำกัดตามไปด้วย แต่ธนาคารเวลาที่มีรูปแบบ
เฉพาะที่เข้มงวดก็จะมีจุดเด่น คือ คุณค่าของธนาคารเวลาจะสอดคล้องกับปรัชญาของธนาคารเวลา ซึ่งนำไปสู่
เครือข่ายชุมชนที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างครบถ้วนตามที่พึงประสงค์

การเปิดโอกาสให้ธนาคารเวลาถูกจัดตั้งในรูปแบบที่ผ่อนคลายมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ธนาคารเวลาสามารถเกิดขึ้นได้มากกว่ากรณีแรก หากแต่ก็นำไปสู่ความท้าทายในการพัฒนาธนาคารเวลาไปสู่เครือข่ายชุมชนที่ดูแลซึ่งกันและกันอย่างสมบูรณ์ได้ในระยะยาว จึงต้องมีการติดตาม ให้การสนับสนุนและผลักดันการพัฒนาธนาคารเวลาอย่างต่อเนื่องมากกว่ากรณีแรก

การปรับเปลี่ยนปรัชญาธนาคารเวลาบางส่วนอาจจะไม่กระทบกับภาพรวมของการบริหารจัดการธนาคารเวลามากนัก เช่น การอนุญาตให้สมาชิกบางคนไม่จำเป็นต้องสะสมเวลาในการทำกิจกรรม หรือสมาชิกบางคนสามารถบริจาคเงิน/สิ่งของเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมแทนการทำกิจกรรมด้วยตนเอง หรือการแลกเปลี่ยนคะแนนเป็นเงิน/สิ่งของที่ได้รับการบริจาค/ประกาศนียบัตร เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม การปรับเปลี่ยนปรัชญาธนาคารเวลาบางส่วนอาจจะกระทบกับภาพรวมการบริหารจัดการธนาคารเวลามาก ตัวอย่าง เช่น ธนาคารเวลาที่มีการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียม คือ มีสมาชิกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ให้บริการและสะสมเวลาจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันมีอีกกลุ่มสมาชิก (หรือคนนอกธนาคารเวลา) ที่รับบริการโดยส่วนใหญ่ มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงของธนาคารเวลาระยะยาว กลุ่มสมาชิกที่สะสมเวลาอาจจะไม่สามารถเรียกร้องรับบริการจากเวลาที่สะสมได้ เนื่องจากไม่มีผู้ให้บริการ หรือไม่มีผู้ที่มีทักษะที่จะให้บริการตามที่ต้องการ

2. ความท้าทายของธนาคารเวลาบน Setup ที่แตกต่างกัน

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งในชุมชน มักจะตั้งอยู่บนชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว และมักจะมีคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็ง หรือสามารถตั้งคณะกรรมการใหม่เพื่อมาดูแลเฉพาะธนาคารเวลาได้ไม่ยาก หากแต่การขับเคลื่อนให้เกิดประสิทธิผล คือ ให้เกิดสังคมที่ช่วยเหลือกันอย่างแท้จริง ต้องสามารถดึงเอาคนในชุมชนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเดิม ให้สามารถเข้ามาได้ด้วยธนาคารเวลา นอกจากนี้ ธนาคารเวลาที่มองว่าธนาคารเวลาเป็นเพียง “กิจกรรม” ที่เข้ามาหล่อเลี้ยง ขับเคลื่อนชุมชนในระยะสั้น ควรจะพิจารณาว่าแท้จริงแล้วธนาคารเวลามีความเหมาะสมหรือไม่? ซึ่งหมายรวมถึงธนาคารเวลาที่มองธนาคารเวลาในเชิงทดลอง โดยนำเอาธนาคารเวลามาประยุกต์ใช้เพื่อทดลองความเหมาะสมเข้าไปด้วย

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านองค์กร มีความเสี่ยงที่จะล้มไปพร้อมๆกันกับเครือข่ายองค์กร และมีประเด็นในเรื่องของความยั่งยืน เพราะว่าสมาชิกไม่เคยดูแลกันเอง หรือไม่ค่อยได้เบิกเวลาเพื่อนำมาใช้ดูแลกันเอง

โจทย์ในการพัฒนาจึงต้องปรับปรุงรูปแบบธนาคารเวลาให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว เช่น การปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สมาชิกที่ดูแลคนที่ไม่ใช่สมาชิก ได้มีโอกาสการได้รับการช่วยเหลือเข้าไปด้วย

ธนาคารเวลาที่จัดตั้งบนเครือข่ายสังคม มีประเด็นด้านความยั่งยืนเช่นเดียวกับธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านองค์กร คือ สมาชิกไม่เคยดูแลกันเอง หรือไม่คอยได้เบิกเวลาเพื่อนำมาใช้ดูแลกันเอง นอกจากนี้ การจัดตั้งธนาคารเวลาในรูปแบบนี้อาจจะเป็นการสร้างสังคมรูปแบบเฉพาะที่ไม่ได้ตอบโจทย์การสร้างเครือข่ายสังคมที่ครบถ้วนทั้ง 7 องค์ประกอบ แต่ได้กลุ่มสังคมที่มีความสนใจกิจกรรมที่เหมือนๆ กัน ทำให้เกิดการใช้เวลาของผู้สูงอายุที่ตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี แต่นั่นหมายถึง ธนาคารเวลาต้องปรับเปลี่ยนไปเป็นการจัดกลุ่มกิจกรรมเฉพาะจากเครือข่ายให้ได้หลากหลายกลุ่ม และมีสร้างกลุ่มในลักษณะดังกล่าวหลายๆ วงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนกิจกรรมไป ธนาคารเวลาที่จัดตั้งผ่านเครือข่ายสังคมยังมีประเด็นในเรื่องของค่าใช้จ่าย ทั้งค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเนื่องจากสมาชิกมักจะอยู่ห่างไกลกัน

นอกจากนี้ ธนาคารเวลาใน Set-up ที่แตกต่างกัน อาจเจอความท้าทายที่เป็นประเด็นร่วม คือ การลดบทบาทของภาคีจัดตั้ง/สสส. การเปลี่ยนคณะกรรมการ การขาดงบดำเนินการ ธนาคารเวลาขาดแรงกระตุ้นให้ทำกิจกรรม สมาชิกลดลง สมาชิกเสียชีวิต การสะสมเวลาที่ไม่บาลานซ์ระหว่างผู้ฝากและผู้ถอน

3. ความท้าทายในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาดำเนินการด้วยตนเองเป็นหลัก

เมื่อธนาคารเวลาเริ่มขับเคลื่อนกันเองมากขึ้น จะเริ่มพบว่าแต่ละธนาคารเวลาจะเผชิญกับความท้าทายในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาที่แตกต่างกัน บางธนาคารเวลา มีการเปลี่ยนองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการ บางธนาคารเวลา มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการธนาคารเวลา บางธนาคารเวลา มีความต้องการกิจกรรมที่สมาชิกไม่สามารถตอบสนองได้ บางธนาคารเวลา มีสมาชิกที่ไม่ Active มากขึ้น บางธนาคารเวลา มีสมาชิกที่เสียชีวิต บางธนาคารเวลา เริ่มพบข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ บางธนาคารเวลา เริ่มไม่มีเสถียรภาพเนื่องจากการสะสมและการออมไม่สมดุลกัน เป็นต้น

ความท้าทายข้างต้นในบางส่วนจะสามารถแก้ไขได้ด้วยการตกลงกันภายในธนาคารเวลาเอง ไม่ว่าจะเป็นการปรึกษากันระหว่างคณะกรรมการธนาคารเวลา หรือ การประชุมประชาคมสมาชิกธนาคารเวลาอย่างไรก็ดี ความท้าทายบางประเภทอาจจะไม่สามารถที่จะจัดการได้เองภายใน จึงต้องการการสนับสนุนจาก

ภาคีจัดตั้งธนาคารเวลา หรือ ทางสสส. ที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขประเด็นความท้าทายดังกล่าวเพื่อให้ธนาคารเวลายังสามารถดำเนินการต่อไปได้

ความท้าทายประเภทที่ไม่สามารถจัดการกันเองภายในธนาคารเวลาได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงองค์กรที่สนับสนุนการดำเนินการ การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการธนาคารเวลาที่เป็นผู้ดูแลและขับเคลื่อนหลัก ปัญหาสมาชิกที่ Active ลดลง การยุติบทบาทของภาคีจัดตั้งที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อนธนาคารเวลาด้วย ธนาคารเวลาที่ต้องการงบประมาณเพื่อขับเคลื่อนงาน และธนาคารเวลาที่มีการสะสมและการเบิกใช้แบบไม่สมดุลอย่างรุนแรง

4. ความท้าทายในการสร้างคุณค่า (SROI)

คุณค่าของธนาคารเวลาตามนิยามทางทฤษฎี จะให้คุณค่ากับสิ่งที่เกิดขึ้น “ใหม่” จากธนาคารเวลาเมื่อเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ “เดิม” นั่นคือ หากชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว ธนาคารเวลาก็จะมีส่วนเพิ่มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะทุกคนรู้จักกันอยู่แล้ว ทุกคนสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้อยู่แล้ว ซึ่งหมายรวมถึงการช่วยเหลือกันแบบไม่ต้องมีการบันทึกเวลา เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเอามื้อเอารวัน การช่วยงานประเพณีในชุมชน ดังนั้น เมื่อมีการจัดตั้งธนาคารเวลาบนเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วจะไม่มีคุณค่าในส่วนเพิ่มมากนักหากสมาชิกเป็นคนกลุ่มเดิมๆ บนฐานกิจกรรมเดิมๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือกันอยู่ก่อนแล้ว เช่นเดียวกัน หากกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่มีการทำอยู่แล้วในองค์กร (เช่น การดูแลผู้ป่วยที่ทำกันอยู่เป็นประจำ ไม่ได้ทำอะไรเพิ่มเติม) หรือเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยที่ไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น คือ ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น (เช่น การจัดประชุมธนาคารเวลาให้สมาชิกมาพบกัน) ย่อมมีคุณค่าที่ไม่สูงเท่าใดนัก

นอกจากนี้ คุณค่าของธนาคารเวลายังอาจจะลดลงหากกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีการทดแทนกิจกรรมเก่าในสังคมที่หายไป เช่น กิจกรรมการตัดผมก็จะทำให้รายได้ของคนตัดผมลดลง (ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่หากไม่มีบริการตัดผมในธนาคารเวลาก็ไม่ได้ตัดผม หรือ การตัดผมในช่วงโควิด-19 ที่หากไม่มีกิจกรรมนี้ สมาชิกก็จะไม่ได้ตัดผม) หรือ กิจกรรมพาไปหาหมอที่รายได้ค่าบริการสาธารณสุขก็จะหายไป ดังนั้น กิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนในธนาคารเวลาที่มีคุณค่าสูงที่สุด ถ้าเป็นกิจกรรมที่ไม่มีตลาด หรือ ผู้ให้บริการต่างๆไปในพื้นที่สามารถตอบสนองได้

5.2.1 เปรียบเทียบธนาคารเวลาที่สนับสนุนจัดตั้งโดย สสส. กับ ธนาคารเวลาที่สนับสนุนจัดตั้งโดยกรมกิจการผู้สูงอายุ

ในภาพรวม พบการพัฒนาธนาคารเวลาในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ มีทั้งธนาคารเวลาแบบเข้มงวด และธนาคารเวลาแบบผ่อนคลายเป็นกรณีของกรณีกิจา พบว่ามีการใช้ธนาคารความดีในการดำเนินการด้วย และยังพบว่ามีการธนาคารเวลาที่มีทั้งที่มีการเบิกจ่ายในระดับที่มากและน้อยปะปนกันเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของ สสส. จะมีการผ่อนคลายเป็นไปให้บริการกับคนนอกธนาคารเวลาและองค์กรอื่นในระดับที่สูงกว่ามาก

ธนาคารเวลาของกรณีกิจา ยังเน้นไปที่กลุ่มสมาชิกสูงอายุเป็นหลัก เพราะมองว่าธนาคารเวลาเป็นเรื่องของผู้สูงอายุในขณะที่ธนาคารเวลาของ สสส. จะมีโครงสร้างสมาชิกที่หลากหลายกว่า

สมาชิกธนาคารเวลาของทั้งกรณีกิจา และ สสส. ต่างก็มีความต้องการที่หลากหลายกว่าแค่การแลก “เวลา” โดยพบว่ามีทั้งต้องการสิ่งของ/ค่าตอบแทน จึงเป็นความท้าทายที่ต้องปรับธนาคารเวลาให้ตอบสนองต่อสมาชิกกลุ่มนี้ หรือ ยอมเสียสมาชิกกลุ่มนี้ไป นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มธนาคารเวลายังมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณเช่นเดียวกัน ปฏิเสธไม่ได้ว่า “เงิน” ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมธนาคารเวลา และจุดเหมาะสมอาจจะไม่ใช่การหวาดกลัวการใช้ “เงิน” จนเกินไป แต่ให้ใช้ “เงิน” ในฐานะปัจจัยเอื้ออำนวยให้เกิดผล คือ ยอมรับให้มีบทบาทของเงินได้ในระดับที่จำเป็นเท่านั้น

ประเด็นปัญหาที่คล้ายคลึงกันอื่นๆ คือ เรื่องของสมาชิก สมาชิกบางส่วนมีเวลาที่ทำกิจกรรมได้อย่างจำกัด บางกลุ่มมีทักษะที่ไม่หลากหลายจึงไม่สามารถตอบโจทย์การแลกเปลี่ยนได้ (เช่น ทักษะคล้ายคลึงกัน) และเรื่องของความยั่งยืน คือ มีการสะสมเวลาแต่ฝ่ายเดียวจำนวนมาก และบางธนาคารเวลาไม่คิดเวลาที่ติดลบ (กรณีหลังเทียบได้กับ กรณีธนาคารเวลาของ สสส. ที่มีการทำกิจกรรมที่ช่วยเหลือผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก หรือองค์กรอื่นๆ) ทำให้ในระยะยาวยังคงมีปัญหาวางจะหาสมาชิกที่เข้ามาตอบแทนผู้ที่สะสมไว้จำนวนมากอย่างไร?

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการวางเงื่อนไขในการจัดตั้งธนาคารเวลา

ต้นแบบการจัดตั้งธนาคารเวลา ควรจะมีการระบุเงื่อนไข ดังนี้

- สมาชิกธนาคารเวลาที่ลงทะเบียนควรอยู่ระหว่าง 50-85 คน
  - สมาชิก Active ควรวางเป้าหมายที่ประมาณ 23 ถึง 39 คนเป็นอย่างน้อย
  - สัดส่วนสมาชิกที่ Active ต่อสมาชิกทั้งหมดควรกำหนดที่ร้อยละ 33.3 ถึงร้อยละ 50
  - ธนาคารเวลาควรมีสัทธิเลือกว่าจะจัดตั้งธนาคารแบบเข้มงวด หรือ แบบผ่อนคลาย
  - เวลาในการจัดตั้งควรกำหนดที่ 8-12 เดือน
  - งบประมาณในส่วนที่เข้าไปช่วยจัดตั้งและขับเคลื่อนธนาคารเวลา (งบดำเนินงาน) ควรอยู่ที่ประมาณ 3-5 แสนบาทต่อธนาคารเวลา และในงบดังกล่าวควรมีงบสนับสนุนการดำเนินการในธนาคารเวลา (เงินอุดหนุนที่ให้แบบอิสระ) อย่างน้อย 5,000-10,000 บาทต่อเดือนต่อธนาคารเวลา และควรมีงบอุดหนุนกิจกรรมเพิ่มเติมเฉพาะตามสมควรอีกด้วย
- ทั้งนี้ เกณฑ์ในการกำหนดข้างต้นควรใช้เป็นต้นแบบในการอนุมัติโครงการ สำหรับโครงการที่ใช้ข้อกำหนดอื่นๆ ควรมีเหตุผลอธิบายถึงความเหมาะสมในการเลือกตัวเลขอ้างอิงอื่นๆ มาใช้แทนตามความเหมาะสม
- การจัดตั้งธนาคารเวลาควรมีการหนุนเสริมด้วยการแลกเปลี่ยนดูงานระหว่างธนาคารเวลา

5.3.2 ข้อเสนอแนะการพัฒนาธนาคารเวลาขั้นต่อไป (สำหรับธนาคารเวลาที่มีการจัดตั้งแล้ว)

- ธนาคารเวลาควรมีสัทธิเลือกว่าจะยังคงใช้ธนาคารเวลาในการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายสังคมหรือไม่? การยุติธนาคารเวลาสามารถเกิดขึ้นได้เพราะชุมชนมองว่าธนาคารเวลาไม่ได้ตอบโจทย์ของชุมชนดีเท่าเครื่องมืออื่นๆ เช่น รูปแบบการจัดการอาจจะยุ่งยาก ไม่มีประสิทธิภาพ หรือ อาจจะเป็นจุดที่ธนาคารเวลาสามารถสร้างกลุ่มเครือข่ายที่สนิทกันดีมากจนไม่ต้องใช้เวลาเป็นสื่อกลางก็สามารถเชื่อมโยงกันได้ก็เป็นได้

- อนาคตเวลาที่ยังคงดำเนินการอยู่ควรจะมีการพิจารณาว่าจะสร้างเครือข่ายแบบเดบิตหรือแบบคงที่ อนาคตเวลาที่วางเป้าหมายคงที่ควรรักษาระดับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนให้เพิ่มขึ้นหรืออย่างน้อยไม่ลดลง และเพิ่มสัดส่วนสมาชิกที่ Active ให้อยู่ในระดับที่สูงอย่างไรก็ดี บทบาทของ สสส. ควรจะลดบทบาทการเป็นพี่เลี้ยงและออกมาเป็นบทบาทหนุนเสริมในระดับที่น้อยลงเรื่อยๆ

- อนาคตเวลาที่ยังมีเป้าหมายในการเดบิตควรมีการเพิ่มสมาชิกกลุ่มใหม่ เช่น คนในชุมชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วม และ/หรือ สมาชิกกลุ่มอายุอื่นๆ ที่อนาคตเวลายังมีสมาชิกจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้ อนาคตเวลายังควรวางเป้าหมายให้มีสมาชิกที่ Active มากขึ้น มีสัดส่วนสมาชิกที่ Active สูงขึ้น และมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่มากขึ้น

- อนาคตเวลาควรจะมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนให้มากขึ้น ซึ่งอาจจะหนุนเสริมด้วยการหาสมาชิกใหม่ที่มีทักษะเฉพาะ หรือ การจ้างคนข้างนอกเข้ามาสอนทักษะใหม่ๆ ให้คนในกลุ่ม หรือ การแลกเปลี่ยนทักษะระหว่างอนาคตเวลา 2 แห่ง

- สสส. ควรจะมีต้นแบบอนาคตเวลาทั้ง 4 รูปแบบ คือ อนาคตเวลาที่จัดตั้งแล้วและยุติอนาคตเวลา เพื่อให้บทเรียนความไม่เหมาะสม อนาคตเวลาที่จัดตั้งแล้วมีเครือข่ายแบบคงที่ ให้บทเรียนอนาคตเวลาที่เดบิตแบบเฉพาะกลุ่ม อนาคตเวลาที่จัดตั้งและมีเครือข่ายแบบเดบิต ให้บทเรียนอนาคตเวลาขนาดใหญ่ และอนาคตเวลาที่จัดตั้งแล้ว สร้างความร่วมมือได้ในระดับที่ดีและยกเลิกอนาคตเวลาเหลือเพียงกลุ่มคนที่สนิทกัน ให้บทเรียนอนาคตเวลาที่นำไปสู่เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งโดยไม่ต้องอาศัยอนาคตเวลา

- สสส. ควรจะมีต้นแบบทั้งอนาคตเวลาที่จัดตั้งแบบเข้มงวด และจัดตั้งแบบผ่อนคลายเป็นต้นแบบสำเร็จและล้มเหลวบนรูปแบบการจัดตั้งที่แตกต่างกัน (ชุมชน องค์กร และเครือข่ายชุมชน)

- สสส. ควรมีการสนับสนุนการยื่นขอทุนสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนอนาคตเวลาผ่านทางช่องทางอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แหล่งทุนสนับสนุนที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ โดยให้การสนับสนุนตั้งแต่การหาช่องทางเงินทุน วิธีการเขียนโครงการ ไปจนถึงกระบวนการยื่นขอทุน นอกจากนี้ การขอการสนับสนุนสามารถมาในรูปแบบที่ไม่ใช่เงินทุน แต่อาจจะเป็นรูปแบบอื่นๆ เช่น สถานที่ บุคลากร ทักษะ หรือ เป็นสมาชิกที่ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยน “เวลา”

- สสส. ควรจะพิจารณาให้เงินทุนสนับสนุนเพื่อขับเคลื่อนอนาคตเวลาโดยแลกกับการจัดทำกลไกการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ เพื่อติดตามพัฒนาการของอนาคตเวลา รวมทั้งถอดบทเรียนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาอนาคตเวลาแห่งอื่นๆ

- สสส. ควรจะพิจารณาเข้ามาช่วยเหลือธนาคารเวลาที่เผชิญกับความท้าทายที่รุนแรง ไม่สามารถจัดการภายในธนาคารเวลาเองได้ และทำการถอดบทเรียนการแก้ไขความท้าทายเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ให้มีความรอบด้านมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565). “ดัชนีความพร้อมเพื่อการเกษียณ (NRRRI).”

ธนาคารออมสิน (2565). “นวัตกรรมทางการเงิน,” งานสัมมนา Health and Wealth Forum สร้างสุขก่อนสูงวัย.

บริษัท บัณฑิต จำกัด. (2564). โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในย่านเมืองเก่า เขตสัมพันธวงศ์.

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ. (2562). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562.

https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1635859856-984_0.pdf

มูลนิธิวิจัยเพื่อพัฒนามนุษย์และชุมชน. (2564). โครงการการศึกษาการพัฒนา รูปแบบและกลไกการดำเนินงาน

ธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยในเขตเมือง. สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555ก). การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมด้านคนพิการและผู้สูงอายุ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555ข). การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมด้านเด็กและเยาวชน

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2562). “อะไรจะเปลี่ยนไป... เมื่อไทยกลายเป็นสังคมอายุยืน.”

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564ก). โครงการ พัฒนารูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาของประเทศไทย (ประเมินผล และส่งเสริมการพัฒนาระบบการดำเนินงานธนาคารเวลาของประเทศไทยสู่ความเป็นรูปธรรม). สนับสนุนโดย กรมกิจการผู้สูงอายุ.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564ข). โครงการศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนากลไกในการประเมินผลกระทบทางสังคม สนับสนุนและติดตามการดำเนินงานของโครงการนำร่อง (โครงการที่ 2 โครงการสนับสนุนการจัดหางานคนพิการ). สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564ค). โครงการ ศึกษาาระบบหลักประกันความปลอดภัยรองรับการดำเนินงานธนาคารเวลาชุมชน. สนับสนุนโดย โครงการขับเคลื่อนและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานธนาคารเวลาในระดับชุมชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักกลยุทธ์แผนและงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2564).

Proceedings การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้าน SROI ครั้งที่ 1. สนับสนุนโดย สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI):

กรณีศึกษาการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

[https://www.thaihealth.or.th/Books/397/การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม+\(SROI\).html](https://www.thaihealth.or.th/Books/397/การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม+(SROI).html)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (ม.ป.). คู่มือธนาคารเวลา.

[https://www.thaitimebank.net/webdev/wp-content/uploads/2020/09/คู่มือจัดตั้ง-ธนาคาร
เวลา_.pdf](https://www.thaitimebank.net/webdev/wp-content/uploads/2020/09/คู่มือจัดตั้ง-ธนาคารเวลา_.pdf)

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. (2563). นโยบายสาธารณะและความพึงพอใจในชีวิตของคนไทย 4.0 (ระยะที่ 1)

โชติกา ภาชีผล. (2560). การประเมินผลตอบแทนทางสังคม Social Return on Investment.

วารสารเศรษฐศาสตร์. ปีที่45 ฉบับที่4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2560). น. 343-353.

เนตร หงษ์ไกรเลิศ และ กุสธิดา จันท์เจริญ. (2561). การวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการ

ดำเนินงาน “ธนาคารเวลา”. <https://rcfcd.com/?p=9823>

ภาษาอังกฤษ

Arrillaga-Andreessen, L. and Hoyt, D. (2003). An Introduction to Social Return on Investment.

[https://www.gsb.stanford.edu/faculty-research/case-studies/introduction-social-return-
investment](https://www.gsb.stanford.edu/faculty-research/case-studies/introduction-social-return-investment)

Banke-Thomas, AO, Madaj, B, Charles, A and van den Broek, N. (2015). Social Return on

Investment (SROI) methodology to account for value for money of public health
interventions: a systematic review. BMC Public Health, Jun 24;15:582.

CDC. (n.d.). Logic Models. <https://www.cdc.gov/eval/steps/step2/index.htm>

Collom, E. (2007). The motivations, engagement, satisfaction, outcomes, and demographics
of time bank participants: survey findings from a US system. International Journal of
Community Currency research, 11(1), 36-83.

Collom, E. (2008). Engagement of the elderly in time banking: The potential for social capital
generation in an aging society. Journal of aging & social policy, 20(4), 414-436.

- Collom, E. (2014). Microfinance, Cooperatives, and Time Banks: Community-Provided Welfare in International Handbook on Ageing and Public Policy edited by Harper, S. and Hamblin, K. Northampton, MA: Edward Elgar. pp. 433-444.
- Millar, R. and Hall, K. (2013). Social Return on Investment (SROI) and Performance Measurement. Public Management Review, Volume 15 Issue 6, 923-941.
- Ozanne, L. K. (2010). Learning to exchange time: Benefits and obstacles to time banking.
- Seyfang, G. (2004). Time banks: rewarding community self-help in the inner city?. Community Development Journal, 39(1), 62-71.
- Timebanking UK. (2018). Evaluation and Impact of the London Time Bank Network.
<https://www.citybridgetrust.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/12258-London-time-bank-network-SROI-report-City-Bridge-FINAL.pdf>
- Timebanking UK. (2020). Calculating the social value of person to person.
<https://timebanking.org/wp-content/uploads/2020/05/6.-Barnet-SROI-impact-report-2017.pdf>
- Tucnik, P et al. (2016). Use of timebanking as a non-monetary component in agent-based computational economic models.
<https://www.wseas.org/multimedia/journals/economics/2016/a425807-496.pdf>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะและการดำเนินงานธนาคารเวลา

แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะและการดำเนินงานธนาคารเวลา

โครงการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา:
กรณีศึกษาที่ได้รับการหนุนเสริมผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อธนาคารเวลา: _____

องค์กรรับผิดชอบการดำเนินงาน: _____

เขตพื้นที่ดำเนินงาน (ขอบเขตพื้นที่การแลกเปลี่ยน เช่น ภายในชุมชนหรือองค์กรเท่านั้น ข้ามเขต/ข้ามจังหวัด)

_____

รูปแบบความสัมพันธ์ในพื้นที่จัดตั้ง (เช่น มีลักษณะเป็นเขตเมือง/ชุมชนท้องถิ่น/องค์กร)

_____

2. ข้อมูลการจัดตั้ง

วันที่จัดตั้ง (เดือน/ปี) : _____

ที่ตั้งสำนักงานของธนาคารเวลา (ที่ทำการ/ออฟฟิศ)

_____

ระยะทางเฉลี่ยที่สมาชิกใช้เดินทางไปยังสำนักงานของธนาคารเวลา

_____

รูปแบบความร่วมมือ/กิจกรรมจิตอาสาที่มีอยู่ก่อนจัดตั้งธนาคารเวลา

_____

_____

สาเหตุที่จัดตั้งธนาคารเวลา

พื้นเพของผู้ริเริ่มธนาคารเวลา (ประวัติโดยคร่าวของแกนหลักผู้ริเริ่มการขับเคลื่อนธนาคารเวลา เช่น เคยทำกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสาบ้าง)

กระบวนการจัดตั้งธนาคารเวลาเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร (เริ่มจัดตั้งอย่างไร มีกระบวนการอะไรบ้าง มีใครเป็นผู้นำธนาคารเวลา ผู้นำมีประสบการณ์อย่างไร บุคลากรดำเนินงานจัดตั้งมีใครบ้าง สมาชิกธนาคารเวลาเริ่มแรกเป็นใคร ใช้เวลาจัดตั้งเท่าไรนับตั้งแต่การริเริ่มจนถึงเปิดดำเนินงาน)

การคัดเลือกผู้จัดการ/คณะกรรมการธนาคารเวลาใช้หลักเกณฑ์อย่างไร

โครงสร้างบริหารธนาคารเวลาเป็นอย่างไร (มีตำแหน่งอะไรบ้าง และมีบทบาทสำคัญอย่างไร เช่น คณะกรรมการและผู้ดำเนินงาน ผู้จัดการธนาคารเวลา รองผู้จัดการธนาคารเวลา เลขานุการ ฯลฯ)

บทบาทของ สสส. ที่เข้ามาดำเนินงานหรือสนับสนุน (สนับสนุนทางตรง)

บทบาทของตัวแทน/ภาคี ที่เข้ามาดำเนินงานหรือสนับสนุน (สนับสนุนทางอ้อม)

หน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุน และบทบาทของหน่วยงานดังกล่าว (นอกเหนือจาก สสส.)

ระบบธนาคารเวลาปัจจุบันมีการรองรับความยั่งยืนหรือไม่ หากไม่ คิดว่าปัจจัยใดที่เป็นอุปสรรคของความยั่งยืน (เช่น กรณีมีการเปลี่ยนผู้นำ หรือธนาคารเวลาหยุดดำเนินการเกิดขึ้น)

ความต้องการสนับสนุนเพิ่มเติม (เช่น งบประมาณ จำนวนบุคลากร องค์กรความรู้ ทรัพย์สิน)

---

3. การดำเนินงานธนาคารเวลา

หมายเหตุ: ในส่วนของการดำเนินกิจกรรม ให้นำช่วงดำเนินการปกติ ก่อนมีโควิด-19

จำนวนสมาชิกปัจจุบัน _____ คน

ช่วงอายุสมาชิกปัจจุบัน

ก่อนวัยทำงาน (1-17 ปี) _____ คน

วัยทำงาน (18-59 ปี) _____ คน

สูงวัย (สูงกว่า 60 ปี) _____ คน

โครงสร้างอาชีพของสมาชิก (โดยหลักสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร)

จำนวนสมาชิกที่มีการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเป็นประจำ (สมาชิก active - กรณีปกติไม่มีโควิด) _____ คน

ธนาคารเวลาที่มีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นแล้ว

มีการแลกเปลี่ยนเวลา (สะสมเวลา และเบิกใช้เวลา)

สะสมเวลาอย่างเดียว ยังไม่มีการถอน

ยังไม่มีการสะสม หรือแลกเปลี่ยนเวลา

อื่นๆ ระบุ _____

เวลาสะสมรวมของธนาคารเวลา _____ ชั่วโมง

เวลาที่ทำการแลกเปลี่ยนแล้ว รวมทั้งหมด _____ ชั่วโมง

ปัจจัยอื่นๆ ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน (การแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยต่างๆ เช่น เงิน หรือสิ่งของ - หากมี)

ลักษณะการแลกเปลี่ยน (เช่น บุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อองค์กร องค์กรต่อองค์กร)

ขอบเขตการบริการ (เช่น แลกเปลี่ยนเฉพาะกับสมาชิกเท่านั้น หรือสามารถแลกเปลี่ยนกับบุคคลภายนอกได้)

การตั้งหลักเกณฑ์และข้อกำหนดของกิจกรรมที่จะใช้แลกเปลี่ยน (เช่น มีกิจกรรมอะไรบ้างที่จะใช้แลกเปลี่ยน)

การตั้งหลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการแลกเปลี่ยนเวลา (เช่น 1 วันแลกเปลี่ยนได้เท่าไร ไม่เกินเท่าไร เป็นต้น)

รายได้ของธนาคารเวลา (แหล่งรายได้ และจำนวนเงินงบประมาณ)

ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น (ต่อปี)

หมวดรายจ่าย	ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง	ค่าใช้จ่ายแฝง (เช่น ใช้ร่วมกับหน่วยงานอื่น)
ค่าจ้างบุคลากร		
ค่าดำเนินการต่างๆ (เช่น จัดประชุม อบรม)		
ค่าสาธารณูปโภค (เช่น น้ำ ไฟ อินเทอร์เน็ต)		
ค่าครุภัณฑ์ (เช่น อุปกรณ์สำนักงานต่างๆ)		

หมวดรายจ่าย	ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง	ค่าใช้จ่ายแฝง (เช่น ใช้ร่วมกับหน่วยงานอื่น)
ค่าสร้าง/ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ปรับปรุงพื้นที่)		
ค่าฝึกอบรมทักษะแก่สมาชิก ธนาคารเวลา		
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ		

วิธีการประชาสัมพันธ์ธนาคารเวลา

วิธีการรับสมัครสมาชิก

กลไกการบันทึกเวลา และการตรวจสอบ (วิธีการบันทึก เช่น ใช้สมุดบันทึก/software และการตรวจสอบความถูกต้องของการแลกเปลี่ยน เช่น มีผู้จัดการตรวจสอบ)

มีการจัดทำฐานข้อมูลบันทึกเวลา (ระบุวิธีการจัดทำ หรือ software ฐานข้อมูลที่ใช้)

ธนาคารเวลามีการใช้ Social network อะไรบ้าง (เช่น LINE กลุ่ม Facebook page หรือ Youtube เป็นต้น)

ความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีของธนาคารเวลาและสมาชิก (เช่น การใช้ software ฐานข้อมูล หรือ แอปพลิเคชันทางโทรศัพท์และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต)

กิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา (นอกเหนือจากการแลกเปลี่ยนเวลา)

---

4. ผลการดำเนินงานที่พบ

คุณค่าที่เกิดขึ้นกับตัวเอง (สมาชิก)

คุณค่าที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของสมาชิก

คุณค่าที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่ดำเนินงานธนาคารเวลา

คุณค่าที่เกิดขึ้นกับสังคม

ปัญหาที่ค้นพบในการดำเนินงาน และมีการแก้ปัญหายังไร

ข้อเสนอแนะ

---

5. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา
(6 ประเภทกิจกรรม - ที่มีการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นมาก)

1. งานช่าง งานซ่อมบำรุง

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

2. งานให้บริการ อำนวยความสะดวก

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

3. งานนันทนาการ

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

4. งานบ้าน งานครัว

1. _____
2. _____
3. _____

4. _____

5. _____

5. งานส่งเสริมการเรียนรู้

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. อื่นๆ

1. _____

2. _____

3. _____

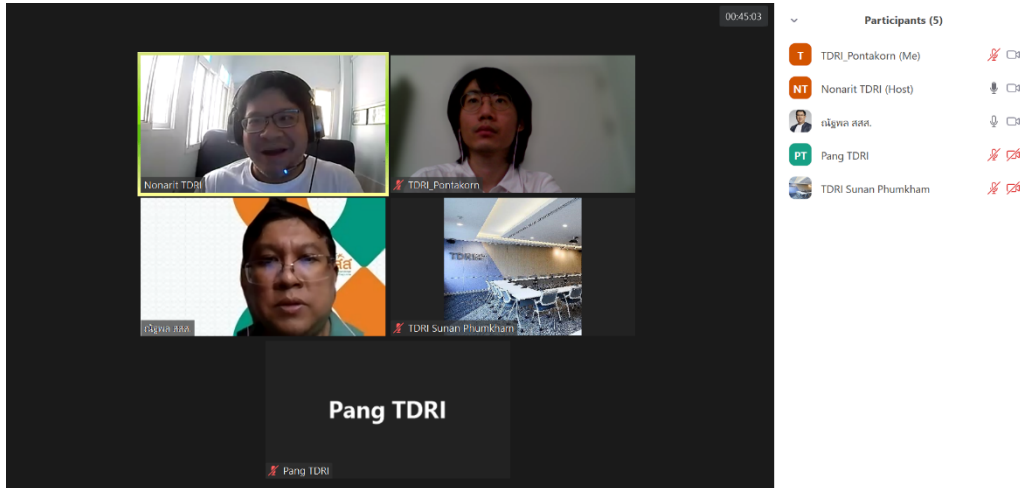
4. _____

5. _____

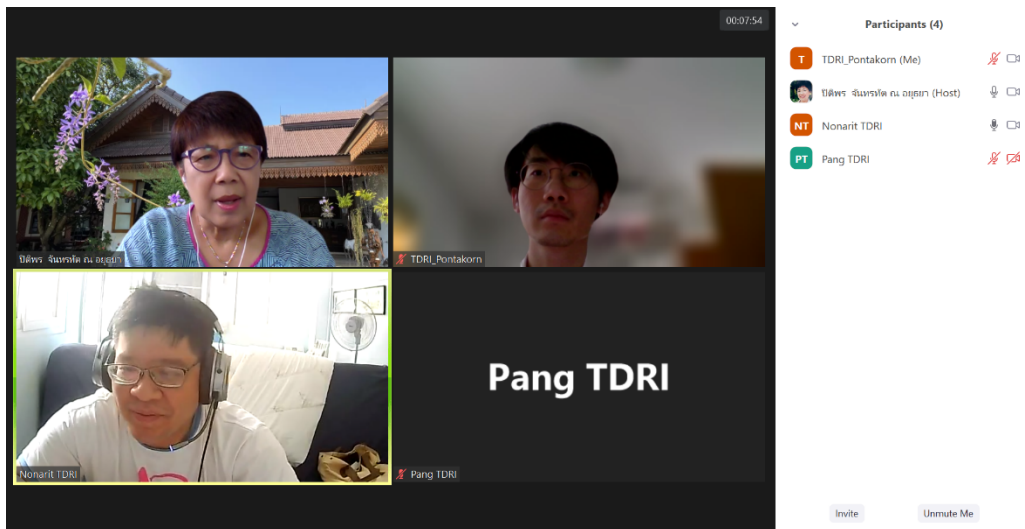

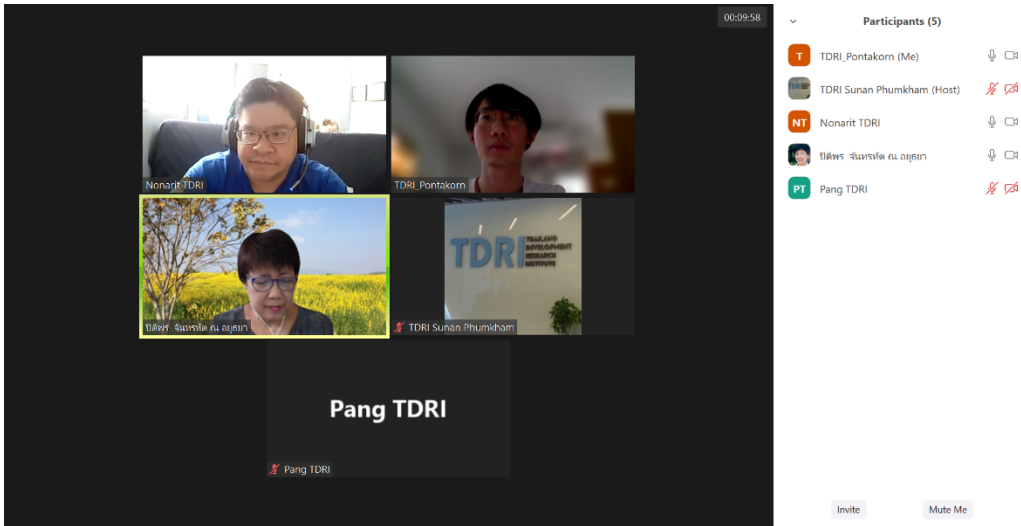
ภาคผนวก ข ภาพการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์คุณณัฐพล เทศขยัน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

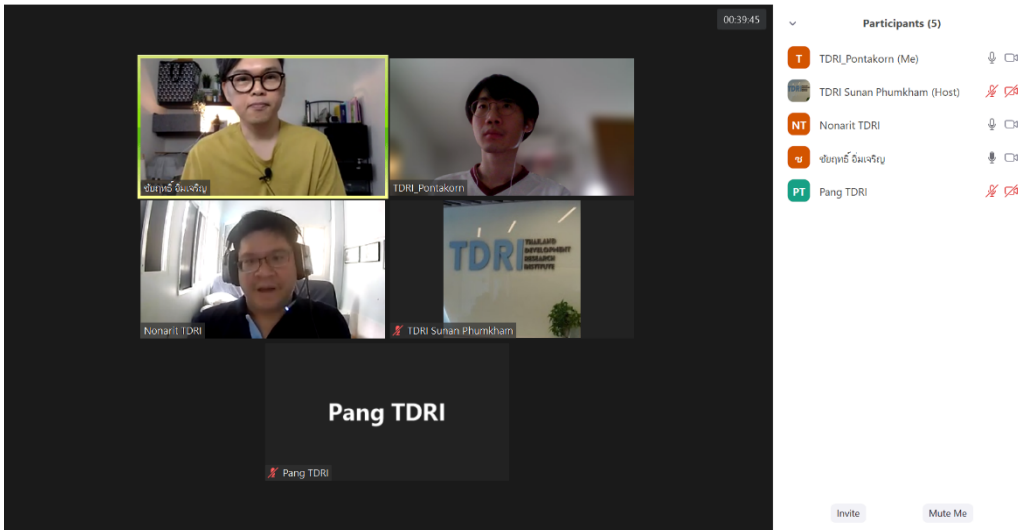

การสัมภาษณ์คุณปิติพร จันทรทัต ณ ออยุธยา

การสัมภาษณ์คุณชัยฤทธิ์ อิ่มเจริญ

การสัมภาษณ์ ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ

00:10:52

Participants (5)

- TDRi_Pontakorn (Me)
- TDRi Sunan Phumkham (Host)
- Nonarit TDRi
- rcfcd
- Pang TDRi

Invite Mute Me

00:10:51

Participants (5)

- TDRi_Pontakorn (Me)
- TDRi Sunan Phumkham (Host)
- Nonarit TDRi
- rcfcd
- Pang TDRi

Invite Mute Me

การสัมภาษณ์คุณสาริสา กนกัณฐรัตน์

00:07:30

Participants (4)

- TDR_Pontakorn (Me)
- TDR Sunan Phumkham (Host)
- Sarisa Kanoktanyarat
- Saranchana TDRI

Sarisa Kanoktanyarat

TDRI_Pontakorn

TDRI THAILAND DEVELOPMENT RESEARCH INSTITUTE

Saranchana TDRI

TDRI Sunan Phumkham

Saranchana TDRI

Invite Mute Me

การสัมภาษณ์คุณดวงพร ปิติตานนท์

00:12:44

Participants (5)

- TDR_Pontakorn (Me)
- TDR Sunan Phumkham (Host)
- Gaw Pitnanon
- Nonarit Bisoonyabut
- Saranchana TDRI

Nonarit Bisoonyabut

TDRI_Pontakorn

Gaw Pitnanon

TDRI THAILAND DEVELOPMENT RESEARCH INSTITUTE

Saranchana TDRI

TDRI Sunan Phumkham

Saranchana TDRI

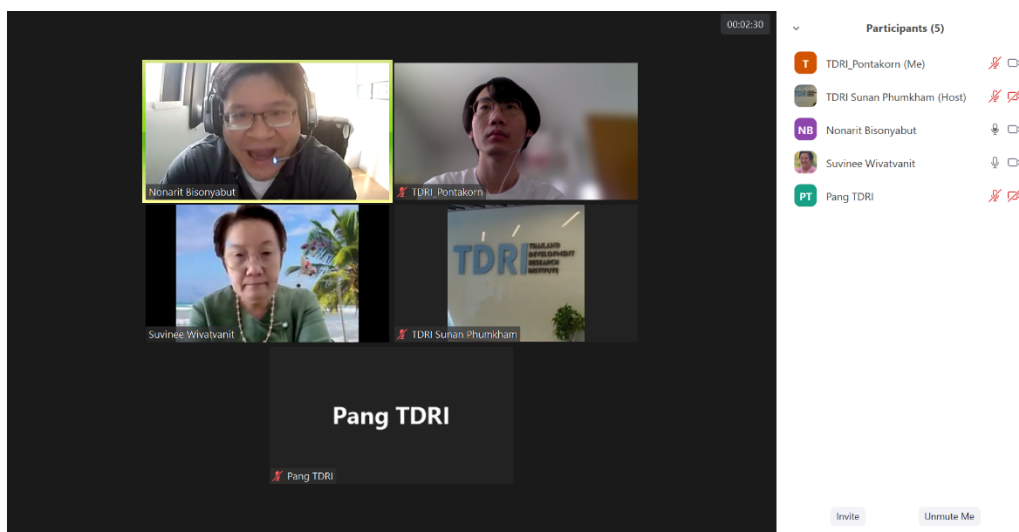
Invite Mute Me

การสัมภาษณ์คุณสุรัชย์ รักษาชาติ

การสัมภาษณ์ ผศ.ดร. สุวิณี วิวัฒน์วานิช

00:36:04

Participants (5)

- TDRi_Pontakorn (Me)
- TDRi Sunan Phumkham (Host)
- Nonarit Bisonyabut
- Suvinee Wivatvanit
- Pang TDRi

Invite Mute Me

ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์

แบบสอบถาม

โครงการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา:
กรณีศึกษาที่ได้รับการหนุนเสริมผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
-ส่วนของสมาชิกธนาคารเวลา-

ชื่อธนาคารเวลา _____

เสาที่ 1: ปรัชญาธนาคารเวลา

1. วัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมธนาคารเวลา

1.1 ปัจจุบันท่านได้มีการสะสมเวลาไว้เท่าไร _____

1.2 ปัจจุบันท่านได้เบิกใช้เวลาเท่าไร _____

1.3 เป้าหมายของการสะสมเวลา/เข้าร่วมธนาคารเวลาของท่าน (แผนการใช้เวลาที่สะสมในอนาคต) คือ

_____

2. ตัวกลางที่มีหน้าที่ในการจัดการแลกเปลี่ยนเวลาและการให้บริการที่เกี่ยวข้อง

2.1 ธนาคารเวลาของท่านมีศูนย์กลางการรับสมาชิกอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.2 ธนาคารเวลาของท่านมีศูนย์กลางการรับ การร้องขอของผู้รับบริการ อยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.3 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการกำหนดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริงอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.4 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการให้ข้อมูลและกำหนดผู้ที่จะให้บริการอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.5 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการบันทึกข้อมูลและการทำบัญชีสะสมเวลาอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

3. รูปแบบการเก็บออม/การใช้เวลาที่สะสมในระยะเวลา

3.1 จากที่ท่านทราบมา ในระยะเวลาของท่านมีสมาชิกที่นำเงิน/สิ่งของมาแลกเปลี่ยนเป็นคะแนนเวลาสะสมใน
ธนาคารหรือไม่

3.2 จากที่ท่านทราบมา มีสมาชิกที่ทำกิจกรรมในระยะเวลา แต่ไม่ทำการสะสมคะแนนเวลาหรือไม่

3.3 จากที่ท่านทราบมา ในระยะเวลาของท่านมีสมาชิกที่นำเวลาสะสมไปแลกเปลี่ยนเป็นเงิน/สิ่งของหรือไม่

3.4 จากที่ท่านทราบมา มีคนที่ใช้บริการธนาคารเวลาแต่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก/เป็นสมาชิกแต่ไม่หักคะแนน
ที่สะสมไว้หรือไม่

---

4. ประโยชน์ของธนาคารเวลา

4.1 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของตัวท่านในฐานะ คนให้บริการ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

4.2 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของตัวท่านในฐานะ คนรับบริการ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

4.3 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของ ชุมชน/องค์กร มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

---

5. ความเท่าเทียมกันของสมาชิกธนาคารเวลา

5.1 ในมุมมองของท่าน ธนาคารเวลาที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่ มีรูปแบบการดำเนินงานที่คล้ายคลึงรูปแบบใดมากกว่ากัน ระหว่าง ...

สมาชิกกลุ่มหนึ่งดูแลสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่ง/ดูแลช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางทางสังคม (เช่น ผู้ป่วยติดเตียง)

สมาชิกทุกคนของธนาคารเวลาต่างดูแลกันและกัน

5.2 ในมุมมองของท่าน สมาชิกธนาคารเวลาได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด

1) การเลือกสมาชิกไปทำกิจกรรม

---

2) การเลือกผู้รับบริการ

---

3) การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกธนาคารเวลาเพื่อพัฒนาธนาคารเวลา

---

4) การแก้ไขปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา

---

6. ความไว้วางใจ

6.1 การเข้าเป็นสมาชิกธนาคารเวลาทำให้ท่านมีกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

6.2 การเข้าเป็นสมาชิกธนาคารเวลาทำให้ท่านมีคนในชุมชนที่มีความสนิทใจได้/เป็นที่พึ่งพาเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

เสาที 2: ผลลัพธ์/ผลกระทบ

1. ต้นทุนที่เกิดขึ้นกับสมาชิกธนาคารเวลา (สมาชิก)

1.1 ต้นทุนในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารเวลา

ที่เป็นตัวเงิน

กิจกรรม _____

ต้นทุนโดยประมาณ _____ บาท

ที่ไม่ใช่ตัวเงิน

กิจกรรม _____

สิ่งของ คือ _____

มูลค่ารวมของสิ่งของโดยประมาณ _____ บาท

1.2 ต้นทุนระหว่างการผลิตเป็นสมาชิกธนาคารเวลา

1.2.1 ต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม

ที่เป็นตัวเงิน

กิจกรรม _____

ต้นทุนโดยประมาณ _____ บาท

ที่ไม่ใช่ตัวเงิน

กิจกรรม _____

สิ่งของ คือ _____

มูลค่ารวมของสิ่งของโดยประมาณ _____ บาท

1.2.2 ต้นทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม (นอกเหนือจากการทำกิจกรรม)

ที่เป็นตัวเงิน

กิจกรรม _____

ต้นทุนโดยประมาณ _____ บาท

ที่ไม่ใช่ตัวเงิน

กิจกรรม _____

สิ่งของ คือ _____

มูลค่ารวมของสิ่งของโดยประมาณ _____ บาท

2. ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมธนาคารเวลา

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับสมาชิก

	ก่อนการเป็นสมาชิก ธนาคารเวลา คะแนน (1-10 น้อยไปมาก)	หลังเป็นสมาชิก ธนาคารเวลา คะแนน (1-10 น้อยไปมาก)	อธิบายความเปลี่ยนแปลง (ถ้าไม่มีธนาคารเวลาจะเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นหรือไม่ – discount)	ประเมินเชิงคุณภาพ 0 ไม่เกิดขึ้นจริง 0.5 มีแนวโน้มเกิดขึ้นจริง 1 เชื่อได้ว่าเกิดขึ้นจริง
สุขภาพกาย				
สุขภาพใจ				
ทักษะในการดำรงชีวิต				
ความสัมพันธ์กับครอบครัว				
ความสัมพันธ์กับชุมชน				

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

	ประโยชน์ของธนาคารเวลาที่เกิดขึ้นในชุมชนของท่าน	อธิบายความเปลี่ยนแปลง (ถ้าไม่มีธนาคารเวลาจะเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นหรือไม่ - discount)	ประเมินเชิงคุณภาพ 0 ไม่เกิดขึ้นจริง 0.5 มีแนวโน้มเกิดขึ้นจริง 1 เชื่อได้ว่าเกิดขึ้นจริง
คนในชุมชนรู้จักกัน			
คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน			
คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/ไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน			
คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ ช่วยกันดูแลปัญหาสังคม			
คนในชุมชนมีความสามัคคี ไม่ทะเลาะเบาะแว้งแบ่งฝ่าย			

คนในชุมชนสามารถพึ่งพากัน และกันยามเกิดปัญหาได้			
---	--	--	--

ตารางประเมินคุณค่าเมื่อเทียบกับตัวเงิน

ปัจจัย	คะแนนความสำคัญของปัจจัยต่อชีวิตของท่าน (1-10 น้อยไปมาก)
รายได้ (โปรดระบุรายได้เฉลี่ยต่อเดือน)	
ปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ใช่รายได้	
สุขภาพกาย	
สุขภาพใจ	
ทักษะในการดำรงชีวิต	
ความสัมพันธ์กับครอบครัว	
ความสัมพันธ์กับชุมชน	
ชุมชนรู้จักกัน พึ่งพาอาศัยได้	

แบบสอบถาม

โครงการประเมินความก้าวหน้าและความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ของธนาคารเวลา:
กรณีศึกษาที่ได้รับการหนุนเสริมผ่านสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
-ส่วนของคณะกรรมการธนาคารเวลา-

ชื่อธนาคารเวลา _____

เสาที่ 1: ปรัชญาธนาคารเวลา

1. วัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมธนาคารเวลา

1.1 ปัจจุบันท่านได้มีการสะสมเวลาไว้เท่าไร _____

1.2 ปัจจุบันท่านได้เบิกใช้เวลาเท่าไร _____

1.3 เป้าหมายของการสะสมเวลา/เข้าร่วมธนาคารเวลาของท่าน (แผนการใช้เวลาที่สะสมในอนาคต) คือ

_____

2. ตัวกลางที่มีหน้าที่ในการจัดการแลกเปลี่ยนเวลาและการให้บริการที่เกี่ยวข้อง

2.1 ธนาคารเวลาของท่านมีศูนย์กลางการรับสมาชิกอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.2 ธนาคารเวลาของท่านมีศูนย์กลางการรับการร้องขอของผู้รับบริการอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.3 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการกำหนดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริงอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.4 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการให้ข้อมูลและกำหนดผู้ที่จะให้บริการอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

2.5 ระยะเวลาของท่านมีศูนย์กลางการบันทึกข้อมูลและการทำบัญชีสะสมเวลาอยู่ที่ใด

สถานที่ตั้ง _____ ผู้ประสานงาน _____

กลุ่มออนไลน์ _____ ไม่มี

3. รูปแบบการเก็บออม/การใช้เวลาที่สะสมในระยะเวลา

3.1 จากที่ท่านทราบมา ในระยะเวลาของท่านมีสมาชิกที่นำเงิน/สิ่งของมาแลกเปลี่ยนเป็นคะแนนเวลาสะสมใน
ธนาคารหรือไม่

3.2 จากที่ท่านทราบมา มีสมาชิกที่ทำกิจกรรมในธนาคารเวลา แต่ไม่ทำการสะสมคะแนนเวลาหรือไม่

3.3 จากที่ท่านทราบมา ในระยะเวลาของท่านมีสมาชิกที่นำเวลาสะสมไปแลกเปลี่ยนเป็นเงิน/สิ่งของหรือไม่

3.4 จากที่ท่านทราบมา มีคนที่ใช้บริการธนาคารเวลาแต่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก/เป็นสมาชิกแต่ไม่หักคะแนน
ที่สะสมไว้หรือไม่

---

4. ประโยชน์ของธนาคารเวลา

4.1 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของตัวท่านในฐานะ คนให้บริการ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

4.2 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของตัวท่านในฐานะ คนรับบริการ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

4.3 กิจกรรมของธนาคารเวลาในปัจจุบัน ตอบโจทย์ความต้องการของ ชุมชน/องค์กร มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

---

5. ความเท่าเทียมกันของสมาชิกธนาคารเวลา

5.1 ในมุมมองของท่าน ธนาคารเวลาที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่ มีรูปแบบการดำเนินงานที่คล้ายคลึงรูปแบบใดมากกว่ากัน ระหว่าง ...

สมาชิกกลุ่มหนึ่งดูแลสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่ง/ดูแลช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางทางสังคม (เช่น ผู้ป่วยติดเตียง)

สมาชิกทุกคนของธนาคารเวลาต่างดูแลกันและกัน

5.2 ในมุมมองของท่าน สมาชิกธนาคารเวลาได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด

1) การเลือกสมาชิกไปทำกิจกรรม

---

2) การเลือกผู้รับบริการ

---

3) การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกธนาคารเวลาเพื่อพัฒนาธนาคารเวลา

---

4) การแก้ไขปัญหา/ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลา

---

6. ความไว้วางใจ

6.1 การเข้าเป็นสมาชิกธนาคารเวลาทำให้ท่านมีกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชนเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

6.2 การเข้าเป็นสมาชิกธนาคารเวลาทำให้ท่านมีคนในชุมชนที่มีความสนิทใจได้/เป็นที่พึ่งพาเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

เสาที 2: ผลลัพธ์/ผลกระทบ

1. ต้นทุนที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงานธนาคารเวลา (คณะกรรมการธนาคารเวลา)

ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงในการดำเนินงานต่อปี

หมวดเงินอุดหนุน	เงินอุดหนุนจาก สสส. ผ่านภาคีสนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคารเวลาที่ให้กับพื้นที่	เงินอุดหนุนจากแหล่งอื่นๆ ที่ให้กับพื้นที่ (ระบุแหล่งที่มา)
ค่าจ้างบุคลากร		
ค่าดำเนินการต่างๆ (เช่น จัดประชุม อบรม)		
ค่าสาธารณูปโภค (เช่น น้ำ ไฟ อินเทอร์เน็ต)		

หมวดเงินอุดหนุน	เงินอุดหนุนจาก สสส. ผ่านภาคี สนับสนุนการขับเคลื่อนธนาคาร เวลาที่ให้กับพื้นที่	เงินอุดหนุนจากแหล่งอื่นๆ ที่ ให้กับพื้นที่ (ระบุแหล่งที่มา)
ค่าครุภัณฑ์ (เช่น อุปกรณ์สำนักงานต่างๆ)		
ค่าสร้าง/ปรับปรุงโครงสร้าง พื้นฐาน (เช่น ปรับปรุงพื้นที่)		
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (โปรดระบุ)		

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

	ประโยชน์ของธนาคาร เวลาที่เกิดขึ้นในชุมชน ของท่าน	อธิบายความเปลี่ยนแปลง (ถ้าไม่มีธนาคารเวลาจะเกิด ความเปลี่ยนแปลงขึ้นหรือไม่ – discount)	ประเมินเชิงคุณภาพ 0 ไม่เกิดขึ้นจริง 0.5 มีแนวโน้ม เกิดขึ้นจริง 1 เชื่อได้ว่าเกิดขึ้น จริง
คนในชุมชนรู้จักกัน			
คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมใน ชุมชน			
คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/ไป มาหาผู้ซึ่งกันและกัน			
คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ ช่วยกันดูแลปัญหาสังคม			
คนในชุมชนมีความสามัคคี ไม่ ทะเลาะเบาะแว้งแบ่งฝ่าย			

คนในชุมชนสามารถพึ่งพากัน และกันยามเกิดปัญหาได้			
---	--	--	--

3. ข้อมูลการดำเนินการของธนาคารเวลา ระหว่างโครงการที่ สสส. สนับสนุน และหลังจากที่ สสส. สนับสนุน

ความถี่ในการทำกิจกรรม

	ระหว่างที่ สสส. สนับสนุน	หลังจากที่ สสส. สนับสนุน
จำนวนชั่วโมงที่มีการแลกเปลี่ยน		

ท่านคิดว่า หลังสถานการณ์โควิด-19 ปริมาณกิจกรรมจะดำเนินการเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร

	ระหว่างที่ สสส. สนับสนุน	หลังจากที่ สสส. สนับสนุน
จำนวนสมาชิกที่ active (คาดว่าจะเพิ่มขึ้น คงเดิม หรือ หายไป X%)		

เสาที่ 3: ความสัมพันธ์เชื่อมโยง

1. โปรดเลือก 3 ปัจจัยที่ทำให้ธนาคารเวลาของท่านดำเนินการได้ด้วยดี และ 3 อุปสรรคที่เกิดขึ้นในธนาคารเวลาของท่าน

ปัจจัยบวก	ปัจจัยลบ	ปัจจัย
		ปัญหาในชุมชนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือมีการแก้ไขแล้วบางส่วน
		ความร่วมมือของคนในชุมชนก่อนการจัดตั้งธนาคารเวลา
		ผู้นำ/ผู้ก่อตั้งธนาคารเวลา/ที่ปรึกษาเป็นคนที่สังคมให้การยอมรับนับถือ
		คณะกรรมการธนาคารเวลา (ทีมงานดำเนินการ)
		การสนับสนุนจากองค์กรภายในพื้นที่
		แหล่งทุนสนับสนุนผ่านภาคี สสส.
		กระบวนการรับสมัคร

		สถานที่ตั้งของธนาคารเวลา
		สมาชิกธนาคารเวลามีความน่าเชื่อถือ/สนิทสนมกัน
		สัญลักษณ์ของสมาชิกธนาคารเวลา (ถ้ามี เช่น เสื้อ กระเป๋า)
		ทักษะของสมาชิกธนาคารเวลา/ความหลากหลายของกิจกรรมที่แลกเปลี่ยน
		การสื่อสารข้อมูลระหว่างคณะกรรมการกับสมาชิก (ระบบ IT/สารสนเทศต่างๆ)
		มีการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
		การรายงานข้อมูลและระบบบันทึกคะแนน (ใช้สมุดบันทึก หรือ ระบบ IT/สารสนเทศต่างๆ)
		การสะสมเวลาและการตอบแทนโดยใช้สิ่งของและเงินแทนเวลา
		การจัดประชุมประชาคมธนาคารเวลา
		กลไกการรับฟังเรื่องร้องเรียน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
		ระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของธนาคารเวลา
		ความมั่นคงของธนาคารเวลาในระยะยาว

หมายเหตุ อธิบายเหตุผลสนับสนุนเพิ่มเติม

ภาคผนวก ง ภาพการเก็บข้อมูล SROI ในธนาคารเวลาพื้นที่เป้าหมาย

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาตำบลชมภู จังหวัดเชียงใหม่

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาชุมชนเขาไกรภพม่า จังหวัดนครสวรรค์

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาเขตสัมพันธวงศ์ (ตลาดน้อย และ โขวสี)

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาชุมชนเลิศสุขสม

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาชุมชนคลองลาดภาษี

การลงพื้นที่ธนาคารเวลา 11 ชุมชน

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาศูนย์บริการสาธารณสุข 56

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาโรงพยาบาลราชวิถี

การลงพื้นที่ธนาคารเวลาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: การเก็บข้อมูล SROI ในธนาคารเวลาปันสุข วัยสุข และ YoungHappy ดำเนินการผ่านช่องทางออนไลน์ และโทรศัพท์